

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΔΥΤΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ
ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΝΗΣΙΑΓΩΓΩΝ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

**ΘΕΜΑ: ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ ΜΕ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΕΙΣ ΣΤΟΥΣ ΛΟΦΟΥΣ ΤΗΣ
ΦΛΩΡΙΝΑΣ**

**HISTORICAL RESEARCH USING INTERVIEWS IN LOFOUS
VILLAGE OF FLORINA**

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ: ΣΟΦΙΑ ΔΟΝΑΚΗ

ΕΠΟΠΤΡΙΑ: ΒΑΜΒΑΚΙΔΟΥ ΙΦΙΓΕΝΕΙΑ

ΒΑΘΜΟΛΟΓΗΤΗΣ: ΤΑΜΟΥΤΣΕΛΗΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ

ΦΛΩΡΙΝΑ 2020

Περιεχόμενα

ΠΡΟΛΟΓΟΣ	3.
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	4.
ΘΕΩΡΙΕΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ/ΜΕΘΟΔΟΙ	5-7
ΛΟΦΟΙ ΚΑΙ ΤΟΠΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ	8.-10
ΑΠΟΜΑΓΝΗΤΟΦΩΝΗΣΕΙΣ	11-173
ΘΕΜΑ-ΘΕΜΑΤΚΕΣ ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ	174-193
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	194-195
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Α΄	196-205
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Β΄	206-211
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	212

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Θέμα της εργασίας είναι «**Ιστορική έρευνα με συνεντεύξεις στους Λόφους της Φλώρινας**»

Η δυσκολία έγκειται στη συγκέντρωση του προφορικού υλικού και στην απομαγνητοφώνηση του. Στο να πειστούν οι άνθρωποι ότι οι συνεντεύξεις είναι ανώνυμες και ότι μπορούν να εκφραστούν και να πουν ότι θέλουν ελεύθερα χωρίς φόβο. Δυσκολεύτηκα πάρα πολύ να βρω άτομα για τις συνεντεύξεις αυτές και χρειάστηκε πολύς χρόνος και πειθώ για να συνεργαστούν μαζί μου. Τα λεγόμενα τους τα μετέφερα αυτούσια όπως μου τα λέγανε παρά τα όποια εκφραστικά και συντακτικά λάθη ώστε να διατηρήσω την αυθεντικότητά τους. Ακόμα χρειάστηκε συχνά να μεταφράζω λέξεις ή ολόκληρες φράσεις από τα αποκαλούμενα «ντόπια» στα ελληνικά. Αντιμέτωπισα την προφορική ιστορία ως μια αληθινή και αυθεντική πηγή που μπορεί να έχει κάποιος αφού οι μαρτυρίες γίνονται από άτομα τα οποία συνήθως έζησαν τις διάφορες καταστάσεις και περιόδους ή τους μεταφέρθηκαν από άτομα τα οποία τα είχαν ζήσει και έτσι μπορούν να τις μεταφέρουν αυτούσιες.

Σε αυτό το σημείο θα ήθελα να ευχαριστήσω για την πολύτιμη βοήθεια που μου προσέφερε η καθηγήτρια, ιστορικός Ιφιγένεια Βαμβακίδου , η οποία είναι και η επίπτρια της εργασίας αυτής.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η παρούσα εργασία με θέμα «Ιστορική έρευνα με συνεντεύξεις στους Λόφους της Φλώρινας» αποτελεί την τελική πτυχιακή εργασία στην Σχολή Κοινωνικών και Ανθρωπιστικών Σπουδών, Τμήμα Νηπιαγωγών Φλώρινας. Το θέμα επιλέχτηκε σε συνεργασία με την καθηγήτρια Ιφιγένεια Βαμβακίδου και με αφορμή την προφορική οικογενειακή ιστορία της προ-γιαγιάς μου η οποία καταγόταν από τους Λόφους. Η ερευνήτρια από την οικογενειακή προφορική παράδοση είχε τις πληροφορίες ώστε να διασταυρώσει τα στοιχεία των πληροφοριωτών.

Μετά από έρευνα στο χωριό διαπίστωσα ότι υπάρχει μια μόνο καταγραφή προφορικής ιστορίας για το χωριό, μέσα από συνεντεύξεις του εκπαιδευτικού κ. Ταραντσόπουλου Αθανάσιου.

Έτσι θεώρησα ότι υπάρχει έδαφος και για μια δεύτερη με περισσότερα προσωπικά στοιχεία και βιώματα των ανθρώπων αυτών.

Η μέθοδος της ιστορικής έρευνας είναι η επιτόπια έρευνα και αναζήτηση υλικού στο πεδίο της τοπικής ιστορίας. Η τεχνική είναι οι ανοικτές συνεντεύξεις και η φωτογράφιση. Ανάλογα στον πληροφορητή/τρια, την εμπειρία, τα βιώματα και τις γνώσεις του στα διάφορα θέματα διαφοροποιούνται και οι ερωτήσεις πάνω στο κάθε αντικείμενο ξεχωριστά. Κυρίως μας ενδιέφεραν ιστορικά γεγονότα που αφορούσαν και επηρέαζαν το σύνολο των ανθρώπων και ότι έχει σχέση με ομάδες, αλλά και προσωπικά βιώματα/εμπειρίες τους έως και σήμερα. Μερικά χαρακτηριστικά είναι τα ήθη και έθιμα, πόλεμοι, ξεριζωμός, οικονομική ανέχεια, το σήμερα, γλωσσικό ζήτημα (ντόπια), μνημεία- τοπωνύμια και διάφορες δοξασίες και ιστορίες του χωριού.

Στη συνέχεια ακολουθεί η απομαγνητοφώνηση και μια μικρή θεματική αναφορά των συνεντεύξεων αυτών. Στο τέλος παρουσιάζονται τα συμπεράσματα και σε παράρτημα φωτογραφικό υλικό.

Το υλικό της εργασίας ήταν επτά πληροφορητές/τριες άνω των 74 ετών από το χωριό Λόφοι- Φλώρινας. Οι τέσσερις ήταν άντρες και οι τρεις γυναίκες. Στόχος της έρευνας είναι η ανάδειξη της προφορικής ιστορίας μέσα από τα βιώματα και τις εμπειρίες των ανθρώπων αυτών, χωρίς δική μας παρέμβαση.

Θεωρίες ιστορίας

Η τοπική ιστορία και οι πολιτιστικές εκδηλώσεις στον τόπο των Λόφων- Φλώρινας μπορούν να αποτελέσουν ερευνητικό-πολιτισμικό υλικό, γιατί αναφέρονται στον υλικό πολιτισμό, όπως ορίστηκε στο γνωστικό πεδίο των Πολιτισμικών Σπουδών από τον Raymond Williams. Ο δομισμός/ο μαρξισμός/ο φεμινισμός και η σημειωτική ορίζουν το θεωρητικό πεδίο για τις πολιτισμικές σπουδές (Smith,2006: 237-246), που χωρίς να ταυτίζονται με μια συγκεκριμένη εθνική παράδοση, αποτελούν διεπιστημονική κατεύθυνση με στόχο τη μελέτη των πολιτισμικών πρακτικών, οι οποίες εμπλέκονται με σχέσεις ισχύος της ηγεμονικής κουλτούρας (Grossberg, Nelson, Treichler, 1992: 192).

Ο R. Williams μαζί με άλλους Βρετανούς ερευνητές θεμελίωσαν τις πολιτισμικές σπουδές ως μελέτη των κειμενικών μορφών και πρακτικών της κουλτούρας, τονίζοντας την ανθρώπινη δράση και την ενεργό παραγωγή του πολιτισμού (Williams, 1994: 30-34).

Τα γνωστικά πεδία που εμπλέκονται στην μελέτη αυτή αφορούν

α) στην Τοπική ιστορία: με τον όρο ΤΙ προσδιορίζουμε τη θεματική και τη μεθοδολογία της μικροιστορίας, η οποία συγκροτήθηκε ως ιδιαίτερη ιστοριογραφική τάση μετά το 1970 (Κόκκινος 1998) και από την οποία στο παρόν θέμα μας ενδιαφέρει ένα είδος κοινωνικής ιστορίας που εντοπίζει το ενδιαφέρον της σε ομάδες "διαφορετικές" από την πλειοψηφία, χωρίς ωστόσο να εστιάζει στις υλικές συνθήκες της ζωής, αλλά στις βιωματικές όψεις της καθημερινότητας.

Η έννοια του τόπου, της περιοχής είναι ευμετάβλητη, γιατί διευρύνεται ή περιορίζεται στο χρόνο. Βασικοί άξονες για τον προσδιορισμό των τοπικών ιστορικών γεγονότων και προσώπων αποτελούν η εγγύτητα στο χώρο και χρόνο (το σύγχρονο), η συμμετοχή των υποκειμένων (γηγενών και διαφορετικών) στα ιστορικά δρώμενα και οι μεταβολές, βραχυπρόθεσμες ή μακροπρόθεσμες οι οποίες συντελούνται στο συγκεκριμένο τόπο υποδοχής ή προέλευσης.

Το ενδιαφέρον των ερευνητών στο χώρο της μικροιστορίας ευρύτερα εστιάζεται στην έννοια της περιορισμένης περιοχής, του οικείου τόπου με κριτήριο τη γεωγραφική αλλά και τη συναισθηματική εγγύτητα.

Η μικροιστορία προσανατολίζεται προς την αρχειοθέτηση και ταξινόμηση τοπικών αρχείων και συλλογών: για παράδειγμα η συγκέντρωση και έκθεση των οικογενειακών φωτογραφικών αρχείων και ιστορικών αντικειμένων λαογραφικής προέλευσης, η ανταλλαγή των πολιτισμικών αξιών, της νοοτροπίας και της κουλτούρας οι οποίες τελικά προσδιορίζουν το συλλογικό, από την ατομική στην ομαδική δράση.

Θεωρίες Ιστορίας και μέθοδοι

Οι μεταθετικιστικές θεωρήσεις της Ιστορίας μετέβαλαν αισθητά τις έννοιες της κριτικής προσέγγισης και της ανάλυσης των πηγών, ακόμη και με την πρόκληση ισχυρότατων κραδασμών στην ιστοριογραφία. Έτσι, μολονότι δεν κατάφεραν να εκτοπίσουν τις παραδοσιακές οπτικές, δημιούργησαν μια νέα κατάσταση που οδηγεί σε σχεδόν ανεξάντλητες δυνατότητες. Οι σύγχρονοι κανόνες ανάλυσης των πηγών ενσωματώνουν λ.χ. τα πορίσματα που προκύπτουν από τη συστηματική εξέταση του κοινωνικοπολιτισμικού και του γλωσσικού-επικοινωνιακού πλαισίου μέσα στο οποίο δημιουργήθηκε η πηγή και έζησε ο δημιουργός της, και αξιοποιούν με ευρηματικούς τρόπους τις θεωρίες για την αφήγηση και την πρόσληψή της, καθώς και τις διαδικασίες σχηματισμού των νοητικών αναπαραστάσεων.

Από την άποψη αυτή σημαντική για την κριτική προσέγγιση των πηγών είναι η συμβολή της *διανοητικής ιστορίας* και της *σημειωτικής*. Με την αξιοποίηση των δικών τους μεθόδων προστίθεται στις παραδοσιακές προσεγγίσεις (ρητορική, φιλολογική – ερμηνευτική, διαλογική) ένα νέο αναλυτικό πλαίσιο, που διαφέρει από την ανάλυση λόγου του Foucault π.χ. ως προς το σημείο εστίασης. Η ανάλυση λόγου επικεντρώνεται στο εμφανές περιεχόμενο του κειμένου και επιχειρεί να ανακαλύψει τις σημασιολογικές σταθερές του. Από την πλευρά της η διανοητική ιστορία θεωρεί το κείμενο ως μία «εντοπισμένη» χρήση της γλώσσας, όπου αλληλοδιαπλέκονται διαφορετικές, κάποτε ανταγωνιστικές τάσεις. Η σημειωτική πάλι επικεντρώνεται στο σύστημα κανόνων που διέπουν το κείμενο, υπογραμμίζοντας το ρόλο του σημειωτικού πλαισίου στη διαμόρφωση των εννοιών (Chandler 1999).

Η μεθοδολογία της διανοητικής ιστορίας είναι αλήθεια ότι προσφέρεται κυρίως για την ανάγνωση μεγάλων και σύνθετων κειμένων, όπως είναι π.χ. τα ιστοριογραφικά έργα.

Αυτό, όμως, δεν καθιστά απαγορευτική την εφαρμογή της και σε άλλου τύπου κείμενα, εφόσον η αλληλόδραση των κειμενικών στοιχείων ισχύει ακόμη και για τα ντοκουμέντα. Έτσι, λοιπόν, βασικά στοιχεία για τη προσέγγιση μιας ιστορικής πηγής μπορεί να είναι:

α) ο τρόπος αναπαράστασης των γεγονότων στα οποία αναφέρεται ο συντάκτης της πηγής: τεκμηριωτική προσέγγιση με τη χρήση μαρτυριών και την επιστράτευση επιχειρημάτων ή ερμηνευτική σε διάλογο με τα γεγονότα,

β) η αλληλόδραση μεταξύ των τεκμηριωτικών (= σχέση πηγής με την εμπειρική πραγματικότητα και αξιοποίηση έγκυρων πληροφοριών) και των ποιητικών στοιχείων της πηγής (= συμπλήρωση ή τροποποίηση της εμπειρικής πραγματικότητας με την προσθαφαίρεση στοιχείων, την ερμηνεία κλπ),

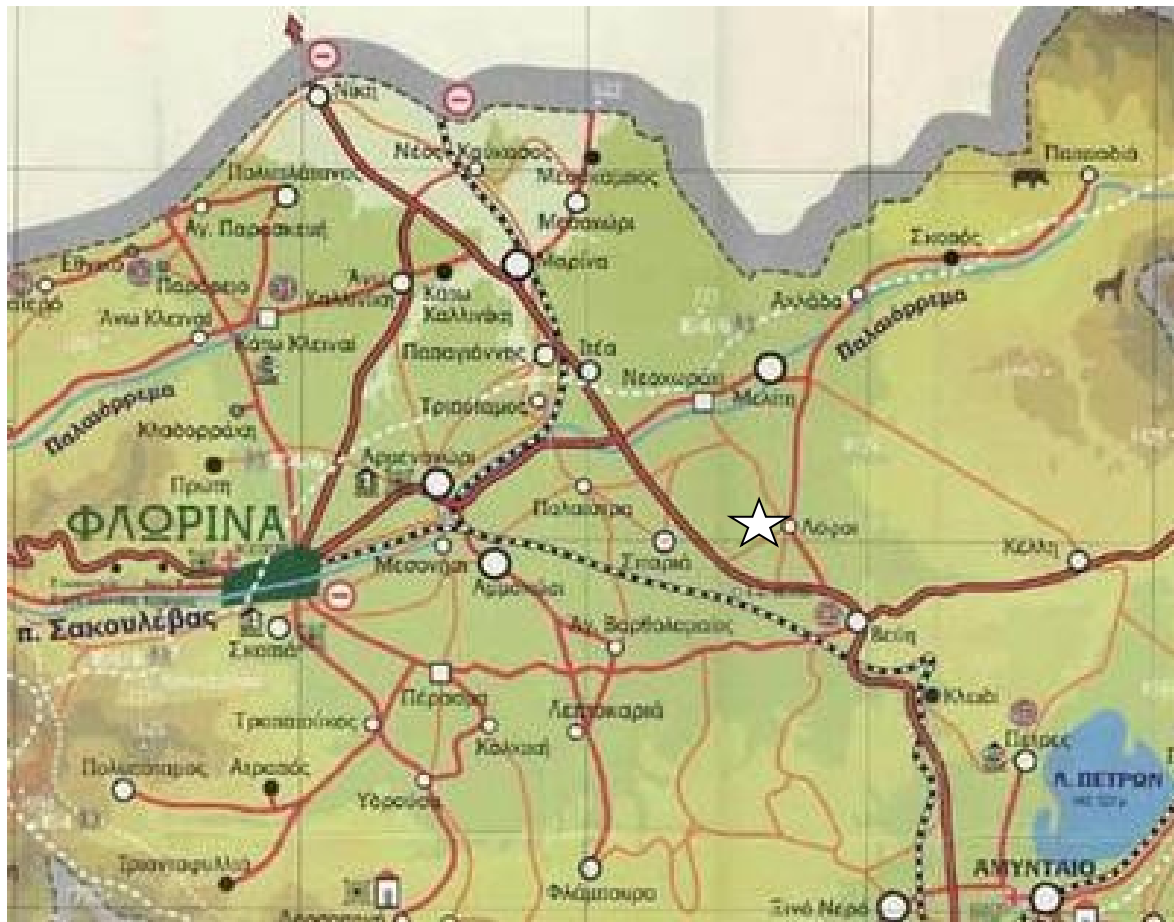
γ) ο προσδιορισμός των αλληλεπιδρώντων πλαισίων αναφοράς:

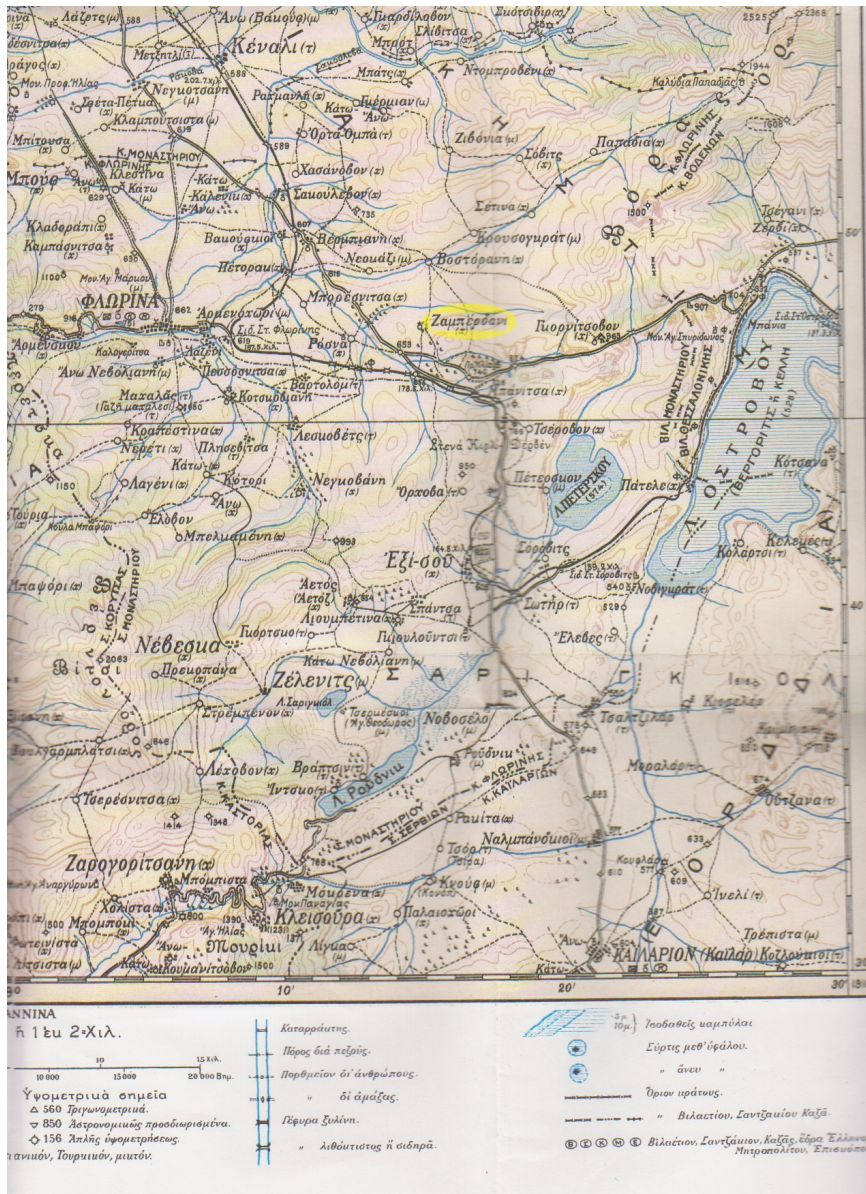
- σχέσεις ανάμεσα στις προθέσεις του συγγραφέα και στην πηγή, παρά τις δυσκολίες που αναφύονται λόγω των διαφορετικών ιστορικών πλαισίων και των καταστάσεων επικοινωνίας,
- σχέση ανάμεσα στο συγγραφέα και την πηγή (ψυχοβιογραφική προσέγγιση),
- σχέση του κοινωνικού πλαισίου δημιουργίας με την πηγή (κοινωνικοί θεσμοί, εξουσία, κοινωνικές τάξεις, ιδεολογίες, πρακτικές λόγου κλπ),
- σχέση κουλτούρας και πηγής (λειτουργίες κειμένων σε διαφορετικά πλαίσια, είδη κειμένων και επίπεδα κουλτούρας),
- σχέση πηγής με σώμα άλλων κειμένων του ίδιου ή άλλου συγγραφέα (π.χ. σειρά αρχειακών πηγών),

σχέση πηγής με είδος λόγου και διαμόρφωση του λόγου της πηγής (γλωσσικές δομές και συμβάσεις, αλληλεπιδράσεις μεταξύ διαφορετικών γλωσσικών ετεροτήτων.

Λόφοι και τοπική ιστορία

Το χωριό Λόφοι (Ζαμπρντενι) είναι μια μικρή κοινότητα που βρίσκεται περίπου 20 χλμ. βορειοανατολικά της Φλώρινας. Η κοινότητα συνορεύει βόρεια με την κοινότητα Μελίτης, βορειοανατολικά με την κοινότητα Κέλλης, ανατολικά με την κοινότητα Βεύης, νότια με την κοινότητα Κάτω Βεύης και δυτικά με την κοινότητα Νεοχωρακιού. Η Λόφοι έχει σήμερα περίπου 400 μόνιμους κατοίκους και βρίσκεται σε υψόμετρο 750 μέτρων περίπου. Το χωριό είναι κτισμένο ανάμεσα σε δύο λόφους και γι' αυτόν τον λόγο προέκυψε και η ονομασία Λόφοι. Η παλιά του ονομασία «Ζαμπρντενι» είναι συνυφασμένη με την τοποθεσία του χωριού. Ετυμολογικά η λέξη Ζαμπρντενι σημαίνει: Ζατ- πίσω και Μπτρ- λόφοι: πίσω από τους λόφους. Οι ρίζες των πρώτων κατοίκων του χωριού χάνονται κάπου στον Βορρά χωρίς όμως να μπορούμε να δώσουμε συγκεκριμένα στοιχεία του τόπου καταγωγής και την χρονική περίοδο της πρώτης εγκατάστασης. (<http://florina-history.blogspot.gr/2011/08/blog-post.html>)

Εικόνα 1: Χάρτης με την παλιά ονομασία, από το βιβλίο του Καραβίτη Ι. «Ο Μακεδονικός Αγών.» Αθήνα 1994.

Εικόνα 2: Αεροφωτογραφία του χωριού. (στο βάθος ο ΑΗΣ Μελίτης).

Εικόνα 3: Πλατεία χωριού.

Απομαγνητοφωνήσεις

Στις απομαγνητοφωνήσεις όλοι οι άντρες αναφέρονται με Χ.Χ. ενώ οι γυναίκες με Υ.Υ. **Με κόκκινο είναι οι μεταφράσεις από τα ντόπια στα ελληνικά.**

Απομαγνητοφώνηση της Συνέντευξης του Χ.Χ. (79 ετών) από την Σοφία Δονάκη (Σ.Δ.) στο χωριό Λόφοι – Φλώρινας που έγιναν από τον Δεκέμβριο μέχρι και τον Φεβρουάριο του 2020

Χ.Χ. : Πρέπει να πω και όνομα;

Σ.Δ. : Όχι ανώνυμο είναι, ότι θες εσύ!

Χ.Χ. : Πρέπει εσύ να με ρωτήσεις.

Σ.Δ. : Πότε γεννήθηκες, που γεννήθηκες;

X.X. : Γεννήθηκα το 1940 στο χωριό Λόφοι, ορφάνεψα από μάνα από πέντε χρονών και ο πατέρας μου με τον εμφύλιο τότες με άφησε δώδεκα χρονών και από τότε μόνος μεγάλωσα, μόνος δημιουργήθηκα εδώ στο χωριό δεν πήγα ξενιτιά.

Σ.Δ. : Ποιος σε πρόσεχε;

X.X. : Είχα μια γιαγιά μία θεία δηλαδή, θεία, ορφανός έτσι μεγάλωσα, με πήρε όταν πέθανε η μάνα μου με πήρε η θεία του πατέρα μου, εκεί που μένω τώρα σε αυτό το σπίτι και αυτή έζησε κανένα πέντε- έξι χρόνια πέθανε και αυτή, ο παππούς μου, τον πήραν φυλακή τον παππού μου το 1947 και μέχρι το 51 ήταν φυλακή.

Σ.Δ. : Φυλακή τότε με τον εμφύλιο ;

X.X. : Με τον εμφύλιο τότε στην Μακρόνησο, δικάστηκε τον πήγαν φυλακή και μόνο, έτσι φτώχεια μεγάλη δηλαδή δεν είχαμε τσαρούχια να φορέσουμε, φτώχεια μεγάλη. Μετά τον εμφύλιο άρχισε να μαζεύεται ο κόσμος εδώ, ήταν έρημο τότες το χωριό. Άρχισαν να γίνονται κανέναν αρραβώναν κανέναν γάμος.

Σ.Δ. : Αδέρφια είχες ;

X.X. : Όχι δεν έχω αδέρφια, ούτε αδερφές.

Σ.Δ. : Τι ρούχα φορούσατε τότε ;

X.X. : Φορούσαμε... όταν τελείωσε ο εμφύλιος πόλεμος άρχισε να έρχεται ο κόσμος όσοι μείνανε ζωντανή από τον εμφύλιο, κανένα πέντε-έξι άτομα που πιαστήκανε, παραδοθήκανε και μερικοί που ήταν φυλακή, μερικοί στο στρατό, άρχισε να γίνεται κανέναν αρραβώναν και γάμος. Μερικοί χορεύανε και μερικοί κλαίγανε γιατί χάθηκε πολύς κόσμος από το χωριό. Το χωριό ήταν όλοι με μαύρη φορεσιά, μαύρα δηλαδή γιατί είχε σκοτωθεί πολύς κόσμος άρχισε να ζωντανεύει το χωριό από τότες. Αλλά πριν στον εμφύλιο περάσαμε πολύ δύσκολα χρόνια.

Σ.Δ. : Τι τρώγατε τότε τι είχατε να φάτε;

X.X. : Πίτες καμιά φασολάδα, φακές, λάδι πολύ λίγο, μια κουταλιά στην κατσαρόλα, όλο σπιτίσια πράγματα.

Σ.Δ. : Λεφτά δεν υπήρχανε...

X.X. : Λεφτά ...δραχμή δεν υπήρχε στο σπίτι.

Σ.Δ. : Όταν ψωνίζατε από πού από την Φλώρινα; Ή ανταλλαγές κάνατε;

Χ.Χ. : Τι ψώνια στον εμφύλιο δεν πηγαίναμε στο παζάρι πολύ σπάνια, φοβόσουν να πας στο παζάρι. Στην Φλώρινα είχε έλεγχο εκεί έξω από την Φλώρινα και φοβόμασταν. Όσοι είχαμε στον εμφύλιο άτομα τη βγάζαμε εδώ στο χωριό.

Σ.Δ. : Χωράφια δουλεύατε καθόλου ;

Χ.Χ. : Δουλεύαμε χωράφια, αλεύρι τότε κοιτάζαμε πρώτα να εξασφαλίσουμε το ψωμί σε κάθε άτομο έπρεπε να έχεις πέντε ασμάκια -που το έλεγαν η γέροι, πέντε τενεκέδες γέννημα δηλαδή εικοσιπέντε τενεκέδες γέννημα στο άτομο το χρόνο για να εξασφαλίσεις, το βάζαμε στην άκρη και με ότι περίσσευε μετά κάναμε ψώνια.

Σ.Δ. : Ζώα είχατε ;

Χ.Χ. : Ζώα είχαμε λίγα πρόβατα, καμιά αγελάδα με τα βόδια οργώναμε.

Σ.Δ. : Όλη τη μέρα τι κάνατε, πώς ήταν η καθημερινότητα;

Χ.Χ. : Η μέρα...

Σ.Δ. : Ρεύμα είχε το χωριό;

Χ.Χ. : Όχι, ούτε πετρέλαιο να ανάψουμε λάμπα, σουρίνα δηλαδή είχε ένα σανίδι που το άναβες το τζάκι και έβγαζε φλόγα.

Σ.Δ. : Νερό είχατε στο σπίτι

Χ.Χ. : Όχι αυτή η βρύση ήταν η μοναδική, όλο το χωριό απ' αυτήν ζώα, άνθρωποι όλοι από εδώ.

Σ.Δ. : Αν αρρώσταινε κανείς, γιατρούς είχατε;

Χ.Χ. : Αν αρρώσταινε... που γιατρός! Ήταν ένας γιατρός στην Φλώρινα τότε, Μίρτσεφ τον λέγανε. Ήταν να μην αρρωστήσεις τότε πρακτικά πράγματα, αν σε πονούσε το κεφάλι σου έβαζαν νερό σε τρίβανε δηλαδή σκληρός ήταν ο κόσμος ήξεραν ότι δεν υπάρχει γιατρός.

Σ.Δ. : Σχολείο πήγες; νηπιαγωγείο;

X.X. : Όχι δεν πήγα. Σχολείο δεν είχε. Τότε το Σαράντα με τον (Αλβανικό) πόλεμο έκλεισαν τα σχολεία το 43- 44 ήταν ένας δάσκαλος Τσιφιπιάς εδώ από την Καρδίτσα ένα χρόνο εδώ μετά το 44-45 πάλι το ΕΛΑΣ, έκλεισαν τα σχολεία μέχρι το 51 δεν είχε σχολείο.

Σ.Δ. : Αυτοκίνητα τέτοια πράγματα λεωφορεία μάλλον δεν υπήρχαν εδώ;

X.X. : Τίποτα, με γαϊδουράκια πηγαίναμε. Άλλο τι θες; καλύτερα από εδώ να στα έλεγα (έχει ένα μικρό τετράδιο με γραμμένα κάποια πράγματα, ιστορίες δικές του.)

Σ.Δ. : Πες μου εσύ ότι θέλεις.

X.X. : Μετά τον εμφύλιο το 54-55 πήγα φαντάρος. Ο παππούς μου είχε απολυθεί από την φυλακή, που με είχε μεγαλώσει σαν ψυχοπαίδι, μόλις ήρθε και αυτός μετά από ένα χρόνο πέθανε. Ύστερα παντρεύτηκα μόνος, μόνος δημιουργήθηκα. Πολύ δουλειά , σκληρή δουλειά, εργάτες. Μετά το 67 πήρα αυτό το μαγαζάκι από τότε το έχω.

Σ.Δ. : Καφενείο ε ;

X.X. : Καφεπαντοπολείο εγώ και ένας άλλος είχε, ο Ταράντσης, από τότε τώρα το έκανα καφενείο. Εδώ γινόταν χαμός χαρτιά παίζαμε, πράγματα. Το χωριό μας δεν έχει κόσμο, το χωριό μας είχε ζωντανία πολύ αλλά τώρα όσο πάει η νεολαία φεύγει. Λοιπόν το 1940 όταν ήρθαν οι Γερμανοί όλοι οι κάτοικοι έφυγαν από το χωριό γιατί στο βουνό της Βεύης «Κλέπαλα» που το λέμε εδώ πέρα, είχε Άγγλους. Αρχίσανε να ρίχνουν με τα κανόνια εδώ. Τώρα οι Γερμανοί ερχόντουσαν από κάτω και πέσανε κανένα δύο-τρία βλήματα εδώ στο χωριό. Οι κάτοικοι εδώ πέρα και εμείς με τον παππού μου Ηλία μαζί με πέντε οικογένειες, φύγαμε και πήγαμε στην Ζιβόινα.

Σ.Δ. : Αυτό προς τα πού είναι προς τα πάνω;

X.X. : Αυτό είναι εδώ προς FYROM που λένε Μακεδονία. Από την Αχλάδα πίσω από τα σύνορα.

Σ.Δ. : Περάσατε τα σύνορα;

X.X. : Δεν είχε σύνορα τότε και οι πέντε οικογένειες πήγαμε εκεί και όταν γυρίσαμε οι Γερμανοί είχαν φύγει από το χωριό. Και όταν ήρθαμε εδώ τα σπίτια ήταν γεμάτα όλο άχυρα μέσα, κότες γουρούνια τα είχαν όλα σκοτώσει. Όσα μπορούσαν πιάσανε, μερικά γλιτώσανε. Μετά οι κάτοικοι εδώ στο χωριό μας όταν φεύγανε οι Γερμανοί τους στήσανε ενέδρα στα

Κλέπαλα, τους κόψανε την γέφυρα τότε ήταν το ΕΛΑΣ που δημιουργήθηκε, που ήταν και από το χωριό μας.

Σ.Δ. : Τότε που ήταν οι Γερμανοί σκοτώθηκε κανένας από το χωριό μας ;

Χ.Χ. : Όχι δεν σκοτώθηκε.

Σ.Δ. : Έτσι μόνο περάσανε ;

Χ.Χ. : Οι Γερμανοί πέρασαν και έφυγαν προς τα κάτω. Εμείς είχαμε φύγει όλο το χωριό από εδώ πέρα δεν υπήρχε κόσμος εδώ. Όταν έφευγαν οι Γερμανοί τους κάνανε ζημιές ώσπου να φύγουνε, μετά ήρθαν οι Άγγλοι και αυτοί που είχαν πολεμήσει τον εχθρό άρχισαν να τους συλλαμβάνουν τους δικούς μας δηλαδή, στην Γιούρα , οι Άγγλοι.

Σ.Δ. : Γιατί τους συλλαμβάνανε ;

Χ.Χ.: Γιατί δημιουργήθηκε το ΕΛΑΣ και τους περάσανε για κομμουνιστές. Ήταν οργανωμένη εδώ όσοι ήταν αλλά κατά του κατακτητή. Ελληνικός στρατός δεν υπήρχε τότε, αλλά η προπαγάνδα τι έκανε; Άρχισαν να τους συλλαμβάνουν όσοι ήταν ανακατεμένοι εκεί πέρα κατά τους Γερμανούς και ποιος φυλακή ποιος εδώ ποιος εκεί κυνηγούσαν πατεράδες, μανάδες, μικρά παιδιά. Υπήρχε φόβος, φτώχεια. Εδώ στο χωριό είχε φυλάκιο στο Μπέλικ πάνω, πολυβολείο ο στρατός. Ο στρατός εδώ πέρα δεν μας άφηνε να γυρνάμε. Το πρωί ο ήλιος έπρεπε να ανέβει πάνω να πας στο χωράφι, πριν βασιλέψει να είσαι σπίτι, αν σε έβρισκαν έξω έτρωγες ξύλο. Φόβος. Οργώναμε τα χωράφια, να θερίζουμε με τα χέρια να αλωνίζουμε με τα ζώα να βγάζουμε το ψωμάκι μας για να ζούμε. Ρουχισμός όλα μάλλινα και μαύρα μέχρι τον Αύγουστο του 49. Από το 44 μέχρι το 50 δεν είχε γίνει ούτε αρραβώνας ούτε γάμος. Μετά το 50 τέλος του πολέμου άρχισε ο κόσμος του χωριού να έρχεται στο αγαπημένο του χωριουδάκι στο οποίο ήταν όλοι ντυμένη με τα μαύρα ρούχα. Άρχισε το χωριό να ζωντανεύει μερικοί άρχισαν αρραβώνες, γάμους. Άλλοι που δεν ήρθαν οι δικοί τους άνθρωποι κλαίγανε, μάνες και παιδιά. Μείνανε στα βουνά ή σκοτωθήκανε στον εμφύλιο είκοσι εφτά άτομα. Άνδρες από δεκαοχτώ μέχρι τριάντα εφτά χρονών. Αυτοί που έμειναν ζωντανοί βρέθηκαν σε άλλα κράτη : Αλβανία, Πολωνία , Ρωσία, Σερβία, Βουλγαρία.

Σ.Δ. : Αυτοί τώρα μπορούν να γυρίσουν ή όχι ακόμα;

Χ.Χ. : Όχι, όχι.

Σ.Δ. : Δεν μπορούν να γυρίσουν;

Χ.Χ. : Μόνο ένας γύρισε τότε, Ματόπουλος, ένας.

Σ.Δ. : Αυτοί ούτε για τουρισμό δεν μπορούν να έρθουν τώρα;

Χ.Χ. : Τώρα όλοι αυτοί που ήταν στον εμφύλιο πεθάνανε. Για το χωριό αν θες να σου πω κάποια πράγματα.

Σ.Δ. : Πες μου ότι θες εσύ, παιδιά έχεις ;

Χ.Χ. : Έχω τρία, δύο κορίτσια και ένα αγόρι. Παντρεμένοι. Εγγόνια έχω εφτά και δύο δισέγγονα, εντάξει καλά είναι.

Σ.Δ. : Τα παιδιά σου που βρίσκονται;

Χ.Χ. : Εδώ στο χωριό είναι όλοι.

Σ.Δ. : Μια χαρά είσαι. Πες μου ότι ιστορίες ξέρεις και με Τούρκους πιο παλιά ότι ξέρεις.

Χ.Χ. : Εγώ είχα ακούσει από προπάππους πριν εγκατασταθούν εδώ σε αυτήν την τοποθεσία, το μέρος αυτό ήταν εδώ δάσος όλο το χωριό δάσος και κάνανε σύσκεψη που ήρθαν εδώ σε αυτά τα μέρη, αποφασίσανε να μείνουν εδώ Ζατ Μπρντο δηλαδή το βουνό αυτό το λέγανε «Μπούρδο» αυτή και εδώ Ζατ Μπρντο (Ζατ-πίσω), Ζαμπρντενι-Λόφοι. Στη μέση του χωριού αυτή εδώ η βρύση ήταν πηγή, έτσι πήγαζε το νερό. Όλο αυτό το μέρος ήταν όλο χόρτα δεν φαινόταν τίποτα, μεγάλα χόρτα ήταν σαν κρυψώνα απ' τους Τούρκους.

Σ.Δ. : Νωρίτερα που ήτανε ;

Χ.Χ. : Νωρίτερα όπως λέγανε οι γέροι είχαν έρθει από, θα σου πω τώρα. Πρώτα ζούσανε προς την Οχρίδα λέγανε οι γέροι οι προππαπούδες, είχα ακούσει εγώ από τους προππαπούδες συζητούσανε και λέγανε οι γέροι οι δικοί μας ήρθαν από πέρα. Έφυγαν από τους Τούρκους εκεί ήρθαν με ζώα, μετακινιόντουσαν με ζώα, δεν είχαν τίποτα άλλο, πρόβατα και με τα άλογα και βρέθηκαν εδώ, το μέρος σαν κρυψώνα και εγκαταστάθηκαν εδώ πέρα.

Σ.Δ. : Οι Τούρκοι τους κυνηγούσαν;

X.X. : Οι Τούρκοι μετά..... περάσανε κοπάδια πρόβατα και τα άλογα τους, προστασία τους ήταν τα πολύ γερά σκυλιά. Χρονολογία ήταν... δεν έμαθα, πολύ παλιά ύστερα με τον χρόνο, το μέρος εδώ ήταν ακυβέρνητο άρχισαν να κάνουν καλύβες με... είχε πολλά δέντρα και μαντριά μεγάλα δίπλα τους περιφραγμένα με φράχτες, τα ζώα τα είχανε, είχαν κάνει δηλαδή ένα δωμάτιο εδώ μαζευόντουσαν δεκαπέντε άτομα οικογένεια όσοι ήταν και δίπλα τα ζώα να μην τους τα κλέψουνε κατάλαβες ;

Σ.Δ. : Τα σπίτια ήταν ξύλινα ή.....

X.X. : Τα σπίτια πρώτα ήταν ξύλινα, δεν είχαν σπίτια εδώ όταν εγκατασταθήκανε.

Σ.Δ. : Για πότε μιλάμε περίπου ;

X.X. : Αυτό ήταν.....χρονολογία δεν ξέρω δεν γράφουν, δεν κράτησαν, λέγανε.

Σ.Δ. : Προτού το 1900 ;

X.X. : Παλιά πολύ ήτανε! Πιο 1900. Το χωριό μας είχε πολύ ωραία εκκλησία την οποία την κάψανε οι Τούρκοι το 1905. Φαντάσου πότε είχαν εγκατασταθεί αυτή εδώ πέρα για να έχουν τόσο ωραία, «φέτκο σκουίλε» που λέμε (παλιό σχολείο) εκεί πέρα το νηπιοτροφείο εκεί ήταν η παλιά εκκλησία.

Σ.Δ. : Και την είχαν κάψει εκεί.....

X.X. : Εκείνη την έκαψαν οι Τούρκοι το 1905.

Σ.Δ. : Και γιατί την κάψανε λόγο θρησκείας ή ;

X.X. : Τους κυνηγούσανε τους δικούς μας εδώ πέρα, ψάχνανε κομιτάτο και τότε την κάψανε και σκότωσαν δύο τρία άτομα εδώ στο χωριό. Αυτούς που πιάσανε που βρήκανε. Και το χωριό μας μέχρι το 1917 δεν είχε εκκλησία. Το 1917 την κάνανε αυτήν την εκκλησία εδώ πέρα, ήταν ένας Σέρβος λέει αξιωματικός εδώ πέρα.

Σ.Δ. : Την Αγία Παρασκευή λες;

X.X. : Ναι καπετάνιος με το όνομα Λάζος με την βοήθεια του χωριού κάνανε την παλιά εκκλησία. Το 1912 όταν οι Τούρκοι, κατά πληροφορία, περικύκλωσαν το χωριό γιατί είχε κομιτάτο εδώ πέρα.

Σ.Δ. : Όταν λες κομιτάτο;

X.X. : Ήταν παρτιζάνοι κατά των Τούρκων και τους προδώσανε εδώ πέρα και άρχισαν να ψάχνουν και εδώ στους Λιασοπουλέους ήταν δύο παρτιζάνοι και κρύφτηκαν εκεί μέσα στο σπίτι κάτω από τη σκάλα. Ψάξανε εκεί δεν βρήκαν και στο κατέβασμα ένας Τούρκος α ρε γα..... λέει δεν τους βρήκαμε και χτύπησε πάνω στην σκάλα και αυτή νομίζανε ότι τους βρήκανε και έβαλε από μέσα αυτός, έβαλε από μέσα με το πιστόλι αυτός και τους κάψανε μέσα ύστερα.

Σ.Δ. : Τους κάψανε ζωντανούς;

X.X. : Τους κάψανε.

Σ.Δ. : Καταλάβανε οι Τούρκοι ότι είναι μέσα στο σπίτι.....

X.X. : Ναι εδώ είναι. Αλλά αυτοί δεν σκότωσαν Τούρκο. Έριξε αυτός από φόβο στο γυρισμό, μόλις πριν βγουν στην πόρτα. Τυχαία εκείνος με το κοντάρι χτύπησε πάνω στην σκάλα, έτσι όπως έλεγαν οι παππούδες τώρα.

Σ.Δ. : Και αυτός που τους είχε μέσα του κάνανε τίποτα;

X.X. : Δεν ξέρω. Οι Τούρκοι δεν μπορούσαν να ελέγχουν το μέρος, ήτανε μπουνταλάδες, δηλαδή αυτοί δεν μπορούσαν να ελέγξουν τον κόσμο, δηλαδή αν πήγαινε κανένας και τους πρόδιδε διότι οι Τούρκοι ήταν εδώ στην Μελίτη, τους έλεγε ότι στο Ζαμπόυρντενι έχει κομιτάτο αυτοί μπορεί να ερχόντουσαν να κάνουν έλεγχο. Το 1912 όταν το κάψανε οι Τούρκοι το χωριό, είχε σαράντα σπίτια. Τα τριάντα κάηκαν δέκα μείνανε. 1) Κόλε Ναστάσοφ (Αναστασόπουλος Νικόλαος) 2) Ίτσκο Νούμε 3) Τάνε Αβράμοφ 4) Χρίστο Γκεσόπουλο 5) Ίτσο Κουστίνοφ 6) Ρίστο Γκεσολάροφ 7) Στέφο Γκίνκοφ 8) Μίλε Σίμοφ 9) Κόλε Ταράντσεφ 10) Ντίνε Κύρκοφ. Οι Τούρκοι τότε σκοτώσανε....

Σ.Δ. : Αυτά είναι τα σπίτια που μείνανε έτσι ;

X.X. : Που μείνανε! Οι Τούρκοι τότε σκότωσαν πέντε άτομα, μια γυναίκα από τους Τάντσουι, έναν άντρα από τους Ρίνουι, Λιασοπουλέοι λέγονται τώρα αυτοί. Μέχρι το 1918 τους θάβανε με πέτρες .

Σ.Δ. : Τάφος με πέτρα δηλαδή.

X.X. : Τάφο με πέτρα από τα πλάγια και από πάνω.

Σ.Δ. : Παπά είχε τότε το χωριό ;

X.X. : Είχε Παπά. Εγώ πρόλαβα τον παπά Χρήστο. Χρήστο Γκεσόπουλο, κατάλαβες. Το 1912 όταν κάψανε το χωριό μας κάψανε και άλλα χωριά : Βεύη (Μπάνιτσα), Κλειδί (Τσρέβο), Ξινό Νερό, Αμύνταιο (Σορβίτσο), επειδή είχαν οργάνωση κατά των Τούρκων.

Σ.Δ. : Και το χωριό μας επειδή είχε

X.X. : Και το χωριό μας είχε οργάνωση κατά των Τούρκων και γι' αυτό το κάψανε δύο φορές εδώ το χωριό μας.

Σ.Δ. : Έχω ακούσει ότι τα χωράφια, είναι ένα από τα χωριά στην Ελλάδα, που τα αγοράσανε από τους Τούρκους ;

X.X. : Όχι τα χωράφια τα αγοράσαμε από τον Παπαγιάννη τον τσιφλικά εδώ πέρα το 1926.

Σ.Δ. : Όχι από τους Τούρκους.....

X.X. : Όχι, όχι απ' τον τσιφλικά το 1926.

Σ.Δ. : Αυτός από πού τα είχε αγοράσει, απ' τους Τούρκους;

X.X. : Αυτός μάλλον απ' τους Τούρκους.

Σ.Δ. : Μετά κάθε οικογένεια.....

X.X. : Μετά το χωριό μας εδώ πέρα οργανώθηκε δεν είχαν χωράφια είχαν μόνο αυτά τα αμπελάκια από ένα κομματάκι, ποιος 200 μέτρα ποιος 100. Αυτά ήταν τα χωράφια εδώ προς την Μελίτη αυτά τα χωράφια «Σιρόκα Καρδίνα» που λέμε, μερικά τα αγοράσανε από τους Τούρκους οι δικοί μας. Ο παππούς μου αγόρασε ένα χωράφι εκεί, έξι στρέμματα του έδωσε ένα κριάρι στον Τούρκο και του το δώσε.

Σ.Δ. : Αυτοί τα πουλούσαν έτσι γιατί φεύγανε;

X.X. : Μάλλον είχαν καταλάβει και πουλούσαν μερικά χωράφια όσοι πρόλαβαν. Μετά το κάψιμο του χωριού πάλι από την αρχή σπιτάκια μικρά να χτίζουν με μικρά παράθυρα, 40 επί 60 και το βράδυ τα κλείνανε με λινάτσες να μην φαίνονται την νύχτα απ' τους Τούρκους, δηλαδή να μην φαίνεται που είσαι, φώς από το τζάκι και στρώματα ρογοζίνες, οι οικογένειες μεγάλες 20-25 άτομα μεγάλοι-μικροί δίπλα δίπλα στο τζάκι.

Σ.Δ. : Ρογοζίνες τι είναι αυτά; Τα στρώματα από άχυρο;

Χ.Χ. : Από άχυρο τα πλέκανε και τα στρώνανε κάτω, δεν υπήρχε στρώμα τότε όπως τώρα. Μετά άρχισαν λινάτσες μεγάλες να βγαίνουνε κάναμε ύστερα στρώματα τα γεμίζαμε άχυρα μέσα και.... ρωτούσα τον προπάππο και τον παππού μου γιατί φορούσαμε τέτοιο ρουχισμό: άσπρο πουκάμισο με γιλέκο μάλλινο και βράκες άσπρες τουγιούτσες που της λέγαμε, τσαρούχια, από κάτω κάλτσες και από πάνω μπιάλα δηλαδή κάλτσες από μέσα και άλλο μπιάλα που λέμε εκείνα τα φτιάχνανε στο σπίτι οι γυναίκες τα φορούσανε από πάνω και μες στα τσαρούχια.

Σ.Δ. : Τι ήταν κάτι σαν καλτσοβράκες;

Χ.Χ. : Ααα (ναι) και στη μέση ζωνάρι φορούσαμε για να φυλάει και τι μέση και από το κρύο, γιατί τότες κοιμόντουσαν μαζί με τα ρούχα όπως ήταν έπεφταν δίπλα στο τζάκι, έτσι τι βγάζανε, που τότε να ξεντυθείς, όλοι κοιμόμασταν μέσα σε ένα δωμάτιο και όπως ήταν οι άντρες προς τα εκεί οι γυναίκες προς τα εδώ με τα παιδιά.

Σ.Δ. : Για τα ονόματα πως αλλάζανε; Άκουσα ότι υπήρχε Πελοποννήσιος γραμματέας εδώ που

Χ.Χ. : Όταν ήρθαν οι Έλληνες ήρθε και ένας υπάλληλος κάτω από την Πελοπόννησο, τότε τα επίθετα οι γέροι τα είχαν πάρει όλοι από τους πατεράδες και τους παππούδες τους δηλαδή εμείς λεγόμαστε Κώστου (του Κώστα) τον παππού μου τον λέγανε Κώστα και έτσι τίνος είσαι «του Κώστα», Λάσουι από το Λάζαρος ξέρω γω, Μίτσκουι του Μίτε και όταν ήρθαν οι Έλληνες ύστερα πως λέγεσαι εσύ Μίτσκουι- Μιτσκόπουλος, Τσίγλουι από το Τσίλε (Βασίλης) Τσιγλόπουλος. Όλα Πελοποννήσια επίθετα!

Σ.Δ. : Γι' αυτό λένε Πελοποννησιακό χωριό....

Χ.Χ. : Ααα (ναι) ήταν Πελοποννήσιος ο υπάλληλος εδώ που έκανε την καταγραφή εδώ πέρα και μας έβαλε σε όλους Πελοποννήσια επίθετα.

Σ.Δ. : Έτσι όταν μιλούσε κάποιος τα ντόπια εδώ πέρα στο χωριό είχα προβλήματα παλιά;

Χ.Χ. : Πως δεν είχε πρόβλημα, άμα σε ακούγανε, όταν ήρθε ο Μεταξάς, η δικτατορία του Μεταξά, στο γαιδούρι αν του φώναζες τσούτσους και την άλλη μέρα την αστυνομία, είχε ανθρώπους που καρφώνανε. Εδώ στο χωριό μας φώναξε ένας μια γκάνιντα, παίζανε γκάνιντα και ένα τραγούδι στα ντόπια, το έπαιξε δηλαδή δεν το τραγούδησε

και ένα χρόνο εξορία, τράβηξε πολλά το χωριό και από τους Τούρκους και εδώ από..... καταστροφή μεγάλη.

Σ.Δ. : Και έφυγαν πολλοί εξωτερικοί ε;

Χ.Χ. : Εδώ μέσα από την περιοχή εδώ πέρα την μεγαλύτερη ζημιά την έπαθε το χωριό μας και από τους Τούρκους και με τον εμφύλιο τότες. Εμείς την μέρα φοβόμασταν, την νύχτα ήμασταν πιο ελεύθεροι γιατί δεν υπήρχε αστυνομία δεν υπήρχε στρατός. Παιδιά εμείς νεολαία που ήμασταν από το 1945 μέχρι το 50 την νύχτα την είχαμε κάνει μέρα.

Σ.Δ. : Δουλειές δεν υπήρχαν εδώ γύρω τίποτα;

Χ.Χ. : Όχι, που δουλειές .

Σ.Δ. : Πότε άρχισε ο κόσμος να φεύγει Αυστραλία, Καναδά, Γερμανία, Αμερική;

Χ.Χ. : Γερμανία το 55-56 όταν άνοιξε η Γερμανία άρχισαν να φεύγουν. Στην Αμερική που να φύγεις; Στον Καναδά μετά το 60 άρχισε ο κόσμος να φεύγει αν είχες κάποιων να σε πάρει σου έστελνε πρόσκληση και αν ήσουν χαρακτηρισμένος δεν σου έδιναν βίζα να πάρεις. Εγώ είχα κάνει τα χαρτιά μου να πάω Αυστραλία ήταν η θεία μου, της μάνας μου η αδερφή και με κόψανε.

Σ.Δ. : Και αυτή από πού το ξέρανε;

Χ.Χ. : Είχε εδώ πέρα τους Έλληνες που δουλεύανε με την αστυνομία, δεν μου δώσαν βίζα. Εδώ στα καφενεία αν έβγαινες και μιλούσες ήσουν και λίγο πιο προοδευτικός μιλούσες μια κουβέντα την άλλη μέρα στην αστυνομία.

Σ.Δ. : Αυτό πότε άρχισε να αλλάζει προς το καλύτερο μετά; Και σήμερα εντάξει παίζουν και τραγουδάνε κιόλας, δεν έχει έτσι πρόβλημα.

Χ.Χ. : Πολύ αργά. Το 67 επί Χούντας τότε εδώ χαμός γινόταν, που να τραγουδήσεις και ξέρω γω. Το χωριό μας πρωτάρχισε εδώ πέρα να πούμε έκανε τον πολιτιστικό σύλλογο και άρχισαν να χορεύουν τα δικά μας τα τραγούδια, ντόπια που λένε και εδώ αστυνομία πράγματα στρατιωτική ήθελαν να μας το διαλύσουν να πούμε και είχε πολύ γερή νεολαία, είχαν βάλει εκεί στο σχολείο με άσπρες κορδέλες για την φύλαξη να μην μπει μέσα χωροφύλακας κανένας, χαμός γινότανε καμιά δύο τρεις χρονιές κάνανε επιθέσεις, μετά δεν σπάσανε. Και από εδώ ύστερα μετά από λίγα χρόνια άρχισαν και

τα άλλα χωριά αλλά από εδώ ξεκίνησε, εδώ αυτό το χωριό στο μέτρημα είναι λίγο αλλά στο πόλεμο είναι μεγάλο.

Σ.Δ. : Έχω ακούσει ότι με το ΚΚ ότι ήταν πολύ δυνατό εδώ και πρώτη φορά που βγήκε πρόεδρος άλλος, συνεργάστηκε το ΠΑΣΟΚ με την ΝΔ για να βγει άλλος πρόεδρος;

Χ.Χ. : Εδώ είχε πολύ ΕΔΑ δεν υπήρχε τότε το ΚΚ, το 74 νομιμοποιήθηκε όταν ήρθε ο Καραμανλής τον φέραμε εμείς από την Γαλλία και αν δεν ήταν οι κομμουνιστές ο Καραμανλής πάλι θα έφευγε δεν μπορούσε να σταθεροποιηθεί πάλι. Γι' αυτό τους αναγνώρισε τότε γιατί οι κομμουνιστές βγαίνανε στους δρόμους οι άλλοι κρυβόντουσαν, αυτοί βγήκαν στους δρόμους τότε ενάντια στην χούντα και τον στηρίζανε να πούμε, αλλιώς θα τον είχαν φάει και αυτόν και γι' αυτό τους νομιμοποίησε. Το 1960 εδώ πέρα ΕΔΑ ήτανε. Είχαν γίνει εδώ εκλογές εδώ σε αυτό το σχολείο γινόντουσαν εκλογές και είχε βγάλει το χωριό μας 160 ΕΔΑ και εδώ αστυνομία, πράγματα, στρατός ήρθαν εδώ πέρα την νύχτα σαν άρχισαν να μας κυνηγάνε όλοι κρυφτήκαμε. Ήταν πρόεδρος εδώ ένας Βασίλης Κωνσταντινόπουλος του ρίζανε δυο τρεις κλοτσιές εκεί μέσα στο σχολείο και εμείς, ένα ράδιο είχε εδώ στο χωριό μας και είχαμε πάει σε ένα σπίτι, κρυφτήκαμε εκεί πέρα για να ακούμε στο ράδιο τα αποτελέσματα και την άλλη μέρα στην αστυνομία.

Σ.Δ. : Τρώγατε ξύλο εκεί;

Χ.Χ. : Όχι ξύλο... να φόβος, εκεί σε φοβερίζανε, όχι όλους αυτοί που ήμασταν εμείς δύο-τρία άτομα .

Σ.Δ. : Πόσους κατοίκους είχε το χωριό τότε;

Χ.Χ. : Το χωριό τόσο ήταν πάλι..

Σ.Δ. : 400-500 άτομα

Χ.Χ. : Τόσο πάλι.

Σ.Δ. : Παλιά είχε βουλγάρικο σχολείο το χωριό ή όχι;

Χ.Χ. : Δεν ξέρω. Εκεί το παλιό το σχολείο είχε Βούλγαρους δασκάλους αλλά κρυφό ξέρω γω.

Σ.Δ. : Έτσι για τα έθιμα, γιορτές Χριστούγεννα, Πάσχα αν ξέρεις να πεις για τα Μπαμπάρια.

Χ.Χ. :(δεν άκουσε).

Σ.Δ. : Στον πρώτο παγκόσμιο είχαν φύγει άτομα στην Τουρκία;

Χ.Χ. : Πότε έγινε τότε με τους Τούρκους ;

Σ.Δ. : Ο Α' Παγκόσμιος το 1914.

Χ.Χ. : Να ο παππούς μου ήταν τότε, να η φωτογραφία. Μικρά Ασία πέντε χρόνια έκανε τότε.

Σ.Δ. : Στην Μικρά Ασία;

Χ.Χ. : Μικρά Ασία κυνηγούσε τους Τούρκους τότε, να γράφει από πάνω Μικρά Ασία (δείχνει την φωτογραφία φαίνεται το όνομα του παππού πάνω στην φωτογραφία) και μετά το 1948 αυτός είναι στην Γιούρα τέσσερα χρόνια φυλακή, επειδή έδιωξε τους Τούρκους.

Σ.Δ. : Αυτός συγχωριανός;

Χ.Χ. : Ο παππούς μου είναι.

Σ.Δ. : Ααααα αυτός είναι ο παππούς σου;

Χ.Χ. : Αυτός με μεγάλωσε. Αυτός εδώ είναι του Λίσα ο μπαμπάς και αυτός είναι του Μιτσκόπουλου του Άτσου που λέμε ο μπαμπάς.

Σ.Δ. : Και οι τρεις μαζί.... (φωτογραφία όπου φαίνονται εξορία στην Γιούρα)

Χ.Χ. : Στην Γιούρα φυλακή που ήτανε! βλέπεις πέτρα εδώ πέρα, ταλαιπωρημένοι. Σε αυτές τις φωτογραφίες το 1942 αλωνίζαμε με τα ζώα να εδώ αυτή το 1943 πάλι με τα ζώα, να εγώ πάνω στο γαϊδουράκι είμαι ανεβασμένος και γυρνούσαμε την αυλή να εδώ πάλι τα ζώα, αυτός είναι ο παππούς, ο προπάππος αυτός μου είχε πει πολλά πράγματα εδώ για το χωριό. Όταν ήταν 16 χρονών αυτός, εδώ πέρα το χωριό μας είχε 30 σπίτια .

Σ.Δ. : Έχεις πολλές παλιές φωτογραφίες.

Χ.Χ. : Έχω. Να αυτός εδώ Πέτσε Αβράμοφ 101 χρονών έζησε και το 1946 τον βγάλανε, φωτογραφία τότε ο παππούς μου τον πήρε εκεί στην αυλή, δεν ήθελε να βγει φωτογραφία τον γέλασε να του ανάψει το τσιγάρο εκεί και τον βγάλανε φωτογραφία. Αυτά είναι.

Σ.Δ. : Να μου πεις για τον Κόλε Κωστίνοφ άκουσα ότι είχε εξορία ήταν πολύ γνωστός;

Χ.Χ. : Τότε ο Αποστόλης είχε πάει στο..... όταν ήταν οι Γερμανοί εδώ πέρα είχε πάει στο Μοναστήρι εκεί κανένα χρόνο εκεί σχολείο. Μετά όταν ήρθε στο ΕΛΑΣ ήταν μέσα στο

ΕΛΑΣ και στη Θεσ/νίκη δούλευε στην εφημερίδα όταν ήρθαν οι Έλληνες, ο Ελληνικός στρατός είχε φύγει για ένα διάστημα στην Αίγυπτο όταν ήρθαν, απελευθερώθηκαν, έφυγαν οι Γερμανοί και αυτός ερχόταν από την Θεσ/νίκη και εδώ στην Βεύη κατέβηκε με το λεωφορείο και τον προδώσανε εδώ ήταν κάτι χωροφύλακες, σπιτόγαμπροι εδώ πέρα είπαν στην αστυνομία πιάστε τον αυτός είναι. Είχε εδώ «γκουαντάδες» πως τους λέμε χωροφύλακες τότε και αυτός κατέβηκε μέχρι τα καμίνια εδώ κάτω τον πιάσανε, τον αφήσανε. Τους είπαν, τους λένε όχι αυτός ήταν μέσα στον ΕΛΑΣ ήτανε λέει και τον ξαναπιάσανε τον βάλανε φυλακή τον δικάσανε και μετά εξορία 20 χρόνια έκανε τον στέλνανε, τον πέρνανε επειδή ήταν αριστερός αυτός ο Αποστόλης. Γιούρα η Γιούρα ήταν το σπίτι του.

Σ.Δ. : Αυτό ήταν νησί έτσι; Η Γιούρα.

Χ.Χ. : Νησί.

Σ.Δ. : Έχω ακούσει ότι παλιά είχατε χασίσι, φτιάχνατε και τρώγατε χασισόπιτες.

Χ.Χ. : Ούτε ξέραμε, κάσα την λέγαμε τότε, την φυτεύαμε και όταν ξέρανε την ξεφλουδίσαμε και πλέκαμε τριχίες και το σπόρο το χτυπούσαν οι γυναίκες και φτιάχνανε πίτες. Βάζαμε μες στην πίτα, δεν ήταν απαγορευμένη η κάσα, που ξέραμε εμείς για τη υλικά, μόνο τον σπόρο τον τρώγανε και το άλλο το ξεφλουδίσαμε φτιάχναμε σφεντόνες, φτιάχναμε τριχίες για να δένουμε τα ζώα.

Σ.Δ. : Ίσως γι' αυτό όλοι οι γέροι λένε ότι περνούσαν τότε καλύτερα.....

Χ.Χ. : Αυτά, την κάσα την βάζαμε μέχρι το 55-60 τι ; Μετά απαγορεύτηκε.

Σ.Δ. : Έχω ακούσει ότι ερχόντουσαν άλλοι από την Κρήτη που ξέρανε και σας βάζανε να μαζεύεται....

Χ.Χ. : Όχι, όχι.

Σ.Δ. : Για την ομάδα του χωριού που είναι όλοι Αρηανοί;

Χ.Χ. : Η ομάδα ιδρύθηκε το 1960.

Σ.Δ. : Αυτός που την ίδρυσε τι ήταν; Αρηανός;

Χ.Χ. : Αυτός ήταν θείος μου και μαζί, ο πρώτος πρόεδρος που βγήκε εγώ ήμουνα στην ομάδα και έκανα δέκα χρόνια πρόεδρος. Με τον θείο μου την οργανώσαμε και θα την βάλουμε λέει Άρης και μας έφερε μια στολή αυτή η στολή εκεί που είναι (φωτογραφία), είναι η πρώτη

στολή, αυτή εδώ. Αυτός μας την έφερε από τον Άρη και η πρώτη ομάδα αυτή ήταν: Ταραντζόπουλος Δημήτριος, Κωνσταντινόπουλος Νικόλαος, Τσίγλης Λάζαρος .

Χ.Χ. : Εδώ αυτός του Κάλου Τασομίνοφ ο αδερφός, είναι Αυστραλία, ο Πέρος του Πασχάλη ο μπαμπάς του πέθανε , ο Αλέκος ο Πετρόπουλος. Ο Αλέκος ξέρεις ποιος είναι ; στην Γεωργία ο μπαμπάς.

Σ.Δ. : Α ναι.

Χ.Χ. : Ο Σωτήρης εδώ, Στέφανος Κούλης, Κόλε Προδάνοφ αυτός της Πολυτίμης και ο Λάσκος, αυτός και αυτός αδέρφια, στην Αυστραλία είναι. Και αυτός εδώ είναι ο Περικλής Μιτσκόπλουλος του Ηλία ο μπαμπάς που είναι Γερμανία. Μετά όταν ήρθε η χούντα και ήταν ένας νομάρχης χουντικός εδώ πέρα μας περάσανε εμάς για αριστερούς και μας τα πήραν τα χαρτιά.

Σ.Δ. : Από την ομάδα;

Χ.Χ. : Από την ομάδα! Μας τα πήγαν και ξανά οργανωθήκαμε μετά την χούντα και ξανά έγινε η ομάδα. Αλλά η πρώτη ομάδα αυτή ήταν ο Ζέζος, Ζέζος λεγόταν, Αρηνός πολύ. Κάναν συμβούλιο τότε, κάναμε έρανο μάσαμε από καμία δραχμή αγοράσαμε μια μπάλα εδώ πέρα πριν την οργανώσουμε την ομάδα. Το χωριό μας εδώ πέρα, όταν ήρθαν άνοιξαν τα σχολεία εδώ πέρα, ήταν ένας δάσκαλος Λάπτσης λεγότανε από το Ξινό-Νερό και ήταν πολύ καλός δάσκαλος εδώ. Είχε φέρει ακόντιο, σφαίρα είχε πολύ οργάνωση τότε αυτό το σχολείο, πολύ νεολαία τότε στο χωριό και όλοι πηγαίνανε μεγάλη αρχίσανε από δεκαπέντε χρονών να πηγαίνουν. Αυτοί που πήγαν τότε σχολείο όλοι μάθανε γράμματα, μετά όταν ήρθε το 1940 ο πόλεμος διαλύθηκαν, δέκα χρόνια δεν είχε τίποτα και μας έπιασε η μπόρα εμάς τότε ούτε σχολείο ούτε τίποτα. Αυτά.

**Απομαγνητοφώνηση της συμπληρωματικής Συνέντευξης του Χ.Χ. (79 ετών)
από την Σοφία Δονάκη (Σ.Δ.) στο χωριό Λόφοι**

Σ.Δ. : Τα σπίτια τότε ήταν λιθόκτιστα ή από ξύλο;

X.X. : Ήταν πρώτα από ξύλα όταν πρωτοήρθαν εδώ οι γέροι πριν ξέρω εγώ πολλά χρόνια, μπορεί να έχει πεντακόσια χρόνια. Πρώτα όταν ήρθαν έκαναν σπίτια με φράχτη μαζί με τα ζώα, φραγμένα εκεί τα ζώα εδώ οι οικογένειες .

Σ.Δ. : Τα σπίτια τα δικά σας πως ήταν με πέτρα;

X.X. : Με πέτρα, εγώ που το πρόλαβα του προπαππού μου ήταν μισό με πέτρα μισό με πλιθιά.

Σ.Δ. : Στις οικογένειες ποιος έκανε κουμάντο ο ποιο γέρος;

X.X. : Ήταν μεγάλες οικογένειες, ο πιο γέρος και ο ποιο έξυπνος μπορεί να υπήρχε γέρος αλλά να μην ήταν τόσο έξυπνος, γιατί τότε πηγαίνουν στα παζάρια στα Bitola, εδώ στα Γιαννιτσία με τα ζώα πηγαίνανε Έδεσσα.

Σ.Δ. : Αλληλοβοήθεια είχε , βοηθιόταν στο χτίσιμο, στα χωράφια;

X.X. : Βοηθιότανε, εγώ πρόλαβα όταν έχτιζε ένας ένα σπίτι στο χωριό πηγαίνουν όλοι με τα κάρα με τα ζώα, αυτός προετοιμαζόταν από το χειμώνα όλο το χειμώνα πριν ακόμα ένα χρόνο δύο και τα ετοίμαζε τις πέτρες εκεί πάνω στην Γκιόνιτσα που έσκαβαν την τρύπα και όταν ήταν να βάλει μπρός για να χτίσει πήγαιναν όλοι με τα κάρα, ποιος ένα κάρο, ποιος δύο πήγαιναν τις πέτρες στην αυλή όλοι και μετά οι μαστόροι.

Σ.Δ. : Μετά ο κόσμος εδώ ελληνικά που έμαθε; σχολείο που πήγαιναν, στο νηπιαγωγείο;

X.X. : Τι έμαθε γράμματα;

Σ.Δ. : Γράμματα και ελληνικά να μιλάνε εδώ οι γέροι.

X.X. : Γράμματα μετά το 1926 τότε ήρθαν εδώ το πρώτο σχολείο όταν έγινε εδώ τότε άρχισαν να πηγαίνουν σχολείο κανονικά.

Σ.Δ. : Και οι γέροι μιλούσαν ελληνικά ή.....

X.X. : Καθόλου. Δεν ξέρανε. Εγώ πρόλαβα ανθρώπους που πεθάνανε, δεν ξέρανε ελληνικά.

Σ.Δ. : Στις εκκλησίες η λειτουργία γινόταν στα βουλγάρικα ως το 1912 ή στα ελληνικά;

X.X. : Δεν είχε ελληνικά.

Σ.Δ. : Ήταν Βούλγαρος παπάς ή απλώς μακεδόνικα;

X.X. : Ο παπάς ήταν μακεδόνας δικός μας αλλά είχε πάει φαίνεται στην βουλγαρική σχολή.

Σ.Δ. : Οι Τούρκοι πότε φύγαν το 1912;

X.X. : Τότες το1912.

Σ.Δ. Πες μου για τον γαλλικό δρόμο που τον φτιάξανε ήταν οι Γάλλοι εδώ από το 1914-17;

X.X. : Οι Γάλλοι.

Σ.Δ. : Αυτοί γιατί το φτιάξανε το δρόμο;

X.X. : Αυτοί το φτιάξανε το δρόμο, το μέτωπο ήτανε οι Βούλγαροι ήταν στο Καϊμακτσαλάν και εδώ ήταν μέτωπο αυτό. Οι Γάλλοι είχαν εδώ πίσω από του Γούναρη την πλαγιά που είναι η δεξαμενή, εκεί στο ύψωμα πίσω είχανε τα αρτοποιεία εκεί. Είχαν συνοικισμό οι Γάλλοι, κατασκήνωση που λέμε και πολεμούσαν. Μετά....

Σ.Δ. : Οι Γάλλοι πολεμούσαν με τους Βούλγαρους;

X.X. : Ναι και τότε το φτιάξανε. Οι δικοί μας γέροι δουλεύανε στο δρόμο και τις πέτρες τις βγάζανε από το Γκιούπτσε Βοδενίτσα. Το Γκιούπτσε Βοδενίτσα ξέρεις που είναι; Εδώ πίσω προς Μελίτη μεριά.

X.X. : Πίσω από την αποθήκη εκεί στην τρύπα το σκάβανε είχαν βαγονάκι και το σπρώχναν με τα χέρια, το βγάζανε πάνω στο δρόμο.

Σ.Δ. : Από εκεί βγάζανε τις πέτρες...

X.X. : Εκεί σπάνανε τις πέτρες με τα σφυριά με τα χέρια. Εγώ έχω το σφυρί ακόμα που τα σπάνανε. Τις σπάνανε τις πέτρες εκεί το γαμίζανε το βαγονάκι και το σπρώχναν το βγάζανε πάνω.

Σ.Δ. : Και φτιάχναν το δρόμο για τους Γάλλους. Πληρωνόντουσαν αυτοί;

X.X. : Βέβαια πληρωνόντουσαν από τους Γάλλους. Γαλλικός δρόμος λέγεται και αυτός ο δρόμος πηγαίνει μέσα στην Ζιβοϊνα πέρα.

Σ.Δ. : Στα Bitola;

X.X. : Στα Bitola. Έτσι λέγανε **Φραντσούση γω ναπραΐα**. (Γάλλοι το φτιάξανε).

Σ.Δ.: Το 1912 αυτός που είπαμε έφτιαξε την εκκλησία ήταν Σέρβος;

X.X. : Σέρβος.

Σ.Δ. : Και αυτός αξιωματικός ήτανε;

X.X. : Αξιωματικός.

Σ.Δ. : Το όνομα; το είχαμε πει αλλά δεν ακούγεται καλά...αυτός ήταν αξιωματικός εδώ πέρα;

X.X. : Αξιωματικός, είχε στρατό εδώ. Το 1917 την χτίσανε ένας Σέρβος καπετάνιος στο όνομα Λάζος με την βοήθεια του χωριού. Μέχρι το 1916 δεν είχε εκκλησία από το δώδεκα που την κάψανε μέχρι 1916 δεν είχε εκκλησία.

Σ.Δ. : Και αυτός μετά για Σέρβικη εκκλησία ή απλώς ορθόδοξη να έχει το χωριό;

X.X. : Εκκλησία να έχει το χωριό όχι Σέρβικη.

Σ.Δ. : Τότε το 1912 γινόντουσαν και ληστείες εδώ πέρα που είχαν φύγει οι Τούρκοι από διάφορους ή όχι;

X.X. : Όταν φύγαν οι Τούρκοι;

Σ.Δ. : Ναι. Ή μόνο οι Τούρκοι κάνανε ληστείες;

X.X. : Όχι οι Τούρκοι, υπήρχανε κλέφτες. Κοίταξε να δεις ο προπάππους μου εγώ του έρχομαι τώρα δισέγγονος, τρισέγγονος; Αυτός ήταν αρχηγός στους Ταντσοπουλέους, ε εδώ εγώ που κάθομαι εκεί πέρα Τάντσουι λέγονται Ταντσοπουλέοι ο παππούς μου ο Λέξος λεγότανε αυτός, ήταν αρχηγός σε όλους τους Ταντσοπουλέους, τριάντα άτομα, αυτός ήταν αρχηγός ποιο έξυπνος και πήγαινε αυτός στα παζάρια εδώ εκεί ψώνιζε. Και είχε πάει στο Άγιο Αθανάσιο, Τσέγανι που το λέμε για να αγοράσει κουρήτα ξέρεις τι είναι; Λεκάνες που τις φτιάχνουν από ξύλο **κοπαντσίνα να σε μιάτ** (λεκάνες να πλένονται) και το ένα άλογο το είχε για καβάλα το άλλο να φορτώσει και οι **αραμίητε** (κλέφτες) που λέμε του είχαν στήσει ενέδρα πάνω στην Γκιόνιτσα. Αυτός ερχόταν από τον Άγιο Αθανάσιο από πάνω από την Γκιόνιτσα, τα βουνά Σκάλατα εκεί από το Τσέγανι προς τα κάτω και αυτοί στην Ντούπκατα, εκεί στην Σούματα έχει μια τρύπα Ντούπκατα που την λένε, είχαν κρυφτεί εκεί πέρα τρείς σαν τώρα που κάνουν απαγωγές δεν κάνουν τώρα απαγωγές; Πιάστων και δώσε λύτρα να τον στείλουμε. Έτσι ήθελαν να τον πιάσουν αυτόν να του ζητήσουν λεφτά, χρυσά και ο εγγονός του ήταν με τα γίδια στην Γκιόνιτσα αυτός τους πήρε χαμπάρι δεκαπέντε χρονών ήταν ο εγγονός του, αυτά μου τα έλεγε ο εγγονός του σε μένα. Εγώ ήμουνα δεκαπέντε χρονών λέει και ο μπαϊτσης λέει **ερχόταν από το Άγιο Αθανάσιο και εκείνοι τον περιμένανε εκεί, αλλά**

εμείς είχαμε πέντε σκυλιά τα οποία καταλάβανε ότι είναι κρυμμένοι εκείνοι εκεί και ο μπαϊτσες κατέβαινε από το ύψωμα και εκείνοι μόλις κατέβηκε από το Κρσταβίτσκιν Ντολ, η Κέλλη έχει κάνει μια βρύση εκεί τώρα και του βγήκαν αυτοί ενώ εγώ του σφύριζα από την Γκιόνιτσα να του δώσω σύνθημα για να καταλάβει και αυτός μόλις βγήκαν αυτοί τους είδε, πήδηξε από το άλογο και με το μαχαίρι έκοψε το σχοινί από κάτω ποτπρέκ που λέμε το σαμάρι και καβάλησε το άλογο γυμνό προς την Μελίτη είχε ένα δρόμο εκεί και τους έφυγε, δεν τον πιάσανε. Και λέγανε είχε πολύ κακούς κλέφτες από το Λέσκορ από την Λεπτοκαρυά πολύ επικίνδυνους κλέφτες.

Σ.Δ. : Τότε που λέγαμε για τα κομιτάτα, αυτά ήταν Ελληνικά, Βουλγάρικα, Σέρβικα; Το κάθε κράτος είχε κομιτάτο ή;

Χ.Χ. : Κοίταξε τώρα το κομιτάτο ήταν πάλι εδώ δικοί μας από τα χωριά, εναντίον των Τούρκων. Γιατί ο Τούρκος εκεί τότε που λέγανε άμα παντρευόσουν ήθελε πρώτα να πας την γυναίκα στον Μπέη να κοιμηθεί πρώτη βραδιά μαζί του και μετά να στην παραδώσει και αυτοί βγήκανε κομιτάτο, βγήκανε κομίτιδες και εναντίον σε αυτούς να τους σκοτώσουν ήταν και από εδώ ένας κομιτάτος του Πήρου ο μπαμπάς ήταν κομιτάτ. Του Πασχάλη ο παππούς, στον Πύρο στην Μάγδα εκεί στην Αλέκα ο πατέρας του ήταν κομίτις. Εγώ τον πρόλαβα τον παππού, κομίτις που ήταν.

Σ.Δ. : Και είχαν όπλα κανονικά...

Χ.Χ. : Με όπλα. Του παππού μου ξάδερφος ήταν αυτός.

Σ.Δ. : Πρόσφυγες ήρθαν εδώ στο χωριό, Πόντιοι;

Χ.Χ. : Όχι.

Σ.Δ. : Τελευταία φορά σου είχα πει λάθος ότι έγινε το 1914 η Μικρασιατική καταστροφή το 1919 είχαν φύγει οι Λοφιώτες. Μου είχες πει μια ιστορία με τους Γερμανούς που τους είχαν στήσει μια ενέδρα σε μια γέφυρα αλλά πάλι δεν το έγραψε καθαρά μπορείς να μου το ξαναπείς ήταν και άτομα από το χωριό;

Χ.Χ. : Από το χωριό ήτανε τότε το ΕΛΑΣ και εθελοντές από εδώ όσοι θέλανε και πήγανε ανατινάξαν την γέφυρα εδώ πάνω από την Βεύη. Κλέπαλα λέγεται εδώ το βουνό στο ύψωμα πάνω στην Βεύη και εκεί έχει μια γέφυρα όταν πας προς την Κέλλη και του την κόψανε όταν οπισθοχωρούσαν οι Γερμανοί, όταν φεύγανε για να μην μπορούν να φύγουν να τους προλάβουν οι αντάρτες οι ΕΛΛΑΣίτες και τα αεροπλάνα ερχόντουσαν τότε όταν

φευγάνε, Εγγλέζικα. Εδώ στο στενό στο Κλειδί τους προλάβανε πολλές φορές τα βλέπαμε εμείς τα αεροπλάνα από εδώ βομβαρδίζανε.

Σ.Δ. : Είχες πει ότι δεν είχαν τότε σύνορα πότε ξαναβάλανε τα σύνορα μετά τον πόλεμο;

Χ.Χ. : Κοίταξε αυτά μπορείς να τα βρεις και στις εφημερίδες, τότε που ήρθαν οι Γάλλοι και ποιοι άλλοι; Οι Άγγλοι τα βάλανε τα σύνορα. Εδώ κοίταξε να δεις όπως λέγανε οι γέροι πρώτα μπήκανε οι Σέρβοι εδώ πέρα οι Σέρβοι πήγανε μέχρι την Κοζάνη.

Σ.Δ. : Για πότε λέμε τώρα;

Χ.Χ. : Για τότες το 1912. **Αλλά οι Έλληνες ποιο έξυπνη**, ο Σέρβος πήγε ξάπλωσε στην Κοζάνη ενώ ο Έλληνας ήρθε από εκεί πήγε στην Φλώρινα και εδώ που ήρθε στην Φλώρινα, αυτός ο μεγάλος του το έδωσε το χαρτί γιατί μπήκαν πρώτα μέσα, **ο Σέρβος έψαχνε να βρει πρώτα γυναίκες εκεί πέρα λέγανε**, σχεδιασμένα ήταν όλα εδώ πέρα και μετά τα βάλανε τα σύνορα εκεί. Αλλά οι Τούρκοι δεν θέλανε πάλι να παραδώσουν τα χαρτιά σε μας τα παραδώσανε πάλι στους Έλληνες **και ας κυνηγιόντουσαν τόσο καιρό και μισιόντουσαν με τους Τούρκους**, έτσι λέγανε οι γέροι τώρα.

Σ.Δ. : Εσύ φαντάρος όταν ήσουνα ήτανε δύσκολα; ξέρανε ότι είσαι από τους Λόφους;

Χ.Χ. : Πώς δεν ξέρανε όλα τα στοιχεία τα ξέρανε.

Σ.Δ. : Ξέρανε ότι μιλάνε ντόπια εδώ πέρα ...

Χ.Χ. : Ναι.

Σ.Δ. : Και σε τρέχανε με αυτό σε δυσκολεύανε παραπάνω ή όχι;

Χ.Χ. : Κοίταξε εμένα προσωπικά δεν με ενοχλήσανε για αυτήν την δουλειά, με είχαν επιλέξει, εγώ ήμουν ελεύθερος σκοπευτής στο τάγμα δεν υπήρχε άλλος σκοπευτής σαν και μένα και με αγαπούσανε οι μεγάλοι και τότε ξέρανε ότι ο πατέρας μου ήτανε στο βουνό με φώναζε ο διοικητής και μου τα είπε όλα και με επέλεξαν με την διμοιρία επιδείξεις να πάω στην Κοζάνη, αλλά με κόψανε τρεις τέσσερις φορές και μου τα διάβασε όλα τα στοιχεία.

Σ.Δ. : Είχες πει ότι προτού το 1967 προτού ανοίξεις το μαγαζί ήσουν εργατής, τι δουλειές έκανες;

Χ.Χ. : Στα χωράφια.

Σ.Δ. : Σε ξένους ή σε σένα;

Χ.Χ. : Και στα δικά μου και πηγαίναμε εργάτες μικρά παιδιά της Κυριακής 17-18 χρονών μικρά παιδιά πηγαίναμε να βγάλουμε κανένα φράγκο, χαρτζιλίκι εδώ σε ξένες οικογένειες που θέλανε εργάτες. Μαζευόντουσαν τρία τέσσερα παιδιά, πέντε έξη κορίτσια όσο ήθελε ο νοικοκύρης: «θέλω εφτά παιδιά» και εμείς παρέα ήμασταν, **με ποιόν κάνεις παρέα με αυτόν και αυτόν και πηγαίναμε τσαπίζαμε, θερίζαμε** για να πάρεις εφτά δραχμές **όλη την μέρα να σκάβεις για εφτά δραχμές.**

Σ.Δ. : Όταν ήταν ο βασιλιάς πώς ήταν τότε;

Χ.Χ. : Εδώ με την δικτατορία του Μεταξά που λένε, πολύ τραβήξανε οι γέροι. Δεν ξέρανε ελληνικά υπήρχαν ύστερα εδώ πέρα σπιόνιδες (ρουφιάνοι) να πούμε που τις παρακολουθούσανε τις γυναίκες, βγαίνανε στην βρύση δεν ξέρανε να μιλήσουν ελληνικά πες στο **μαγάρετο** (γαϊδούρι) τσουτσκους, στην αστυνομία γιατί είπες στο γαϊδούρι τσουτσκους!! Ε πώς να του πεις...; Υπάρχει άλλη λέξη στο γαϊδούρι να του πεις; Εδώ είχε γκάντα εδώ πέρα ένας έπαιξε ένα τραγούδι όχι να το τραγουδήσει μόνο με την γκάντα ένα χρόνο εξορία. **Πολλά ζόρια τραβήξανε εδώ πέρα** και εμείς τι που είχαμε έξω κόσμο να πούμε τι να σου πω δηλαδή μέχρι το 74 μας τραβούσανε, να σε φωνάζει η αστυνομία να σε παρακολουθεί γιατί είσαι τέτοιος, είσαι αυτό, ήθελε να είσαι με το κόμμα το δικό του. Είσαι αριστερός, γιατί είσαι αριστερός κάνεις προπαγάνδα, έλα στη αστυνομία να σε φοβερίζουμε να σε κάνουνε.

Σ.Δ. : Για τα έθιμα βαφτίσια , αρραβώνες, γάμους τι είχαν τότε τα ίδια με σήμερα ή κάτι διαφορετικό;

Χ.Χ. : Έχουν ξεφύγει τώρα πολύ. Τότε από Παρασκευή άρχιζε ο γάμος **το ζύμωναν το ψομί** και ερχόντουσαν οι γυναίκες Παρασκευή βράδυ γέμιζαν νερό εδώ πέρα από την βρύση με τραγούδια **ποσεστρίνη της λέγανε** (γυναίκες που βοηθούσανε) και πηγαίνανε το νερό στο σπίτι και **αρχίζανε το ψομί** και με τραγούδι είχαν βάλει ποσεστρίνα και αυτή ζύμωνε και οι γυναίκες από πάνω τραγουδούσανε όταν το ζύμωνε, ήταν πολύ ωραία τότες, όλα χάθηκαν, χάθηκαν πολλά πράγματα. Μετά Παρασκευή το Σαββάτο πάλι, την Κυριακή.

Σ.Δ. : Κάθε μέρα με όργανα ή πως;

Χ.Χ. : Όχι την Κυριακή με όργανα. Το Σαββάτο από βραδύς με όργανα ανάλογα, μάλλον το Σαββάτο από βραδύς μέχρι την Δευτέρα τα όργανα. Την Κυριακή γινόταν η στέψη και περίμεναν η νύφη αν βγει παρθένα που λες.

Σ.Δ. : Περίμεναν; Όπως οι Τούρκοι.

X.X. : Περίμεναν η νύφη αν βγει παρθένα και πήγαιναν στο κοτέτσι πέρνανε κότες το πρωί της ψήνανε την Δευτέρα εγώ πρόλαβα κουλουκτσής (βοηθός γάμου που του δίνεται ποδιά) την έχω κάνει αυτήν την δουλειά **ψάχνανε παρθενιά τότε, «δεν είναι παρθένα αυτή»** αν σου έβγαινε τέτοια κουβέντα **ισγκόρι** (κάηκες). Τιμιότητα γυρεύανε πολύ, τώρα άμα είσαι τίμια δεν σε θέλουν τα παιδιά, το αντίθετο ήρθε τώρα. Τώρα αν είσαι τίμια αν είσαι παρθένα δεν σε θέλουν τα παιδιά. Είχε μια στην τηλεόραση παρακολουθούσα μια εκπομπή έτσι και ήτανε μια κοπέλα που δεν είχε πάει με παιδί 26-27 χρονών και την ρωτούσε εκεί πέρα αυτή μια μα..... που κάνει την εκπομπή «πως έτσι; λέει». «Να έτυχε λέει δεν έχω πάει με παιδί», κατάλαβες. Αλλά τότες ήταν έτσι, **τότε αν μαθαίνανε «χαλασμένη»** είναι λέγανε δεν την θέλανε.

Σ.Δ. : Και μετά χωρίζανε;

X.X. : Μερικοί χωρίζανε. Δεν βρέθηκε **τσέσνα** (παρθένα), άιντε.....υπήρχαν τρέλες, δηλαδή ο κόσμος τιμιότητα γύρευε. **Τώρα βλέπεις με κοντά παντελονάκια** τότε που να δεις, οι γυναίκες μέχρι εδώ γόνατο να μην φαίνεται και τότε γι ' αυτό σου έκανε αίσθηση να θέλεις γυναίκα, τώρα δεν σου κάνει αίσθηση **τώρα τις βλέπεις αυτά τις βλέπεις και τα άλλα δεν σου κάνει αίσθηση δηλαδή** βλέπεις μια κοπέλα στους γέρους χωμένη, το πρωί εκεί πέρα στους γέρους στον ταχυδρόμο μέχρι εδώ, κοπέλα 16-17 χρονών μέχρι εδώ και κάθονται εκεί πέρα άνθρωποι 70-80 χρονών ντρέπεσαι να την βλέπεις δηλαδή. **Χάλασε ο κόσμος** δεν υπάρχει έχει ξεφύγει πολύ.

Σ.Δ. : Τα βαφτίσια πως ήταν ίδια πάλι ή είχε κανένα έθιμο παράξενο;

X.X. : Ίδια τα βαφτίσια τα ίδια.

Σ.Δ. : Και οι αρραβώνες;

X.X. : Οι αρραβώνες με προξενιό. Αγαπιόντουσαν αλλά πάλι γινόταν με προξενιό. Εγώ έχω πάει προξενήτης. Ο πεθερός που είχε την κοπέλα ήθελε να του δώσεις δώρο ή παπούτσια, παπούτσια στον προξενήτη στον γέρο, στον πατέρα της νύφης **κόζουφ** που λέμε εμείς.

Σ.Δ. : Δερμάτινο;

X.X. : Όχι δερμάτινο **εκείνα που τα φτιάχνανε από μαλλί** από πρόβατα Μπαμπάρια που γίνονται αυτά ήταν από τότες να του δώσει. **«Τι θέλεις; Κόζουφ θέλω»**. Σε εμάς όχι, αλλά

στους πατεράδες μας **είκοσι χρυσά θα πληρώσεις για να αγοράσεις την νύφη**, είκοσι χρυσά ανάλογα πως ταιριάζανε 20-30-15 χρυσά και θα δώσεις και παπούτσια θα δώσεις και κοζούι και κάλτσες δώρο σε όλο το σόι. Σε εσένα κάλτσες, στον αδερφό, σου στην αδερφή σου μαντίλα δώρο, και τα βάζανε σε ένα σχοινί και ερχόντουσαν το χωριό και έβλεπε τι δώρο έδωσε η νύφη στον γαμπρό και ο γαμπρός τι δώρο έδωσε στην νύφη.

Σ.Δ. : Είχε και προίκα;

Χ.Χ. : Και προίκα, την βγάζανε την Παρασκευή. Την βγάζανε την απλώνανε στην αυλή με τριχιές όλη και πήγαινε όλο το χωριό να την βλέπει **αυτό ωραίο εκείνο όχι** τα σχολιάζανε.

Σ.Δ. : Η κηδείες πως ήτανε το ίδιο;

Χ.Χ. : Το ίδιο οι κηδείες πολύ παλιά σου είχα πει με πέτρα.

Σ.Δ. : Δεν διέφερε σε τίποτα. Οι παπάδες αυτά που κάνουν;

Χ.Χ. : Τα ίδια. Εγώ πρόλαβα τον παππού μου εδώ που πέθανε εγώ το έκανα το φέρετρο.

Σ.Δ. : Εσύ το έφτιαξες;

Χ.Χ. : Εγώ με σανίδια από εδώ στο σπίτι όχι σαν αυτά τα αγορασμένα. Σανίδια από το σπίτι και από κάτω καδρόνια, ένα εδώ, ένα εδώ, ένα εδώ και μια κουβέρτα από πάνω και τον βάζαμε μέσα. Τότες οι γέροι ετοιμάζανε σανίδια για το φέρετρο. Τα ετοιμάζανε από μπροστά. Ο γέρος μόλις γινόταν 60-70 χρονών έβαζε στο ταβάνι σανίδια για αυτήν την δουλειά να μην ψάχνουν τελευταία στιγμή, που θα βρουνε; Εδώ ο γέρος όταν πέθανε δεν είχε σανίδια εγώ κάτι χοντρά σανίδια βρήκα **ποιο από ιτιά ποιο από εκεί δεν μπορούσαμε να το σηκώσουμε**, προετοιμαζόντουσαν. Τώρα εγώ πως έχω βάλει για παράδειγμα δέκα –δεκαπέντε χιλιάδες στην τράπεζα για αυτήν την δουλειά όταν πεθάνω **να μην λένε να τος δεν άφησε τίποτα να τον θάψουμε**, με δικά μου λεφτά να με θάψουνε, **να μην με κυνηγάνε** (γελάει). Έτσι και οι γέροι σανίδια έτοιμα στο ταβάνι, **πέθανε, που είναι τα σανίδια; Να τα πάνω** τα κατεβάζανε και φτιάχνανε.

Σ.Δ. : Εσύ τώρα στο νεκροταφείο ξέρεις που είναι ο μπαμπάς σου η μαμά σου, ο παππούς σου που είναι θαμμένοι;

Χ.Χ. ; Πως δεν ξέρω!

Σ.Δ. : Γιατί βλέπω πέτρινους τάφους αλλά ούτε όνομα έχει και δεν είναι προσεγμένοι.

X.X. :Υπάρχουν μερικοί που δεν τους ξέρουν τους τάφους εγώ τους ξέρω τους περισσότερους τάφους. Παράδειγμα εσύ τους δικούς σου δεν τους ξέρεις εγώ ξέρω ότι είναι δικοί σου. Υπάρχουν τοποθεσίες. Μόλις έκλεισε αυτό το δρομάκι εδώ που τους πηγαίνανε που ήταν η σπαρτικιά του Κίμου, εκεί από εκεί τους πηγαίνανε, μετά άνοιξε ο δρόμος από κάτω. Μόλις άνοιξε ο δρόμος από κάτω μετά άρχισαν για παράδειγμα οι Τσιγλοπουλέοι πήγαν εκεί, οι Μιτσκοπουλέοι πήγαν εκεί, ύστερα και γεμίσανε εδώ που είναι οι Τασομινοπουλέοι, Τσιγλοπουλέοι εδώ το καμπαναριό προς τα εδώ, εκεί Στογιανοπουλέοι έχει μέρος, Γκεσοπουλέοι πιο κάτω από τους Τσιγλοπουλέους και αυτοί πήγαν μετά από την άλλη μεριά και στους τάφους ψάχναμε μετά βιτρίνα/μόδα ενώ δεν πήγαν οι πρόγονοι που ήταν θαμμένοι οι παππούδες. Από πάνω είναι οι Κυρκοπουλέοι -Κύρκουι, Προδάνουι που τους λέγαμε εμείς εδώ οι Κύρκουι ο Δημητράκης εδώ πιο πάνω είναι οι Γκινκοπουλέοι, από δεξιά εκεί είναι οι Γκινκοπουλέοι .

Σ.Δ. : Ήταν χωρισμένα ο καθένας είχε τα δικά του.

X.X. : Ο καθένας και το μέρος του.

Σ.Δ. : Το Πάσχα πως ήταν είχαν τίποτα;

X.X. : Το Πάσχα εγώ πρόλαβα είχε τοπικά όργανα εδώ, τότε βάζανε το Πάσχα τα Χριστούγεννα εδώ όργανα μέχρι το 1947 είχε όργανα το χωριό. Το 47 όταν παραδόθηκαν τα όπλα στην Βάρκιζα τότες μετά βγήκαν στο βουνό, έγινε ο εμφύλιος και φύγανε οι οργανοπαίχτες τρία άτομα φύγανε μέσα (Σκόπια).

Σ.Δ. : Είχε οργανοπαίχτες εδώ το χωριό;

X.X. : Εδώ τοπικούς ναι.

Σ.Δ. : Τα Χριστούγεννα εδώ με τις φωτιές αυτό από που το έχουμε το έθιμο, τα Κόλεντα που τα έχουμε;

X.X. : Ε τα Κόλεντα από παλιά ήτανε προ πολύ παλιά. Εγώ πρόλαβα μικρό παιδί ο θείος μου και τότε δεν πηγαίνανε έτσι να πούμε πηγαίνανε όλα τα παιδιά φάλαγγα, όλα μαζί για τα κάλαντα, υπήρχε ουρά από εδώ μέχρι το σχολείο. Ουρά.

Σ.Δ. : Τόσα πολλά; Και πηγαίναν από σπίτι σε σπίτι;

X.X. : Από σπίτι σε σπίτι.

Σ.Δ. : Και αυτά που μαζεύανε μετά τα μοιράζανε;

Χ.Χ. : Όχι ο καθένας είχε τον τορβά του περνούσες **εσύ σου έδινε ο άλλος**. ποιος κάστανα, ποιος πατάτες, ποιος αμύγδαλα φτώχεια είχε κολατσίνα (ψωμάκια), φτώχεια.

Σ.Δ. : Και το έθιμο με τα Μπαμπάρια με τις φωτιές αυτό πάλι από παλιά. Αυτό πως βγήκε ξέρεις ;

Χ.Χ. : Από παλιά, τα Μπαμπάρια όπως είχα ακούσει εγώ όταν ήθελε ο Μπέης να την πάρει την νύφη, όταν παντρευόντουσαν και τα Μπαμπάρια βγήκανε μετά την βάζανε την νύφη μέσα τα Μπαμπάρια ντουμ ντουμ ντουμ (θόρυβος) και την πηγαίνανε την νύφη μέσα να μην την..... την φυλάγανε γι' αυτό την φυλάγανε την νύφη με τα ξύλα για να μην την δει ο Μπέης να μην πλησιάσει εκεί πέρα. **Την συνόδευαν την νύφη** και ντουμ ντουμ όχι σαν τώρα Μπαμπάρια είναι αυτά βρε, που να πλησιάσεις τότε; θα σε σκοτώναν και την πηγαίαν την νύφη κρυφά στο σπίτι . Μετά τον Μπέη τον παρακολουθούσαν αυτοί που ήταν οι κομίτοι που λέγαμε. Ο Μπέης πάντα έβγαινε εδώ από το χωριό με το άλογο έκανε την βόλτα του το πρωί, δύο φορές την εβδομάδα, τρεις, είχε αγροφύλακα και φύλακα **έναν μπροστά έναν πίσω** που λέμε και αυτός στην μέση τον παρακολουθούσανε, αυτοί οι κομίτατοι που λέγανε είχανε και από το χωριό από μέσα που τους λέγανε «θα βγει την Τετάρτη το πρωί θα πάει προς την Μπάρατα» και αυτοί πηγαίνανε μέσα στα καλαμπόκια και περιμένανε. Ο ντέντο (παππούς) Μίτες αυτός μου τα λέγε **όταν κόντευε και νταγκ κάτω** τους σκοτώνανε βέβαια τους σκοτώνανε τους Τούρκους.

Σ.Δ. : Είχα ακούσει ότι εδώ στην βρύση είχαν σκοτώσει ένα Τουρκαλάκι εδώ πέρα.

Χ.Χ. :Αυτός φαντάρος ήταν εδώ αυτός κατέβηκε από το τρένο εδώ στην Κάτω Βεύη και Μελιτιώτης ήτανε.

Σ.Δ. : Αυτό το 1912 ήταν ή πιο μετά;

Χ.Χ. : Εκεί ανάμεσα στο δώδεκα.

Σ.Δ. ; Αυτός τι ήρθε για να πολεμήσει;

Χ.Χ. : Όχι αυτός ήταν αδειούχος το παιδί, η οικογένεια του ζούσε στην Μελίτη. Τούρκους δεν είχε στην Μελίτη; Εκείνος ήρθε από τον στρατό με άδεια κατέβηκε και τότε όλοι οι Μελιτιώτες από εδώ περνούσανε πεζοπορία και από εδώ πηγαίνανε Αχλαδιώτες, Μελιτιώτες στο τρένο στην Κάτω Βεύη και το παιδί κατέβηκε και από εδώ τον είδαν αυτοί και τον

προδώσανε και τον σκοτώσανε και Ναστάσιου στους Αναστασοπουλέους στον δρόμο τον θάψανε, εκεί πίσω στην αχυρώνα και τον βρήκαν τώρα πριν καμία δεκαριά χρόνια σκάβανε τα θεμέλια. Ήρθαν οι Τούρκοι να τον ψάχνουν έγινε πολύ ντόρος τότες.

Σ.Δ. : Τότε μάθανε αυτοί τι έγινε;

Χ.Χ. : Μάθανε ότι σκοτώθηκε το παιδί.

Σ.Δ. : Πρωτομαγιά στην Γκιούνιτσα πάνω πότε αρχίσανε;

Χ.Χ. : Πρωτομαγιά αρχίσαν τώρα πριν μετά το 80.

Σ.Δ. : Και την γιορτή του χωριού Κωνσταντίνου και Ελένη όταν χτίστηκε η εκκλησία;

Χ.Χ. : Η εκκλησία χτίστηκε το 1950.

Σ.Δ. : Και το πανηγύρι από τότε γίνεται ή ήταν και νωρίτερα;

Χ.Χ. : Από τότες. Η εκκλησία χτίστηκε το 51-52 τότες.

Σ.Δ. : Και την χτίσαν και είπαν να κάνουν πανηγύρι;

Χ.Χ. : Εμείς τα παιδιά οι νεολαία είπαμε στον παπά να την βάλουμε στο όνομα Ελένη δεν είχε πανηγύρι το χωριό μας για να έρχεται κόσμος εδώ πέρα στο πανηγύρι. Το χωριό μας δεν έκανε πανηγύρι και τότες βάλαμε εκείνη την εκκλησία Ελένη Κωστάδην για να κάνουμε πανηγύρι να έρχεται ο κόσμος για ντόρος να γίνεται.

Σ.Δ. : Ο πολιτιστικός σύλλογος πότε δημιουργήθηκε;

Χ.Χ. : Ο πολιτιστικός σύλλογος τώρα δεν έχει ημερομηνία, έχω ημερολόγιο εγώ αλλά

Σ.Δ. : Περίπου....

Σ.Δ. : (Ψάχνει το ημερολόγιο του πολιτιστικού συλλόγου).Αυτά τα ονόματα που έχει εδώ πέρα π.χ. Σέλιστσε, Γκιούπτσκα Βοδενίτσα όλα αυτά γινόταν κάτι και βάζανε ονόματα ή ανάλογα την περιοχή;

Χ.Χ. : Σέλιστσε υπήρχε παλιό χωριό. Σέλο που λένε (χωριό) βρήκαν εκεί κεραμίδια αυτό εκείνο.

Σ.Δ. : Προτού έρθουν εδώ πέρα αυτό υπήρχε;

X.X. : Εκεί πριν πας στο γήπεδο που στρίβεις για την εκκλησία εκείνο το δρομάκι αριστερά, είχαν σκάψει μια τρύπα εκεί, στην έχω πει εκείνη; Όταν αρρώσταινε ο άλλος από λέπρα που λένε και τον πηγαίνανε εκεί πέρα μέσα εκεί του δίνανε, τον τάζαν εκεί ως που να πεθάνει, για να μην κολλήσουν οι άλλοι.

Σ.Δ. : Αυτό ήταν παλιό χωριό και μετά αυτοί το κάνανε για τους λεπρούς;

X.X. : Εδώ δεν είχε γιατρούς εδώ πέρα αρρώσταινες **κολλούσε κάποιος λέπρα** και δεν είχε γιατρούς για να μην κολλήσει η άλλη οικογένεια, καταλαβαίνανε ότι δεν υπήρχε γιατρεία **και τον πηγαίναν εκεί στην τρύπα** εγώ πρόλαβα τις τρύπες, όταν τον φτιάχνανε τον δρόμο τις χαλάσανε, ήταν μέχρι τις καπίνκες εκεί.

Σ.Δ. : Αυτό που ήταν στο γήπεδο το καινούριο;

X.X. : Που στρίβεις για τον δρόμο για την εκκλησία αριστερά, ακριβώς απέναντι από τον δρόμο, αλλά όταν φτιάχναμε για το γήπεδο το δρόμο εκεί με τις μπουλντόζες προς τα πάνω το φάρδαιναν τον δρόμο και τα χαλάσανε.

Σ.Δ. : Είχε μικρές τρύπες που τους βάζανε μέσα.

X.X. : Μεγάλη τρύπα ήτανε να κοιμάσαι μέσα, δύο τρύπες, μου της είχε πει ο παππούς μου σε μένα. Δύο τρύπες μεγάλες ήταν γαλαρία και μέσα άχυρα και κοιμότανε εκεί μέσα **εκεί τους πήγαιναν φαί και νερό**, λέπρα.

Σ.Δ. : Και η περιοχή Άσαρι που λένε ;

X.X. : Άσαρι στο γήπεδο που είναι το πηγάδι, εκεί ήταν Άσαρι. Εκεί φοβόσουν να πας όταν ήμασταν παιδιά φοβόμασταν να πάμε.

Σ.Δ. : Εκεί τι είχε;

X.X. : Δέντρα πολλά δέντρα και από πάνω έχει μια εκκλησίτσα τα θεμέλια κάθονται ακόμα.

Σ.Δ. : Άκουσα ότι βρήκαν και κόκκαλα και τέτοια εκεί.

X.X. : Βρήκανε όταν σκάβανε το γήπεδο όχι κόκκαλα **γαρνίνα ξέρω εγώ τι βρήκανε;**

Σ.Δ. : Είχε και μοναστήρι το χωριό που λένε στην

X.X. : Κοίταξε να δεις εδώ γίνανε πολλοί πόλεμοι εδώ ήταν όλο αυτό πλακωμένο από στρατό, Γάλλοι ξέρω εγώ τι ήτανε και εγκατασταίνοντουσαν αυτοί **μπορεί να είχε και τάφους**

από Γάλλους σκοτωνόντουσαν και τους θάβανε εκεί σιγά μην τους πήγαιναν πίσω στην Γαλλία.

Σ.Δ. : Είχε μοναστήρι το χωριό; Στην Βούρμπα;

Χ.Χ. : Εκεί Μοναστήρτσε που λένε είχε ένα μοναστηράκι εγώ εκεί δεν το πρόλαβα το μοναστήρτσε τα θεμέλια μόνο, τρύπα .

Σ.Δ. : Εκεί ζούσαν

Χ.Χ. : Μοναστήρτσε, τώρα τι υπήρχε δεν υπήρχε άνθρωπος μέσα; Μάλλον δεν υπήρχε δεν πιστεύω μικρό ήταν εκείνο, αλλά να σαν γιορτή, Μοναστήρτσε όπως εδώ που πηγαίνουμε στο Βαρθολόμη εκεί (Αγ. Βαρθολομαίος) από πάνω έχει ένα εκκλησάκι και λέμε πάμε στο Μοναστήρτσε κάνουνε γιορτή εκεί απάνω .

Σ.Δ. : Όπως στην Αχλάδα που πάμε .

Χ.Χ. : Η Αχλάδα έχει μεγάλο μοναστήρι εκεί . Εδώ το δικό μας εδώ το χαλάσανε τότες πάλι με τον πόλεμο, για να μην φαίνονται σημάδια φαίνεται. Όλο το πάνω μέρος το δικό μας ήταν χαρακώματα παλιά, από τότε που ήταν το μέτωπο εδώ πέρα με τους Βουλγάρους .

Σ.Δ. : Η Συμιτρία τι ήτανε;

Χ.Χ. : Η Συμιτρία σαν εκκλησία ξέρω εγώ, πάλι σαν εκκλησάκι εκεί πέρα Συμιτρία το λέγανε Σφέτο Συμιτρία, Άγιος Συμιτρία .

Σ.Δ. : Και έτσι ανάλογα π.χ. Σέτσι Κάμεν το λέγανε γιατί ταίριαζε....

Χ.Χ. : Όλες αυτές ήταν τοποθεσίες παλιές οι γέροι που τις είχαν βάλει Σιρόκα Γκαρδίνα δηλαδή φάρδη περιβόλι.

Σ.Δ. : Γκιούπτσκα Βοδενίτσα είναι.....

Χ.Χ. : Γκιούπτσκα Βοδενίτσα είναι εκεί που σου είπα που σκάβανε και σημαίνει γύφτικος μύλος. Ζεζελνίτσα κάτω λένε γιατί τα βόδια, όταν αρρώσταινε ένα βόδι πηγαίναν εκεί **το «ζεζέα» εκεί**. (το καίγανε με σίδηρο).

Σ.Δ. : Δεν το κατάλαβα.

Χ.Χ. : Του βάζαν από πίσω τέτοιο το καίγανε από πίσω στον κώλο το βόδι για να γίνει καλά.

Σ.Δ. : Την καινούρια εκκλησία εκεί πέρα Άγιος Δημήτριος πότε την φτιάξανε; Το 2001;

Χ.Χ. : Τώρα την φτιάξανε, ο παπάς την έκανε όταν έγινε το γήπεδο εκεί.

Σ.Δ. : Κάτι για αγιάσματα έχω ακούσει «Κούρμπαν» τάμα που κάνανε, αυτό τι είναι;

Χ.Χ. : Στον Σφέτ Τάνας στον Άγιος Αθανάσιο γιορτή όταν είναι και το χωριό έταζε αρνιά στον Άγιο **στον Άγιο Αθανάσιο έταζε ο άλλος αρνιά** . Εγώ τάζω στον Σφέτ Τάνας ήθελε στο σπίτι ξέρω εγώ αρρώσταινε και ήθελε κάτι και έλεγε «**τάζω ένα αρνί στον Άγιο Αθανάσιο**».

Σ.Δ. : Κάθε οικογένεια;

Χ.Χ. : Όχι κάθε οικογένεια, δεν δίνανε πολλά αρνιά σε όλο το χωριό τρία τέσσερα αρνιά για παράδειγμα μπορεί και δύο.

Σ.Δ. : Και αυτά τι τα κάνανε μετά τα ψήνανε;

Χ.Χ. : Τα σφάζανε πίσω από τα νεκροταφεία πιο πάνω, είχε ένα ξύλο μεγάλο, (δέντρο) τα σφάζανε πάνω στον Σφέτ Τάνας στην πέτρα, στο ύψωμα εκεί που είναι η βρύση στον Σφέτ Τάνας, πάνω έχεις πάει;

Σ.Δ. : Δεν το ξέρω, όχι. Έχει βρύση εκεί;

Χ.Χ. : Έχει βρύση στο ύψωμα πάνω, πάνω από το γήπεδο πάνω στο ύψωμα έχει βρύση.

Χ.Χ. : Αφού πας στην Γκιόνιτσα δεν πας στο πανηγύρι εκεί βρύση δεν έχει;

Χ.Χ. : Πριν φτάσεις στην βρύση καμία εκατό μέτρα δεξιά έχει μια πέτρα, εκεί τα σφάζανε τα αρνιά **Σφέτ Τάνας (Άγιου Αθανασίου) εκεί σφάζανε τα αρνιά και ερχόντουσαν εδώ και τα γδέρνανε** και τα μαγείρευαν στην εκκλησία στα νεκροταφεία σε καζάνι και περνούσαν όλες οι γυναίκες και πέρνανε σούπα για το σπίτι σε «μπουκέντσα». Και εκεί χορευάν οι γυναίκες τραγούδια πράγματα.

Σ.Δ. : Αυτό το Τσούρτσεφ Γκρόπ που έχει στα νεκροταφεία;

Χ.Χ. : Εκείνο για θεραπεία Τσαρτσαφ Γκρόπ, Τσάρτσαφ.

Σ.Δ. : Τι βάζανε κάτι για να τους θεραπεύσει ;

Χ.Χ. : Εκεί πήγαινες αν είχες κανένα ένζυμα κάτι τριβόσουν εκεί και άφηνες καμία δεκάρα πάνω στον τάφο.

Σ.Δ. : Το έχω δει ακόμα υπάρχει αυτό το πράγμα.

Χ.Χ. : Υπάρχει ακόμα κάλους αν είχες λίσσεφ (μυρμηγκιά) αν είχες πήγαινες και τριβόσουν εκεί. Εγώ τον έψαχνα τώρα τελευταία εκεί άλλοι έλεγαν πιο ψηλά άλλοι πιο χαμηλά εγώ το θυμόμουν πιο πάνω τώρα μερικοί λένε πίσω από το εικονοστάσιο λίγο πιο πάνω.

Χ.Χ. : Έχει εκεί ένα τάφο με γράμματα εκεί, αλλά θέλει να πλύνεις να φανούν τα γράμματα, πολύ παλιά.

Σ.Δ. : Για το πεδίο βολής που είχαν εδώ φασαρίες παλιά που το κλείσανε τώρα που δεν κάνουνε...

Χ.Χ. : Ε τι το πεδίο βολής είχαν δικαστήρια 5-6 άτομα εδώ πέρα.

Σ.Δ. : Επειδή έκλεισαν τον δρόμο να μην έρθουνε.

Χ.Χ. : Διαμαρτυρίες τότες όλο το χωριό.

Σ.Δ. : Εντάξει αυτό και αφού ρίχνουν χημικά και τέτοια τι.

Χ.Χ. : Εδώ τους επιτρέψανε να πάνε να κάνουν ασκήσεις, μόνο χημικά να μην ρίχνουν με τα αεροπλάνα και τα μεγάλα τα τανκς. Τα τανκς χαλάσανε όλο το βοσκοτόπιο, όλα τα χωράφια, πήγαινε τώρα πάνω να δεις, μυρίζει όλο το μέρος το βράδυ να χαίρεσαι να περπατάς εκεί, ενώ πρώτα ήταν όλο οργωμένο μύριζε το μέρος όλο και όλο με τα τανκς σκαμμένο εδώ εκεί . Τώρα έχει εδώ άτομα που πηγαίνουν για τσάι, λέγανε μυρίζει τσουμπρικά (ρίγανη) τσάι αυτό εκείνο.

Σ.Δ. : Έχω ακούσει ότι σε όλοι την Ευρώπη το πεδίο βολής πρέπει να έχει απόσταση 50 χιλιόμετρα από κατοικημένη περιοχή, τώρα εδώ.... στο ένα χιλιόμετρο.

Χ.Χ. : Παρανομία τι, πεδίο βολής μέσα στο χωριό επιτρέπεται; Ρίξανε βλήμα έπεσε στην Κέλλη σε ένα κοπάδι στο γήπεδο στην Κέλλη έπεσε το βλήμα!! Έξω από την Κέλλη, αν πήγαινε μες στο χωριό στην πλατεία έπεφτε;

Σ.Δ. : Για το εργοστάσιο;

Χ.Χ. : Τι για το εργοστάσιο.... ο στρατός τους έδωξε από εδώ για να μην γίνει ο δρόμος. Το χωριό τους έδινε δρόμο να πάνε πάνω από την εκκλησία, ήθελαν αυτοί από το γήπεδο από εδώ δίπλα μες στο χωριό να μπουν από μέσα. Από πάνω του ερχόταν ψηλά στο στρατό, γι'

αυτό βάλανε τις φούσκες πάνω στις γραμμές, σου λέει αν έρθουν από πάνω θα πλησιάσουν πολύ προς την Γκιόνιτσα.

Σ.Δ. : Προς το στρατόπεδο;

Χ.Χ. : Ναι και σου λέει αλλάζτε το δρόμο και λέγαν αυτοί το χωριό δεν του έδινε, αφού του δίναμε δρόμο εμείς και μετά είπαν αυτοί από κάτω άστε μην ψάχνεται λέει, δώσαν από κάτω διαταγή να φύγουμε.

Απομαγνητοφώνηση της Συνέντευξης της Υ.Υ. (80 ετών) από την Σοφία Δονάκη (Σ.Δ.) στο χωριό Λόφοι – Φλώρινας

Σ.Δ. : Πείτε μου πότε και που γεννηθήκατε;

Υ.Υ. : Γεννήθηκα στο χωριό Μελίτη το 1941 και πήρα το όνομα Ελευθερία. Ήταν ο πόλεμος το ανταρτικό για να ελευθερωθεί το κράτος, με βάλανε Ελευθερία. Μετά αρρώστησε ο πατέρας μου όταν έγινα έξι χρονών είχε... περνούσαν αεροπλάνα και ρίχνανε, ακόμα είχε πόλεμο με τους Γερμανούς και γυρνούσαν και οι Γερμανοί από σπίτι σε σπίτι να πάρουν κάτι να φάνε, όχι ότι κακό έκαμαν αλλά θελαν κάτι να φάνε και λέγανε αι αι (Ει, Ει) να τους δώσουμε (γιατίτσε) αυγά, το αυγό αι λέγεται και η μάνα μου ήμασταν μικρά παιδιά τότε και μας τσιμπούσε γιατί φοβόταν τους Γερμανούς τότε που γυρνούσαν στα σπίτια. Τρία παιδάκια είχε, δύο αδέρφια είχα και ένα κορίτσι ήμουνα και μας τσιμπούσε να κλαίμε και λέγανε μαλάρια μαλάρια κρανκ (krank=άρρωστοι) φύγετε από δώ είναι άρρωστα τα παιδιά και η μάνα μου γλίτωνε με αυτό. Ο πατέρας μου πέθανε το 1948 εγώ γεννήθηκα το... έξι χρονών ήμουνα εκεί το 1941 γεννήθηκα το 1940 είμαι γραμμένη αλλά το 1941 γεννήθηκα, το 1947-48 εκεί κάπου πέθανε ο μπαμπάς μου. Ο μεγάλος μου αδερφός ήταν κάπου δέκα χρονών και εγώ έξι ήμουνα, ανά τέσσερα χρόνια ήμασταν και το άλλο μου το αδερφάκι ήταν δύο χρονών, όταν πέθανε ο μπαμπάς μου. Αυτό ήταν ζήσαμε μια δυσκολία χωρίς άντρα η μάνα μου, έκλαιγε αλλά πέρασε μας μεγάλωσε μας πάντρεψε, εγγόνια είδε, μόνη της. Ο πατέρας μου ας ήταν τριάντα χρονών παραπάνω δεν ήταν όταν πέθανε. Φαντάρος ήτανε πέρασε καλά, ήρθε, αλλά μετά έπεσε από κάτι χτυπήθηκε και με εκείνο πέθανε. Ζούσε, δεν είχε δουλεία τότε, ζούσε με ανθρώπους που τους κλέβανε οι αντάρτες που τους παίρνανε τους πήγαιναν στα σύνορα στα Bitola (Σκόπια) φεύγανε εκεί γιατί φοβόντουσαν να γυρίσουν πίσω, προδότες Έλληνες και ζούσαν εκεί και ήθελαν και της οικογένειες τους και του δίνανε λεφτά, όποιος ήξερε τον μπαμπά μου ότι δεν έχει δουλειά του δίνανε λεφτά και το έπαιρνε το άτομο όποιος ήθελε, να πάει στα σύνορα και το πήγαινε μέσα εκεί και αυτός γυρνούσε πάλι εδώ μετά άλλος, όποιος τον ήξερε και όλο άτομα περνούσε με αυτό έζησε πιο πολύ. Είχε μία αδερφή παντρεύτηκε στα Σκόπια παντρεύτηκε μες στα Σκόπια η αδερφή του και ούτε την ξαναείδαμε εκεί πέθανε, εκεί παιδιά έκανε. Είχα έναν Θείο στην μάνα μου αδερφό πήγε φαντάρος, εκεί που ήταν στο φυλάκιο με το όπλο και φυλούσε την νύχτα κοιμήθηκε πήγαν οι αντάρτες του το πήραν το όπλο, τώρα αυτός πώς θα ζήσει στην Ελλάδα; Φοβότανε, δεν θα πίστευε η Ελλάδα, θα έλεγε ότι στους αντάρτες το έδωσε ο θείος μου το όπλο, όχι ότι το έδωσε, στον ύπνο του το πήρανε και δεν ήθελε να ζήσει στην Ελλάδα, πέρασε αυτός τα σύνορα. Έζησε η γυναίκα του με δύο παιδάκια αγόρι και κορίτσι έζησε στην Ελλάδα μετά ο παππούς μου του

λέει, ο πεθερός του, άμα θέλεις να πας στον άντρα σου εγώ θα βρω τρόπο να σε στείλω και αυτή λέει να με στείλεις θέλω να πάω στον άντρα μου όπως μου είναι γραμμένο να ζήσω έτσι θα ζήσω, αν έρθει εδώ τον περιμένω να ξέρω μέχρι ένα διάστημα πόσο θα κάτσει αλλά δεν μπορούσε να έρθει, φοβόταν αυτόν δεν τον άφηναν από εκεί να περάσει εδώ και έτσι πήγε και η θεία μου εκεί πέρα, εκεί βγάλαν τι ζωή τους, εκεί πάντρεψαν το κορίτσι και το αγόρι, εκεί εγγόνια μεγάλωσαν, εκεί πέθαναν.

Σ.Δ. : Έχετε εσείς κάποια σχέση μαζί τους σήμερα; Βλεπόσατε ή όχι;

Υ.Υ. : Δεν είναι τώρα δεν ζούνε πλέον, έχει ένα αγόρι και ένα κορίτσι, όλοι ειδωθήκανε εγώ δεν βρέθηκα με αυτούς, Γερμανία ζούσα δεν ήμουνα εδώ αλλά οι υπόλοιποι ο αδερφός μου και η μάνα μου και η αδερφή του στην μάνα μου και οι εγγονές του πήγανε τον είδανε, τους είδανε εκεί και τα παιδιά αλλά εγώ δεν πήγα.

Σ.Δ. : Εσείς πως μεγάλωσατε τι θυμόσατε από την παιδική σας ηλικία;

Υ.Υ. : Από την παιδική ζωή...κούραση, η μάνα μου εργάτρια εγώ πολύ μικρή έπιασα δουλειά στο σπίτι με κότες με ζώα να ταΐζω εργάτρια πήγαινα μετά που μεγάλωσα.

Σ.Δ. : Τι δουλειές εργάτρια;

Υ.Υ. : Εργάτρια δουλειές τσάπα τσαπίζαμε φασόλια, καλαμπόκι, πατάτες, σε άλλους. Δεν είχαμε εμείς λίγο, πολύ λίγο αλλά δεν είχαμε ποιος να τα οργώνει δεν είχαμε άντρα στο σπίτι. Τον αδερφό με δέκα χρονών τον κάναμε δούλο να βοσκάει πρόβατα, αγελάδες για να πληρώνεται να ζούμε εμείς. Αυτή ήταν η δουλειά του. Σχολείο δεν πήγε. Γιατί; Για να μας ταΐζει μικρό παιδί από δέκα χρονών τόσο ήτανε σε ποιον τα αγελάδια τα πότιζε, τα τάιζε, τα βοσκούσε έξω στον κάμπο.

Σ.Δ. : Εσείς σχολείο, νηπιαγωγείο πήγατε;

Υ.Υ. : Πήγα και νηπιτροφείο και πήγα μόνο δημοτικό, δεν είχαμε λεφτά για παραπάνω ο αδερφός μου γραμματισμένος ήτανε πολύ ο μικρός αλλά δεν πήγε σχολείο δεν είχαμε με τι, γράμματα ήξερε αυτά, ο μεγάλος έμεινε αγράμματος μόνο και μόνο για να μας ταΐζει. Ήταν δύσκολη ζωή όχι μόνο για μας, για όλων τον κόσμο αλλά για αυτούς που ήτανε φτωχοί δεν είχαν χωράφια δεν είχαν άτομο να βγει από το σπίτι για δουλειά, ταλαιπωρηθήκαμε. Αλλά δόξα το θεό μείναμε γεροί, παντρευτήκα το 1969 έμεινα ένα χρόνο στη Λόφοι.

Σ.Δ. : Ο άντρας σας από Λόφοι έτσι;

Υ.Υ. : Από Λόφοι, έμεινα ένα χρόνο στη Λόφοι μετά σηκώθηκα το 1970 πρώτη Απριλίου πάτησα Γερμανία το εβδομήντα. Ο άντρας μου ο αδερφός μου ήταν Γερμανία, ο κουνιάδος μου ήταν Γερμανία.

Σ.Δ. : Ήσασταν παντρεμένοι όταν φύγατε Γερμανία;

Υ.Υ. : Παντρεμένοι .

Σ.Δ. : Μπορείτε να μου πείτε τα έθιμα τι κάνανε στον γάμο σας; Ο γάμος πώς γινόταν τότε;

Υ.Υ. : Ο γάμος γινότανε Παρασκευή, απλώναμε προίκα για ότι φτιάχναμε για το σπίτι κουβέρτες πλέκαμε, καρέδες κεντούσαμε και τα απλώναμε την Παρασκευή και την Κυριακή, φορτώναμε, ερχότανε αμάξι φορτώνανε την προίκα και την πηγαίνανε στο γαμπρό. Από την μάνα μου στον γαμπρό. Απλώναμε και μαζευόταν κόσμος, το έθιμο ήταν τέτοιο, καλούσαμε όλο το χωριό να περάσει να δει την προίκα, τι προίκα έχω και φέρνανε δώρα. Την Κυριακή πριν το μεσημέρι φορτώναμε την προίκα, με ντύνανε νύφη, τότε το μεσημέρι γινότανε η στέψη δεν γινότανε το βράδυ όπως τώρα και αν ήσουν από ξένο χωριό και την νύφη και την προίκα μαζί. Η νύφη με αμάξι με κάρα ήμασταν ακόμα τότες και την προίκα σε κάρα φορτώνανε, όποιος είχε αμάξι με αμάξι όποιος δεν είχε, με κάρο με ζώα με βόδια με άλογα με ότι είχε. Αυτό ήταν, μετά έμεινα Γερμανία μέχρι τριάντα χρόνια έζησα εκεί. Απόκτησα τρία παιδιά μεγάλωσαν έβγαλαν όλα τα σχολεία στην Γερμανία.

Σ.Δ. : Ήταν δύσκολα στην Γερμανία;

Υ.Υ. : Ήταν δύσκολα και ταλαιπωρηθήκαμε αλλά δόξα το θεό κάναμε....δεν είχαμε τίποτα στο χωριό φτιάξαμε σπίτι, αγοράσαμε χωραφάκια για τα παιδιά.

Σ.Δ. : Τι δουλείες κάνατε στην Γερμανία;

Υ.Υ. : Καθαρίστρια σε νοσοκομείο, κρατικό. Μέχρι είκοσι τρία χρόνια δουλέψαμε με τον άντρα, μετά πέθανε στην Γερμανία τον φέραμε εδώ και η ζωή μας χάλασε μετά για μας. Δούλεψα άλλα τέσσερα χρόνια σταμάτησα δεν μπορούσα τα παιδιά μεγάλωσαν πήγανε για σχολείο, το βγάλανε το σχολείο από εκεί και πέρα δεν μπορούσα να κάτσω άλλο εκεί, αναγκαστήκαμε και ήρθαμε ξανά στην Ελλάδα.

Σ.Δ. : Όλοι μαζί ήρθατε;

Υ.Υ. : Όλοι μαζί ήρθαμε μόνο η κόρη μου έμεινε, εκεί παντρεύτηκε, ζει ακόμα στην Γερμανία.

Σ.Δ. : Με Έλληνα παντρεύτηκε, με Γερμανό ;

Υ.Υ. : Με Έλληνα παντρεύτηκε έχει δύο παιδάκια, δουλεύουνε εκεί και ζούνε.

Σ.Δ. : Πείτε μου για τους Λόφους γενικώς κάποια πράγματα τι γνωρίζεται για το χωριό για το όνομα κάποιες ιστορίες ότι θέλετε.

Υ.Υ. : Από τους Λόφους δεν γνωρίζω και πολύ γιατί δεν έζησα πολύ, ένα χρόνο έκανα, δεν είχα παιδάκια νιόπαντρη ήμουνα έφυγα μετά τόσα χρόνια έλειπα κάθε χρόνο ερχόμουνα, αλλά από ένα μήνα έξι βδομάδες, διακοπές. Δεν ξέρω και πολλά πράγματα για εδώ.

Σ.Δ. : Πείτε μου για κάποια άλλα έθιμα βαφτίσια, αρραβώνες πως γινόντουσαν παλιά;

Υ.Υ. : Τα βαφτίσια τα ίδια, κολυμπήθρα κολυμπάς το μωρό, τώρα είναι πιο μοντέρνα με κάμερες με αυτά τότε δεν είχε. Φωτογραφική μηχανή αν ήθελες φωτογραφίες. Αρραβώνες κάμναμε, μετά για τον γάμο στέψη γινότανε πάντα απόγευμα αλλά όχι νύχτα και ο γάμος δεν γινότανε σε κέντρα γινότανε στο σπίτι στην αυλή μπορεί και μέχρι τα μεσάνυχτα με όργανα. Αυτά είναι. Όποιος είχε βάζανε και Παρασκευή βράδυ και Σαββάτο βράδυ όργανα όποιος δεν είχε μια φορά το Σαββάτο μόνο και την Κυριακή την παίρνανε.

Σ.Δ. : Πώς παντρευτήκατε εσείς με προξενιό;

Υ.Υ. : Με προξενιό. Αλλά ταιριάξαμε.

Σ.Δ. : Το προξενιό πως γινότανε στέλνανε κάποιων;

Υ.Υ. : Τα παιδιά με συγγένεια αν σε έβλεπαν κάπου ή του έλεγε κανένας ότι στο τάδε σπίτι έχει κορίτσι για παντρεία και εκείνη είχαν αγόρι τα φτιάχνανε ερχόντουσαν λέγανε, τον παίρνουνε καλό παιδί είναι πάρτε τον, το παιδί ζητάει να παντρευτεί. Έτσι γινότανε ντρεπόντουσαν τα παιδιά, μετά αρέζανε και παντρευότανε.

Σ.Δ. : Πώς διασκεδάζατε τότε βγαίνατε έξω βόλτες;

Υ.Υ. : Βόλτες βγαίναμε έξω στο χωριό. Δύο δύο άτομα σε ένα μέρος απόκεντρο που δεν πάνε τα αμάξια δεν οδηγάνε σε τέτοιο μέρος. Αυτό ήταν ωραίο μου άρεζε, βόλτα κάναμε μια σειρά για πάνω μια σειρά ερχότανε για εδώ μια και γυρίζανε συνέχεια πάνω κάτω. Όποιος ήθελε να κάτσει να διασκεδάσει έτσι σε παγκάκι στην ύπαιθρο σε βουναλάκι καθόντουσαν σε πρασινάδα γελούσανε, λέγανε, τραγουδούσανε, χορεύανε καλά ήταν. Τώρα είναι όμως πολύ διαφορετικά.

Σ.Δ. : Για τις κηδείες ίδιες ήταν πάλι με τότε; Πώς ήταν η κηδείες;

Υ.Υ. : Η κηδεία είναι πάλι ίδια δεν αλλάζει τίποτα, μόνο ότι τους σηκώνανε τέσσερα άτομα δεν είχε ούτε αμάξι ούτε φορείο να πάει να τα πάρει, τώρα είναι αλλιώς ή αμάξι να τα φορτώσει για να πάνε. Ο κόσμος έτσι με τα πόδια πήγαινε στην εκκλησία και το πτώμα το είχαν έτσι το κουβαλούσαν τέσσερα άτομα, άμα ήταν μακριά η εκκλησία τέσσερα άτομα το μισό το δρόμο, άλλα τέσσερα το άλλο μισό γιατί βαραίνει. Από εκεί το θάβανε γυρνούσαν σπίτι πήγαιναν για καφέ στο σπίτι τότε δεν πήγαιναν έξω στο σπίτι ψωμί, ελιές μοιράζανε χαλβά. Την άλλη μέρα ξημερώματα κατά της δέκα η ώρα μαζευόντουσαν πάλι κόσμος, με πιάτα να μοιράσουν, με μπισκότα με λαγγίτες φτιάχνανε να δώσουν πάλι για τον πεθαμένο τον ξυπνούσανε λέγανε, πήγαιναν στην εκκλησία πήγαινε ο παπάς τον διαβάζανε και γυρνούσαν στο σπίτι πάλι καφέδες. Στις έξι βδομάδες δίνανε φαγητά όταν το διαβάζανε το μνημόσυνο μετά στις εννέα εβδομάδες πάλι πήγαιναν εκκλησία, μετά συνέχεια μέχρι πέντε χρόνια κάνανε, κάθε χρόνο όμως όχι κάθε Κυριακή. Το κάθε Κυριακή ήταν ως έξι βδομάδες, μετά ανά μια βδομάδα δύο, τρεις μήνες έξι μήνες έτσι να διαβάζουνε.

Σ.Δ. : Πείτε μου για τι πανηγύρι της Μελίτης και των Λόφων .

Υ.Υ. : Πανηγύρι στην Μελίτη τώρα γίνεται ποιο καλά, παλιά δεν ξέραμε τόσο όταν ήμασταν μικρά. Γίνεται είκοσι Ιουλίου, προφήτη Ηλία ωραίο πανηγύρι γίνεται με όργανα με όλα. Διασκεδάζουν.

Σ.Δ. : Και στη Λόφοι;

Υ.Υ. : Και στη Λόφοι το ίδιο είκοσι μία Μαΐου, Κωνσταντίνου και Ελένης.

Σ.Δ. : Από την εκκλησία; Η εκκλησία Κωνσταντίνου και Ελένης πότε χτίστηκε;

Υ.Υ. : Τώρα θα σου πω. Ήμουνα δεκαπέντε χρονών βρες το τώρα. Κάπου εκεί ήμουνα δεκαπέντε χρονών και χωριανή μου παντρεύτηκε εδώ πρώτη φορά πάτησα τότε στη Λόφοι στο γάμο της και η εκκλησία ήταν κατακαινούρια πρώτη αυτή στεφανώθηκε εδώ, στον Ηλία τον Μιτσκόπουλο η μάνα του. Καινούρια ήτανε τότες φτιάχτηκε και με τι ήρθαν; Με κάρο την φέρανε την νύφη.

Σ.Δ. : Αυτή από πού ήταν;

Υ.Υ. : Από το χωριό μου και γειτόνισσα στην Λέφα είναι θεία, της μάνας της αδερφή.

Σ.Δ. : Στο σπίτι μιλούσατε ντόπια;

Υ.Υ. :Μικρά ναι μιλούσαμε.

Σ.Δ. : Ελληνικά μιλούσατε;

Υ.Υ. : Μιλούσαμε αλλά λίγα ποίο λίγα ήταν τα ελληνικά, οι γέροι ποιο πολύ μακεδονικά

Σ.Δ. : Μετά μάθατε στο σχολείο;

Υ.Υ. : Στο σχολείο, δεν μιλούσαμε.

Σ.Δ. : Για πείτε μου κάτι από το σχολείο.

Υ.Υ. : Από το σχολείο όταν ήρθε να πάω νηπιαγωγείο, νηπιοτροφείο όχι νηπιαγωγείο σε όλους βάλανε ψωμί και κουτάλι, σε μένα δεν έφτασε δεν είχανε βάλει και φωνάζω κυρία, κυρία **νέμαμ λαζίτσα η λέπ** (δεν έχω κουτάλι και ψωμί) και μου φέραν και γελούσαν. Η δασκάλα ήταν πολύ καλή, Ελευθερία την λέγαν σαν και μένα και με αγαπούσε πάρα πολύ μου έφερνε και ψωμί και συνέχεια μου έλεγε πες το Ελευθερία, ψωμί και λαζίτσα για το κουτάλι.

Σ.Δ. : Υπήρχαν προβλήματα με την διγλωσσία που μιλούσατε έτσι;

Υ.Υ. : Είχαμε, παρακολουθούσε η αστυνομία δεν ήθελε να μιλάμε. Μετά μια χωριανή μου ηλικία ήταν και αυτή, είχαμε βοσκό που βοσκούσε τα γουρουνάκια τα μάζευε από όλο το χωριό και τα βοσκούσε έτσι και τα βράδια βγαίναμε έξω να περιμένουμε τα γουρούνια, ο καθένας να πάρει το γουρούνι του για το σπίτι. Δύο αδερφούλες μαθαίνανε γουρούνι, μετά μόνο του έρχεται το γουρούνι άμα το μάθει, το μάθαιναν το γουρουνάκι και φαντάροι περνούσαν στο δρόμο να ακούνε ποιος μιλάει μακεδονικά. Αυτά τα δύο να το να το Μαρία να το γουρούνι, πήγαινε εσύ από εκεί αλλά στα μακεδονικά, **τσέκαο μπίσε** το για Μαρίκα και οι φαντάροι τα κυκλώσαν τα δύο τα κοριτσάκια. Η πιο μεγάλη ήταν ποιο ευαίσθητη η πιο μικρή δεν ήταν, η πιο μεγάλη σαν τους είδε τους φαντάρους να τους λένε γιατί μιλάτε έτσι άνοιξε τα πόδια και κατούρησε και λέγαν μετά οι φαντάροι ας τις τώρα αυτές τα πήραν τα γουρούνια.

Σ.Δ. : Και τιμωρούσαν τον κόσμο, η αστυνομία που....

Υ.Υ. : Δεν ξέρω για τόσο πολύ αλλά δεν θέλανε να μιλάνε, θέλανε ελληνικά. Οι γέροι δεν ήξεραν καθόλου, τα παιδιά από ποιόν θα μάθουν; Όλοι οι νέοι δούλευαν στα χωράφια με τα χέρια δούλευαν, τσάπιζαν, θέριζαν.

Σ.Δ. : Όταν ήταν ο βασιλιάς θυμόσαστε τίποτα;

Υ.Υ. : Θυμάμαι μόνο που ερχότανε στο χωριό είχε έρθει η βασίλισσα η Φρειδερίκη, θυμάμαι που από το σχολείο μας στέλνανε και ετοιμάζαμε λουλούδια πράγματα στο σπίτι παιδιού, στο χωριό μας ήτανε και στο σχολείο πια ήταν πιο έξυπνα παιδάκια δείνανε ανθοδέσμες, λέγανε ωραία λόγια σε αυτούς. Βλέπανε τα σύνορα με κιάλια ανεβαίνανε σε ένα ψιλό μπαλκόνι στο χωριό και βλέπανε τα σύνορα του δείχνανε που είναι, αυτά θυμάμαι μόνο.

Σ.Δ. : Με τους Γερμανούς τι λέγατε πριν βομβαρδίζανε; Στην Μελίτη;

Υ.Υ. : Παντού ήταν αυτό. Σπίτια καίγανε. Δεν ξέρω οι Γερμανοί αλλά οι αντάρτες καίγανε σπίτια ποιος δεν ήταν Έλληνας, δεν ήθελε να είναι αυτούς τους λέγαν αντάρτες, καίγανε τα σπίτια στον πλούσιο όποιος ήταν πιο πλούσιος τους καίγανε τα σπίτια. Αλλά το κράτος τους έδινε και ότι δεν είχαν και να τρώνε, κουβέρτες, σκεπάσματα, παπλώματα αυτά, ρούχα.

Σ.Δ. : Τους έδινε σε αυτούς που καίγανε τα σπίτια οι αντάρτες;

Υ.Υ. : Ναι ναι, όχι στους αντάρτες, στους Έλληνες που ήταν.

Σ.Δ. : Σαν να τον αποζημιώνανε κάπως.

Υ.Υ. : Ναι.

Σ.Δ. : Και τότε έφυγαν και πολύ έξω. Και σε άλλα κράτη φεύγανε;

Υ.Υ. : Παντού, σε όλη την Ελλάδα ήταν αυτό.

Σ.Δ. : Όχι ήθελα να πω φεύγανε και Ρουμανία Πολωνία και σε άλλα κράτη;

Υ.Υ. : Ναι είχε φευγάτοι παντού όπου του έτυχε. Κλέβανε παιδιά, παιδομάζωμα που το λέγανε οι αντάρτες, κλέβανε παιδιά τα περνούσαν πέρα και εκεί γέρασαν εκείνα τα παιδιά. Η Μαρίκα η δικιά μας που είναι είχε κουνιάδο τώρα το είπαμε που ήτανε....στην Πολωνία εκεί έμεινε, εκεί πέθανε, εκεί ήταν οι οικογένεια του, εκεί παντρεύτηκε δεν γυρίσαν ποτέ, δεν τους αφήναν!

Σ.Δ. : Και ακόμα δεν τους αφήνουν.

Υ.Υ. : Δεν ξέρω μπορεί αλλά όχι και τόσο τώρα.

Σ.Δ. : Ψώνια τότε που κάνατε; Πηγαίνατε Bitola, Φλώρινα;

Υ.Υ. : Όχι παζάρι είχε η Μελίτη, αλλά ήταν το παζάρι εδώ στην πλατεία.

Σ. Δ. : Εσείς μετά από Γερμανία γυρίσατε πάλι εδώ πέρα;

Υ.Υ. : Γυρίσαμε πάλι εδώ, παντρεύτηκαν αγόρι και κορίτσι πάντρεψα έχουνε παιδάκια έχω εγγονάκια πέντε και έχω ακόμα ένα ελεύθερο παιδάκι, με ζορίζει πολύ.

Σ.Δ. : Για εδώ για τους Λόφους τι θα μου πείτε; Για την πρωτομαγιά που την κάνουνε...

Υ.Υ. : Δεν έκανα δεν ήμουνα εδώ .

Σ.Δ. : Από την Λόφοι τι ξέρεται άλλο; Την εκκλησία του Αγ. Δημήτριου πότε την φτιάξαν;

Υ.Υ. : Τώρα μετά το 97. Αυτά τα χρόνια, πρώτα τα παιδιά μου στεφανώθηκαν εκεί στην εκκλησία στον Αγ. Δημήτρη το 2001 τότες ήτανε. Φτιαχνότανε το 97 κάπου εκεί, ήρθαμε και μετά το 2000 παντρεύσαμε τα παιδιά, το 2001 ήταν ο πρώτος γάμος το 2002 ο δεύτερος και παιδιά βαφτίσαμε και στον Αγ. Κωνσταντίνο και Ελένη βαφτίσαμε παιδιά.

Σ.Δ. : Για την Αγ. Παρασκευή ξέρεται τίποτα; Για την εκκλησιά πότε χτίστηκε;

Υ.Υ. : Όχι την βρήκα έτσι.

Σ.Δ. : Για το εργοστάσιο για το πεδίο βολής που είχαν γίνει φασαρίες τότε γνωρίζεται;

Υ.Υ. : Όχι.

Σ.Δ. : Εσείς ήσαστε τώρα συνταξιούχος, καθόσαστε στο χωριό.

Υ.Υ. : Ναι μεγαλώνω εγγόνια.

Σ.Δ. : Κάτι ιστορίες από πιο παλιά με τους Τούρκους τίποτα έχετε ακουστά;

Υ.Υ. : Όχι. Μπορεί και να μην έδινε σημασία μικρή ήμουνα.

Σ.Δ. : Στο χωριό σας ήρθανε πρόσφυγες παλιά;

Υ.Υ. : Ήρθαν κάπου πενήντα σπίτια είχαμε και οι γονείς μου έκαναν παρέα η μάνα μου με Πόντιες .

Σ.Δ. : Αυτοί πότε ήρθαν περίπου;

Υ.Υ. : Αυτοί δεν θυμάμαι πότε ήρθαν για να είναι η μάνα μου κορίτσι ήταν ακόμα, ελεύθερη ήτανε που έπαιζε με φιλενάδες Πόντιες. Γείτονες ήταν εκεί στην γειτονιά και μεγάλωνε με αυτές, αλλά ήταν καλοί άνθρωποι.

Σ.Δ. : Υπήρχαν προβλήματα;

Υ.Υ. : Όχι.

Σ.Δ. : Στους Λόφους ήρθαν.....

Υ.Υ. : Πόντιους δεν έχουμε, όχι. Μετά γίναμε ένα στην αρχή μπορεί να λίγο να.....οι Πόντιοι μάθανε τα μακεδόνικα, μιλάνε πιο πολύ από εμάς τώρα.

Σ.Δ. : Σήμερα αυτά μιλούνται εντάξει.....;

Υ.Υ. : Ύστερα άρχισαν και να παντρεύονται να δίνουμε και να παίρνουμε Πόντιες να δίνουμε ντόπιες στους Πόντιους, γίναμε ένα και ακόμα είμαστε.

Σ.Δ. : Παλιά τα σπίτια πως ήτανε, τι τρώγατε, τι φορούσατε;

Υ.Υ. : Εγώ καθώς έγινα κορίτσι άρχισα να φοράμε τα ευρωπαϊκά ρούχα. Φορούσανε με δίπλες υφαντά στο χέρι φορέματα τέτοια πράγματα, τα φτιάχνανε μόνοι τους από πρόβατα από μαλλιά από αυτά υφαίνανε. Όποιος είχε πρόβατα έκαμνε νήμα και τα ύφαιναν και τα ράβανε με δίπλες πως το λένε τα παραδοσιακά ρούχα που είναι και ακόμα, έχει με μαντίλες με λουλουδάκια στα μαντήλια με χρώσια πάνω, δεν βγαίνανε παλιά χωρίς μαντήλι όλοι ήταν με μαντήλια άσπρο, μαύρο ποια πενθούσε, ποια δεν πενθούσε άσπρο μαντήλι βάζανε κάτι χαντρούλες να είναι να έχουν λίγο αυτό στα μαντήλια.

Σ.Δ. : Τα βλέπω από τα σημερινά χορευτικά πάλι τέτοια φοράνε.

Υ.Υ. : Όπως στα χορευτικά ίδια είναι. Τέτοια φορούσανε και πουκάμισα άσπρα με μανίκια μακριά οι γέροι με μάλλινα σαλβάρια τα λέγανε πάλι από πρόβατο από μαλλί τα φτιάχνανε μόνοι τους, οι Πόντιοι με βράκες. Στα χωράφια όταν φτιάχναν με τα χέρια όλα και αλωνίζαμε στο σπίτι. Πηγαίναμε θερίζαμε με δρεπάνι, δέναμε δεμάτια τα φορτώναμε στο κάρω ως πάνω τα φέρναμε και τα βάζαμε σε αλώνι μες στη αυλή ένα ξύλο ψιλό, γερό στη γη χωμένο και βάζαν τα δεμάτια γύρω γύρω τα φέρνανε, πως είναι η πίτα στο ταψί που την κάνεις στην μέση το ξύλο και μετά βάζανε βόδια με βόδια, δύο –τρία όσα είχανε, μια τριχιά στα βόδια και τα σπρώχνανε τα χτυπούσαν με ξύλο για να γυρίζουν γύρω από το ξύλο, για να τα αλωνίσουν. Μετά το αλώνισμα βγάζανε τα άχυρα το κάνανε καπίτσες για τα ζώα για το

χειμώνα το στιβιάζανε και ότι έμενε. το γέννημα με φτυάρι το ρίχνανε να φύγει η σκόνη να μείνει μόνο το γέννημα. Ωραία ήταν εκείνη η ζωή μου άρεζε. Αέρας φυσούσε έριχναν με το φτυάρι και το καθάριζε. Αλλού η πλέβαρ και το γέννημα αλλού.

Σ.Δ. : Τι τρώγατε τότε τι είχατε;

Υ.Υ. : Καλαμποκίσιο, καλαμπόκι τρώγαμε, ψωμί.

Σ.Δ. : Από φαγητά;

Υ.Υ. : Τα φαγητά είναι τα ίδια.

Σ.Δ. : Ψυγεία δεν είχατε.....

Υ.Υ. : Όχι. Τα γουρούνια τα σφάζαμε τα βάζαμε με πολύ αλάτι τα αλατίζαμε και τα βάζανε σε ξύλινα βαρέλια για το χειμώνα για να μείνει το χειμώνα το κρέας, αλλιώς που να το βάλεις δεν μπορείς και σε ποιο κρύο δωμάτιο στην αποθήκη μάζευαν εκεί τουρσιά σε βαρέλια, τυριά σε βαρέλια όλα και όλα με αλάτι. Ψυγείο κανένας . Πολύ ξεραίνανε, λαχανικά ξερά.

Σ.Δ. : Τι καπνιστά ή στον ήλιο;

Υ.Υ. : Στον ήλιο να κάνουν πίτες το χειμώνα με... όπως είναι το σπανάκι αλλά ειδικά που μεγαλώνουν χορταρικά που τρώγονται τα μάζευαν και τα στέγνωσαν .

Σ.Δ. : Φτιάχνατε και χασισόπιτες ή όχι;

Υ.Υ. : Φτιάχναμε και μου άρεζαν πάρα πολύ. Στούμπιζαν την «κάσα» βγάξαμε σαν γάλα από εκείνο φτιάχναμε «πετολίτσες» τα φτιάχναμε με εκείνο σαν πίτες .

Σ.Δ. : Και αργότερα απαγορεύτηκε μετά....

Υ.Υ. : Ναι, κυνηγούσαν δεν σε άφηναν πρόστιμα σου βάζανε.

Σ.Δ. : Πότε άρχισε ο κόσμος να φεύγει εξωτερικό, Γερμανία, Αυστραλία.... όταν φύγατε και εσείς το 70; νωρίτερα;

Υ.Υ. : Νωρίτερα , πολύ νωρίτερα και Αυστραλία και Καναδά.

Σ.Δ. : Έχει φύγει πολύς κόσμος εδώ και από το χωριό και από τη Μελίτη...

Υ.Υ. : Έχει έχει, Αυστραλία θελαν ακόμα πιο πολύ, ένα άτομο αν είχες συγγενή ο ένας τον άλλο ... φεύγανε. Όποιος είχε πολλά παιδιά δεν είχε με τι να τα ταΐσει, να τα παντρέψει, φεύγανε.

Σ.Δ. : Πείτε μου για το Πάσχα.

Υ.Υ. : Το Πάσχα ερχότανε, σαράντα μέρες νωρίτερα αρχίζαμε να νηστεύουμε όπως τώρα, τότε νηστεύαμε δεν είχαμε αν δεν είχες κανένα γουρούνι κανένα μοσχάρι να σφάξεις δεν είχες.....νηστεία είχαμε αλλά φτιάχναμε με το χέρι πίτες στο σπίτι από το καλαμπόκι, κατσαμάκι το λέγαμε βράζανε νερό ρίχνανε καλαμποκίσιο αλεύρι με ένα πιτόξυλο, γυρνούσαμε το αλεύρι στην κατσαρόλα εκείνο έβραζε μετά ρίχνανε σπιτικό βούτυρο από αγελάδα, το φτιάχνανε μόνοι τους ξινόγαλο στο σπίτι, και βούτυρο το ρίχνανε στο κατσαμάκι που είναι τρώγανε, βάζανε στο ταψί τρώγανε έτσι.

Σ.Δ. Και έτσι τα ίδια έθιμα με τα κεριά τα αυγά.....όλα ίδια;

Υ.Υ. : Όλα ίδια. Κεριά κάθε άτομο αγόραζε όποιος ορολογάκι για τα παιδάκια, καλαθάκι για κοριτσάκια, για τα αγοράκια αλογάκι ότι ζωάκι είχε, είχε και κεράκια τέτοια ίδια τέτοια παίρνανε.

Σ.Δ. : Πείτε μου για τα Χριστούγεννα στους Λόφους εδώ με τις φωτιές.

Υ.Υ. : Είναι το έθιμο και από παλιά είναι. Ανάβουν φωτιά τα κάλαντα είκοσι τρεις του μηνός και εικοσιτέσσερις τα κάλαντα. Την Πρωτοχρονιά την ίδια μέρα είναι πάλι φωτιές ανάβουμε, ακριβώς την πρώτη Ιανουαρίου ανάβει η φωτιά.

Σ.Δ. : Αυτά τα έθιμα είναι από παλιά ... και για τα Μπαμπάρια ;

Υ.Υ. : Από παλιά είναι και για τα Μπαμπάρια γυρνούσαν από σπίτι σε σπίτι μάζευαν κρέας από γουρούνι, φασόλια ότι είχε ο κόσμος να δώσει.

Σ.Δ. : Τα Μπαμπάρια από πού βγήκαν έτσι.....να ντύνονται με προβιές και με τα κουδούνια με την νύφη και τον γαμπρό.

Υ.Υ. : Αυτά δεν ξέρω αλλά είναι από παλιά εκεί. Δεν έχω δώσει σημασία να ξέρω από πού είναι .

Σ.Δ. : Κάτι άλλο παράξενο, καμία ιστορία έχετε ακούσει;

Υ.Υ. : Δεν ξέρω δεν μεγάλωσα εδώ, μετά έφυγα. Αλλά τα ίδια εθίματα είναι παντού. Μόνο τα Μπαμπάρια δεν τα κρατάνε πολλά χωριά λίγα χωριά κράτανε ακόμα αυτό το έθιμο.

Σ.Δ. : Στους Λόφους είναι και ορίτζιναλ χτυπάνε κανονικά...

Υ.Υ. : Ναι.

Σ.Δ. : Ευχαριστώ πολύ.

Υ.Υ. : Να 'στε καλά.

Απομαγνητοφώνηση της Συνέντευξης της Υ.Υ. (76 ετών) από την Σοφία Δονάκη (Σ.Δ.) στο χωριό Λόφοι – Φλώρινας. Στην συνέντευξη ήταν παρών και ο άντρας της κυρίας Υ.Υ. ο οποίος συχνά την συμπλήρωνε στα λεγόμενα της (με μπλε). Αργότερα ήρθε και ο γιός της (με πράσινο).

Σ.Δ. : Πότε και που γεννηθήκατε;

Υ.Υ. : Εδώ στο χωριό. Τα 1943 γεννήθηκα αλλά δεν ξέρω τι ώρα, αυτοί ξέρανε. Εμείς περάσαμε τότες με τα ζώα πηγαίναμε στα χωράφια πηγαίναμε, φορούσαμε ποδιές μάλλινες πουκάμισα υφασμένα που υφαίναμε (στον αργαλειό τότε υφαίνανε όλα σπιτίσια τα κάνανε) και από δέκα χρονών πηγαίναμε στο χωράφι, τσάπιζα, θέριζα.

Σ.Δ. : Πόσα άτομα ήσασταν στο σπίτι;

Υ.Υ. : Έξι παιδιά η μάνα μου και ο μπαμπάς μου. Έξι παιδιά τρία αδέρφια και τρία κορίτσια, έξι. Η μία πήγαινε με τα πρόβατα η άλλη με τα ζώα η άλλη στο χωράφι, όλοι δουλεύανε τότες αλλά και πώς να το πω γυμνές ούτε παπούτσια είχαμε ούτε και κάλτσες .

Σ.Δ. : Στο σπίτι τι τρώγατε;

Υ.Υ. : Στο σπίτι ζυμώναμε μια φορά την εβδομάδα ψωμί και ξερό καλαμποκίσιο λίγο τυράκι λίγο ξινό γάλα στο σπίτι το φτιάχναμε και εκείνο το ψωμί το ξερό το κάναμε με το ξινό γάλα (ζυμώνανε στο σπίτι και δύο βδομάδες τρώγανε από 15 ψωμιά κάνανε όλο με γάλα) για να τρώμε μετά τσούμπουρ, τσούμπουρ με τα κουτάλια (μεγάλα ψωμιά στρόγγυλα 15,12).

Σ.Δ. : Νηπιαγωγείο, σχολείο πήγες ή όχι;

Υ.Υ. : Όχι. Μόνο νυχτερινό πήγαμε κανένα μήνα νυχτερινό, δεν ξέραμε το όνομα μας να γράψουμε.

Σ.Δ. : Νυχτερινό πού εδώ στο χωριό;

Υ.Υ. : Εδώ στο παλιό σχολείο είχε μια δασκάλα από την Φλώρινα, Βιολέτα την λέγανε (εμείς ακριβώς στην κατοχή όταν ήρθαν οι Γερμανοί το 41 ακριβώς τότε ήμασταν για πρώτη τάξη στο σχολείο ήρθαν οι Γερμανοί τα γκρέμισαν όλα δεν έμεινε ούτε δάσκαλος, ούτε τίποτε, άιντε περάσαν τα χρόνια μετά).

Υ.Υ. : Και Σοφία πηγαίναμε εκεί όπως είναι να βγεις από τα παλιά αμπέλια, τώρα που είναι οι καρυδιές, παλιά αμπέλια τα λέγαμε είχε αμπέλια και βάζαν καρυδιές, αχλαδιές ότι να νε ο καθένας τι ήθελε έβαζε και δεν αφήνανε τα ζώα μέσα δεν αφήνανε. Και εγώ είχα με τα ζώα τρεις κατσίκες πηγαίναν να κόψουν κανένα φυλλαράκι και πήγαινα να ο λαγός εδώ να εκεί τώρα δεν μπορείς λαγό να δεις και φοβόμουνα **λέλε μαίκο λέλε μαίκο** (αχ μανούλα) μπροστά μου πίσω είχε μικρά. Πέρασαμε δύσκολα, φτώχεια .

Σ.Δ. : Στο σπίτι τι μιλούσατε ντόπια ή ελληνικά;

Υ.Υ. : Ντόπια. Εγώ δεν πήγα, η αδερφή μου πήγαινε σχολείο η μεγάλη, η μικρή η Αντιγόνη η συγχωρεμένη που είναι στον Δημήτρη πήγαινε και αυτοί αλλά εγώ έμεινα τότες που ήταν οι αντάρτες και δεν είχανε σχολείο, τα κλείσανε. Κλείσανε τα σχολεία, ήταν με τα ζώα στο χωράφι και όλοι μέρα και νερό δεν είχαμε. Πήγαμε πέρα ο Βαγγέλης που είναι ο Τσιγλόπουλος αυτή η Μαρίκα, που είχε έρθει, αδερφός το παγούρι μου το έπινε και σε μένα και στην αδερφή μου και έφευγε και ένας χοντρούλης ήτανε και εμείς με το ξύλο τον κυνηγήσαμε και έφυγε στο σπίτι, ζέστα είχε τότε. Μετά μεγαλώσαμε γίναμε 15 χρονών πάλι εργατιά στα ξένα χωράφια να δουλεύουμε και τι δίνανε; 10 δραχμές, 8 δραχμές , 15 τα παιδιά επειδή δένανε που θερίζαμε, δένανε (**όλα με το χέρι, θερίζανε με το δρεπάνι**) και όλο πίτα τίποτα άλλο, πίτα λίγο τυρί και αρμούδα αυτήν την αρμούδα την λέγανε.

Σ.Δ. : Δουλεύατε σε άλλα άτομα στο χωριό εδώ;

Υ.Υ. : Σε άλλα άτομα αυτοί που ήταν πιο πλούσιοι που είχαν πιο πολλά χωράφια και πηγαίναμε εργατιά.

Σ.Δ. : Εσείς δικά σας ζώα κρατούσατε τότε;

Υ.Υ. : Κρατούσαμε 15 πρόβατα είχαμε και δύο τρία ζώα έτσι και οργώναμε με εκείνα.

Σ.Δ. : Ψώνια που πηγαίνατε στην Φλώρινα;

Υ.Υ. : Ψώνια; Βεύη, κλέβαμε πέντε αυγά με συγχωρείς, με πέντε αυγά στην τσέπη και να πάμε να αγοράσουμε πετρέλαιο.

Σ.Δ. : Ψωνίζατε με αυγά;

Υ.Υ. : Με αυγά και κριθάρι, σιτάρι δεν είχε λεφτά.

Σ.Δ. : Κάνατε ανταλλαγή.

Υ.Υ. : Αυτός μας έδινε τότες με τις λάμπες. Σπάσαμε εκείνο το γυαλί που ήτανε στην λάμπα, δώσε μου και πετρέλαιο δώσε μου και φυτίλι και ερχόμαστε με τα κορίτσια τράλαλα τράλαλα και πίναμε από εκείνο το νερό εκεί που έχει η **Σούα Τσέσμα** (Στεγνή Βρύση) που λέμε που έφευγε κάτω και πιο πέρα είχε ένα στην Βεύη που πήγαμε και προχθές, ήρθε ένας για αυγά και λέω να του πω; Ο αδερφός σου μας κυνήγησε με τα σκυλιά. Αυτή η Πουλίνα που ήτανε στον Κίμο μια αδερφή τώρα στην Σιταριά είναι και τον γνώρισε επειδή ήταν συγγενείς λίγο και δεν ντρέπεσαι λέει και εμείς πήραμε πέτρες, τρία κορίτσια ήμασταν αυτή η Ελενίτσα Τσιγγοπούλου στην Μαρίκα η αδερφή και εγώ και αυτή (Πουλίνα). Και μετά τενεκέδες πετρέλαιο και πήραμε ρέγκες τα κεφάλια τα κόψαμε και τρώγαμε μέχρι να πάμε σπίτι νηστικές βρε νηστικές. Φτώχεια μεγάλη. (Το χωριό μας ζούσε όλο το χωριό τότε είχε 10-20 πρόβατα όλα τα σπίτια είχανε.) Μόνο είχε πιο πολλά πρόβατα ο Κώτσος αυτός ο γέρος στον Θωμά ο μπαμπάς του ο γέρος ο Κώτσος είχε καμία 50-60-70 κεφάλια και ο Πέτσε Ταράντσεφ αυτοί με την κομπίνα που είναι ο Παύλος και ο Πέτρος αυτοί είχαν πιο πολλά πρόβατα και οι Τασομινοπουλέοι ο Κάλος, ο μπαμπάς του στον Κάλο. Στην μαμά μου είναι αδερφός εκείνος εμείς πρώτα ξαδέρφια με τον Κάλε, η μαμά μου από εκεί είναι. Αυτοί είχαν πιο πολύ πρόβατα αλλά 9 παιδιά ήτανε 9 παιδιά η μαμά του 9 είχε. Ο ένας με τα πρόβατα ο άλλος στο χωράφι... και τότες υφαινάμε από τα πρόβατα και δεν μας έφτανε σε έξι παιδιά, 15 πρόβατα, ούτε κάλτσες δεν μπορούσαμε να βγάλουμε και γλιστρούσαμε και βάζαμε άλλη κάλτσα επειδή κομμένη ήτανε και αν γλιστράμε έτσι λίγο άχυρο ή κανένα τσουβάλι να γλιστράμε από τον Γιωργάκη μέχρι τον Δεληναούμ τον χειμώνα. Τι να πεις παιδιά αν είσαι δεν κρυώνεις. (Εμείς την φτάσαμε «προλάβαμε» 77 χρονών είμαι εγώ την κατοχή, οι Γερμανοί το 41 τότες παρέλυσε το χωριό μας όχι μόνο το χωριό όλη την Ελλάδα, πολύ φτώχεια) . Και κοίτα Σοφία και γάμο κάναμε από την Παρασκευή.

Σ.Δ. : Για τον δικό σου λες εσύ;

Υ.Υ. : Σε όλα σε όλα.

Σ.Δ. : Για πες μου για τον δικό σου γάμο; Πότε παντρεύτηκες πόσο χρονών;

Υ.Υ. : Δεκαεννιά χρονών ήμουνα όταν παντρεύτηκα.

Σ.Δ. : Με προξενιό ή;

Υ.Υ. : Όχι μου είπε ένας τον θέλεις τον Πάντε; ε του λέω θα τον πάρω και τώρα ξέρεις τι του λέω; Πως δεν τον πήρα τον Κόλτσε στην Λύμπα εκεί κάτω τι σε πήρα εσένα να δουλεύω πιο πολύ; (γελάνε) εκεί έχει λίγο μέρος δεν θα δουλεύεις εδώ έχει πολύ πρέπει να ποτίζεις. Και

Παρασκευή ζυμώναμε ψωμί τρεις φούρνους, όχι έναν φούρνο ψωμί και κάναμε και στον παρακούμπαρο εκείνα κόλακ που λέγεται (ψωμί γάμου το οποίο το «χορεύουν» και το μοιράζουν μετά στον κόσμο) πηγαίναμε στον παρακούμπαρο εκεί το ζυμώναμε, το φτιάχναμε με καραμέλες με σχέδιο με το πιρούνι με σχέδιο. Δύο, ένα για το σπίτι ένα για την εκκλησία, τώρα ένα θα πάρουνε, και κάναμε και πογάτσα (πάλι είδος ψωμίου) για να το σπάσει ο πεθερός και ο μπαμπάς μου και στον Παντελή να το κόψουνε στην μέση και μετά βάζαμε φασόλι, μπακαλιάρο, ελιές. Το Σαββάτο πάλι έρχονταν τα όργανα από βραδύς πέντε η ώρα να χτυπάνε εδώ και κρασί όποιος είχε, όποιος δεν είχε... δεν είχε ούτε μπύρα δεν είχε αυτάκρασί αν δεν είχες θα αγοράσεις και μετά την Κυριακή θα πάνε θα πάρουν την προίκα, θα πάρουν και την νύφη έτσι κάναμε. Με το κάρο, ούτε τρακτέρ ούτε τίποτα, με το κάρο και να τραγουδάμε, τρεις μέρες γάμο και την Δευτέρα ήτανε να πάρουν την προίκα να την φέρουνε εδώ, η νύφη από το σπίτι στην εκκλησία, η προίκα εδώ. Κοίτα θα έρθουν τα συμπεθεριά θα πάρουν την προίκα πρώτα μετά θα βγάλουν την νύφη, η νύφη θα πάει εκκλησία με τον κουμπάρο, οι άλλοι θα φέρουν την προίκα εδώ στον γαμπρό, έτσι είχαμε και μετά από σε **βενσάμε** (την στέψη) στην πλατέα σε τρία έτσι κάναν τότε, σε τρία μέρη να χορέψουν εκεί στην Δωροθέα σε ένα άλλο μέρος και στην πλατέα ύστερα σε τρία μέρη και κρασί φέρνανε σπάνανε ποτήρια και μπουκάλια έτσι του ήτανε συνήθειο. Την Δευτέρα το πρωί πηγαίνανε στην μαμά μου με μια κότα, με καραμέλες, με μήλο και την κάνανε να φωνάζει η κότα «γκα γκα» να κάνει και ερχότανε εδώ και του δίνανε ή καμιά πετσέτα, ή μαντήλι εδώ στο χέρι, δεμένο στο χέρι. Μετά πάλι γάμο την Δευτέρα μέχρι της τρεις η ώρα τα όργανα θα ήταν εδώ, έτσι εγώ που θυμάμαι και ερχότανε συμπεθέροι από εκεί, τότες δεν είχε γλυκά, καμιά πετολίτσα (τηγανίτες), σπίτι ότι είχε κανένα φρούτο και ερχότανε εδώ και ο πεθερός, μου είχε αχλαδιές και του έριχνε από το παράθυρο, στα κορίτσια γυναίκες, όλο το σόι, όπως είσαι σόι έτσι θα καλέσεις. Την Δευτέρα θα πάμε στην νύφη και ότι είχε στο σπίτι, με πιάτο θα πάνε στην νύφη και λέγανε θα έρθουν οι συμπέθεροι. Και πιο παλιά η μαμά μου και η θεία μου φορούσαν μάλλινα, μάλλινη ποδιά, τώρα το καλοκαίρι μάλλινη ποδιά. Την Δευτέρα ερχόταν οι συμπέθεροι, γλέντι και τραγουδούσαμε δεν είχε ούτε πικάπ ούτε ράδιο τίποτα, εμείς τραγουδούσαμε και οι συμπέθεροι τραγουδούσανε και αυτοί εδώ. Ποιος θα χορέψει: οι συμπέθεροι, οι άλλοι θα τραγουδάνε. Η Ρότκα ακόμα τραγουδάει. Καλαμπόκια βάζαμε τα ρίχναμε και έξω τα ξεφλουδίζαμε και μόνο με τραγούδια, καλαμπόκια και βάζαμε 8-10 στρέμματα.

Σ.Δ. : Για τα χωράφια λες τώρα.

Υ.Υ. : Για τα χωράφια και όλη την νύχτα μέχρι της δώδεκα μία η ώρα να ξεφλουδίζεις και να τραγουδάς και να μην κοιμηθείς.

Σ.Δ. : Οι αρραβώνες πως ήτανε;

Υ.Υ. : Οι αρραβώνες ήταν με προξενιό και λεφτά δίνανε πριν η μαμά μου και η θεία μου που ήταν εδώ στον Ηλία η γιαγιά του ήτανε 22 χρυσά .

Σ.Δ. : Ποιός τα έδινε ο γαμπρός στην νύφη;

Υ.Υ. : Ο γαμπρός στην νύφη (ο γαμπρός, τα κορίτσια τα αγοράζανε έδινε ο γαμπρός αναλόγως, κάνανε συμφωνία ο μπαμπάς του κοριτσιού έκανε συμφωνία με το μπαμπά του αγοριού, δώσε μου τόσα χρυσά να σου δώσω την κόρη, όχι όπως τώρα, τότε τη έλεγαν οι μπαμπάδες) για να του κάνουν προίκα μετά, τότες κάνανε πουκάμισα στο χέρι, φορέματα στο χέρι, ράβανε βάζανε και μάλλινα να εγώ πείρα στην Ασπασία το έδωσα όχι η Ασπασία η Νίτσα βάζανε τότες και εγώ είχα και η αδελφή μου η μεγάλη στον Γιάννη η μαμά του και αυτή πήρε αλλά ήρθε η μόδα τα αφήσαμε άλλαξε η μόδα. Αλλά και στο χέρι θερίζαμε, δέναμε όπως ήταν μπάλες μπάλες εδώ ήταν το κομμένο και εδώ να είναι μόνο το ψωμί τα κάναμε μεγάλα δέματα και τα βάζαμε στην αυλή είχε γκούμνο, (κάθε σπίτι είχε ένα μέρος έτσι γύρω γύρω τριάντα, σαράντα μέτρα και στην μέση ένα ξύλο και δεμάτια τότες όλο δεμάτια...)

Σ.Δ. : Το αλέθανε;

Υ.Υ. : Όχι το αλέθανε με τα ζώα το (τα στρώνανε τα δεμάτια γύρω γύρω τα στρώνανε και βάζανε τα βόδια 3-4 ζώα πόσα είχαμε και όλοι την μέρα το γυρνούσανε να το τσαλακώσουν να πέσει το σιτάρι το σιτάρι να πέσει και μετά το μια φορά δύο φορές να το γυρίσεις το ψωμί να πέσει το σιτάρι το κριθάρι, ότι ήτανε, η βρίζα και πρωί να σηκωθείς πρωί αν ήταν κριθάρι πρωί έπρεπε αν ήταν σιτάρι, το σιτάρι δεν θέλει νερό και υγρασία για να πέφτει το βάζαμε πιο αργά. Με τα ζώα οισοι οισοι οισοι όλη μέρα και νηστικιές νηστικιές και μετά (κάρα ξύλινα κάρα είχαμε όχι όπως τώρα τα ξέρεις και συ τα κάρα αυτά;)

Σ.Δ. : Τα έχω δει σε φωτογραφίες.

Υ.Υ. : Ξύλινα κάρα. Εδώ εμείς έχουμε την φωτογραφία με το κάρο. Κουβαλούσαμε δεμάτια όλη την ημέρα με το ξύλινο από τριάντα δεμάτια βάζαμε με τα ζώα . Και το γαϊδούρι το βάζαμε να τα πάει και αυτό και το μαθαίναμε, ύστερα με το χέρι είχαμε φτυάρια ξύλινα και που το γυρνούσαμε βίλι που τα λέμε για να το καθαρίσω έβαζε μια γυναίκα τσουβάλια πάνω

και η άλλη έριχνε για να το σκουπίσεις γύρω να καθαρίζεις δύο τρεις φορές με την σκούπα το χοντρό. Πολύ βρε Σοφία πολύ δύσκολα ήτανε. Δεν είχε ούτε μηχανή και δεν είχε ούτε νερό να πλυθούμε και νερό δεν είχε μία βρύση ήταν αυτή τίποτα άλλο η βρύση ήταν αυτή και μια εδώ η Βούρμπα που λέμε αυτή ήταν για τα ζώα δεν μπορούσες να πας εκεί και από τα πηγάδια κουβαλούσαμε για να πλυθούμε, για να πλύνουμε και για τα ρούχα και εμείς και για το σπίτι, τα πηγάδια.

Σ.Δ. : Τα βαφτίσια πως ήτανε;

Υ.Υ. : Τα βαφτίσια ήτανε αυτός ο κουμπάρος που θα σε στεφανώσει αυτός θα σου βαφτίσει δεν αλλάζαμε κουμπάρο εμείς. Έξι η μαμά μου έκανε, σε όλους ένας κουμπάρος οι Γκοτσκούι. Τώρα αλλάζουνε τότες δεν αλλάζανε τώρα όποιος τους αρέσει πηγαίναμε τα γκιούμια νερό ζεστό από το σπίτι και δύο κορίτσια να βάλουμε και μία, όχι η κουμπάρα, να το πάει γυναίκα από το σπίτι, γυναίκα ή θεία, ή γιαγιά ότι είναι να το πάει εκεί, ο κουμπάρος θα είναι να το περιμένει το μωρό. Μετά τον περιμέναμε, στο σπίτι τρώγαμε και στον γάμο στο σπίτι με πρόβατα, σφάζαμε πρόβατα. Τέτοιους γάμους όπως τώρα δεν γινότανε τότε καλούσανε μόνο τους συγγενείς στο σπίτι σε κανά δύο δωμάτια οι φίλοι, κανένας φίλος συγγενείς, αυτοί.

Σ.Δ. : Με πόσα άτομα γινόταν περίπου ο γάμος;

Υ.Υ. : Αναλόγως τι σόι θα έχεις εκατό, πενήντα, εξήντα. Να και ο μπαμπάς μου να σου δείξω όταν έφυγε ο Βαγγέλης αυτός που είναι τώρα Αυστραλία, στο Σωτήρη, είχανε βάλει στον μπάρμπα Κώστα, το κεφάλι από το ζώο και τραγουδούσανε και με το που πήρε το κεφάλι βάλανε στο κεφάλι ψημένο. Τότες το 1936 νομίζω ήταν 36 οικογένειες εδώ στο χωριό. Το αγοράσανε όλο το μέρος, το δικό μας εδώ πέρα ήτανε τσιφλίκι και ένας το είχε ο Παπαγιάννης, αυτός ύστερα το πούλησε στους Λοφιώτες, οι Λοφιώτες αδερφικά το πήρανε το πληρώσαν όλοι, το πούλησε στους Λοφιώτες αυτός ότι είχε όλο δικό του ήταν η πέτρα και ότι είχε τα πούλησε στους συγχωριανούς.

Σ.Δ. : Πότε έγινε αυτό;

Υ.Υ. : Αυτό το 1936 νομίζω. Τότε αγοράσαν το τσιφλίκι! Δεν ξέρω.

Σ.Δ. : Οι κηδείες πώς γινόντουσαν οι κηδείες;

Υ.Υ. : Κοίτα φτιάχναμε το σέντουκο μαρέ πως λέγεται το φέρετρο από το σπίτι και μάλλινο δεν είχε τότες σεντόνια μάλλινο υφασμένο, μα γριά είναι, νέα είναι μάλλινο.

Σ.Δ. : Γύρω γύρω ξύλο και μέσα μάλλινο αυτό που βάζανε ;

Υ.Υ. : Γύρω γύρω ξύλο όπως είναι τώρα ξύλο από το σπίτι, άμα δεν είχες αγοράζεις κανένα ξύλο, τέτοιο στο σπίτι τα φτιάχναμε **οι νύφες δούλευαν τότες όλες υφαίνανε** ο Παντελής ξέρει να φτιάχνει τώρα, μερικοί ξέρανε μερικοί δεν ξέρανε **όλοι την ημέρα κάλτσες πλέκανε, υφαίνανε** και μετά μάλλινο βάζαμε μέσα, μάλλινο μαξιλαράκι **κασκόλ δεν είχε τότες το πλέκανε οι γυναίκες** αυτό και όλο το σπίτι ήταν με μάλλινο, τα μαξιλάρια το αποκάτω οι φλοκάτες μόνο μάλλινο κάναμε. **Τότε πόσοι ήταν η οικογένεια πέντε- έξι άτομα στο τζάκι όλοι ζεσταινότανε δεν είχε ούτε σόμπα τίποτε ένα τζάκι** ο ένας θα φύγει ο άλλος θα πάει και μετά βάζανε το περσίκη να το έχω εγώ εκεί το περσίκη για να μαγειρέψουνε **τρίποδα, τρίποδα** και το φασόλι το βάζανε στο πήλινο γύρω γύρω έτσι και έβραζε, έβραζε το καημένο τι να κάνει και με λεπέσκες (κοπριά) από τα ζώα, δεν είχε ξύλα κάναμε λεπέσκες έτσι και βάζαμε να ζεσταθεί νερό και εγώ έχω κάνει **και τότε όλα τα ζώα του χωριού τα βοσκούσε ένας βοσκός, του πληρώνανε όσο συμφωνούσανε και τα μαζεύανε εκεί στην πλατέα εκεί στην βρύση το πρωί και εκεί πέρα, τα κόπρα τα μαζεύανε όλα οι γυναίκες τα βάζανε μετά στο ντουβάρι να ξεραθούνε** για φωτιά και μετά και γουρούνια, να η μαμά σου τώρα δύο θέλει εγώ ένα θέλω και είχε ένας (τσομπάνης) τον πλήρωναν, αλλά με κριθάρι με σιτάρι από είχε ένα κούταλ το λέγανε ένα τενεκέ **από δέκα κιλά οκάδες τα λέγανε** και είχαμε και αγελάδες όποιος είχε καμία και άμα έκανε μωρό η αγελάδα θα κάνουμε πογάτσα, πογάτσα και τυρί και θα του δέσουμε κόκκινο στην ουρά στην μαμά του και το μωρό θα είναι στο σπίτι θα το κρατήσουμε δύο τρεις μέρες και μετά θα την στείλουμε με τον γκοβέδα που λέμε (τσομπάνος) να λέει, η Δαφίνα φέρνει πογάτσα και τυρί τώρα θα φάμε όλη την ημέρα πάνω. **Βάζανε κόκκινο στην ουρά για να την ξέρουνε ότι ήταν λεχώνα ότι γέννησε.** Ένας τα βοσκούσε. **Μετά την βαστούσανε καμία βδομάδα στο σπίτι μαζί με το μοσχαράκι και φτιάχνανε πογάτσα και την στέλνανε.** Και ο Κίμος, είχε πάει ο αδερφός του Λίσα όταν την πήρε την Μόνι, χωρίσανε και βοσκούσε τις αγελάδες, γκοβέδα τον λέγαμε τον διώξαν από το σπίτι λέει και αυτός από όλο το χωριό τα βοσκούσε, δύο τρία χρόνια και η Μόνι η συγχωρεμένη εδώ στην Βούρμπα τον περίμενε και τα βοσκούσανε τα προσέχανε, πάνω κάτω στα χωράφια τρέχανε να κόψουν να φάνε. Έτσι ήτανε. Και μετά είχαμε παιδιά **έτσι πως λέγονται οι γκοβένοι; Σαν δούλος** να σου βοσκάει τα πρόβατα και μετά τρία παιδιά πήραν οι αντάρτες και τα πρόβατα τα πήρανε ένα στην μπάμπα (γιαγιά) Νούνα που λένε κάτω ...

Σ.Δ. : Πήραν και τα παιδιά και τα πρόβατα;

Υ.Υ. : Αααα και τα πρόβατα και τα παιδιά.

Σ.Δ. : Αυτοί ξαναγύρισαν τα παιδιά ή όχι ;

Υ.Υ. : Όχι ο Στέφος ήταν που πέθανε του Βασίλη του Κυρκόπουλου ο αδερφός ήτανε αυτός που πέθανε τώρα και έναν αδερφό στον Νάτσκο ο Θανάσης εδώ πέρα ο Γκεσόπουλος Κώστα τον λέγανε και εκείνον τον πήρανε και στην μπάμπα Νούνα, Γιάννη το λέγανε εκείνο το παιδί που το πήρανε τρία παιδιά τότε πήρανε και άλλα πήρανε αλλά αυτά τα θυμάμαι εγώ.

Σ.Δ. : Από τους Γερμανούς θυμάσαι τίποτα έτσι με την κατοχή;

Υ.Υ. : Όχι, από τους αντάρτες θυμάμαι δεν τους γυρίσανε τα παιδιά τα πήρανε μέσα τα πήγαν στο κοίτα ερχότανε ήθελε να βασιλέψει ο ήλιος, οι αντάρτες ερχότανε και εμείς μικρά, εγώ πόσο ήμουνα τότες ενέα χρονών δέκα και πηγαίναν στο παλιό σχολείο μαζευότανε και όποιος ήθελε από το χωριό μας πήγαινε εκεί και η αδερφή μου η Ρεβέκκα, στον Γιάννη ήταν η μαμά η Λευτερία Μισκοπούλου, στον Λάντε η μαμά του η Λύκα στην Λύμπα είναι η πεθερά η Κίκα στον Μπαΐτσε (θείος) Ρούσε αυτή που πέθανε στον ξυλουργό και εκείνη και η Ντίγκα που πέθανε αυτή ήταν πιο μεγάλη και εμείς μικρές «φύγετε εσείς» και τραγουδούσανε τα αντάρτικα τα τραγούδια μακεδόνικα τότε κοίταξε και εγώ πρόλαβα τότε εδώ στο χωριό μας ελληνικά δεν μιλούσανε τραγουδούσαν στα κορίτσια να τραγουδάνε και αυτά σε όλα τα χωριά αυτά τα ντόπια τα χωριά ελληνικά δεν μιλούσανε, δεν είχε γράμματα ελληνικά τότες τα παλιά τα χρόνια όλοι ήτανε ντόπιοι εδώ πέρα και γράμματα δεν ξέρανε, οι περισσότεροι γράμματα δεν ήξεραν σχολείο ελληνικό δεν υπήρχε τότε και μετά το 1912 οι Έλληνες ήρθαν εδώ και μετά κάνανε σχολεία και λοιπά ο στρατός που ήταν πάνω Πάντο πια χρονιά ήτανε; Α ήταν το 47 και ήταν οι αντάρτες από εκεί να βαράνε εδώ εμείς μαζευόμασταν σε μια γωνία και η μαμά μου πήρε το, φύλλα που κάνουνε την σόφρα (χαμηλό ξύλινο κυκλικό τραπεζάκι) και την έβαλε στο παράθυρο και εμείς όλοι από κάτω και να φωνάζουν αυτοί «αέρα αέρα» και εμείς τότε να γιατί τα παράθυρα δεν ήτανε σφραγιστά έτσι ωραία όλα τα ακούγαμε τι φώναζανε, τρεις φορές χτύπησαν εδώ. Δύσκολα χρόνια.

Σ.Δ. : Αντάρτες είχε εδώ στο χωριό;

Υ.Υ. : Ερχότανε, ερχότανε.

Σ.Δ. : Είχε και άτομα από το χωριό;

Υ.Υ. : Είχε σαράντα άτομα από το χωριό .Σαράντα άτομα πήρανε από το χωριό...

Σ.Δ. : Τα πήραν; Αυτοί τώρα που είναι;

Υ.Υ. : Που, σκορπισμένοι στην Ρωσία έχει, στην Πολωνία έχει, στην Βουλγαρία έχει σκοτωθήκανε στο Στέφο τον Κούλη ο μπαμπάς του σκοτώθηκε μερικοί σκοτώθηκαν ο Μιχάλης στον Μίτε Τσιγλόπουλος και εκείνος σκοτώθηκε, ο Παντέλης στον Ζήση ο μπαμπάς, βρε οι περισσότεροι σκοτωθήκανε στον Πασχάλη ο μπαμπάς πολλά παιδιά σκοτωθήκανε στον Ανδρέα ένας αδελφός, στην μπάμπα Κίτσα εκεί κάτω στον Πάντο Λάσεφ που λέμε και εκεί ένα παιδί σκοτώθηκε, στην μπαμπά Ρίσα εκεί που κάθεται ο Μανώλης, στον Μανώλη αδερφός του ήτανε; αδερφός και εκείνος σκοτώθηκε, ποιο πέρα που κάθεται η Κατίνα εκεί στον Τάκη του ήτανε Θεός από τα σαράντα άτομα που πήρανε ούτε τα δεκαπέντε δεν ζούνε σκοτωθήκαν όλοι.

Σ.Δ. : Οι υπόλοιποι φύγαν μετά πολιτική πρόσφυγες έξω ;

Υ.Υ. : Όταν τελείωσε μετά, κόλπο ήταν αυτό να σκοτώσουν περισσότερο τους Μακεδόνες ήτανε, μετά έκλεισε τα σύνορα η Σερβία και μετά οι αντάρτες δεν είχαν στήριξη και μετά διαλύθηκαν κοίτα και μετά Κούλης Χαράλαμπος εκεί που είναι η Μένκα τώρα η Τσούλα (από Χρυσούλα) και στον Χρήστο τον Κούλη αυτός τώρα που ζει παντρεμένος ήταν με ένα κοριτσάκι και αυτός σκοτώθηκε, πολλά παιδιά σκοτώθηκαν εσύ τα ξέρεις διάβαστα εκεί πέρα στο ηρώων στην πλάκα να δεις πόσοι σκοτωμένοι αυτοί όλοι σκοτωθήκαν τότες και έναν δικό μου θείο και εκείνος σκοτώθηκε το 47 είχε αρχίσει αυτός ο πόλεμος τρία χρόνια.

Σ.Δ. : Αυτοί που έχουν φύγει δεν έχει γυρίσει κανένας πίσω ;

Υ.Υ. : Δεν γυρίσανε, μόνο ένα παιδί του Βασίλη ο αδερφός, ο Στέφος ήτανε στην Θεσσαλονίκη πέθανε ο συγχωρεμένος αυτός με χαρτιά τον φέρανε μετά οι δικοί μας δεν αλλάξανε το όνομα εγώ λέγομε Κυρκόπουλος και έπρεπε να είμαι Κύρκου έπρεπε να γράφομαι εκεί πέρα, εγώ δεν ήθελα να αλλάξω Κυρκόπουλος και μετά δεν μας στέλνανε δεν μπορούσαν να έρθουν εδώ πέρα, δεν αλλάξανε μερικοί το όνομα .

Σ.Δ. : θελαν να κρατήσουν το παλιό....

Υ.Υ. : Αλλά εκείνοι που θέλανε ότι του έλεγε εκεί πέρα, στα μακεδονικά Κύρκος όχι Κυρκόπουλος και μετά αυτοί τους υποστηρίζανε όπως οι πρόσφυγες που τους στηρίζουν οι δικοί μας και αυτός ο καημένος πάλι στον Παντελή πρώτος ξάδερφος στον Κώτσο να (του) μπαίτσε Ρούσε που λέμε εκείνος ήταν παντρεμένος ένα χρόνο και εκείνον το πήρανε και αυτός σκοτώθηκε νέος, πολλά παιδιά σκοτώθηκαν, δύσκολα χρόνια, τώρα να μην έρθουν Σοφία τέτοια άλλη φορά.

Σ.Δ. : Ο βασιλιάς τότε που ήταν θυμάσαι τίποτα ;

Υ.Υ. : Μια φορά περιμέναμε τον βασιλιά πήγαμε στην Σιταριά όλα τα παιδιά από το σχολείο μας μάσανε, πήγαμε στην Σιταριά να το περιμένουμε που ήτανε το εκκλησάκι εκεί θυμάμαι εκεί περιμέναμε «εεεε ο βασιλιάς θα έρθει εμείς.....».

Σ.Δ. : Είχε έρθει τότε ή όχι.

Υ.Υ. : Ήρθε , ήρθε.

Σ.Δ. : Από την Χούντα έτσι τίποτα;

Υ.Υ. : Για ποιο χρόνο ήρθε ;

Σ.Δ. : Όχι για ιστορίες από το χωριό. Τότε που μιλούσατε έτσι σας κυνηγούσανε;

Υ.Υ. : **Επί χούντας ναι** κοίτα στα παράθυρα ερχότανε για να μην μιλάς στο σπίτι και όλοι φοβόμασταν, μη μιλάτε του λέω και δεν ανάβαμε και τότε με πετρέλαιο λίγο ένα καντηλάκι είχαμε καμιά λάμπα και στα παράθυρα ερχότανε αστυνομία, ξέρανε ο Παντελής τώρα είναι ανακατεμένος να πάμε να δούμε τι μιλάει με την οικογένεια του, ο άλλος τι μιλάει, είχαμε πολύ φοβηθεί και είπανε σε μας να μην μιλάμε μακεδονικά και εμείς πάλι δεν τα ξεχνάμε Μελίτη, Αχλάδα, Σκοπιά δεν μιλούσανε **περισσότερο μιλάν ελληνικά εκεί** ελληνικά **Αχλάδα και Σκοπό δεν μιλάνε ντόπια** ακόμα ελληνικά μιλάνε η Βεύη πάλι μιλούσε ελληνικά, εμείς Νεοχωράκι, Σιταριά δεν μας αλλάξανε τούα (εδώ) δεν μπορούσαμε έτσι να την αλλάξουμε την γλώσσα δύσκολα ήτανε.

Σ.Δ. : Αυτούς τώρα τι τρώγανε ξύλο; τους κυνηγούσε η αστυνομία;

Υ.Υ. : Πως ο μπαμπάς μου τώρα κοίτα δεν τον δείρνε αλλά το καρφώσανε το σπίτι και ήρθε ένας **καρφύλουκ** (αστυνομικός) στο σπίτι «που είναι ο μπαμπάς σου;» λέει ο μπαμπάς μου ήτανε σε ξέρεις που ήτανε; που είναι ο κήπος του Ηλία εκεί στην Τούλα στον Λάσε, εκεί ήτανε ο μπαμπάς μου, του λέω εκεί είναι στο χωράφι και από εκεί τον πήραν και να πάρω λέει καμιά πετσέτα η το τσιγάρο, το πακέτο τσιγάρο μου είναι στο σπίτι και το τσακμάκι, γύρισαν στο σπίτι και αλλά στον Κόλε αυτόν που λέμε **μπαΐτσε** (θείος) Μίλαν είχε ένα μαγαζί αυτός και στον Κίμο ο μπαμπάς πολύ τους δέρνανε. Ο μπαμπάς μου το.....ήρθε στην Λέφκα ο μπαμπάς ήτανε πρόεδρος τότες και φώναζε από πάνω οχράνες οχρανίδες και λέει Γκούτσο αύριο δώστου κανένα ρούχο λέει αύριο θα τους πάνε ου Γιούρα ντια μπέα;

(στην Γιούρα ήτανε;) Τους είχανε σκορπίσει Μακρόνησο είχε, Γιούρα είχε δώστου λέει αύριο θα τους σηκώσουν θα πάνε πέρα λέει. Είχε στην Χαλκιδική ένα.

Σ.Δ. : Ήταν και ο πατέρας σου εκεί;

Υ.Υ. : Τέσσερα χρόνια. Έξι παιδιά, τέσσερα χρόνια και η μαμά στο χωράφι να πηγαίνει να δένει, τα χέρια τα πόδια ξυπόλητη. Του έκανε ο αδερφός του δύο ζευγάρια από γουρούνι πίνκες τσαρούχια και σε μια βδομάδα τα έκοψε πάλι ξυπόλητη και εμείς από πίσω όλοι σαν πουλάκια από πίσω.

Σ.Δ. : Πες μου για τα έθιμα έτσι για τα Χριστούγεννα .

Υ.Υ. : Τα Χριστούγεννα πριν έρθουν εδώ πέρα ακόμα οι Έλληνες εμείς είχαμε το παλιό... γιορτάζαμε με το παλιό.

Σ.Δ. : Με το παλιό ημερολόγιο;

Υ.Υ. : Ναι με το παλιό και μετά όταν ήρθαν οι Έλληνες από κάτω, εμείς δεν ήμαστε Έλληνες. Εμείς ήμαστε Μακεδόνες καθ' αυτού εδώ πέρα, μας βρήκαν εδώ πέρα δεν τους βρήκαμε εμείς . Έξι μέρες κάναμε Χριστούγεννα εδώ εμείς. Και μετά όταν ήρθανε δεν μας αφήνανε να κάνουμε με το παλιό αλλά εμείς τρεις μέρες με το παλιό τρεις μέρες με το ελληνικό έξι μέρες όργανα. Εκεί στο σχολείο το παλιό εκεί τότες, αν έβρεχε είχε τόσο λάσπη στο χωριό και εκεί στο σχολείο ήταν λίγο γερό το μέρος, εκεί χορεύανε έξι μέρες όργανα να χορεύει ο κόσμος εκεί πέρα στο Χαρίση ο παππούς είχε τρομπόνι και μικρό και μεγάλο πως λέγονται αυτοί του Σαντιλιάνα ο παππούς του είχε κλαρίνο.

Υ.Υ. : Ο Τασομινόπουλος. Αυτός που πέθανε ο Περικλής ο Μιτσκόπουλος ένα ταπαράντσε (τουμπερλέκι) είχε, το μικρό, ο Γιώργος ο Λιασόπουλος είχε το μεγάλο το τάπαν ντουμ ντουμ ντουμ το νταούλι όλα ήταν στο χωριό μας ένας Ηλίας τον λέγανε αα ήταν με το μικρό στον Κώστα Αβραμόπουλο εκείνος είχε κορνέτο με το σπιτόγαμπρος ήταν εκεί που κάθεται ο Κίμος τώρα τον είχαν πάρει σπιτόγαμπρο.

Σ.Δ. : Και αυτό μετά πότε άλλαξε με τα Χριστούγεννα που αλλάξαν τα ημερολόγια;

Υ.Υ. : Όταν ήρθε τότε ο στρατός πάνω και αλλάξανε.

Σ.Δ. : Πότε, ποία χρονολογία περίπου;

Υ.Υ. : Το 48 το 47 έτσι. Δεν κατάλαβα για ποιόν ρώτησες. Πότε αλλάξαμε όταν ήρθε ο στρατός πάνω; Αυτό θα ήταν το 47 -48 έτσι εκεί περίπου θα ήτανε εγώ τότες ήμουνα παιδί. Όταν ήρθε ο στρατός πάνω δεν αφήνανε, δεν αφήνανε. Είχανε βάλει δασκάλους μετά να μας φοβερίζουν να μην μιλάμε γιούφτικα, γιούφτικα τα λέγαν τα δικά μας, γιούφτικα να μη μιλάτε γιούφτικα. Εμείς δεν ήμαστε αυτοί ήταν που μας το λέγανε, γιούφτοι.

Σ.Δ. : Το Πάσχα;

Υ.Υ. : Το Πάσχα πάλι τα ίδια τρεις τέσσερις μέρες χορούς.

Σ.Δ. : Πάλι με το παλιό ημερολόγιο ή με το καινούριο ;

Υ.Υ. : Με το παλιό πηγαίναμε συνέχεια και με το παλιό και με το καινούριο μετά όταν ήρθαν αυτοί.....μας αλλάξανε μετά. Και Σοφία δεν είχε ... κάναμε τσόκαρα και μια ρουρίλα έτσι (λουρί). Αυτός που ήταν εκεί στο ο Γιαννάκης που το έχει το σπίτι ο συγχωρεμένος, τώρα είχε ένας ξυλουργός ήταν εκεί έκανε κάτι ξύλινα τσόκαρα τσόκαρα έκανε και πάλι μάλλινο γύρω γύρω έτσι και τα κεντούσαν οι γυναίκες και με εκείνα χορεύανε και όταν χορεύανε τσακτσακτσακ.

Σ.Δ. : Ακουγόταν το ξύλο στο πάτωμα...

Υ.Υ. : Ααααα. Όταν αρχίζανε (τραγουδάει) εμείς μικρά ήμασταν αλλά τα καταλαβαίναμε όλα, όλα με τσόκαρα τα χορεύανε και λάσπες να έχει κάνανε έτσι έτσι, οι λάσπες να πέφτουνε και πάλι να χορεύουνε. Μερικοί τα ρίχνανε και χορεύανε, ο κόσμος ήτανε πώς να σου πω ήτανε, ας είχε φτώχεια δεν είχε μόδα στο σπίτι πολύ αγαπημένοι ήτανε, αγαπημένοι ήταν όλοι. Κοίτα εσύ τώρα αν δεν είχες άχυρο θα πει ο Πάντος δεν έχει άχυρο για τα ζώα εγώ θα σου δώσω, άμα έχει ο άλλος που έχει πιο πολλά χωράφια και ο μπαμπάς μου δεν είχε όταν ερχότανε Μαρτ, Άπριλ (Μάρτιος, Απρίλιος) δεν είχαμε ψωμί και εδώ που ήταν η μπαμπά Ελενίτσα εδώ του ήτανε οι γέροι, του ήτανε αδέρφια ξέρω γω τι ήτανε και του έλεγε μη στεναχωριέσαι εγώ θα σου δώσω και εμείς του τσαπίζαμε του θερίζαμε για να πληρωθούμε, δεν είχε λεφτά να του δώσουμε έτσι με τις δουλείες τα πληρώναμε, αυτό ήτανε. Και κοίτα τώρα που είναι αυτός από την Αγγλία από την Αυστραλία που έχει έρθει είχε εκεί την μαμά του, αυτή τώρα από την Αγγλία που έχει έρθει στον Γκαγκάρι που το παιδί δεν τους ξέρει από την Αγγλία.

Υ.Υ. : Η μαμά του, του έλεγε Λάμπο δεν έχω το τέσατς, το τεπέ να το βάλουμε είχε ένα ξύλινο μαρέ πως το λένε ντε σύρμα έτσι όχι σύρμα Πάντο μαρέ από ζιλέζο μπε. Σίδερο.

Υ.Υ. : Σίδερο ναι, το ζεσταίναμε για να ψηθεί η πίτα ή φαγητό του έλεγε και ο μπαμπάς μου του έλεγε που ήταν φτωχός αλλά του έλεγε «μέχρι που έχω εγώ θα παίρνεις και εσύ από την αχυρώνα» και αυτή η καημένη μάζευε από το κάτω κάτω «βρε μάσε του έλεγε όταν τελειώσει σε μένα λέει και εσύ δεν θα έχεις» του λέει «άμα έχω εγώ και εσύ θα έχεις». Ήταν αγαπημένοι δεν μαλώνανε **αγαπιόταν ο κόσμος πολύ** . Τώρα κοίτα ο Τζόνες έχει τα χωράφια ο Πάντος δεν τα έχει, τότε δεν είχε τέτοιο, ερχόταν ο μπαμπάς του, του λέει «τόσα εσύ τόσα εσύ τόσα» όλοι αγαπημένοι να είναι. **Το χωριό όταν γινότανε κανένας έφτιαχνε κάτι ένα σπίτι π.χ. όλο το χωριό πήγαινε τον βοηθούσε, φέρνανε πέτρα με τα κέρα μόνο με πέτρα τα φτιάχνανε δεν είχε άλλο και μετά όλο το χωριό με τα κέρα θα πηγαίνανε να βοηθήσουνε αυτόν. Άλλος όταν έφτιαχνε, πάλι όλοι έτσι αγαπημένοι πολύ ήταν τότε. Δεν είχε τότες καφετέριες .**

Σ.Δ. : Για τα Μπαμπάρια πες μου. Για την πρωτοχρονιά. Αυτό το έθιμο από πού βγήκε;

Υ.Υ. : Αυτό έτσι το βρήκαμε εμείς και μαζεύανε κοίτα μαζεύανε κρέας φτιάχναμε και λουκάνικα και **σλανίνα** (λίπος) του δίνανε, λεφτά δεν δίνανε τότες, λίγο κριθάρι, σιτάρι, αλλά ήταν το πρώτο κρέας να του δώσεις, άμα δεν έχεις κρέας....

Σ.Δ. : Στα Μπαμπάρια;

Υ.Υ. : Στα Μπαμπάρια κρέας χοιρινό **από το γουρούνι που είχαν σφάξει** Και κοίτα εκείνα που τα κάνανε (έθιμα), πλάγιαζε κάτω και του βάζανε με τσίπουρο και να τον σηκώσει τσάγκαρ τσάγκαρ (ήχος από τα κουδούνια που είχαν κρεμασμένα) σήκωστων, δεν είναι πεθαμένος, τώρα δεν κάνουν έτσι. Τώρα άιντε δώσε τι θα δώσεις και θα φύγουνε τότε πέφτανε κάτω, κάτω πέφτανε **τότε πολύ μεγάλα γινότανε καρναβάλια** μπου, άιντε πέθανε, έλα εδώ λέει, τι θέλει αυτός που πέθανε; **Γιατί τον σκότωσες**, γιατί τον σκότωσες λέει. Του λέγαν τώρα θα τον γιατρέψουμε σήκω **του δίνανε λίγο τσίπουρο άιντε σηκωνότανε**. Όλο το χωριό είχε αμπέλια όλο το χωριό είχε **κακ σε βέλατ λομπενίση, πεπόνι** (πώς λέγονται τα καρπούζια και τα πεπόνια;) **καρπούζια, μπουστάνια** όλο το χωριό είχε και ο ποιο φτωχός έβαζε τρεις σειρές για να έχει για το σπίτι.

Σ.Δ. : Τα ξύλα τα μαζεύανε από κάθε σπίτι για την φωτιά;

Υ.Υ. : Τα ξύλα τα μαζεύαμε, κοίτα πηγαίναμε εδώ που είναι η Βεύη που είναι το Καρόνο ποιο πέρα δίνανε σαν άδεια από τρία τέσσερα κέρα σε κάθε σπίτι, μια σομπίτσα είχε με δύο δωμάτια έτσι και όπως σου έλεγε ο θείος Πάντος στο τζάκι έτσι και με λούσκες (φλούδες) από το καλαμπόκι, για να ζυμώσουμε ήταν να βάλουμε άχυρο και **σνόπτσε κακ γω βελέμε**

(δέμα όπως το λέγαμε) ένα δέμα **δεμάτη** λούσκες από το καλαμπόκι για να ζεσταίνουμε το νερό για να πλύνουμε και να ζυμώσουμε ψωμί και μόνο σάτσκες μέσα στράτσκες φτιάχναμε με τα χέρια και αί ζύμωσε. Και η μαμά μου ξέρεις τι έλεγε; δεν σε πονάει το στομάχι λέει αν έχει τέτοια. Αυτά βρε Σοφία.

Παρέμβαση του γιού της που έχει έρθει επίσκεψη από την Φλώρινα: **Ρέτσιμου ζα Σφέτι Τάνας**, (πες για τον Άγιο Αθανάσιο) Όπου παρεμβαίνει ο γιός θα είναι με πράσινο.

Υ.Υ. : Είχε μια εκκλησία πάνω είχε έναν σταυρό τον πήρανε τον βάλανε εκεί όταν πάς **στην εκκλησία** δεξιά, όχι αριστερά είναι το έχουνε φτιάξει έτσι με πέτρα. **Εδώ είχε ένα εκκλησάκι που είναι μια βρύση εδώ πάνω έχεις πάει; μια βρύση είχε εκεί πέρα ένα εκκλησάκι** .Και εκεί σφάζανε τα αρνιά εκεί χορεύανε το **κουρμπάνι γινόταν εκεί πέρα το έθιμο του κουρμπάνι προσφέρανε ρέτσιμου (πες του)** κοίτα τώρα η μαμά μου θέλει κάτι στην εκκλησία κάτι να δώσει **δίνανε προσφορά αρνιά δίνανε** να τάξει ένα αρνάκι. **Εκεί τα σφάζανε τα αρνιά** δεν είχε λεφτά, του λέω να του δώσω ή μοσχαραάκι **ήλη** (ή) αρνάκι αλλά πιο πολύ αρνάκια είχε, αρνάκια είχανε πιο πολύ, μερικές από δύο και τα σφάζανε εκεί τα σφάζανε δεν χορεύανε στην Αγία Παρασκευή όπως τώρα.

Σ.Δ. : Αυτό ήταν μια συγκεκριμένη ημερομηνία η όποτε ήθελαν το κάνανε αυτό;

Υ.Υ. : Όχι 2 Μαΐου, 2 Μαΐου.

Σ.Δ. : Όποιος ήθελε να τάξει κάτι εκεί το έκανε.

Υ.Υ. : Εκεί είχε καζάνια **εγώ θέλω να τάξω ένα αρνί άλλος ένα αρνί** τα δικά μας τα καζάνια από το σπίτι που ήτανε τα μαγειρεύανε μετά και εκεί χορεύανε. **Κακ ιγράα ρετσιμου (Πως χορεύανε πες του) κα μπέα ομπλετσένη (πως ήτανε ντυμένοι). Κα μπέα και μου η κάζα κατρίνα** (πως ήταν θα του δείξω φωτογραφίες) και όταν χορεύανε έτσι χορεύανε με πογιάσες και χορεύαν έτσι χέρι χέρι.

Σ.Δ. : Έτσι σταυρωτά;

Υ.Υ. : Αααα (ναι) **στη μέση** και με γκαίντα (τραγουδάει) πάλι με τσόκαρα, εκεί πέτρες είχε το καθαρίζανε λίγο και πάλι με τσόκαρα.

Σ.Δ. : Και όλοι χορεύανε ή μόνο οι γυναίκες ;

Υ.Υ. : Τα κορίτσια οι γυναίκες.

Σ.Δ. : Οι άντρες; χορεύανε ή όχι;

Υ.Υ. : Οι νέοι χορεύανε όποιος έχει μεράκι ανακατεμένοι χορεύανε αλλά κοίτα οι γριές δεν πολύ χορεύανε οι γριές ντυμένες με παραδοσιακές ενδυμασίες τις παλιές που είναι και πετσέτες στο χέρι υφασμένα μαρέ στο αργαλειό, εδώ πετσέτα, εδώ έτσι με κρόσια με σχέδιο εδώ τα βάζανε και τα βάζανε έτσι και κάνανε έτσι, όπως κάνουν το μαντηλάκι τώρα εε ήταν όλα από το σπίτι τότες. Σο πέσνι πεέα; (τι τραγούδια τραγουδούσανε;) Δικά μας μακεδονικά, μακεδονικά.

Σ.Δ. : Πότε σταματήσανε να φοράνε τα παραδοσιακά;

Υ.Υ. : Κοίτα εγώ τα πρόλαβα η μαμά μου φορούσε μάλλινα, κοίτα μάλλινη ποδιά, πουκάμισο στο σπίτι υφασμένο στο αργαλειό, όλα τα θυμάμαι Μάρε που μεγάλωσα πέντε έξι χρονών θυμάμαι την θεία μου την μάνα μου όλοι ήταν ... το 1936,37,38,39,40 μέχρι το σαράντα είχε τα φορούσανε και πιο πολύ από το σαράντα τα φορούσανε. Στα φώτα από την εκκλησία τα βγάζανε όλα τα Άγια (εικόνες) και έδινες εσύ να πούμε να πάρεις το σταυρό, έδινες δύο τσουβάλια αυτό αν άλλος... τα παίρναν όλοι καμιά δεκαριά παιδιά παραπάνω τις εικόνες πηγαίναν σε εκείνο το εκκλησάκι έξι Ιανουάρη , έξι Ιανουάριου και εκεί σε εκείνο το εκκλησάκι πηγαίνανε πάνω στην Βόδιτση, Βόδιτση εκεί γυρνούσανε χορεύανε μετά πηγαίνανε εδώ στην βρύση το πλύνανε και ερχότανε εδώ σε αυτήν την βρύση και φωνάζανε στα δικά μας «σβέτσι νόσαμ μπόγα μόλα κύριε ελέησον» φωνάζανε μετά όταν ήρθαν αυτοί από κάτω οι χαζοί, είχαμε έναν παπά από την Σιταριά και του λέει επειδής αυτός ήρθε εδώ πέρα στο χωριό μας τον βάλανε παπά Παπάς ήτανε δεν θα φωνάζετε λέει σφετσι νόσαμ μπόγα μόλα κύριε ελέησον δεν θα λέτε.

Σ.Δ. : Αυτό στα ελληνικά τι σημαίνει.... Σβέτσι ;

Υ.Υ. : Εικόνες κουβαλάω το θεό παρακαλάω κύριε ελέησον μπόγα μόλα μπόγα είναι ο θεός και μόλα το θεό, παρακαλώ κύριε ελέησον και δεν είχε λεφτά δίνανε έτσι σιτάρι, κριθάρι προσφορές σε είδος προσφορές δίνανε και παιδιά τώρα όπως εσύ παιδί, τι να πάρεις το Χριστό, τόσο λεφτά το Χριστό, τόσο την εικόνα, τόσο την Παναγία

Σ.Δ. : Για να το κουβαλήσεις;

Υ.Υ. : Για να το κουβαλήσεις θα το πληρώσεις για να το πάρεις να το γυρίσεις θα το πληρώσεις έδινες προσφορά για να πάρεις την εικόνα του Χριστού παράδειγμα έλεγαν ποιος

θα κάνει την καλύτερη προσφορά ποιος έδινε παραπάνω ποιος έδινε δύο σακιά ας πούμε σιτάρι κριθάρι την δίνανε σε αυτόν μετά έλεγαν ένα άλλο εικόνισμα παράδειγμα.

Σ.Δ. : Την κρατούσε μετά ή την έδινε πίσω ;

Υ.Υ. : Την έπαιρνε και την κρατούσαν και την γυρνούσαν αυτό που λέει γυρνούσαν όλο πάλι στην εκκλησία την πηγαίνανε την γυρνούσαν από διάφορα μέρη εδώ στο Σφέτι Τάνας που πηγαίνανε και μέσα από το χωριό και σε διάφορες τοποθεσίες και λεγαν αυτό το πράγμα ας πούμε Σοφία, δεν είχε τότες λεφτά το πουλούσαν το σιτάρι φτιάχναν για την εκκλησία δεν είχε το πουλούσαν το σιτάρι το κριθάρι, ότι δίνανε. Τώρα εσύ θα δώσεις να πούμε ένα τσουβάλι δύο τσουβάλια τότε ήταν **κούταλ** το λέγανε, τενεκέ. Τόσο θα δώσω εγώ, τόσο για την Παναγία εγώ θα την πάρω , έτσι γινότανε. **Τόσο για τον κάθε Άγιο.**

Σ.Δ. : Την Αγία Παρασκευή εκεί που την φτιάζανε ήταν παλιά εκκλησία που την φτιάζανε εκεί ;

Υ.Υ. : **Παλιά ήτανε** αυτή ήτανε παλιά ήτανε **τόρα εμείς την φτιάξαμε** και μετά κοίτα την φτιάξαμε λίγο **εμείς την φτιάξαμε κοίτα τώρα καινούρια είναι αυτή ήταν μια παλιά πιο μικρή και αυτή ήταν η εκκλησία στο χωριό δεν είχε άλλη** μόνο αυτό το εκκλησάκι που σου λέω δύο Μαΐου του Αγίου Αθανασίου αυτό ήταν εκεί που κάναν τα τέτοια και εκεί (Αγία Παρασκευή) ήταν τα νεκροταφεία. **Ρέτσημου ζα Λαζάρκη τούα (πες του για τις Λαζάρκες εδώ) τον Βαΐων ρέτσημου νικουά πέσνα σο πεετε (πες του κανένα τραγούδι που τραγουδούσατε)** εε γυρνούσαμε μεγάλα κορίτσια όχι μικρά τώρα τράλαλα **μαζεύουν λεφτά** γυρνούσαμε μεγάλα κορίτσια **ρέτσι σο πραέτε βία (πες τι κάνατε εσείς)** πέντε έξι δέκα κορίτσια τραγουδούσαμε μακεδονικά **πέσνι νε ζνάεις (τραγούδια δεν ξέρεις;) κακ νε ζνάμ (πως δεν ξέρω) ρέτσι μου (πες του)** τραγουδαί..... Εκείνη που δεν είχε παιδιά και τραγουδούσε αυτό το τραγούδι.

Σ.Δ. : Στα Λάζαρα τώρα αυτά.

Υ.Υ. : Στα Λάζαρα. **Τον Βαΐων. Σε αυτή την αυλή τώρα σου λέει ου βόη τβόρ ίμα μάσκη (σε αυτή την αυλή έχει αρσενικά** (τραγουδαί πάλι εξηγώντας και μερικά) **κρασί** δεν είχε μύρα από το σπίτι όλα και κοίτα **Μίτροφ ντεν** του Αγίου Δημήτρη να βγάλουν το σιτάρι να αλέσουμε για να κάνουμε ψωμί, ψωμί ζυμώναμε. Στο γάμο τρεις φούρνες ψωμί και να μείνει θα τρώμε από το γάμο και μετά μια βδομάδα **δεν λέγονται όλα αυτά πολλά είναι** ξεράθηκε το κάναμε ποπάρα το κάναμε κοίτα Σοφία λίγο λαδάκι έτσι και λίγο μπουκόφκα (μπούκοβο) και νερό βραστό και τσούπουρτσούπουρ **σο λαζίτσι** (με τα κουτάλια) ποιος θα πάρει πιο πολύ. **Τότες επειδή δεν είχε πολύ με ένα μπουκαλάκι τόσο στο γάμο περνούσαν όλοι έδινα εγώ σε**

σένα λίγο εσύ έδινε ο άλλος στον άλλον και όλοι και είχε μια τέτοια σαν το στυλό έτσι φρρρτ φρρρρτ (μπουκάλι με μακρόστενο στόμιο) στον άλλον στον άλλον με ένα μπουκάλι όλους όλο το τραπέζι όλοι περνούσαν πενήντα άτομα, μπορεί να ήταν τριάντα άτομα

Σ.Δ. : Για το κρασί τώρα που πίνανε;

Υ.Υ. : Για το τσίπουρο .Όχι το κρασί είχε και στο γάμο μωρέ πιάτα από χόμα που τα κάνανε

Σ.Δ. : Πήλινα

Υ.Υ. : Πήλινα και κουτάλια ξύλινα όχι αγορασμένα κουτάλια η (μπάμπα) γιαγιά κρατούσε πενήντα πιατάκια και όχι τόσο μεγάλα μια μερίδα, πόσο θα φας από ένα καζάνι σε όλους αααα και λέγανε η μπάμπα Άννα έχει ακόμα πιάτα, τα παίρνανε.

Σ.Δ. : Τα παίρνανε για τους γάμους;

Υ.Υ. : Ααα ενοίκιο (γελάει) και τα κουτάλια τα παίρνανε για τραπέζια που έχουμε και τώρα όποιος έχει τραπέζι και κοίτα περιμέναμε στο γάμο δεν σου είπα, την Παρασκευή δεν καλνούσαν όλους και εμείς περιμέναμε να μας δώσουν λίγο φασόλι και αυτός ο Γιώργος που έρχεται εδώ στον Ζήση που έχει το σπίτι που το κρατάει το μαγαζί και έλεγε δώσε εδώ στους ταπαντζίες (οργανοπαίχτες) λίγο και εμείς έτσι κάναμε σαν να μην θέλουμε να φάμε, εμείς περιμέναμε και σε μας να μας δώσουν, παιδιά στο διάδρομο να βλέπουμε εκεί στην πόρτα και τραγουδούσανε μέχρι να πάνε στην βρύση αυτοί, στην βρύση πηγαίναμε γεμίζαμε νερό με το γκιούμι , τρία γκιούμια γεμίζανε νερό για να κάνουνε το ζυμάρι για να ζυμώσουμε ψωμί.

Σ.Δ. : Για το γάμο.

Υ.Υ. : Για το γάμο και κοίτα βάζαμε ένα παιδί με μαμά και με μπαμπά και είχαμε από τα ζώα που οργώνανε ζέγκλα λεγότανε ξύλινη ζέγκλα λεγότανε που ήταν ε έτσι στα ζώα και το ρίχνανε από την γκρέδα έτσι το παιδί να την ρίξει.

Σ.Δ. : Από πάνω ψιλά ;

Υ.Υ. : Αααα με λεφτό και κόκκινη κλωστή από μάλλινο και με μπασίρουκ, μπασίρουκ να αυτό το βασιλικό και να το ρίξει στην γκρέδα που είχανε, όλα τα σπίτια γκρέδα είχανε και να το ρίξει έτσι κάνανε τα έθιμα το βράδυ την Παρασκευή ζυμώναμε κάναμε το ζυμάρι ένα κορίτσι με μαμά και με μπαμπά κάναμε το ζυμάρι να το τυλίξει να το κάνει για να γίνει για αύριο να κάνουμε τρία φούρνε και δύο κα η βέλεμε κολάτσι σο ι βελέμε (Πως το λέμε το κόλακ- ψωμί γάμου που το χορεύουνε) κουλούρια τέτοια κάνανε και μια λειτουργία και

πογάτσα στα κορίτσια που τρώγαν τα κορίτσια πογάτσα την λέγαμε να κάνουμε. Οι γέροι που μου αρέσουν και έμενα που τους πρόλαβα τους γέρους καλύτερα έθιμα είχανε, τώρα αυτά εμένα δεν μου αρέσουν καθόλου τώρα. Όλα τα έθιμα τα φτιάχνανε η νύφη όταν ερχότανε βάζανε ένα παιδί με άλογο να πάει μπροστά στην νύφη, η νύφη να του δώσει λεφτό αα ρίχνανε και λεφτά από πίσω, ρίχναν λεφτά.

Σ.Δ. : Πίσω από την νύφη; Γιατί;

Υ.Υ. : Ααα πίσω από την νύφη για να την πάρει ο γαμπρός, τότε ο γαμπρός δεν πήγαινε στην νύφη για να την πάρει, ο κουμπάρος ήταν να την πάρει, ύστερα ο μπαμπάς του η μαμά του λεφτά έριχναν πίσω από την νύφη και τα παιδιά μαζεύανε τα μικρά. Τα θυμάμαι και αυτά τα μαζεύαμε εμείς , τώρα καραμέλες ρίχνουνε δεν ρίχνουνε λεφτά. Τότες λεφτά και να μην έχεις Σοφία να κάνεις για να ρίξεις . Το έθιμο το κάναμε.

Σ.Δ. : Εδώ το χωριό από πότε ήταν εδώ ξέρεται τίποτα από την αρχή πότε ήτανε;

Υ.Υ. : Το χωριό κοίταξε πότε ήταν τώρα νομίζω πριν το δώδεκα. Εδώ πέρα το χωριό δεν είχε χωριό είχε Βλάχους και λένε οι Βλάχοι ήταν εδώ πέρα από το Μοναστήρι λέγανε. Αυτοί οι Βλάχοι βρήκανε νερό εδώ πέρα στην πλατέα, αυτό το νερό, πηγή βρήκανε και σταμάτησανε εδώ. Σταματήσανε μετά για τα ζώα για πρόβατα. Όλο το μέρος ήτανε βουνό δεν είχε έτσι γυμνό μέρος όλο βουνό ήτανε με ξύλα αυτό το μέρος. Και αυτοί σταματήσανε εκεί πέρα αυτοί κάνανε κάτι καλύβες εκεί πέρα να σωθούνε από κρύο κλπ. Εκεί με τα ζώα με τα πρόβατα και δημιουργήθηκε το χωριό από αυτουούς. Αλλά πριν το δώδεκα έγινε αυτό.

Σ.Δ. : Αυτοί μετά φύγανε και;

Υ.Υ. : Βλάχοι μετά Βλάχοι ήταν αυτοί και την βρύση την είχανε φτιάξει με σύρμα όταν πήγαν αυτή η θεία μου η Φόρα είχε αυτή η Μιτάνα που είναι τώρα είχε μια άλλη Μιτάνα, αυτήν την πήραν από την Σιταριά σαν ρανίτσε η μαμά του την πήρε.

Σ.Δ. : Ρανίτσε τι είναι; Σαν δικό τους παιδί;

Υ.Υ. : Εεε πως λέγεται, σαν δικό τους παιδί.

Σ.Δ. : Ψυχοπαίδι

Υ.Υ. : Ααα ψυχοπαίδι. Και Σοφία και του λέει στο αδελφό του άμα σου δώσει ο θεός λέει, είχε και ένα παιδί και εκείνο του πέθανε φαντάρος όπως μου έλεγε η γιαγιά Φόρα, του έμεινε ένα κορίτσι και αυτή πήγαινε και αυτή έπιασε εντερία τότες, εντερία αυτή που είναι παλιά,

παλιά πιάστηκε από το σύρμα και αυτή φοβήθηκε να μην την κυνηγήσουνε σαν φαντάροι ήταν εκείνοι εκεί **οι Τούρκοι ήταν τότε** γύρισε και από τότε δεν είχε γιατρούς έτσι αρρώστησε αρρώστησε δεκαεννέα είκοσι χρονών πέθανε το κορίτσι. Και μετά ο αδερφός του, του έδωσε αυτήν την Μιτάνα τότε για να μην κλαίει η αδερφή του και να σου δώσω ότι νάνε ότι γεννηθεί παιδί, κορίτσι θα σου δώσουμε ένα. Είχε μόνο ένα παιδί και μετά το παιδί του πέθανε και το είχε και παντρέψει έτσι όπως μου έλεγε η μπάμπα Φόρα εδώ στο Χρήστο η μαμά του, το είχε παντρέψει από τους Κούλιδες, Κούλιδες τώρα ο Χαρίσης που ήτανε ο Χαρίσης στον μπαμπά του αδερφή ήτανε μας έλεγε από την Σιταριά μια Μαρία μια ψιλή μια ωραία. Τι άλλο Σοφία;

Σ.Δ. : Με τους Τούρκους ξέρεις καμία ιστορία από παλιά;

Υ.Υ. : Ο Πάντος αν ξέρει εγώ δεν ξέρω με τους Τούρκους. **Για τους Τούρκους εγώ δεν πρόλαβα οι Τούρκοι φύγανε το δώδεκα. Αλλά οι Τούρκοι εδώ πέρα, Τούρκους δεν είχαμε** εδώ στο χωριό μας στην Μελίτη είχε Τούρκους, Νεοχωράκι είχε που είχε ποτάμια οι Τούρκοι πηγαίνανε φανταράκι πηγαίνανε στα ξεροβούνια δεν πηγαίνανε οι Τούρκοι στα ξεροβούνια και μετά εδώ πέρα είχαμε τότες για τους Τούρκους τώρα αυτό μπορεί να το επισημάνεις καλά του Πίρο ο μπαμπάς του **πουστσαι τια πιλέντσα Μανόλη τρόα** (στείλτα εκείνα τα πουλάκια λίγο Μανόλη) κυνηγούσε τους Τούρκους και ένας από την Βεύη ήταν οι πρώτοι που αυτός ο Λάζος ο Παππούς του θα ξέρει που χτυπούσαν τους Τούρκους. Οι Τούρκοι τότε λέγανε τον αστυνόμο, τους παπάδες, Τούρκοι που ήτανε και αυτοί ήτανε κομίτι τους λέγανε τότε αντάρτες κομίτι και με γένια, με γένια ήτανε κομίτι. Αυτοί όπου ακούγανε θα έρθει ο διοικητής σήμερα στους Λόφους και αυτοί πιάνανε ενέδρα και σκοτώνανε μόνο αυτούς τους Τούρκους σκοτώνανε. Ήταν από την Βεύη ένας από τους Ρόμπιδες και αυτοί ήταν οι πρώτοι αυτούς που τους στέλνανε εκεί που ήταν ο πασάς που λέγανε. Οι Τούρκοι πασά τον λέγανε τον διοικητή τον αστυνόμο, απόψε ο πασάς θα πάει στην Αχλάδα και αυτοί ενέδρα βαστούσαν εκεί πέρα και τους σκοτώνανε αλλά αυτοί κρυβότανε οι πασάδες δεν πηγαίνανε, πηγαίνανε με στρατιώτες πάλι. Αλλά αυτοί που να ξέρουν με άλογα πηγαίνανε, απόψε θα πάει να γλεντήσει ο πασάς στην Αχλάδα π.χ. στο Σκοπό και μετά εκεί πέρα στο Σκοπό εκείνο τον καιρό όταν πήγε ο πασάς μια φορά να του κάνουν τραπέζι, πουγάτσα τότες και τραγουδί του βγάλανε πουγάτσα του κάνανε ωραία του ψήσανε αυτό **κοκόσκα πετσένα** (κότα ψητή λέει το τραγουδάκι) και μετά μαζευτήκανε να του κάνουν τραπέζι ωραίο. Και μετά ο Τούρκος ο πασάς είχε ένας από την Αχλάδα σαν τον δικό μας έτσι ξακουστός για αντάρτης, άμα τον βρω έτσι θα τον φάω όπως τρώω το μπούτι (είπε ο πασάς) **το αρνί** εκείνος μέσα ήτανε και ο άνθρωπος δεν τον ήξερε μέσα και αυτός ο άνθρωπος με τον γιό του εκεί πέρα με αυτά λοιπόν

αυτός ήταν μέσα στην παρέα «εγώ θα σου πω λέει τώρα σε σένα» και αυτός πήγε κρύφτηκε από πίσω πήρε ένα τσεκούρι, με το τσεκούρι του έσπασε το κεφάλι και έφυγε.

Σ.Δ. : Και δεν τον πιάσανε;

Υ.Υ. : Δεν τον πιάσανε, έφυγε τότε τους κρύβανε, κοίτα ένας τον κυνηγούσανε στην Αχλάδα όχι μην λες τώρα για... και μετά τον κάνανε για πεθαμένο με λουλούδια, δεν ήρθε εδώ λέει τι κηδεία; κηδεία έχουμε λέει, αυτός ζωντανός. Τότες είχε σχέδιο με σχέδιο μαζευτότανε ο Πάντος, ο Πίρος όλοι εδώ και μιλούσανε, δεν είχε μαγαζί, μιλούσανε αυτό εκείνο. Οι Τούρκοι αμάν αν του έλεγεσ σε αφήνανε δεν σε χτυπούσανε αμάν άμα το έλεγεσ στους Τούρκους δεν σε χτυπούσανε.

Σ.Δ. : Τα ονόματα πότε τα αλλάξανε έτσι εδώ όλοι -όπουλος που γίνανε ;

Υ.Υ. : Αυτά κοίτα και το χωριό μας δεν λεγόταν Λόφοι Ζαμπουρδενι λεγότανε αλλά δεν θυμάμαι τώρα πολύ παλιά Μανόλη ντόνεσι νεκό κάδρο να μου νταμ (Μανόλη φέρε καμία φωτογραφία να δείξω) θυμάμαι γυρνούσαν έτσι σαν και σένα άτομα δύο τρία παιδιά και βλέπανε το χωριό βγάζανε συμπέρασμα τι όνομα να του βάλουνε εδώ στο χωριό εγώ θυμάμαι ονόματα πότε του βάλανε αλλά τι χρονιά τώρα ήταν δεν θυμάμαι τι χρονιά. Σε όλα τα χωριά τότες βάλανε ονόματα ελληνικά. Όλα τα χωριά λεγότανε στα παλιά: Ρώσεν-Σιταρία, Ζαμπουρδενι-Λόφοι, Μπάνιτσα-Βεύη, Γκουρνίτσο- Κέλλη, Οφτσάρνι-Μελίτη, Καρσόραδι, Σέτινα-Σέτινα λέγανε το Σκοπό Σέτινα το λέγανε Σκοπό το βάλανε κακ σε βελέσε τάμο σο ισμπεγαα λούγια; (πως λέγεται εκεί που φύγανε οι άνθρωποι;) οτ Σέτινα πο ουνάκε (από την Σέτινα πιο πέρα;) Παπάδια εκεί ήταν μικρό έτσι εε μικρό είχε, είχε εκεί πέρα που κάνανε αυτά τα ρούχα που χτυπούσανε πρόβατα είχαν εκεί βαστούσαν πρόβατα τσομπάνοι ήταν εκεί. Για τα ονόματα εγώ θυμάμαι ξέρω μικρός ήμουνα ακόμα αλλά...

Απομαγνητοφώνηση της Συνέντευξης του Χ.Χ. (84 ετών) από την Σοφία Δονάκη (Σ.Δ.) στο χωριό Λόφοι

Σ.Δ. : Μπορείς να αρχίσεις.

Χ.Χ. : Τώρα τι θέλεις να λέω;

Σ.Δ. : Από τι ζωή σου, πότε γεννήθηκες που γεννήθηκες.

Χ.Χ. : Εγώ γεννήθηκα το 36, 1936. Από δύομιση χρόνια δεν γνώρισα την μητέρα μου. Η μητέρα μου πέθανε από αρκούδα.

Σ.Δ. : Τι, την σκότωσε αρκούδα;

Χ.Χ. : Είχαν γλέντι μες στο σπίτι μας εμείς είχαμε πολλά πρόβατα εκεί και οι γύφτοι συνέχεια ερχόταν εκεί, και κάτω στον ίσκιο μια απιδιά είχαμε μεγάλη και οι γύφτοι εκεί καθότανε. Ο πατέρας είχε γλέντι, τον κουνιάδο τον είχαν τραπέζι στρώσει εκεί, μεθύσανε. Σπίτι είχαμε 16 μέτρα μάκρος με 12 φάρδος, πολύ μεγάλο σπίτι με δύο σκάλες μεγάλες, διώροφο ήτανε. «Ας φέρουμε την αρκούδα μέσα να παίξει» οι καλεσμένοι και πηγαίνει η μητέρα μου για να τους σερβίρει, η αρκούδα εκεί κοντά στο ντιρέκι διότι το δεύτερο πάτωμα ήταν όλο με ντιρέκια, μπάλα παίζαμε.

Σ.Δ. : Ντιρέκια, ξύλα;

Χ.Χ. : Όχι ξύλα, ήτανε στηρίγματα τέτοια και την δέσανε την αρκούδα εκεί κοντά στη σκάλα και περνάει με την τροφή εκεί να τους δώσει στους καλεσμένους, εκεί η αρκούδα απλώνει την πιάνει για το πόδι ντάπ κάτω. Τα χάσε τα χάσε κανένα δύο τρεις τέσσερις μήνες δεν ξέρω πόσο και εγώ ήμουνα από δύομιση χρονών. Στο χρόνο ύστερα παντρεύτηκε ο πατέρας μου πήρε από τον Άγιο Παντελεήμονα εγώ και ο Μίλαν (Μιχάλης) του Κόλτσε (Νικόλαος) ο μπαμπάς του ήμαστε αδέρφια από την πρώτη και αυτός τώρα δύο από εδώ βρήκε μια μητριά που ήτανε από τον Άγιο Παντελεήμων γιατί είχε πεθάνει ο άντρας της. Παίρνει και αυτός μια με κορίτσι, ένα χρόνο ήταν παντρεμένη εκείνη, αλλά πέθανε. Τα κορίτσια τότες έτσι παντρευόντουσαν και από τότες τα βάσανα αρχίσανε. Άιντε με την μητριά άιντε εδώ εκεί όλες τις δουλειές να της κάνω. Τα παιδιά του τα γεννούσε τα πρόσεχα εγώ τα έκανα σαν τις μάνες, τα καθάριζα τα τάζα τα έκανα. Αυτή ήταν νέα γλεντούσε, παντού πήγαινε όπου ήθελε πήγαινε. Ο πατέρας ήτανε γέρος, κατάλαβες δεν ήταν στην ηλικία και έτσι που λες βάσανα μεγάλα.

Σ.Δ. : Πόσα παιδιά έκανε ακόμα;

Χ.Χ. : Τρία παιδιά τον Κώτσο τον Κίμο και τον Περικλή. Και...

Σ.Δ. : Αυτοί τώρα ζουν στους Λόφους;

Χ.Χ. : Στους Λόφους ήτανε, αυτή πέθανε τώρα τη διώξανε. Αυτοί, ο πατέρας υπέγραψε την περιουσία στα αυτά τα δεύτερα παιδιά που ήτανε. Ο Μίλαν, ο Μιχάλης και εγώ ήμασταν από την πρώτη δεν μας δώσανε τίποτες και του έκανε δώδεκα στρέμματα τα έγραψε στην μητριά και το σπίτι το μισό. Τα παιδιά αυτά ο μεγάλος ο αδερφός ο παραδελφός που ήταν αντάρτης τον πήραν οι αντάρτες και πέρα πήγε στο παραπέτασμα πήγε στην Ρωσία από εδώ εκεί. Η μητριά ήθελε να πάει να το δει το παιδί, αλλά λεφτά δεν είχε. Την γελάσανε αυτοί του λέει θα πας θα μου τα δώσεις τα χωράφια θα σου δώσουμε λεφτά. Την ξεγελάσανε θα πας και θα γυρίσεις. Και πήγε στην αστυνομία του λέει θέλω να πάω στην Ρωσία. Στη Ρωσία ήτανε, αυτοί από την Αλβανία τους μεταφέρανε όλους τους αντάρτες χύμα ήτανε τους φέραν όλοι εκεί που ήταν Έλληνες και του λέει ο αστυνόμος «τώρα λέει εσύ είσαι γριά εδώ αν πας σε ξένο σπίτι σε ξένα μέρη δεν γνωρίζεις κανέναν θα ταλαιπωρηθείς». Όχι θέλω να πάω. Άμα θέλεις να πάς βρες δύο μαρτύρους, δεν θέλει να ζήσει εδώ στην Ελλάδα θέλει να φύγει. Βρίσκει εδώ δύο μαρτύρους δεν ξέρω ποιοι ήτανε, πήγε εκεί και σφραγίζουν την σφραγίδα «ανεπιθύμητη». Την παίρνουν από εδώ και στην Ζούινα πέρα που είναι Αχλάδα την περάσανε εκεί και από εκεί ύστερα τρία χρόνια, δύο χρόνια τρία ήταν εκεί, τότες οι αντάρτες το κράτος ήταν ανακατωμένο δεν είχε ψωμιά, ταλαιπωρία, ζητούσανε, είχε βγει στο δρόμο στο δρόμο είχε βγει στα Σκόπια που είναι στην γέφυρα να ζητιανεύει.

Σ.Δ. : Δεν έφτασε ποτέ Ρωσία;

Χ.Χ. : Σιγά να σου πω. Αυτή κάθισε στον αδερφό του παράδερφο είχε, φυγάς ήτανε και περνούσαν από εδώ οι δικοί μας που είχαν πάει στην Γερμανία και περνούσαν από εκεί, είχαν και δικούς τους εκεί να σταματήσουν να τους δουν. Την βρίσκουν εκεί. Ε μπάμπο (γιαγιά) Πατελείκο τι γίνεται εδώ; Αχ χαΐρι να μην δουν λέει, με διώξανε και μου είπαν ότι θα γυρίσω πίσω τώρα λέει μου βάλανε σφραγίδα να μην γυρίσω πίσω. Χαΐρι να μην δουν αυτό εκείνο. Και μετά από δύο χρόνια, δύο χρόνια ήρθε ο γιός του ο ανιψιός του ας πούμε, ο εγγονός του από την Ρωσία να δει τα χάλια. Τι να δει; Πετσί και κόκαλο. Εμένα εδώ με τάζε ένα τόσο ξερό ψωμί «εσύ κάτσε εκεί δεν έχεις μάννα, μόνο το ψωμί». Ε καθόμουνα εγώ λέω ο θεός μεγάλος είναι. Και την πήγαν από εκεί την πήραν στην Ρωσία τα έντερα τα είχαν κολλήσει δεν λειτουργούσαν μέσα κατευθείαν στο νοσοκομείο. Του λένε εάν, αυτή δεν έφαγε λέει τίποτες μέσα λάδια ας πούμε, κανένα χυμό αυτό να δουλέψει το έντερο; Τίποτες αυτή ήταν από τη δικιά μας τις αμαρτίες, τις πλήρωσε εκείνη. Μετά πήγε εκεί και από το νοσοκομείο τη

θάψανε εκεί πέθανε. Και από εκεί ύστερα ο αδερφός έκανε τα χαρτιά από την Ρωσία πήγαν στα Σκόπια. Σαράντα πέντε χρόνια δεν τον είχα δει, από εδώ που πήγα έφυγα στρατιώτης τον πήραν οι αντάρτες και πήγα. Παρακαλούσε, αυτός ήταν καλύτερος από αυτά τα δύο (αδέρφια) ήταν πιο λογικός, πιο αυτό πώς να σου πω έτσι φερνότανε σαν αδελφός. Αυτοί κρυφά τρώγανε, κρυφά κάνανε, στην δουλειά δεν πηγαίνανε, με το κομπολόι ο Κίμος, ο Περικλής με μια σαΐτα, τρεγκάλο (σφεντόνα) πουλάκια σκότωνε. Εγώ όλες τις δουλείες, εγώ πάρα πολύ ταλαιπωρήθηκα.

Χ.Χ. : Αδέρφια...

Σ.Δ. : Αδέρφια ήσαστε.

Χ.Χ. : Παραδέρφια από άλλη μάνα τον ίδιο πατέρα. Και από εκεί, εκεί εγώ καθόμουνα. Από εκεί με διώξανε και ύστερα εδώ μου έδωσε ο μπάρμπα Στέφος εδώ που πέθανε στους Κωνσταντινουπόλεους. Έκανα το σπιτάκι και τακτοποιήθηκα. Και τα κρατούσα στην αγκαλιά, ξέρεις τι είναι να τα κρατάς τα παιδιά στην αγκαλιά βαριά είναι μικρούτσικα δεν μπορείς, άλλο χέστηκε, άλλο δεν ξέρω τι έκανε και από πολύ ζόρι λοιπόν τι κάνω τα βάζω στην κούνια το ένα παιδάκι τον Περικλή, τον βάζω στην κούνια και το κουνάω, τον κουνάω και ήταν σιδερένια η κούνια και πάνω είναι γεφυρούλα ας πούμε και χτυπούσα με ένα σιδεράκι έτσι Πίρτσε, Πίρτσε, Πίρτσε (Περικλής) για να ησυχάσει. Μου ξεφεύγει εκείνο το σιδεράκι ντάνγκ το πόδι το κόβω εδώ λιγάκι το μάτωσα. Ορέ σαν με πιάνει ο πατέρας και η μητριά ξύλο, ξύλο, ξύλο ήθελες μου λέει θα το σκοτώσεις, βρε δεν ήθελα μου ξέφυγε. Από εκεί μια εβδομάδα έφυγα από το σπίτι είχε μια απιδιά που σου λέω αυτή, οι αρκούδες που καθότανε εκεί μόλις σουρούπωνε καλά, πήγαινα, δέκα χρονών ήμουνα πήγαινα δύο άτομα δεν μπορούσαν να την αγκαλιάσουν τόσο ήτανε χοντρή και απάνω ήταν γέρικη ας πούμε στροματσιά εκεί καθόμουνα όλη την νύχτα. Κατά τα ξημερώματα Σεπτέμβριος ήτανε τα ξημερώματα κρύωνα από εκεί έφευγα στους Γκικοπουλέους εκεί είχε παιδιά, ο Λάζαρος Γκικόπουλος, ο Παντελής ο Λεωνίδας αυτοί, κάτι συγγενείς ήμασταν εμείς με τάιζε εκεί. Και έρχεται η μητριά, που είναι το γραφείο τώρα της κοινότητας εκεί, εκεί ένας από τον Άγιο Παντελεήμονα ήρθε να πουλάει σταφύλια και ο κουμπάρος πήγε εκεί να πάρει ο Γκεσόπουλος ο γέρος του λέει «κουμπάρε ο Λάζαρος μια βδομάδα δεν έχει έρθει, μήπως τον δείρατε» λέει. Που είναι; Να τος εκεί λέει είναι, να εκεί που παίζει στην αυλή. Με φωνάζει ο κουμπάρος του φιλάω το χέρι, λέει γιατί έφυγες; Έτσι και έτσι λέω με δείρανε, με δείρανε του λέω και ο πατέρας και η μητριά και μου λέει πήγαινε τώρα να πάς στο σπίτι και του λέει να μην το πειράξετε επειδή είναι από άλλη μάνα. Να κάθεται ήσυχο. Μόλις σουρούπωνε καλά

καλά, τότες φτωχοί ήμαστε φτωχοί είχαμε μια ψάθα που λες έτσι και μαξιλάρια είχαμε με άχυρα μέσα έτσι χειροποίητα από το σπίτι και ξαπλώνω κάτω σε μια τσέργα. Ε, κάθομαι εκεί και λέει η μητριά στον πατέρα «μαρέ Δημήτρη λέει ο αντάρτης ήρθε λέει» ποιος είναι τώρα θα του γαμ.... τώρα θα τον σφάξω άιντε εγώ κλαίω, κλαίω αϊ τώρα θα με σφάξει, τώρα θα με σφάξει. Έτσι δεν με πείραξε καθόλου. Την άλλη μέρα ξυπνάω αϊ στην δουλειά πήγα. Βάσανο, βάσανο. Ήρθε για να παντρευτώ...

Σ.Δ. : Σχολείο νηπιαγωγείο πήγες τίποτα ή όχι;

Χ.Χ. : Ναι πήγα, σχολείο πήγαινα. Πήγαινα αλλά το σχολείο αυτά τα δύο παιδιά τα τρία τα δικά του που ήτανε, ήταν ντυμένα καλά. Εμένα μόνο ένα φόρεμα ούτε πουκάμισο ούτε τίποτα, φόρεμα όπως τα κορίτσια, σηκωνόμουν εκεί και όταν πήγα ύστερα για πρώτη τάξη μου λέει ο δάσκαλος «θα φορέσεις παντελόνια» του λέω δεν μου αγοράζουν (γελάει) τέτοια και πήγα ήμουν ύστερα δεν με άφηναν να σπουδάσω εγώ ήμουν άριστος μαθητής ότι έλεγε ο δάσκαλος πρώτος το χέρι «να σου απαντήσω δάσκαλε αυτό και αυτό» μπράβο μου λέει δεν έχει περάσει από το χέρι μου τέτοιο παιδί λέει. Αν έχεις γονείς καλούς λέει να σε σπουδάσουν..... που να σε σπουδάσουν αυτοί, μολύβι δεν μου δίνανε και βιβλίο να διαβάσω καθόλου, ένα τετράδιο όλα τα έγγραφα. Αλλά τρεις φορές τον ρωτούσα και το δάσκαλο π.χ. δεν κατάλαβα αμέσως μου τα ... επειδή ήμουν ορφανός με βοηθούσαν πολύ, κατάλαβες. Έκτη δημοτικού τελείωσα και άιντε ύστερα....

Σ.Δ. : Στο σπίτι μιλούσατε έτσι ντόπια ή ελληνικά;

Χ.Χ. : Ντόπια, ντόπια.

Σ.Δ. : Δεν ξέραν ελληνικά οι γέροι;

Χ.Χ. : Όχι δεν ήξεραν. Ύστερα όταν απαγόρευαν την γλώσσα, στο σχολείο μέσα είχανε βάλει ας πούμε σε κάθε μία τάξη ένας να παρακολουθεί, ποιος μιλούσε τα ντόπια και έλεγε αυτός . Ο Ταραντσόπουλος ο Κυριακός ήταν σε μια τάξη άλλος στη δικιά μας, άλλοι.

Σ.Δ. : Τι, μαθητές ήταν αυτοί;

Χ.Χ. : Μαθητές μέσα στο σχολείο ο δάσκαλος τους λέει εσύ θα παρακολουθήσεις, αυτοί τότες που απαγορέψανε την γλώσσα και λέει θα κοιτάξεις και ο δάσκαλος λέει έλα εδώ γιατί μιλούσες τα ντόπια; Εεεε μιλούσα, δέκα βέργες εδώ δέκα βέργες τάκα τακ. Πάλι πας εκεί έξω για να παίξεις πάλι εκείνος που ήταν βαλμένος, πάλι μίλησε, πάλι ξύλο, κατάλαβες. Αϊ ύστερά πήγαμε φαντάροι, ύστερα...

Σ.Δ. : Φαντάρος πως πέρασες;

Χ.Χ. : Φαντάρος κοίταξε φαντάρος τι έγινε. Εγώ δεν είχα αναμιχτεί σε καμία οργάνωση, ήμουνα ορφανός και είχα πάει υπάλληλος, να βοσκός στο Ταραντσόπουλο, Βαγγέλη Ταραντσόπουλο ο γιός του είχε πάει στην Αλβανία, πήγα εκεί για ένα χρόνο δύο χρόνια να φυλάω. Δύο χιλιάδες δραχμές. Και όλο οργανώσεις γινόντουσαν αυτά, εγώ δεν αναμίχτηκα δεν πήγα πουθενά. Και όταν το κανονικό κράτος ήρθε και όσοι έχουν αντάρτες, μες στη φυλακή, μες στις εξορίες μέσα σε αυτά. Με στείλανε στην Μακρόνησο.

Σ.Δ. : Χωρίς να φταις;

Χ.Χ. : Φαντάρος.

Σ.Δ. : Α, φαντάρος.

Χ.Χ. : Φαντάρος. Φαντάρος με στείλανε στην Μακρόνησο. Εγώ άμα ήθελα να πάω ή άμα ήμουνα άλλο κόμμα άλλο αυτό θα πήγαινα εκεί που ήταν. Ανοιχτά είναι τα σύνορα, ανοιχτά είναι όλα τα μέρη, δεν ήταν ούτε στρατός ούτε τίποτες. Αλλά δεν ήθελα να πάω να σκοτώσω τον άλλο να πολεμήσω για δεν ήμουν οργανωμένος πώς να σου πω. Μετά στη Μακρόνησο καθόμουν μας κάνανε διάφορες ερωτήσεις σε όλα του απαντούσα. Τώρα μου λέει για να δούμε εάν είσαι σωστός άνθρωπος εσύ λέει, γιατί τον Μίλαν τον αδελφό μου τον είχαν εξορία. Επειδή είχε μαγαζί ήρθαν οι αντάρτες του τα πήρανε όλα τα υπάρχοντα μέσα στο μαγαζί το λεηλάτησαν..

Σ.Δ. : Τι μαγαζί είχε παντοπωλείο;

Χ.Χ. : Παντοπωλείο είχε και αυτοί που ήταν οι ρουφιάνιδες δεν παν να του πουν στην αστυνομία ότι αυτό και αυτό έγινε, του λένε αυτός τροφοδοτούσε τους αντάρτες. Κατάλαβες; αντίθετο αί εξορία τον πήγανε τον άνθρωπο. Και εμένα επειδή ήταν ο άλλος ο αδερφός μου αντάρτης, αντάρτες ήταν εδώ σαράντα πέντε άτομα σε μια βραδιά σκούπα από το χωριό τους πήραν οι αντάρτες.

Σ.Δ. : Σαράντα πέντε άτομα;

Χ.Χ. : Σαράντα πέντε άτομα και οικογένειες και αυτά. Τους πήγανε πέρα.

Σ.Δ. : Αυτούς που τους πηγαίνανε;

X.X. : Άλλοι στα βουνά, άλλοι πέρα που είναι οι οικογένειες που ζούσαν κατάλαβες και εγώ κρυβόμουν μόλις νύχτωνε, άλλαζα. Η μητριά ήθελε να με παραδώσει «να πας να πολεμήσεις λέει, γιατί; Ο γιός μου λέει πήγε να πολεμήσει». Καλά πήγε μπορεί σε αυτόν να του αρέσει λέω, εμένα δεν μου αρέσει και κρυβόμουν από το σπίτι όταν νύχτωνε, δεν πήγαινα στο σπίτι να κοιμηθώ. Αλλού ή στα χωράφια πέρα ή αλλού να μην ξέρουν από το σπίτι να ζοριστούν και να με παραδώσουν, κατάλαβες; Έτσι έγινε Σοφία.

Σ.Δ. : Πες μου εκείνη την ιστορία με το γαϊδουράκι που μου έλεγες πριν.

X.X.: (Γελάει) Με το γαϊδουράκι λοιπόν από την αρχή να αρχίσουμε. Εγώ σαν ορφανός με στέλνανε τακτικά να πάω να βοσκάω τα βόδια και το γαϊδουράκι. Δύο βόδια είχαμε και ένα γαϊδουράκι, τόσο δεν είχαμε άλλη δύναμη να τα ταΐζουμε γιατί αυτά και τον χειμώνα πρέπει να τα ταΐζεις. Αλλά εγώ τα τάζα και όργανα και έκανα όλες τις δουλείες όσο έγινα δεκατρία-δεκατέσσερα χρόνια. Αλλά όταν ήμουν εφτά χρονών βοσκούσα τα, αυτά όταν ήταν αδέσποτα τα ζώα δεν είχε να φυλάς πουθενά, τα έστελνα εκεί και έφευγα στο σπίτι. Το βράδυ ήρθαν τα ζώα, ήρθαν τα ζώα το γαϊδουράκι δεν ήρθε, δεν ήρθε το γαϊδουράκι. Η μητριά μου λέει, τι έκανες λέει το γαϊδούρι τι, δεν ήρθε; Γρήγορα να πας γιατί άμα δεν το βρεις μην ξαναέρθεις να φας να πλυθείς. Τι να κάνω εγώ; νύχτα που να πάω; Αί περπατώντας έκλαιγα, νύχτα από εδώ από εκεί δεν φαινότανε. Και μπήκα μέσα στα καλαμπόκια που ήταν μαζωμένα εκεί και φωνάζω το γαϊδουράκι, φωνάζω εκεί, το γαϊδούρι που να σε ακούσει; Από εδώ από εκεί μια βουή έτσι ένας αέρας εκείνα τα φύλλα έτσι βουίζανε, ξαφνικά χτυπάει το φεγγάρι βλέπω ένας κοντά μου εκεί. Το φεγγάρι ήταν ο ήλιος εγώ ο ίσκιος, όλελε μάμτσε (αχ μάνα μου) φεύγω από εδώ τρέχει και εκείνος, κάθομαι έτσι, κάθομαι και εκείνος κάθεσαι, σηκώνομαι και εκείνος σηκώνεται, τρέχουμε από εδώ τρέχουμε. Κλάματα, κλάματα και από πολύ τρέξιμο σκοντάφτω και αναποδογυρίζω έτσι, βλέπω το φεγγάρι. Βλέπω εδώ εκεί δεν έχει ίσκιος. (γελάει) Α ρε κλάματα δεν θα τα ξεχάσω σε όλη μου την ζωή και όταν έφυγα στο σπίτι, το πήρα το γαϊδουράκι το βρήκα ύστερα, με το φεγγάρι αυτό που ήτανε και δεν με μαλώσανε. Ζωή..... μην τα συζητάς. Παντρεύτηκα, του λέω δεν θέλουν να παντρευτώ γιατί τον διώξανε τον Μιχάλη (Μίλαν) τον αδερφό μου, διότι εγώ ήμουν μάστορας ύστερα του έδινα λεφτά στην μητριά εκεί τους τάζα. Κοστούμι βλέπω να γίνω γαμπρός, κοστούμι λέει όχι. Γιατί; Εσύ είσαι λέει ορφανός δεν χρειάζεσαι λέει κοστούμι! Γιατί ο Κίμος κοστούμι; γιατί ο Περικλής κοστούμι; Αυτοί..... ο Κίμος λέει «έχουμε εμείς μάνα» και καλά λέω, ο θεός βλέπει. Δεν έχει κοστούμι, δεν έχει.... Χωρίς κοστούμι έγινα γαμπρός στεφανώθηκα το λέω και παράπονο σε όλους !!! . Τώρα πήγα στην Γερμανία όταν άνοιξε η Γερμανία αγόρασα δύο-τρία, τώρα έχω τέσσερα κοστούμια ποιος θα τα φορέσει; (γελάει) α ρε. Ο Λάζαρος λέει,

κοίταξε να σου πω εκεί στην Γερμανία με κορόιδευανε διότι του λέω φάε ψυχή τώρα κοτόπουλο να φας να χορτάσεις. Και μου έλεγε η μητριά, ένα κοτόπουλο την Κυριακή σφάζαμε τόσο δύναμη είχαμε, ο Λάζαρος λέει θα πάρει το φτερό να πετάει, να πετάει ο Λάζαρος οι άλλοι τα κοπάνια (μπούτια) αυτά τα μπούτια τα αδέρφια που ήτανε, του λέω θα πετάω αλλά μπορεί ο θεός να βάλει καμιά τιμωρία θα πετάξεις ούτε θα γυρίσεις, ούτε θα γυρίσεις και έτσι έγινε. Και τώρα στην Γερμανία του λέω φάε ψυχή μου φάε κοτόπουλο ολόκληρο, ότι θέλεις φάε. Όχι να σου δίνουν τόσο και ξερό ψωμί. Ψωμί ξερό να μην κοβόταν. Ερχόμουνα από την δουλειά από το όργωμα, «τι θα φέρεις» οργώνεις, τι θα φέρεις ; Του λέω στην μητριά, μάνα τι φαγητό έχει; «τι φαγητό; τι έφερεις;» τι να σου φέρω από το χωράφι; Ούτε ήρθαν να τα ξεζέψουν ούτε ήρθαν να βοηθήσουν, βροχή αυτό, ήμουν και παντρεμένος. Μου λέει η γυναίκα μου, αυτήν την ζωή την έκανες γιατί παντρεύτηκες; Να πας να τα ταΐξεις μακριά ήταν η αχυρώνα από εκεί στον ώμο με βροχή μούσκεμα να γίνεις να ταΐξεις να κάνεις. Εγώ δεν πέρασα καλά από την ζωή μια φορά δεν πέρασα καλά.

Σ.Δ. : Η γυναίκα σου από το χωριό είναι;

Χ.Χ. : Από το χωριό είναι. Του Αντώνη είναι ο πατέρας του και η γυναίκα μου αδέρφια.

Σ.Δ. : Και τι με προξενείο παντρεύτηκες;

Χ.Χ. : Όχι, όχι εγώ απολύθηκα από φαντάρος, κοίταξε να σου πω τι έγινε απολύθηκα από φαντάρος, τα παιδιά που ήταν της ηλικίας αυτά της γυναίκας μου τα πήραν οι αντάρτες καμιά δεκαριά παιδιά δεν ξέρω πόσα είχαν πάρει και έμεινε. Αυτή ήτανε οικογένεια πέντε κορίτσια και δύο παιδιά. (οι ντόπιοι, οι πιο γέροι όταν τους ρωτούσες πόσα παιδιά έχουν αναφέρονε ως παιδιά μόνο τα αρσενικά, κάτι που έχει μείνει σαν ανέκδοτο σήμερα). Η μία είχε παντρευτεί στον Βόλος η μία στο Μεσοχώρι και οι τρεις είχανε μείνει εδώ. Τώρα η μία είναι στην Ιτέα η μία είναι στην Βεύη και η μία εδώ. Και σκέφτηκα εγώ τώρα ορφανός να μπω σε μια οικογένεια να με βοηθήσουν, έτσι σκέφτεται ο άνθρωπος. Αφού σκέφτηκα έτσι και συναντάω με τα στρατιωτικά έτσι όπως ήμουν και την συναντάω και του λέω, Φανή, Φανή την λέγανε με ένα άλλο κορίτσι ήταν παρέα, Φανή του λέω έτσι και έτσι του λέω είναι η υπόθεση, εάν ρώτησε τους γονείς εάν θέλουν να με προτιμήσουν για να με πάρεις, ρώτησε τους γονείς σου, εγώ θα σε πάρω. Αλλά η μητριά και αυτά μη τα υπολογίζεις γιατί, «τι να την δώσουμε ο πεθερός πώς να την δώσουμε τον Μιχάλη τον διώξανε λέει και εσένα θα σε διώξουνε». Εμένα λέω στο βουνό στην κορυφή του βουνού να με διώξουν η κόρη σου θα ζήσει καλύτερα και από, που έχει εκατό στρέμματα χωράφια, ήμουν τεχνίτης εγώ κάθε μέρα με

λεφτά και τότες είχε πολύ δουλειά ήταν ο κόσμος συνέχεια έκανε δουλειές, τέτοια εποχή ήτανε.

Σ.Δ. : Σπίτια χτίζανε και τέτοια;

Χ.Χ. : Σπίτια χτίζαμε με το Μιχάλη με το αυτό, ύστερα έκανα εγώ παρέα έκανα σπίτια πολλά σπίτια και σε άλλα χωριά ήμουν αρχηγός εγώ. Και έτσι που λες ζήτησα από τον πατέρα μου να μου δώσει την ευχή και θα πάω εγώ κάπου θα πάω λέω, σπιτόγαμπρος αφού δουλεύουν τα χέρια, ότι δουλειά, δεν την φοβάμαι η δουλειά φεύγει από εμένα εγώ δεν φεύγω. Και όχι λέει εσύ με ταΐζεις αυτή (μητριά) τον δέσανε που λες τον πατέρα μου στα αλώνια έχει εκεί ένα στέζα που το λέμε τον χτυπούσαν εκεί και ο Πίρος και ο Κίμος. Και η μητριά τα ίδια και αυτή έδινε ξύλο, εγώ δεν τον άγγιξα ούτε ένα χέρι δεν του έβαλα.

Σ.Δ. : Γιατί τον χτυπούσανε;

Χ.Χ. : Μεθούσε εκείνος, είχε πρόβλημα με την μητριά είχε πρόβλημα αυτοί αν δεν, το ανδρόγυνο αν δεν λέει, αυτή δεν καθότανε στα αυγά, κάθε Σάββατο πήγαινε στην Φλώρινα, την Παρασκευή πήγαινε στην Μελίτη την Δευτέρα πήγαινε στον Άγιο Παντελεήμονα είχε εκεί δικούς του ή στο Αμύνταιο για να δει τους γονείς της είχε και αυτή πρόβλημα ε έτσι η οικογένεια δεν πήγαινε καλά και ο πατέρας μεθυσμένος κάθε μέρα τάπα ήταν κάθε μέρα. Εγώ δεν πήρα ανατροφή από τον πατέρα μου και έχω παράπονο μεγάλο. Εγώ πήρα από εσένα και από τον άλλον και από τον άλλον ήμουν καλός μαθητής και ο δάσκαλος μου έλεγε πέντε πράγματα στην ζωή: Γυναίκα όχι, κουμάρο όχι, σπίον (ρουφιάνος) όχι και εγκληματίας και κλέφτης να μην γίνεις. Τα πράγματα αυτά να τα κρατάς λέει θα είσαι καλός άνθρωπος. Και έτσι τα τύπωσα εγώ αυτά και ο πατέρας δεν μου έδωσε καλή συμβουλή να μου πει αυτό θα κάνεις εκείνο θα κάνεις. Με έστειλε στο χωράφι να πάω να οργώνω βρε εσύ ογδόντα-εβδομήντα χρονών άνθρωπος είσαι, εγώ είμαι δεκαπέντε χρονών, δεν ξέρω ποιο χωράφι τώρα σε τέτοια εποχή οργώνεται; Δεν ξέρεις. Πήγαινε εκεί αν δεν κάνει εκεί πήγαινε στο άλλο χωράφι πήγαινε στο άλλο δηλαδή να περπατάω από βουνά σε βουνά να περπατάω στα χωράφια. Δεν ντρέπεσαι του λέω τόσο καιρό που είσαι πατέρας του λέω να ξέρεις ποιο είναι το χωράφι, η αξία, πότε οργώνεις σε λάσπη πότε σε ξηρασία, δεν ήξερε αυτός και....

Σ.Δ. : Και μετά τα αδέρφια σου τον χτυπούσαν όταν ήταν μεθυσμένος;

Χ.Χ. : Βέβαια τον χτυπούσαν.

Σ.Δ. : Εσύ Γερμανία πότε έφυγες;

Χ.Χ. : Η Φανή το 2005 τέτοιο είκοσι του μηνός πέθανε. Αλλά περάσαμε πολύ καλά νοικοκυρά, οικονομική με όλο τον κόσμο να σέβεται σε όλους τους γάμους πηγαίναμε με σεβασμό με αγάπη εκτίμηση μεγάλη σε όλους τους γάμους να πάμε εκεί, σβελτάδα είχε για να κάνει κουμάντο για να κάνει όλες τις δουλειές σε βαφτίσια σε όλα σε κηδείες. Δεν σιχαινόμασταν τον άλλον μας αγαπούσε όλος ο κόσμος και οι Λοφιώτες και Βεύη και Σιταριά, Κάτω Βεύη που είναι πρόσφυγες τι για μένα τώρα αν του πεις για μένα δεν έχει που να σου πούνε. Δουλειές που του έκανα! Δεν του έπαιρνα λεφτά με μπαγαποντιά τι δουλειά όταν πήγα εγώ να δουλέψω στην Πεντάπολη εκεί πήγα σε εργολάβο πέντε χρόνια εκεί δούλεψα και μου έλεγε «τι δουλειά που θα την κάνεις να την αρέσεις εσύ και μετά ο άλλος άμα δεν την αρέσεις εσύ, την φτύνεις πώς να την αρέσει ο άλλος;». Και θα του πεις σου αρέσει η δουλειά; Από την δουλειά αυτή έχεις παράπονο τίποτες; Όχι τόσο έχουμε κάνει συμφωνία θα κάνουμε φασαρία ύστερα για λεφτά; Ούτε τα πήρα τα λεφτά ούτε τα θέλω, δεν κανέναν δεν τσακώθηκα με άλλον. Με γέλια με καλό να με χαιρετάνε να με κάνουν τώρα αν πάω στην Βεύη όλοι με θέλουν α βρε πως λέει δεν τόσο καιρό εγώ η Βεύη μοσικλέτα είχα πάρει ο αδερφός μου έφυγε από εμένα πήγε με τον Χρήστο τον Τασόπουλο τον Αντώνη για σοβάδες. Ύστερα εγώ έκανα παρέα με την Βεύη εκεί και μόλις τελείωσα το οχτάωρο κανένα κουσούρι έχεις άιντε φτιάξτω έτσι κάτι θα πάρεις. Γι' αυτό τους εξυπηρετούσα όλους δεν του έλεγα ότι τόσο κάνει εκείνο τόσο εκείνο άιντε κάτι θα πάρεις, αφού είσαι φτωχός. Αλλά τέτοιος τύπος ήμουνα δεν θέλω φασαρία δεν θέλω να κάνω. Από τον εγωισμό μπορεί να κάνω κανένα λάθος, άνθρωπος είσαι, εκεί που φτιάχνω τώρα που έκανα εικοσιπέντε χρόνια στα ασβεστοποιήα στην Κοζάνη εκεί στην Κοίλα που είναι στην ανηφόρα εκεί εικοσιπέντε χρόνια εκεί.

Σ.Δ. : Αυτό ήταν προτού πας Γερμανία ή αφού γύρισες;

Χ.Χ. : Όταν γύρισα.

Σ.Δ. : Γερμανία πότε πήγες;

Χ.Χ. : Γερμανία τι 63.

Σ.Δ. : Σε ποια πόλη ήσουν;

Χ.Χ. : Στουτγάρδη, που είναι οι Λοφιώτες εκεί.

Χ.Χ. : Στο Πλόχινγκεν.

Σ.Δ. : Και πότε έφυγες;

X.X. : Εγώ κοίταξε τι έγινε. Εγώ, του είχε υπογράψει η μητριά όταν έφυγε, υπέγραψε το σπίτι. Μου είχαν δώσει ένα δωμάτιο σε μένα εκεί και κάθε φορά με νερό από πάνω, το τουρσί το βάζανε ακριβώς που κοιμόμουν πήγαινα στην αστυνομία, βρε κύριε διοικητά του λέω οι αντάρτες ήταν στο σπίτι εγώ πολέμησα τους αντάρτες, οι αντάρτες ήταν στο σπίτι. Γιατί λέει τι έχει; Έλα να δεις. Όταν ήρθε εκεί να δει ,τι να δει; νεόπαντρη ήμασταν. Έβαζαν το τουρσί απάνω και να στάζει απάνω στο κρεβάτι το ταβάνι γύρω, γύρω να ήτανε νερά και να στάζει. Του λέει έλα εδώ, του λέει στην μητριά τι χάλια είναι αυτά που του κάνεις επειδή είσαι από άλλη μάνα λέει, κρίμα είναι το παιδί όχι λέει πέρασε η γάτα πάτησε το κάνουλα λέει. Το τουρσί μάρε αυτοί είναι όλοι μορφωμένοι, όλοι δικηγόροι είναι, βρε το τουρσί το βάζουν στο υπόγειο δεν το βάζουν απάνω στο ταβάνι να στάζει. Αυτά είναι λαιμαργία είναι τέτοια κακία. Και από εκεί φεύγει αυτή στα Σκόπια πέρα η μητριά, του τα υπογράφει αυτά στην υπηρεσία το σπίτι και μου κάνουν έξωση να με διώξουν.

Σ.Δ. : Αυτή τα έγραψε σε ποιόν;

X.X. : Στον Κίμο και στον Πίρο και μου κάνουν έξωση.

Σ.Δ. : Ο πατέρας σου είχε πεθάνει τότε;

X.X. : Είχε πεθάνει και που λες έρχομαι εκεί άρχισε φασαρία με το αυτό, λέει η γυναίκα μου ήταν, λέει κοίταξε Λάζο με λέει τώρα εσύ είσαι στην Γερμανία, εκεί στην Lutz ήμουν μάστορας όλες τις δουλειές τις έκανα. Λέει κάτσε ένα χρόνο εδώ να φτιάξουμε ένα σπίτι τουλάχιστον ένα δωμάτιο και μετά λέει μπορείς να πας. Εγώ εργάτης ήμουν εκεί εργάτης εδώ, χωράφια αυτά δεν είχα τίποτες. Δούλεψα τρία χρόνια μάζεψα λίγα λεφτά και αρχινάω το σπίτι, το φτιάχνω το σπίτι έρχεται η χούντα απαγορεύεται να πιάς.

Σ.Δ. : Στην Γερμανία;

X.X. : Στην Γερμανία. Και άιντε έχασα την παραμονή έχασα το αυτό άιντε και δύο παιδάκια ύστερα κάναμε.

Σ.Δ. : Κάτσε, ήσωνα και μετά γύρισες εδώ να φτιάξεις το σπίτι;

X.X. : Ναι, ναι.

Σ.Δ. : Στην Γερμανία πόσο έκατσες;

X.X. : Τρία χρόνια.

Σ.Δ. : Δηλαδή από το 62 ως το 65;

Χ.Χ. : Το 63 έφυγα.

Σ.Δ. : Όλοι οι Λοφιώτες; Πόσους Λοφιώτες είχε εκεί πέρα στο Πλόχινγκεν;

Χ.Χ. : Όλους τους Λόφους είχε.

Σ.Δ. : Πάνω από εκατό άτομα είχε;

Χ.Χ. : Όχι εκατό, τριάντα άτομα είχε. Όλοι εκεί.

Σ.Δ. : Όλοι εκεί με τις οικογένειες μετά.

Χ.Χ. : Όχι δεν τις πήραν τις οικογένειες. Κατάλαβες αυτά είναι ταλαιπωρία, μην τα συζητάς .

Σ.Δ. : Από την κατοχή με τους Γερμανούς θυμάσαι τίποτα;

Χ.Χ. : Κοίταξε από την κατοχή εδώ όταν ήταν η Γερμανία εδώ εμείς δεν, ερχόταν από την Κάτω Βεύη αυτοί που φύλαγαν την γέφυρα οι Γερμανοί από εκεί ερχότανε, στο χωριό δεν πείραζαν. Ένας από το χωριό δεν ξέρω ποιος ήτανε, ήθελε να τους σκοτώσει ήτανε Πολωνέζος εκείνος τα ντόπια τα ήξερε τα μιλούσε, Πολωνέζος και μάζευε αυγά και κανένα κοτόπουλο.

Σ.Δ. : Γερμανός ήτανε, Πολωνός;

Χ.Χ. : Γερμανός – Πολωνός. Λοιπόν και ένας γέρος του λέει μην πας να αγγίξεις λέει γιατί θα σκοτώσεις έναν λέει θα καεί όλο το χωριό. Δεν μπορεί όλο το χωριό να φύγει θα φύγουν πέντε-δέκα, άλλοι οικογένειες έχουν και δεν τους πείραζαν έτσι, το κατάλαβες. Ύστερα με πήρανε οι Γερμανοί κανένα έξι μήνες, τέσσερις με έξι μήνες για να δουλεύουμε στα έργα. Τότες κάθε χωριό από δέκα άτομα με κλήρο ήτανε. Δέκα, δεκαπέντε, είκοσι, τριάντα μέρες κάποια αποστολή και έφευγες εσύ ερχότανε οι άλλοι. Εμένα με στείλανε εδώ στο Γιδά μια Χαλκηδόνα εκεί που είναι στον Γιδά φτιάχνανε αεροδρόμιο εκεί στο Γιδά οι Γερμανοί. Από το Πλατύ κουβαλούσαμε τσιμέντα, από την Νάουσα κεραμίδια από την Θεσσαλονίκη, οι Γερμανοί μας τάζαν εκεί οι Γερμανοί. Τότες τους γνώρισα τους Γερμανούς εγώ, αυτοί ήτανε οι Ρώσοι αιχμάλωτοι εκεί μηχανικοί αυτοί και χάραζαν εκείνα τα λιβάδια για να κατεβαίνουν τα αεροπλάνα και εκεί είχε σε ένα μέρος εκεί ήτανε κανένα χίλια και παραπάνω Ιταλοί του Μπατόλιο, δεν ήταν του Μουσολίνι δεν πολεμούσανε τους Ρώσους, αντίθετοί ήτανε και τους

είχανε φράξει. Και όταν φεύγανε οι Γερμανοί άνοιξαν την διώρυγα του Σουέζ εε το αυτό εδώ στην Κόρινθο από εκεί τους κουβάλησαν και όλους μέσα.

Σ.Δ. : Που στην διώρυγα;

Χ.Χ. : Στην διώρυγα.

Σ.Δ. : Τους Ιταλούς;

Χ.Χ. : Τους Ιταλούς όλους μέσα.

Σ.Δ. : Τους σκοτώσανε.

Χ.Χ. : Και όταν πήγαμε εκεί εμείς, όταν πήγαμε εμείς εκεί γιατί οι Γερμανοί περάσαν από κάτω, και τώρα μας λέγανε εδώ όλοι Ιταλοί. Εδώ ήταν οι Εγγλέζοι που βγάζανε τα σίδερα βγάζανε τα αυτά κατάλαβες.

Σ.Δ. : Τους βγάζανε και αυτούς έτσι...

Χ.Χ. : Πεθαμένους, όλα εκεί να καθαρίσουν να περνάει το αυτό. Με τους Βουλγάρους όταν ήταν εδώ με το, όταν ήρθε για να φύγουν οι Γερμανοί κουβαλάνε πέντε χιλιάδες Βουλγάροι που ήταν το γαλακτοπωλείο εκεί που είναι η διασταύρωση κάτω μόρε εδώ πως λέγεται ένα γαλακτοπωλείο.

Σ.Δ. : Εδώ στο Νεοχωράκι στην Μελίτη εκεί;

Χ.Χ. : Πιο πέρα κάτω κάτω πριν να φτάσεις στο Αρμενοχώρι πιο εδώ δεν είχε ένα γαλακτοπωλείο εκεί;

Σ.Δ. : Ναι, ναι.

Χ.Χ. : Εκεί. Πιο εδώ λίγο οι Γερμανοί φορτώνουν τους Βουλγάρους όλους, δεν ήθελαν να πολεμήσουν αυτοί και τους στέλνουν όλους εδώ. Εκεί από εδώ, από εδώ ήταν οι Εγγλέζοι από εδώ είχαν στήσει ένα κανόνι εδώ και ένας παρατηρητής στον Λάκη που ήτανε το αυτό.

Σ.Δ. : Το σπίτι;

Χ.Χ. : Όχι ο στάβλος εκεί (στάβλος λίγο έξω από τους Λόφους).

Χ.Χ. : Στον Λάκη Τάντσεφ, είχε ένας παρατηρητής εκεί, και από εδώ χτυπάει το τρένο εκεί ντούμπουρ όλους τους Βουλγάρους κάτω.

Σ.Δ. : Οι Άγγλοι τους σκοτώσανε;

Χ.Χ. : Οι Άγγλοι, όχι δεν τους σκοτώσανε τους ,την μηχανή την.....

Σ.Δ. : Α, εκτροχιάσανε το τρένο;

Χ.Χ. : Εκτροχιάστηκε εκεί και τους πιάσανε και αντάρτες ήτανε ένας εδώ από το χωριό μας ήταν εδώ στην περιοχή αυτοί και άλλοι τους πιάσανε όλους αυτούς τους βγάλαν τα ρολόγια ότι.... αιχμάλωτος άμα είσαι, τους πήραν τα αυτά και τους πήραν από εκεί τους πήγανε στην Κάτω Βεύη.

Σ.Δ. Τους Βούλγαρους;

Χ.Χ. : Τους Βουλγάρους.

Σ.Δ. Αυτούς τους είχαν, αιχμάλωτοι των Γερμανών ήταν αυτοί; Ή βοηθούσαν τους Γερμανούς;

Χ.Χ. : Δεν πολεμούσαν αυτοί, ήταν μαζί αλλά όταν φεύγανε σου λέει τι να τους κάνουμε τώρα αυτούς; Και πώς να σου πω, σαν αντίθετοι και από εκεί τους βάλανε εκεί στην Κάτω Βεύη. Άντε τους κρατήσανε τρεις μέρες, τέσσερις και από εκεί και ύστερα το ΕΛΑΣ είχε περιλάβει, έφυγαν οι Γερμανοί, τακτικός στρατός που ήτανε η ΕΛΑΣ ο Ελληνικός. Λοιπόν και από εκεί που λες τους πήγανε στην Κοζάνη από εκεί δεν ξέρω τους πήγανε πέρα; τους σκοτώσανε; δεν ξέρω τι έγινε. Τον πόλεμο αυτά τα ξέρω στην μνήμη.

Σ.Δ. : Βομβάρδιζαν οι Γερμανοί εδώ πέρα ή όχι;

Χ.Χ. : Όχι. Πριν να έρθει η Γερμανία εδώ πέρα θα σου πω. Ήμουν υπάλληλος στο αυτό **ησμέκερ** πως το λένε υπηρέτης στο Βαγγέλη Ταραντσόπουλο και οι Εγγλέζοι είχαν γύρω γύρω από την από τον Βαρθολόμη (Άγιος Βαρθολομαίος) έτσι γύρω γύρω γύρω γύρω μέχρι την Κέλλη γραμμή και ο στρατός ο Ελληνικός και αυτοί και ένα αεροπλάνο από εκεί έρχεται και παρακολουθεί. Εγώ εκεί που είναι ο Πέτρος ο Λιάσος από κάτω μεριά η **μέζτζα** (πρανές) σκάβουμε εκεί ένα σκάβουμε με τον Μανόλη Τασομινόπουλο, τον μάρε που είναι στον Καναδά τον Στογιανόπουλο και η Ντίγκα η αδερφή του σκάβουμε και μπήκαμε μέσα, μπήκαμε μέσα...

Σ.Δ. : Για να κρυφτείτε.

Λ.Κ : Για να κρυφτούμε. Το αεροπλάνο γουργουρουν απάνω απάνω ο πεθερός μου που ήταν με την οικογένεια εκείνοι σκάβουν γαλαρία. Από εκεί έρχεται ένα βλήμα βουου προειδοποίησε το αεροπλάνο εκεί, χτυπάει που λες ένα βλήμα στους Τασοπουλέους εκεί χτυπάει από εκεί που λες έρχεται ένα άλλο βλήμα απάνω μας!

Σ.Δ. : Αυτοί γιατί βομβαρδίζανε;

Χ.Χ. : Οι Γερμανοί είχαν φτάσει στο Βέλι Βαρ.

Σ.Δ. : Εδώ στο χωριό;

Χ.Χ. : Όχι βρε που είναι το Βέλι Βαρ το ξέρεις;

Σ.Δ. : Όχι.

Χ.Χ. : Δεν το ξέρεις. Από το Νεοχωράκι ανεβαίνεις προς τα υψώματα αυτά.

Σ.Δ. : Α ναι περίπου κατάλαβα.

Χ.Χ. : Βέλι Βαρ λέγεται εκείνο. Εκεί είχαν μπει οι Γερμανοί. Αυτοί παρακολουθούσανε και βαρούσανε προειδοποιητικά ταμτουματτουμ και μόλις νύχτωσε και μπαίνουν μέσα από εδώ από το Μπέλικ πως το λένε από εκεί κατά σειρά όπως είναι ο στρατός πάει κατά έξι-έξι φάλαγγα έρχονται, ήταν η στολή σαν είχαμε εμείς τους χωροφύλακες πριν, τέτοια ήτανε.

Σ.Δ. : Καφέ; Καφέ νομίζω.

Χ.Χ. : Και έρχονται. Μου λεν griechisch, griechisch (Ελληνας;), του λέω γκρικ ματσετών, ματσετών, ματσετών. Λένε Βόλι Βαρ. Του λένε Βόλι Βαρ εκεί πέρα είναι. Έλεγε πως τα λεν, αυτοί τα είχαν γράψει αυτά και λέει ματσετών εδώ θα γίνει μπουμ μπουμ πόλεμος και εμείς πήγαμε στην Αγγλία όλο το χωριό εδώ δεν αφήσαμε τίποτε. Και πάνε εκεί δώσανε μάχη οι Γερμανοί με τους Εγγλέζους εκεί κάμποσοι Γερμανοί είχαν σκοτωθεί στο Κλειδί εκεί που είναι η βρύση πιο εδώ, ο σταθμός εκεί ήταν. Οι τάφοι ύστερα από πέντε –δέκα χρόνια τα πήρανε από όσους είχαν σκοτωθεί οι Γερμανοί.

Σ.Δ. : Κάτσε εδώ που είχαν ρίξει που είχες κρυφτεί εσύ, σας είχαν πετύχει εκεί πέρα ;

Χ.Χ. : Το είχαν ειδοποίηση αυτοί, εμείς σκάβαμε εκεί κατάλαβες;

Σ.Δ. : Ναι αλλά σας πετύχανε τίποτα εκεί;

Χ.Χ. : Όχι, κοίταξε ήξεραν αυτοί αλλά από πάνω ρίξαν αυτοί δεν ρίξαν ακριβώς σε μας.

Σ.Δ. : Από πάνω τους Γερμανούς να τους τρομάξουν.

Χ.Χ. : Όχι εμάς εμάς εκεί σαμπρί που κάναμε απάνω με τις στάχτες μετά μας γέμισαν. Και εγώ με τον Μανώλη και την Ντίγκα που λες την αρπάζω έτσι άρχισε να κλαίει εκείνη η γριά άντε ο Μανώλης και η Ντίγκα πέθαναν. Εγώ του λέω ζωντανοί είμαστε, να είμαστε ζωντανοί. Και από εκεί που λες πήγαμε στην Αχλάδα. Από την Αχλάδα πιο πέρα πήγαμε, ύστερα ήρθαν οι Γερμανοί περνούσανε δεν μας μιλούσανε τίποτες, ήρθαμε στο χωριό ύστερα.

Σ.Δ. : Σας έκλεβαν τίποτα από τα σπίτια σας πείραζαν;

Χ.Χ. : Όχι δεν πείραζαν τίποτα, τίποτα ούτε γυναίκα ούτε παιδιά ούτε τα σπίτια να βρεις κλεμμένα, κάτι ρούχα έπαιρναν για να κοιμηθούν, αλλά όχι για να... έτσι που λες.

Σ.Δ. : Και μετά τον εμφύλιο είχε αδειάσει το χωριό πολύ άλλοι έφυγαν εξωτερικό σε άλλες χώρες.

Χ.Χ. : Κοίταξε να δεις το κράτος το δικό μας, δεν τους αγάπησε τους εντόπιους δεν τους αγκάλιασε πώς να σου πω. Δύο άτομα αν είχες για το χωράφι (διαφορές) αν είχες για κάτι σε κάρφωσαν για πολιτική. Ούτε καν πολιτική δεν ήξερε ο κόσμος, δεν ήξερε ούτε είχε αναμειχθεί, αλλά για να βγει το μίσος άλλο τίποτες να του κάνουν εκεί. Αλλά ο Γερμανός όταν μαλώσεις εσύ κάτι θα στα πει, έλα εδώ με αυτών έχεις μαλώσει έχεις κάνει; Θα σε ρωτήσει πρώτα, εμάς δεν μας ρώτησε, μας παίρναν εμάς τανκ, τανκ τανκ στην Μακρόνησο. Πάμε στην Θεσσαλονίκη μας αραδιάζουν εκεί μας βάζουν σε άλλους όπλο σε άλλους κράνος σε άλλους ντολ, ζωστήρες. Εμάς μας δίνουν από μια σακούλα έτσι μια τσάντα τα μουλάρια που τρώγανε με βρώμη μέσα ούτε γιλέκο ούτε ντολ ούτε τίποτες ζωστήρες, ούτε όπλο. Του λέω εγώ εκεί « τι γίνεται εμείς ήρθαμε να πολεμήσουμε εδώ!» «δεν είναι γερό το κεφάλι σας λέει, γι αυτό ούτε κράνος θέλετε ούτε τίποτες» και μας κουβαλάνε που λες σε ένα φορτηγό εκεί σε ένα καράβι μέσα και πάμε. Ένας που λες από την Σκοπιά εκεί βαράει μια γκάντα εκεί χορεύουμε, ήταν ένας, οι μισοί ήμασταν νεοσύλλεκτη και καμιά 700 άτομα που τους είχαν χαρακτηρίσει από το μέτωπο αριστεροί τους είχανε χώρια εκεί μέσα στο καράβι και χορέψτε χορέψτε λέει θα πάτε στη Μακρόνησο. Τι θα πει Μακρόνησος; Θα δείτε λέει και εμείς εκεί πάμε. Μόλις μπήκαμε εκεί στο Λαύριο μέσα βλέπουμε φρουρά γύρω γύρω πάμε εκεί μέσε να πλυθούμε να κάνουμε εκεί, αυστηρούς νόμους πάμε ποιο πέρα βλέπουμε 5000 Βουλγάροι οικογένειες μιλάνε Βουλγάρικα, βρε που κατεβήκαμε εδώ; Πάμε πιο πέρα άλλοι Σέρβοι πλησιάζω εκεί άρε του λέω γιατί ήρθατε εσείς εδώ; Εμείς ήρθαμε εδώ λέει δεν θέλουμε τον

κομμουνισμό λέει ήρθαμε εδώ λέει θα μας πάνε στην Αμερική. Πάω ένας Σέρβος από εδώ ήτανε από τα Βίτολα και του λέω, πουλούσε χάντρες έτσι από σαλιγκάρια, κομπολόγια άρε πως εσείς εδώ ήρθατε; Εμείς δεν ήμαστε για εδώ λέει θα πάμε για την Αμερική, εδώ το κέντρο μας είναι και θα πάμε. Κατάλαβες; (γελάει). Και από εκεί πάμε στην Μακρόνησο το πρωί πρωί τακ τακ τακ πάμε εκεί. Μόλις μπήκαμε εκεί το καράβι εκεί πέρα μακριά, σε ένα μαδέρι να περπατάς τα κύματα από εδώ από εκεί. Και από εκεί φρουρά και από εκεί φρουρά μας βαράνε, χτυπάνε «Βούλγαροι, Βούλγαροι» μέχρι απάνω να ανεβούμε στην κορυφή. Τι γίνεται εδώ λέω; Τις κουβέρτες κάτω, ότι έχετε, κάτω γυμνοί ντιπ δεν αφήσανε τίποτα. Από εκεί άιντε τώρα στο Α2. Πάμε στο Α2 με ρωτάνε,τι είσαι Βούλγαρος είσαι; Δεν είμαι Βούλγαρος. Αυτός είναι Βούλγαρος μου λέει εμένα, βάρα τον, ο ένας τον άλλο να βαριόμαστε. Του λέω δεν μπορώ να τον βαράω αφού έχει την ελληνική στολή και το στέμμα του λέω δεν μπορώ να τον βαράω..... παπ εμένα μια.

Σ.Δ. : Εσύ τότες φαντάρος ήσουν;

Χ.Χ. : Φαντάρος, όλοι φαντάροι ήμαστε, φαντάροι αιχμάλωτοι (γελάει) αφού δεν είχες τίποτε αιχμάλωτοι και που λες από εκεί, ξέρεις ελληνικά; ξέρω πως δεν ξέρω! Πως μιλάτε στο σπίτι; Εεε πως μιλάμε, μιλάμε ελληνικά μιλάμε. Πες κριθάρι «κριθάρι» αυτοί από την Βεύη δεν μπορούσαν να πουν κριθάρι το θ δεν μπορούσαν (γελάει) κριτάρι και δεν μπορούσαν να πούνε (γελάει). Άιντε βάσανα που λες είπαμε τι είπαμε εκεί αυτό εκείνο που ήσουν σε μια οργάνωση, περισσότερο τους ενδιέφερε να μην ήσουν στον ΜΝΟΦ ναροτνα οσλομποδιτενα φροντ, μακεδόντσκα ναροδνα οσλομποδιτενα φρόντ. Αυτό μας έλεγαν.

Σ.Δ. : Πώς το είπες;

Χ.Χ. : ΜΝΟΦ. Του λέω εγώ δεν ξέρω από αυτά τα πράγματα εσύ αν ξέρεις... εγώ δεν τα ξέρω.

Σ.Δ. : Αυτοί τι ήθελαν, να απελευθερώσουν;

Χ.Χ. : Αυτοί κοίταξε ήταν μια προπαγάνδα από πέρα από τα Σκόπια που είχαν διώξει πριν τους είχαν διώξει, ήθελαν την Μακεδονία να είναι χώρια κατάλαβες να είναι χώρια, σαχλαμάρες. Και τώρα λέει για να σε δούμε τώρα λέει τι διαγωγή θα κάνεις. Μάστορας είμαι εκεί χτίζαμε, εκεί είχε πολύ αέρα εφτά μέτρα ύψος για τον αέρα. Βουίζει εκεί οι караβάνες μέσα να γεμίζει σκόνη μέσα αυτά και χτίζαμε για τον αέρα δέκα μέτρα έτσι φάρδος και το κάναμε έτσι σαν πύραυλος εκείνη την δουλειά την κάναμε.

Σ.Δ. : Και τι εκεί είχε άτομα που τους είχαν εξορία εκεί, όταν ήσασταν εσείς;

Χ.Χ. : Βέβαια εξορία, εμείς χώρια ήμασταν στο πρώτο, δεύτερο τρίτο, τέταρτο ήταν χώρια πολίτες χώρια φαντάροι χώρια αξιωματικοί. Μας είχαν φέρει μια δόση μόνο αξιωματικούς ταγματάρχους με τα παρασήματα με τα αυτά και μας λένε τώρα θα σας, εξάδα, εξάδα όπως ήταν έτσι καμιά χίλια πεντακόσια άτομα ήτανε και μας λέγανε αυτοί, όταν έρθουν θα φωνάζετε: Βούλγαροι Βούλγαροι και όσοι δεν φωνάζανε έτρωγαν ξύλο. Ξύλο αν δεν φάγαμε εμείς (γελάει). Ερχόταν αυτοί τσαπ τσουπ οι αξιωματικοί, ταγματάρχιοι που πολέμησαν στην Αλβανία στο στρατό την Τουρκία, παρασήματα και εμείς χτυπάμε, βαράμε με κλωτσιές εεε εσείς μας παρασύρατε εσείς είσατε αυτό εσείς ήσατε εκείνο, χαμός. Και από εκεί τώρα λέει αν κάνεις φορολογική δήλωση με τα δύο χέρια αφού δεν είμαι κομμουνιστής, εντάξει. Λοιπόν στείλε τώρα στον πρόεδρο μια βεβαίωση θα σου κάνει, να σου στείλει αν είσαι αναμειγμένος πουθενά να ξέρω.

Σ.Δ. : Στον πρόεδρο του χωριού;

Χ.Χ. : Στον πρόεδρο ο Παύλος ήταν εδώ της Λέφκας ο μπαμπάς. Του στέλνω στον πρόεδρο του λέω πρόεδρε αυτό και αυτό λέω ξέρεις που ήμουν και τι ήμουν και τι ήσυχος ήμουν ορφανός ήμουν εγώ δεν είχα αναμιχτεί πουθενά θέλω να μου στείλεις τα χαρτιά όπου και αν ήμουν να γράψεις. Γράφει, γράφει που λες ουδείς αναμιχτεί σε ξένες οργανώσεις λέει, είναι ήσυχος. Πάω που λες εκεί ήταν αυστηρώς νόμος έπρεπε ο λοχίας επιλοχίας να σε πάει εκεί στο Α2. Παρουσιάζομαι εκεί, τι έφερες; να αυτό το χαρτί λοιπόν με βλέπει με βλέπει κοίταξε παιδί μου λέει τώρα λέει μπορεί κανένα χρυσό να το έδωσε ο μπαμπάς σου στον πρόεδρο και σου έκανε το χαρτί. Καλά γίνεται αυτό; Εεε εδώ στην Ελλάδα γίνεται. Αυτοί που είναι πέντε χιλιάδες εδώ όλοι είναι φταίχτες; λέει, όχι έχει μίσος για σένα σε φέρανε εδώ, το μίσος έτσι ήτανε. Άιντε από εκεί ύστερα στην Πελοπόννησο πήγαμε πολεμήσαμε εκεί στα τελευταία ήρθαμε εδώ στο Βίτσι, πρώτη γραμμή.

Σ.Δ. : Πολεμούσατε εσείς τους αντάρτες τότε;

Χ.Χ. : Αμή τους αντάρτες πολεμούσαμε εδώ πρώτη γραμμή. Στις δέκα Αυγούστου όταν ήρθαμε από την Πελοπόννησο πήγαμε στο Σκλήθρο πήγαμε εδώ στο Βέρμιο όλα τα καθαρίσαμε εκεί κατεβήκαμε από την Τριανταφυλλιά από εδώ μεριά στο Βίτσι στα Κολοκοτσούρια όλο αντάρτες ήταν και φώναζαν εκεί φώναζαν: «κωλόπαιδα της Φρειδερίκης παραδοθείτε, φασίστες». Ο ταγματάρχης, εγώ ήμουν υποκόμος, μου δίνει τα διόπτρια να βλέπω τι γίνεται εκεί σκάβουν κάνουν και φωνάζουν, εδώ το βράδυ που λες έρχεται που λες

μια ομάδα βάζει εκεί που ήμασταν εμείς με μια ριπή μεγάλη μπουμπουμπου και φύγανε, για πανικό. Εμείς είχαμε μια κάσα ο ένας μια κάσα ο άλλος και χειροβομβίδες και φυσίγγια. Και εμείς, ο σκοπός εκεί βαράμε όσο μπορούσαμε μπαμπαμπουμπα, ο αξιωματικός λέει, έρχεται έτσι νύχτα, μεσάνυχτα χτυπάει έτσι λέει: «Αραιά τα πυρά, αραιά τα πυρά θα τα τελειώσετε, τι θα κάνουμε;» (γελάει). Δεν βλέπαμε εμείς μέσα ήμασταν και βαρούσαμε. Αί ύστερα όταν ήρθε δέκα του μηνός νύχτα νύχτα σηκωθήκαμε από εκεί, περνάμε το χωριό Τριανταφυλλιά πάμε από κάτω μεριά από εκεί και μας είπανε «μέχρι τώρα μας τάισε το κράτος από τώρα και πέρα πρέπει να το υπερασπίσουμε, λίγοι είναι απάνω αυτοί που μείνανε, είναι αυτοί οι Σλαβομακεδόνοι που είναι εδώ μέσα στην Ελλάδα εδώ που είναι, λίγοι είναι, φύγανε την πρώτη δόση φύγανε λέει διακόσιες χιλιάδες τον πρώτο παγκόσμιο πόλεμο, τον δεύτερο παγκόσμιο άλλοι τόσοι φύγανε, τώρα είναι λίγοι αυτοί οι Σλαβομακεδόνοι απάνω θα τους εξοντώσουμε να ησυχάσει το κράτος λέει. Αυτοί είναι σαν μέσα στον κήπο να έχεις ένα αγκάθι έτσι είναι αυτοί η Σλαβομακεδόνοι, πρέπει να τους εξοντώσουμε. Θα πολεμήσουμε μην φοβάστε λέει από το πρωί από το Αρμενοχώρι θα βαράει το πυροβολικό, μέχρι τις έντεκα-δώδεκα και από τις δώδεκα θα αρχίσει το πυροβολικό από την Καστοριά. Μετά τις δύο θα αρχίσει η αεροπορία θα βαράει η αεροπορία, θα τελειώσει η αεροπορία εφ όπλου λόγχη θα πάμε», έτσι έλεγε και όταν τελείωσε η αεροπορία τελείωσε ο βομβαρδισμός άντε εφ όπλου λόγχη να πας στο βουνό πλησιάσαμε κοντά στα σύρματα φωνάζαμε αέρα αέρα σαν μας αρχινάνε με ατομικούς όλμους τι να ηδείς; Μπροστά σου ένας από εκεί άλλος από εκεί φύγε πίσω λέει δεν μπορούμε να αμυνθούμε εδώ. Φεύγουμε πίσω, ανασυγκρότηση. Πρώτη μέρα που σκοτωθήκαν τα παιδιά την άλλη μέρα φούσκωσαν από πολύ ζέστα δεν μπορούσαμε να τους τραβήξουμε. Και από εκεί την άλλη μέρα πάλι μέρα μεσημέρι πάμε εκεί τι να δούμε φύγανε αφήσανε είχε σκοτωμούς είχε ρουχισμό τι δεν αφήσανε. Από εκεί ύστερα περάσαμε Καστοριά από Καστοριά, δεν θυμάμαι τώρα, καθίσαμε μια βδομάδα εκεί και ύστερα στα Γρεβενά από τα Γρεβενά ύστερα πήγαμε να φυλάμε τα κανόνια δεν είχε πέσει ο Γράμμος. Πήγαμε εκεί καθόμασταν βρήκαμε έναν από την Σιταριά λέει εδώ καλά είστε. Εμείς είμαστε λέω τάγμα κινητών όλοι οι Μακρονησιώτες που ήμασταν πώς να σου πω ελαφρά τάγματα για πρώτη γραμμή να σκοτωθούμε (γελάει) κατάλαβες; Έτσι ήταν, τι; Πρώτη γραμμή να πας ανεκπαιδευτος. Στην Σιάτιστα είχαμε πάει μόλις τελειώσαμε από εδώ στην Σιάτιστα για μια βδομάδα εκεί. Εκεί νταρανταρα ο άλλος να παίζει εμείς είκοσι εφτά μήνες υπηρετούσαμε παλεύαμε μαζί με τον στρατό τώρα να δείξουμε το καλό παράδειγμα. Αί ύστερα από εκεί αποστολή στον Γράμμο, έπεσε και ο Γράμμος αί ύστερα γυρίσαμε στα Γρεβενά είχαν μείνει απομεινάρια που βάζανε νάρκες που βάζανε αντάρτες. Από τα Γρεβενά πήρα το απολυτήριο.

Σ.Δ. : Πόσο καιρό ήσουνα φαντάρος;

Χ.Χ. : Είκοσι οχτώ μήνες ήμουνα, είκοσι εννιά.

Σ.Δ. : Πάντα με πολέμους και έτσι.

Χ.Χ. : Πολέμους, δεν περάσαμε και καλά. Στην Πελοπόννησο όταν είχαμε πάει από το κέντρο διερχομένων που ήμασταν τότε στο Μεσολόγγι μας εκπαίδευσαν είκοσι μέρες και από εκεί πήγαμε στην Πελοπόννησο στην Πάτρα, στον Πύργο Ηλείας ήταν η έδρα. Από εκεί μας ορίσανε μια ομάδα, φρουρά τρομοτρις (τρένο) επίλεκτη έτσι εκπαιδευμένοι καλά να κάνουμε έλεγχο στο τρένο. Από τον Πύργο της Ηλείας Πάτρα, Κόρινθο από την Κόρινθο ύστερα θα παίρναμε άλλη αποστολή. Άλλοι γυρνούσαν πίσω. Το βράδυ την νύχτα στήναμε ενέδρες, καθόλου ύπνο, ντυμένη με τις αρβύλες με τα αυτά, αντάρτες εκεί αλλά οι αντάρτες δεν βαρούσαν δεν ήταν οπλισμένοι έτσι ήταν πώς να σου πω με πολιτικά δεν είχαν οπλισμό για να χτυπάνε. Αλλά μανία είχαν στους χωροφύλακες είχαν μανία, άμα βρίσκανε χωροφύλακα τον σκότωναν. Φαντάρο δεν πείραζαν. Και έτσι που λες ήρθαμε δεν περάσαμε καλά καθόλου.

Σ.Δ. : Με τον βασιλιά θυμάσαι τίποτα;

Χ.Χ. : Με τον βασιλιά έφαγα κάμποσο ξύλο εγώ (γελάει). Όταν ήταν στην δήλωση «κάνεις δήλωση», «κάνω δήλωση».

Σ.Δ. : Τι δήλωση;

Χ.Χ. : Δηλώνεις ότι αποκυρώ το κομμουνιστικό κόμμα, κατάλαβες δεν είμαι κομμουνιστής.

Σ.Δ. : Αυτό που;

Χ.Χ. : Φαντάρος όταν ήμουνα (γελάει) και εκεί τα στοιχεία γραμμένα, γιατί δεν ψηφίσεις βασιλιά; Διότι ήταν αντάρτες εδώ δεν μπορούσες να πας να ψηφίσεις. Στην Σιταριά ψηφίζαν να η όχι. Εδώ οι αντάρτες ήταν σου λέει αν πάτε να ψηφίσετε θα έχετε να λογοδοτήσετε και δεν πήγα, δεν πήγα. Και μου λέει γιατί δεν πήγες να ψηφίσεις; Α βε τι να πάω λέω δεν ήθελα τον βασιλιά. (γελάει) Ο βασιλιάς, να έχω στο κεφάλι μου τον βασιλιά κάθε τέσσερα χρόνια να ορίζει ο λαός να κάνει. Α έτσι, τακατούκα θα ψηφίσεις των βασιλιά; «θα ψηφίσω θα ψηφίσω» (γελάει). Κατάλαβαν ότι δεν είναι οργανωμένο, κατάλαβες;

Σ.Δ. : Με την χούντα τότε;

X.X. : Η χούντα, εγώ είχα πάει στην Γερμανία όταν ήρθα εδώ, τότες έπιασε η χούντα δεν είχαμε κανέναν αυτοί που ήταν τότε λίγο σημαδεμένοι αριστεροί τους είχανε βασανίσει.

Σ.Δ. : Όταν μιλούσανε τότε εδώ ντόπια τους κυνηγούσαν αυτούς έτσι;

X.X. : Όχι κοίταξε η γλώσσα ήταν απαγορευμένη. Όταν ήτανε απαγορευμένη η γλώσσα η μητριά ήταν από τον Άγιο Παντελεήμονα λοιπόν και με πήρε εμένα γιατί ο αδερφός μου ο μεγάλος που ήτανε αντάρτης μαζί, μια οικογένεια ήμασταν, τότες ήταν απαγορευμένη η γλώσσα και πάμε στο Αμύνταιο ένα γαϊδουράκι είχαμε φορτωμένο για από ένα πουκάμισο να μας πάρει για το Πάσχα να μας πάρει η μητριά. Και γυρνάει βρίσκει έναν χωριανό εκεί του λέει στα ντόπια «**σο πράε μπάτε;**» (τι κάνει ο αδερφός μου;). Ο μυστικός, ήταν μυστικοί αυτοί οι χωροφύλακες του λέει «α βουλγάρικα μιλάς!». Εμείς είχαμε πουλήσει το γέννημα τριακόσιες δραχμές για να μας πάρει ένα αυτό... Αμέσως αυτόφορο τριακόσιες δραχμές τα πήραν τα λεφτά, αβε και αυτοί μάγκες ήτανε .. δεν σου κόβανε απόδειξη (γελάει) κλεφταράδες. Άιντε ήρθαμε.

Σ.Δ. : Εσύ με τα αδέρφια σου τώρα καλές σχέσεις έχεις εδώ με τον Περικλή και τον...;

X.X. : Είχαμε, κοίταξε μόλις τελείωσα, ήρθα από φαντάρος μετά από όλα αυτά που έγιναν και αυτά. Μετά όταν πάντρεψα, πήρα την Φανή ε τώρα μου λένε και ο κουμπάρος και ο συμπέθερος και όλοι μου λένε, τι έγινε έγινε τώρα άστα αυτά λέει αυτοί πήραν την κατάρρα, καταραμένοι θα είναι εσύ τουλάχιστον τώρα να κάνεις ένα καλό να τους καλέσεις. Ε πήγαμε τους καλέσαμε στο γάμο ήρθαν καλά, καλά περνούσαμε αυτό εκείνο, στα τελευταία τώρα που αρρώστησε η Αλέκα, την ξέρεις την Αλέκα..

Σ.Δ. : Όχι.

X.X. : Αρρώστησε η Αλέκα την διώξανε, την κάνανε και εγώ την υποστήριζα. Γιατί την υποστήριζα, άιντε άρχισε φασαρία και από τότες δεν τους μιλάω αι στο διάολο λέω.

Σ.Δ. : Ο άλλος ο αδερφός που ήτανε στην Ρωσία αυτός τώρα που είναι;

X.X. : Πέθανε, πέθανε αυτός εδώ στα Σκόπια.

Σ.Δ. : Έχει οικογένεια εκεί;

X.X. : Έχει, έχει και ερχόταν η κόρη του εδώ ερχόταν το παιδί του ερχόταν αλλά έπαθε εγκεφαλικό το παιδί, ήταν πολιτικός μηχανικός, το κορίτσι πολιτικός μηχανικός. Ήρθε για το σπίτι να δώσει το σχέδιο λέει «δεν θα σας πάρω λεφτά» πριν όταν ήταν το παλιό το σπίτι,

ήταν πολιτικός μηχανικός μέσα στα Σκόπια ήτανε αυτός αρχιτέκτονας εκεί και τον πήρε και τον διευθυντή γκρούπα που δουλεύανε μαζί έβαλε τα χαρτιά εκεί, τι σχέδιο θέλετε αυτός μέτρησε τανκ, τανκ, τανκ και το σχέδιο έγινε. Αυτή, η γυναίκα μου του λέει να σας βάλω να φάτε; Όχι λέει να φτιάξουμε πως σας αρέσει το σχέδιο.

Σ.Δ. : Με αυτούς έχεις καλές σχέσεις δηλαδή;

Χ.Χ. : Έχουμε. Πηγαίνουμε, ερχόμαστε να στο γάμο ήταν στο Λαζαράκι ήτανε.

Σ.Δ. : Από έθιμα πες μου τους γάμους πως τους κάνανε παλιά;

Χ.Χ. : Όπως και τώρα και τότες έτσι ήταν οι γάμοι. Με όργανα πας εκεί. Προξενιό άμα είναι με προξενιό. Στα παλιά τα χρόνια δίνανε δέκα, είκοσι χρυσές λίρες για να πάρεις μια νύφη έτσι δίνανε την αγόραζες. Τώρα ύστερα καταργήθηκε αυτό τώρα πώς να σου πω βγήκαν τα σχολεία βγήκαν τα αυτά, τότες ο μπαμπάς μου έλεγε χωρίς να ξέρει την νύφη χωρίς να ξέρει το αυτό παντρεύτηκε ο πατέρας μου. Πήγε ένας θείος εκεί την είδε καλή είναι άιντε, καλή είναι, έτσι γινόταν τα παλιά τα χρόνια. Και ζούσανε όλοι μαζί, ζούσανε πώς να σου πω δέκα, είκοσι, τριάντα άτομα σε μια οικογένεια. Ένας ήτανε για ξύλα να πάει από το βουνό να φέρει, άλλος τσομπάνος ήτανε άλλος, να πάει να ψωνίζει παζάρια αυτά και ήταν το ταμείο ένα ήτανε. Ύστερα οι γυναίκες τις είχαν βάλει σε σειρά η μια σήμερα θα μαγειρέψει κατά εβδομάδα ή κατά ημέρα πως ταιριάζει έτσι. Ύστερα τα σπίτια δεν ήτανε σπίτια φτιαγμένα με κεραμίδια και αυτά ήταν με άχυρα και **πλεπ** με λάσπη από εδώ και από εκεί σοβατισμένα και από κάτω πάλι με λάσπη κάθε δύο μήνες το αλείφανε, το κάνανε.

Σ.Δ. : Δεν ήταν με πέτρα;

Χ.Χ. : Δεν ήταν με πέτρα ύστερα αργότερα με πέτρα, δεν είχε με τι να κουβαλήσεις πέτρα, ύστερα όταν βγήκαν τα αμάξια τα αυτοκίνητα. Πριν είχαν τα σπίτια πρόβατα, κάτι γέρικα σπίτια πρόλαβα με πέτρα ήταν φαρδιά μεγάλα η οικογένεια από εδώ κοιμότανε οι στάβλοι ήταν από πίσω να τους βλέπεις γιατί κλέβαρνε τα ζώα κλέβαρνε. Και στην μέση από κάτω ως την κορυφή το τζάκι ήτανε και από πάνω στις γραδιές θα είχε μια αλυσίδα για το κόταλ το βάζεις εκεί για όλα τα αυτά να βράζει. Και γύρω γύρω φωτιά και κάθε οικογένεια θα έχει το δικό του μερίδιο. Αν έχεις παιδιά θα έχεις το δικό σου παιδί μπροστά να ζεσταθεί άμα δεν έχεις παιδιά εκεί θα κάθεται πιο πέρα, διότι το μερίδιο το έχει εκεί αυτή κατάλαβες;

Σ.Δ. : Πως ήταν ένα δωμάτιο ανοιχτό για όλους;

Χ.Χ. : Για όλους ένα ανοιχτό όλοι μαζί σε ένα μέρος τρώγανε.

Σ.Δ. : Και τα κρεβάτια εκεί μέσα που στρώνανε;

Χ.Χ. : Χώρια χώρια ήταν τα στρώματα αλλά στο ίδιο δωμάτιο. Ύστερα άρχισαν να χωρίζονται άρχισαν όπως και τώρα βλέπεις τώρα. Τώρα εδώ στο χωριό αν έχει δύο τρεις οικογένειες που είναι μαζί με το πεθερό την πεθερά, όλοι είναι χώρια και καλύτερα αλλά δεν φτάνανε φτωχοί ήτανε πάρα πολύ φτώχεια.

Σ.Δ. : Οι κηδείες αυτά πως ήτανε;

Χ.Χ. : Οι κηδείες έτσι είναι όπως τώρα.

Σ.Δ. : Τα βαφτίσια η αρραβώνες τα ίδια πάλι;

Χ.Χ. : Ίδια, ίδια θρησκεία.

Σ.Δ. : Πες μου για τα Χριστούγεννα για τα Κόλεντα τις φωτιές από πού βγήκαν αυτά, το έθιμο;

Χ.Χ. : Κοίταξε αυτά εμείς δεν τα ξέρουμε αλλά μας τα λέγανε οι γέροι. Όταν ο Χριστός πήγε να ζεσταθεί πήραν εκεί οι τσοπαναράιοι εκεί αυτά και διαδόθηκε αυτό και λέγανε Κόλεντα Κόλεντα. Κόλεντα στην δικιά μας την λέξη λέγεται, ο Ηρώδης δεν έσφαζε;

Σ.Δ. : Ναι.

Χ.Χ. : Δεν έσφαζε; Εε τώρα τα παιδιά πάνε και χτυπάνε την πόρτα μπάμπο (γιαγιά) κόλεντα κόλεντα, **κόλατ** (σφάζουν) κατάλαβες δεν το έχουνε οι Έλληνες αυτό δεν ξέρουν το κόλεντα. Το κόλεντα έχει σημασία λέξη κόλεντα μπάμπο κόλατ κόλατ (γελάει).

Σ.Δ. : Και ανάβανε φωτιές για να ζεσταθεί μετά ο Χριστός;

Χ.Χ. : Ο Χριστός και ύστερα μοιράζανε δώρα και αυτά τα εθίματα.

Σ.Δ. : Και πρωτοχρονιά που ξανανάβουν φωτιές στα Μπαμπάρια;

Χ.Χ. : Τα Μπαμπάρια ήτανε κοίταξε ήτανε πως αν σου πω; Για να έρθει νέος έτος για να μεταδοθεί η θρησκεία οι Τούρκοι δεν αφήνανε τα πρόσωπα τους γινόντουσαν Μπαμπάρια για να μπορούν να πάνε από το ένα χωριό στο άλλο.

Σ.Δ. : Για να μην ξέρουν ποιοι είναι;

X.X. : Για να μην ξέρουν ποιοι είναι κατάλαβες και είχε ένας νόμος να μην τους πειράζουν τους μπαμπάρηδες γιατί θα έχει φασαρία και ορισμένοι από ένα χωριό τότες μας έλεγε ένας παππούς πέντε έξι χωριά γυρνούσαν τα Μπαμπάρια, όχι ένα χωριό μια εβδομάδα ολόκληρη γυρνούσανε.

Σ.Δ. : Αυτοί γιατί τα γυρνούσανε;

X.X. : Γυρνούσανε μαζεύανε για την εκκλησία όχι για αυτούς για τις εκκλησίες, μαζεύανε για τις εκκλησίες.

Σ.Δ. : Και οι Τούρκοι δεν τους πειράζανε;

X.X. : Δεν τους πειράζανε την θρησκεία δεν τους πειράζανε. Μόνο τα Μπαμπάρια, τους άλλους οι Τούρκοι βλέπεις όπως είναι σε πολλά χωριά εδώ στα Bitola που είναι και εδώ δεν ξέρω αν έχεις ακούσει στην τηλεόραση που είναι και σε αυτά τα ράδια που λέγανε οι Τούρκοι ήταν σε κάθε χωριό ήταν ένας Μπέης. Αυτός όριζε τι δουλειά θα κάνεις, αιχμάλωτος. Και όταν πανδρευόσουν η πρώτη την ημέρα που θα την πάρεις θα την πας στον Μπέη να κοιμηθεί και να πάει. Ένας είχε τρία αδέρφια ήτανε στο Bitola. Ένας παππούς από το Άγιο Παντελεήμονα το έλεγε αυτός και δεν άντεξαν τα παιδιά τα αδέρφια του να του πάνε στον Μπέη την αδερφή του. Και πάει ο Μπέης σκοτώνει τον έναν αδερφό και αυτός σκοτώνει τον Μπέη και εκεί έγινε χαμός. **Κάρλαβα σβάτμπα** (σβάτμπα=γάμος) λέγεται. Και εδώ στα Άλωνα δεν ξέρω σε ποιο χωριό ήτανε...

Σ.Δ. : Τον σκοτώνανε τον Μπέη και μετά γινόντουσαν φασαρίες;

X.X. : Φασαρία βέβαια. Ο Μπέης μόνος δεν πήγαινε. Αυτός πήγαινε συνοδεία με τρεις, τέσσερις Τούρκους εδώ στα Άλωνα δεν ξέρω σε ποιο χωριό ήτανε μας έλεγε ένας παππούς, πάλι αυτός είχε αγαπήσει μια πεντάμορφη ο Μπέης την άρесе λέει «αυτήν δεν μπορεί να στην δώσω» του την παίρνει και εκείνος τι κάνει; Πάει στον δεσπότη στην θρησκεία και λέει αυτό εδώ ο Μπέης μου πήρε και από εκεί με το καλό με το κακό από εδώ από εκεί την απελευθέρωσε αλλά την άλλη μέρα πάει ο Μπέης την σκοτώνει «δεν θα την πάρεις εσύ λέει αφού δεν την άφησες να την έχω εγώ δεν θα την πάρεις», την σκοτώνει που λες και αυτός σηκώνεται ο αγαπητός που ήτανε πάει τον σκοτώνει τον Μπέη καμιά δύο τρεις εκεί που ήτανε και φεύγει στο βουνό. Και άιντε

Σ.Δ. : Είχε τότες και πως λέγονται κομιτάτα που κυνηγούσανε τους Τούρκους;

X.X. : Αμή, ο πατέρας ήτανε δεκαπέντε χρόνια.

Σ.Δ. : Ο δικός σου ο πατέρας;

Χ.Χ. : Αμή.

Σ.Δ. : Πού; Εδώ στο χωριό;

Χ.Χ. : Στο χωριό δρούσε στο πως το λένε στο Ζούινα εκεί ήτανε.

Σ.Δ. : Και αυτοί τι κυνηγούσανε τους Τούρκους;

Χ.Χ. : Μόνο τους Τούρκους και κοίταξε τι γινότανε όπως μας έλεγε ένας από την Βεύη μαζί με τον πατέρα ήτανε κομίτις λοιπόν Μακεδονομάχοι ήταν αυτός για την Μακεδονία πάλευε τους Τούρκους. Αυτός, ήταν τρεις Τούρκοι από την Μελίτη και όποια κορίτσια ήθελαν από το χωριό τα έπαιρναν και τα πήγαιναν εδώ στην άκρη που είναι οι αχυρώνες στην Μελίτη. Οι αχυρώνες ήτανε τότε στις άκρες, πήγαιναν εκεί και να τις εκμεταλλευτούνε. Γινόntonταν αυτά πολύ καιρό και ο καπετάνιος που ήτανε λέει σε έναν κομίτιτε λέει κοίταξε θα πας από βραδύς θα κοιμηθείς μέσα στην αχυρώνα. Πάει αυτός από βραδύς κοιμήθηκε εκεί και έρχονται δύο τρεις Τούρκοι με τρία κορίτσια. Μέρα μεσημέρι τα χτυπάνε με ξύλο με αυτά εκείνα δεν θελαν δεν πηγαίνουν από εδώ και από εκεί και μόλις ήρθαν εκεί, τον βόλευε τον κομιτατζή ντάνγκ ντάνγκ τους σκοτώνει τους δύο το άλλο του έφυγε. Του έφυγε ο άλλος. Έφυγαν τα κορίτσια. Και ύστερα του λένε στον άλλο πάλι από εκεί ήταν οργανωμένοι αυτοί θα πας μέρα μεσημέρι θα πας να τον σκοτώσεις. Όργωνε από την άλλη άκρη στην Μελίτη όργωνε ο Τούρκος ένα χωράφι μεγάλο. Ήταν ο μύλος εκεί, αυτός πήγε νωρίς νωρίς πρωί πρωί κρύφτηκε εκεί χώθηκε μέσα σε αυτά, ο Τούρκος πήγε εκεί να οργώνει και το όπλο μαζί και να τραγουδάει από εδώ από εκεί όργωνε με τα βόδια, μόλις του ήρθε βολικά ντανγκ τον σκοτώνει και τελείωσε. Δεν πείραζαν ύστερα καμία, καθόλου ούτε ένα τέτοιο, κορίτσι. Μετά όταν ήρθαν οι Σέρβοι προέλαυναν ήρθανε πιο γρήγορα εδώ στην Μελίτη οι δικοί μας πήγαν την Φλώρινα να πιάσουν και όλοι που είχαν φύγει οι Τούρκοι μες στην Φλώρινα, αυτοί τρεις Τούρκοι που ήτανε όλους τους χριστιανούς τους βασάνιζαν, δεν του δίνανε νερό να ποτίζουν τα χωράφια δεν του δίνανε τίποτες, ξύλο τους δίνανε αυτά. Μετά από τρεις μέρες γύρισαν οι Τούρκοι να δουν τα χωράφια τους τα σπίτια τους τα αυτά. Τότες ο Σέρβος ήταν εκεί λέει μπάμ να μην κάνετε, μπορείτε με πέτρες να τους σκοτώσετε; Μόνο μπάμ άμα κάνετε θα πάμε μέσα όλοι. Και τους πιάσανε που λες τρεις που ήτανε οι Τούρκοι τους πιάσανε με πέτρες τους κοπανίσανε εκεί με πέτρες και τους σκοτώσανε.

Σ.Δ. : Και μετά φύγανε οι Τούρκοι...

X.X. : Μετά ύστερα ανταλλαγή έγινε οι Τούρκοι δεν φύγανε, το 24 φύγανε οι Τούρκοι.

Σ.Δ. : Από εδώ το 24 φύγανε;

X.X. : Αμή. Το 22 μάλλον. Οι Τούρκοι δεν φύγανε η Ελλάδα ήρθε εδώ δεν τους πείραξαν καθόλου τους Τούρκους.

Σ.Δ. : Μετά ανταλλαγή ήρθαν οι Πόντιοι πρόσφυγες.

X.X. : Αμή έτσι έγινε. Ένα εκατομμύριο ένα διακόσια ήταν οι Τούρκοι εδώ από εκεί δυόμιση εκατομμύρια φέρανε. Κοίτα ύστερα τους δικούς μας τους γέλασαν, οι Έλληνες είναι πονηρή. Όταν είχαν τα χωράφια όλα αυτά τους λένε στους ντόπιους λείει ελάτε να δηλώσετε τα χωράφια σας αλλά θα πληρώσετε φόρο. Αυτοί τώρα, εσύ έχεις πενήντα χωράφια, ή διακόσια χωράφια, ή είκοσι χωράφια, τριάντα χωράφια ανάλογα πόσα είχες, τα μισά τα δήλωσες τα μισά τα δήλωνες για να μην πληρώνεις φόρο. Όταν ήρθε η ανταλλαγή ύστερα εσύ τα χωράφια τα οργώνεις αλλά έχεις δηλώσει τόσα (γελάει) έτσι χάσανε στην Κάτω Βεύη στην Μελίτη στο Νεοχωράκι.

Σ.Δ. : Αυτά τα χωράφια που τους τα έπαιρναν τι τα κάνανε;

X.X. : Τα δώσανε με μια αίτηση τίποτα άλλο δεν πληρώσανε τίποτα οι Τούρκοι.

Σ.Δ. : Όχι αυτοί που τα χάνανε τα χωράφια τους ποιος τους τα έπαιρνε το κράτος;

X.X. : Το κράτος τα πήρε.

Σ.Δ. : Για την Αγία Παρασκευή ξέρεις τίποτα για την εκκλησία; Ή για τον Άγιο Νικόλαο που τον είχανε κάψει;

X.X. : Ναι κοίταξε αυτή η εκκλησία ήτανε πριν από εδώ μεριά ποιο εδώ από εδώ είχε δρόμο (μιλάει για την Αγία Παρασκευή) και δεν είχε ανασκαφή κάποιος γύρευε λεφτά εκεί. Όταν πας στα νεκροταφεία από εδώ μεριά λίγο πιο εκεί έχει ένα ύψωμα χώματα εκεί σκάψανε, λέγανε έχει χρήματα, εκεί ήταν η εκκλησία.

Σ.Δ. : Η παλιά; Αγία Παρασκευή;

X.X. : Η παλιά Αγία Παρασκευή. Και από εκεί που λες την κάψανε ολόκληρη.

Σ.Δ. : Την Αγία Παρασκευή την κάψανε, ή τον Άγιο Νικόλαο;

X.X. : Τον Άγιο Νικόλαο το κάψανε το 1901-1902 ήτανε πολύ ωραία εκκλησία. Όλη η περιφέρεια ερχότανε εδώ για αυτήν την εκκλησία όλη ήτανε φτιαγμένη με ξύλο τόσο όμορφη τόσο καλή ήταν που απορούσαν, τόσο καλή ήταν. Αλλά την κάψανε οι Τούρκοι την κάψανε ολόκληρη και καμιά δεκαριά άτομα σκοτώσανε πήγαν για να σβήσουν τους σκοτώσανε και άρχισαν να φεύγουν.

Σ.Δ. : Και την Αγία Παρασκευή μετά ποιός την έκαψε και την ξαναφτιάξανε;

X.X. : Η Αγία Παρασκευή αυτήν την κάψανε οι Τούρκοι την κάψανε οι Τούρκοι, ήταν οι Σέρβοι εδώ δεν είχανε εκκλησία οι Σέρβοι εδώ ο στρατός που ήτανε πολεμούσανε τους Βουλγάρους πολεμούσανε το 14 και αναγκάσανε το χωριό με τα βόδια να παν εκεί από το βουνό που ήτανε στο Καρσόραδι (Αχλάδα) πέρα που ήτανε ποιο πέρα από το βουνό από την Παπάδια εκεί να φέρουν γκρεδιές (μακρά ίσα ξύλα) με τα ζώα να σέρνουν τέσσερα πέντε μέτρα μάκρος σκέτα όπως τα είχαν πελεκήσει και τα φέραν εδώ τα φτιάξανε οι Σέρβοι το φτιάξανε, την Αγία Παρασκευή. Φτιάξανε οι Βούλγαροι αιχμάλωτοι που ήτανε, τους βάλανε τους αιχμάλωτους να δουλεύουν. Οι Βούλγαροι ήτανε στο Γκιούπτσκα Βοδενίτσα (γύφτικο μύλο) εκεί αιχμάλωτη. Ήταν με συρματοπλέγματα εκεί τους είχαν βάλει όταν φύγαν οι Βούλγαροι τους είχαν αιχμαλώτους και τους βάλανε εδώ να τους φτιάξουν. Φτιάξανε την εκκλησία ήταν Πομάκιδες και αυτοί οι Βούλγαροι αλλά Τούρκοι, Τούρκοι ήτανε. Και ήταν μια έτσι σκέτη με γκρεδιές με κουκουβάγιες μέσα. Ύστερα με τον παπά που έγινε παπάς ο δικός μας αναγκαστήκαμε το χωριό όλο το χωριό μάστοροι που ήμασταν φτιάξαμε αυτήν. Την καινούρια. Και αυτήν εδώ την κάψαν πάλι Τούρκοι. Αυτή που ήτανε Άγιος Δημήτρης.

Σ.Δ. : Πότε την κάψανε;

X.X. : Όταν ήρθαν οι Τούρκοι τότες.

Σ.Δ. : Υπήρχε ο Άγιος Δημήτριος παλιά;

X.X. : Εεεε πως δεν υπήρχε.

Σ.Δ. : Εγώ άκουσα ότι εδώ τον Άγιο Δημήτρη τον φτιάξανε γιατί ο παπάς είδε όνειρο εδώ πέρα και ότι σε αυτό το μέρος να φτιάξει εκκλησία.

X.X. : Όχι ήταν εκκλησία εδώ, η εκκλησία παλιά ήτανε δίπλα αλλά δεν πήγαν ο παπάς το άνοιξε προς τα πέρα. Τάφους έχει απ' όλα εδώ. Να εδώ οι τάφοι.

Σ.Δ. : Αυτοί από πότε; Εδώ είναι η Συμιτρία που λέμε;

X.X. : Αμή Άγιος Δημήτρης, Συμιτρία.

Σ.Δ. : Αυτή πόσο παλιά είναι; Ο Άγιος Δημήτριος;

X.X. : Δεν ξέρω ούτε οι γέροι το ξέρουν αυτό.

Σ.Δ. : Εδώ στο χωριό ήσασταν πάντα; Είχατε έρθει από πουθενά εδώ;

X.X. : Κοίταξε οι γέροι λένε εδώ ήρθαν, το χωριό ήταν όλο βουνό, όλο δάσος, δάσος. Ήρθαν εδώ τσοπαναράιοι έτσι σαν πώς να σου πω έτσι όπως είναι οι Βλάχοι περνούσαν περνούσαν και βρισκανε το μέρος ωραίο και καθότανε. Έτσι βρήκαν αυτό το μέρος εκεί στην μέση στο χωριό εκεί μια βρυσούλα και από εκεί τρεις οικογένειες ήρθανε και από τρεις οικογένειες σιγά σιγά....

Σ.Δ. : Δεν ξέρουμε από πού ήρθανε;

X.X. : Προ πάντως λένε από εδώ από Σκόπια πέρα ήρθανε διότι αν πάρεις παράδειγμα από αυτό αν έχεις ακούσει μέσα στην τηλεόραση που λέει τα παραμύθια αυτός που λέει με την **μπράδα** (μούσι) δεν το έχεις ακούσει από τα Σκόπια; Λέει πολλά παραμύθια εκείνος, μιλάει όπως εμείς μιλάμε ντυπ ντυπ.

Σ.Δ. : Τα δικά τους τα κανάλια;

X.X. : Αμή τα δικά τους, δεν πιάνεται Σκόπια;

Σ.Δ. : Πιάνουμε αλλά δεν τα βλέπουμε, ποιος βλέπει τηλεόραση;

X.X. : Ααα.

Σ.Δ. : Τι και αυτός λέει έτσι ότι...

X.X. : Όχι λέει για τα παραμύθια.

Σ.Δ. : Τα ονόματα εδώ που τα έχουμε όλοι –οπουλος, ήτανε γραμματέας;

X.X. : Κοίταξε τι έγινε. Όταν έγινε το 1927 απαγορεύτηκε η γλώσσα και τα αλλάζανε τα χωριά και αλλάζανε και τα ονόματα. Και τώρα ένας ήτανε από την Δροσοπηγή δάσκαλος, πως λεγότανε; Πολλά χρόνια ήταν εδώ και τότες είπανε να αλλάξετε. Λέει κοιτάζτε θα σας αλλάξουμε τα ονόματα εγώ θα σας κάνω λέει Πελλοπονήσιους, κατάλαβες Πελλοπονήσιους και αντί Κωνσταντίνοφ- Κωνσταντινόπουλος, Μιτσκόπουλος, Ταραντζόπουλος όλα αυτά

αυτός τα έκανε. Ήταν διαταγή οι δάσκαλοι να τα αλλάζουν τα ονόματα. Ύστερα για τις τοποθεσίες ήρθε επιτροπή έβλεπαν τα μέρη Ζαμπρδενι- Λόφοι.

Σ.Δ. : Το Ζαμπρδενι τι σημαίνει κανονικά;

Χ.Χ. : Δεν ξέρω κάποιος θα το λέγανε οι γέροι ονομάσανε το χωριό Ζαμπρδενι, η Παλαίστρα –Μπορέσνιτσα ταιριάζει **μπόρα** (παλεύει). Η Ιτέα-Βουρμπενι έτσι ταιριάζουν.

Σ.Δ. : Και τα αλλάζανε μετά τα ονόματα στα χωριά.

Χ.Χ. : Αλλάζανε στον χάρτη να μην βλέπει, ο αδερφός μου ήθελε να έρθει εδώ πάει στο προξενείο «που θέλεις να πας;» **σέλο Ζαμπρδενι** (χωριό Λόφοι) «δεν έχει σέλο Ζαμπρδενι».

Σ.Δ. : Δεν τον άφησαν να έρθει;

Χ.Χ. : (Γελάει) Σέλο Ζαμπρδενι όχι.

Σ.Δ. : Τα παιδιά του τώρα μπορούν να έρθουν ή όχι;

Χ.Χ. : Ήρθανε.

Σ.Δ. : Α καλά λες μου είπες.

Χ.Χ. : Ήρθαν τα παιδιά ήρθαν σε γάμο. Ήρθαν που λες σαράντα χρόνια δεν είχαμε τον αδερφό μου ειδή. Αυτόν δεν τον αφήνανε. Αυτός πήγε πρώτα Τουρκία και από την Τουρκία ως τουρίστας πέρασε την Ελλάδα και από την Ελλάδα ήρθε εδώ. Ήρθε εδώ και σουρούπωμα ήτανε το βράδυ και βλέπω έρχεται στην πόρτα εκεί κοντά έρχεται στην πόρτα λέει « **γιας σου να Κώτσο ντέτε**» (εγώ είμαι του Κώστα παιδί) από πού Κώτσο ντέτε; «**αμπέ ζάινο φούρνοι νε πραέτε νε μπέτε μαστόροι;**» (Μαζί δεν φτιάχνατε φούρνους δεν ήσασταν μαστόρια;). Ύστερα μου λέει, πως εσύ, οι Κωνσταντινοπουλέοι εκεί είναι και εσύ ήρθες εδώ; Άλλη ιστορία είναι να σου πω να καθίσεις θα κλάψεις του λέω (γελάει) πως ήρθα εδώ. Μετά από σαράντα χρόνια ύστερα πήγαμε με την γυναίκα εκεί, μια βδομάδα να κλαίει να κάνει αχ λέει τι μας κάνανε. Του λέω αυτό ούτε τον αδελφό ούτε εμένα μου δώσανε με διώξανε, λέει κοίταξε αυτοί αιμοβόροι είναι οι δύο και ο Πύρος και ο Κίμος λέει, τι την στείλανε εδώ λέει (εννοεί την μάνα τους) της τα πήραν τα χωράφια την στείλαν εδώ τι θα την κάνω εγώ; Κατάλαβες; Ο γέρος της αφήνει ένα πράγμα να την προσέχεις την γριά και τώρα εσύ να την διώξεις; Έτσι ύστερα πήγαμε δύο τρεις φορές πήγα εγώ μαζί με την γυναίκα πήγαμε ύστερα όταν αρρώστησε, είχε πάθει εγκεφαλικό αί όταν πέθανε πήγαμε ύστερα με την Φανή και του Κόλτσε η γυναίκα, πήγαμε στην κηδεία. Πριν που λες να πάω στην Γερμανία έπρεπε

κοινωνικών φρονημάτων δεν ξέρω τι, αυτό εκείνο μια βδομάδα να πάει η γυναίκα στον γραμματέα στον πρόεδρο να κοιμηθεί εκεί να την βάλει τέτοια. Τέλος πάντως δεν πείραζαν εμένα καθόλου αφού είχα απολυθεί εγώ από φαντάρος είχα, ήμουν καλός διαγωγή, πήγα. Τώρα ήρθα από την Γερμανία για να πάω στα Σκόπια έπρεπε να βγάλεις διαβατήριο, τότες ανέλαβε ο Παπανδρέου μια βδομάδα τότες πάω στην Νομαρχία εκεί «τι θέλετε;» διαβατήριο θέλω να βγάλω. «Που πάτε» λέω στα Σκόπια. «Άσε λέει τα στοιχεία σου και πήγαινε στο παζάρι αν έχεις καμιά δουλειά να τελειώσης έλα να το πάρεις». Αβε τι λέω άλλαξε το κράτος; Λέω, «τι θα πει άλλαξε; τρεις μήνες με κρατούσανε για να πάω να σκάβω για δουλειά (γελάει). «Όχι τώρα άλλαξαν τα πράγματα!» (γελάει) κατάλαβες άλλαξαν οι ίδιοι οι γραφιάδες ήτανε αμή να ρωτήσω τον πρόεδρο να ρωτήσω τον παπά να ρωτήσω, σάματις τι;

Σ.Δ. : Και αυτοί που δεν θέλανε, δεν μπορούσαν να πάνε πουθενά ούτε Αυστραλία ούτε Καναδά δεν τους αφήνανε να φύγουν;

Χ.Χ. : Δεν τους αφήνανε.

Σ.Δ. : Αλλά έχει και πολλούς από το χωριό πόσοι έχουν φύγει έξω; Έχει πολλούς;

Χ.Χ. : Έχει αρκετούς έχει. Και στον Καναδά έχει και στην Αυστραλία. Ηνωμένες Πολιτείες έχει λίγο κάνα δύο τρεις οικογένειες ήτανε στα παλιά πριν είχαν πάει όταν ήτανε Τουρκοκρατία ακόμα τότες φύγανε. Με Τουρκικό διαβατήριο. Και τώρα ήτανε (εδώ) αυτός ο μαραγκός που ήτανε του Κώτσο του Κυρκόπουλου ο Χρηστάκις που είναι στις Ηνωμένες Πολιτείες.

Σ.Δ. : Δεν τον ξέρω.

Χ.Χ. : Του Ρούσε βρε του Κυρκόπουλου δεν τον ξέρεις;

Σ.Δ. : Όχι, δεν ξέρω ποιόν λες, τι αυτό για διακοπές πήγε ή ήρθε από Αμερική;

Χ.Χ. : Όχι αυτός πήγε με τον παπά ο παπάς χειροτονήθηκε, δεν πήγε; Αυτός ως τεχνίτης πήγε μαραγκός και βρήκε δουλειά εκεί πήρε την οικογένεια και όλη η οικογένεια εκεί.

Σ.Δ. : Από το χωριό είναι αυτός;

Χ.Χ. : Στην Ρότκα αδερφή έχει αυτός, έχει αδερφή της Ρότκας παντρευτεί. Ξέρεις που κάθεται; Τον Στέφω τον ξέρεις τον Ταραντζόπουλο;

Σ.Δ. : Όχι.

X.X. : Ε πιο πίσω από εδώ μεριά. Τον Τόμε τον ξέρεις; Ε αδερφός του είναι, αμή.

Σ.Δ. : Αυτός έφυγε Αμερική τώρα έτσι;

X.X. : Αβε έφυγε Αμερική εδώ έχει διαμέρισμα έχει πάρει και οικόπεδο έχει πάρει στο Αρμενοχώρι εκεί βασταμένος πολύ βασταμένος (λεφτάς).

Σ.Δ. : Για την ομάδα του χωριού για τον Άρη Λόφων πες μου.

X.X. : Αβε δεν ξέρω για αυτά (γελάει).

Σ.Δ. : Για το πολιτιστικό σύλλογο; Πότε δημιουργήθηκε ξέρεις; Τα χορευτικά.

X.X. : Τα χορευτικά ήταν από πριν αλλά τα είχαν απαγορέψει κατάλαβες ο κόσμος πώς να σου πω έτσι.... Δεν πήγαινε δεν πήγαινε να χορέψει φοβότανε να χορέψει μακεδονικά αφού ο δεσπότης ο ίδιος έλεγε τι χορούς είναι αυτά Βουλγάρικα δεν ξέρω τι είναι.

Σ.Δ. : Για το πεδίο βολής;

X.X. : Το πεδίο βολής πριν ήτανε, δεν ξέραμε γιατί πόσο ζημιά έκανε όλες οι γυναίκες έχουν πεθάνει από καρκίνο. Οι ντομάτες εδώ δεν μπορούσαμε να φάμε μαύριζαν από κάτω, βολή άμα γινότανε η ντομάτα μαύριζε δεν γινόταν. Ύστερα σκεφτήκαμε γιατί, μετά μάθαμε ότι βάζουν φάρμακα βάζουν αυτά, τσάι παίρναμε από εκεί.

Σ.Δ. : Μου είπαν ότι παλιά πηγαίνατε χειροκροτούσατε όταν κάνανε βολή.

X.X. : Βέβαια πηγαίναμε χαιρόμαστε κατάλαβες. Ότι κάνει ζημιά ένα πράγμα. Ύστερα το χωριό μας είναι ιδιοκτησία δεν είναι ανταλλάξιμο το είχαν αγοράσει με 76 χρυσές λίρες το κλήρο.

Σ.Δ. : Από πού;

X.X. : Από τον Παπαγιάννη. Ο Παπαγιάννης το είχε αγοράσει από τους Τούρκους. Ο Λάζος πήγε στο Άγιο Όρος έχει ένα βιβλίο του Παπαγιάννη σόι του τι ξέρω τι ήτανε, ήτανε καλόγρια και ο Παπαγιάννης ήταν εκεί στο Στάνμπουλ, Κωνσταντινούπολη υπάλληλος ήταν εκεί στα λεφτά. Τα ανακάτευε τα λεφτά εκείνα τα μαγκάρια που τα λέμε και του είχε δώσει αυτόν τον κλήρο, δώρο του είχε δώσει στον Παπαγιάννη.

Σ.Δ. : Και αυτός ήρθε και το πούλησε;

X.X. : Το πούλησε. Αυτός είχε πάρει μηχανήματα διάφορα μηχανήματα είχε πάρει, τι για αλώνισμα για θέρισμα όργανα για αυτά όλο χρεωμένος δεν έγινε ήταν ξερασιά η τράπεζα του λέει κατάσχεση και ζορίστηκε του δώσανε 76 χρυσές λίρες σε κάθε κλήρο.

Σ.Δ. : Το χωριό τότε τα άτομα του χωριού;

X.X. : Όχι άτομα, κλήρο 64 αδέρφια είναι κλήρο.

Σ.Δ. : 64 άτομα εδώ από το χωριό;

X.X. : Όλοι από το χωριό είναι 64 κλήρα είναι κατάλαβες. Ύστερα εσύ έχεις δύο παιδιά τρία παιδιά τα αγόρασες ύστερα όταν ήρθε η κατοχή όργανες όπου έβρισκες όργανες από κλήρο έγινε...(γελάει).

Σ.Δ. : Τότε με την Μικρασιάτικη καταστροφή άκουσα ότι πήγαν και από το χωριό να πολεμήσουν στην Τουρκία.

X.X. : Βέβαια ήταν από εδώ ήταν πολύ, τέσσερα άτομα σκοτώθηκαν από εδώ, βέβαια. Πήγαν να πολεμήσουν. Ήτανε μέσα στην Τουρκία. Εδώ καμιά είκοσι άτομα ήτανε και παραπάνω στην Τουρκία είχαν πολεμήσει και δύο άτομα ήταν αιχμάλωτοι τους είχαν πιάσει. Ότι δεν μπορούσαν να τους μαζέψουν είχαν ανοίξει τα σύνορα από εδώ, από εκεί ύστερα γιατί τότες ήτανε η Τουρκία δύο κόμματα ο Κεμάλ και ένας άλλος ήτανε είχανε ταραχές αναμεταξύ τους μαλώνανε και τότες πήγανε όπως είναι το ΝΑΤΟ πήγανε ενίσχυση αυτοί εκεί, αφού πήγαν για ενίσχυση μόλις είδαν αυτοί οι πρόσφυγες στρατός άντε ύστερα ζημία τους κάνανε στους Τούρκους πόλεμος εκεί κηρύχτηκε ο πόλεμος.

Σ.Δ. : Εδώ ένα τάφο που έχει Τσούρτσεφ Γκρόπ στην αγία Παρασκευή αυτό τι είναι; Ένα μνήμα που έχει που πάνε.....

X.X. : Ααα εκείνος ήταν δεν ξέρω τι, μάγια έκανε, θαύματα πώς να σου πω εθίματα είναι εκείνα.

Σ.Δ. : Πάνε εκεί βάζουν ένα λεφτό να τους κάνει καλά;

X.X. : Έτσι είναι θα ρίξεις μια δραχμή εκεί θα ανοίξει εκεί χώμα παίρνεις κάτι γίνονται γίνονται θαύματα εκεί.

Σ.Δ. : Παλιά είχατε και χασίσι εδώ τρώγατε χασισόπιτες και έτσι;

X.X. : Α ρε δεν ξέραμε.... Πρώτη μας δουλειά ήτανε αβε ξέρεις πόσο ο παππούς μου προπαντός είχαν καλαμπόκι βάζανε και μες στα καλαμπόκια τα βάζανε, αυτά πριν τα κόψεις τα καλαμπόκια πας το θερίζεις και φτιάχναμε κλωστές φτιάχναμε **φαρτόμες** (σχοινιά), φτιάχναμε φαγητά, κοπανούσαμε αλάτι και τέτοιο και τρώγαμε που λες, δεν ξέραμε και κοιμόμασταν (γελάει). Ύστερα με το ανταρτοπόλεμο ο στρατός όταν ήρθε εδώ άρχισαν να μαγειρεύουν και δίνανε στα παιδιά άπαντα δεν ξέραμε εμείς εεε στιβάδες είχαμε εδώ τόσα μαζεμένα, που να ξέρεις τι είναι; Είχαμε και μια εκκλησία στο Βορδαρ Μοναστιρτσε εκεί είχε μια, οι γέροι λέγανε οι Τούρκοι από τα Bitola με κανόνια την διέλυσαν, τρεις κοπέλες ήταν μέσα καλόγριες τις σκοτώσανε εκεί γκρεμίστηκε και ακόμα τα θεμέλια είναι εκεί.

Σ.Δ. : Αυτό πότε έγινε περίπου;

X.X. : Παλιά πολύ παλιά ήτανε όταν ήταν οι Τούρκοι τότες.

Σ.Δ. : Ήθελαν να το χαλάσουνε επίτηδες ρίζανε εκεί;

X.X. : Βέβαια τους χριστιανούς όταν ήρθανε πρωτοήρθανε ότι έβρισκαν χριστιανικό το γκρεμίζανε.

Σ.Δ. : Παλιά ο κόσμος εδώ τράβηξε γιατί μιλούσε τα ντόπια εδώ και έτσι;

X.X. : Ήταν καθαρό εδώ δεν ήθελαν άλλη ράτσα μέσα όλοι αγαπημένοι ήτανε χορούς τραγούδια να κελαηδάνε, γάμους να κελαηδάνε ντόπια να μαζεύεις καλαμπόκια μια βδομάδα στην αυλή ώσπου να τα καθαρίσεις εεε όλη την νύχτα τραγούδια, ο άλλος να πάει να βοηθάει τον άλλο να πει να βοηθάει γάμους γλέντια, τώρα πας εκεί να ξέρεις να μην μιλάς. Ένα να σου πω ένα πράγμα ο αδελφός μου είχε πάει στη φυλακή και ένας από την Κέλλη, δύο απολύθηκαν από την φυλακή και εκείνος από την Κέλλη ήρθε να αγοράσει βόδι, χρειάζεται ζευγάρι. Και πάει που λες εδώ στο χωριό δεν βρήκε του λέει στον αδερφό μου ποιος ξέρει; Στην Παλαίστρα θα πας. Πάει στην Παλαίστρα του λέει θέλω ένα βόδι, θα σου δώσω ένα βόδι, αλλά εκεί που μιλούσανε μακεδονικά στα ντόπια άρχισε να μιλάει ελληνικά εκείνος από την Κέλλη φωνάζει γιατί τι φοβάσαι λέει γιατί μιλάς ελληνικά; Αβε δεν φοβάμαι αλλά τα έχω πληρώσει λέει έξι φορές με έχουν τιμωρήσει εμένα τώρα είναι πληρωμένα αυτά πρέπει να τα μιλήσω (γελάει).

Σ.Δ.: Πληρωμένη η γλώσσα.

X.X. : Πληρωμένη (γελάει) Σκάσαμε στα γέλια. Πάλι ένας από την Κέλλη, είχαμε με τον Μίλαν δουλέψει, λοιπόν δεν μπορούσαμε να φτιάξουμε μια αχυρώνα μόνοι μας πήραμε δύο

από την Κέλλη, μαστόρια. Και στον Ντάντσο (Ιορδάνης) τον Κωνσταντινόπουλο που είναι στην Γερμανία. Φτιάχνουμε, αυτός από την Κέλλη όταν ήρθε ο τακτικός στρατός, ένας αξιωματικός με δύο φαντάρους και ένας **σπίου** (ρουφιάνος) μαζί τους, αυτός ο μάστορας του είχε πεθάνει η γυναίκα του και στεκότανε στην πόρτα σκεφτότανε τι θα γίνει στην ζωή του, πως θα γίνει. Αυτός έρχεται πλησιάζει εκεί του λέει στον αξιωματικό τον βλέπεις εκείνος που κάθεται εκεί; Είναι Βούλγαρος. Του λέει ο αξιωματικός λέει «καλά λέει πως βρέθηκε αυτός Βούλγαρος εδώ;», «Βούλγαρος είναι», «από που είναι», «από την Κέλλη», «εσύ από πού είσαι;», «από την Κέλλη» «και εσύ Βούλγαρος είσαι» ε να του γ... την μάνα λέει (γελάει). Πάλι σκάσαμε στα γέλια.

Σ.Δ. : Και όλα τα χωράφια τα ονόματα έτσι είναι ντόπια.

Χ.Χ. : Ντόπια είναι. Πάλι έχει τέτοια παραμύθια πολλά. Μαλώνανε στην Βεύη άλλοι φαντάρους άλλοι Έλληνες. Τουρκοκρατία. Ένας παίρνει την οικογένεια από την Βεύη πάει μέχρι Αθήνα τα σπουδάζει εκεί τα κάνει λοιπόν, τετραπέρατοι. Βγάζει το παιδί λοχαγό. Το βγάζει το παιδί λοχαγό όταν ήρθαν η απελευθέρωση εδώ ένας που ήταν από τους Τούρκους που ήρθαν εδώ κάθισε στην Βεύη και ένα τάγμα στην Βεύη. Στο τάγμα δύο λοχαγοί ήτανε ένας λεγότανε Κωτσόπουλος και ο άλλος λεγότανε Κωτσόπουλος τώρα ο διοικητής του λέει στο υποκόμο, μου τα έλεγε ο Βευιώτης, του λέει πήγαινε να μου φέρεις τον Κωτσόπουλο ο υποκόμος του λέει: «ποιόν να φέρω τον Βούλγαρο ή τον Έλληνα;» Εκείνος το άκουσε. Βρε γ... λέει εγώ από εδώ έφυγα πήγα εκεί λέει σπούδασα τα παιδιά και με λέει πάλι Βούλγαρο! (γελάει). Ποιόν να φέρω τον Βούλγαρο ή τον Έλληνα; Τι τα θέλεις τα άστρα;

Σ.Δ. : Τότε όταν ήταν οι Γερμανοί όταν φεύγανε τους είχαν ανατινάξει οι αντάρτες μια γέφυρα στην Βεύη;

Χ.Χ. : Δεν ξέρω να σου πω.

Σ.Δ. : Έτσι είχα ακούσει όταν φεύγαν οι Γερμανοί στο Κλάπαλο στην Βεύη είχε μια γέφυρα λέει..

Χ.Χ. : Αααα εγώ ήμουν εκεί. Λοιπόν έρχεται που λες ένας φαντάρους είχε μείνει από τον πόλεμο εγώ είχα κάνει το σπίτι το δικό μας το σπίτι πέρα που είχαμε το παλιό με τον πατέρα μου, μαραγκός ήταν είχε μείνει εδώ στην Βεύη και μαραγκός ήτανε έφτιαχνε παράθυρα ,έτυχε και αυτός μαζί μου εκεί μας παίρνουν οι αντάρτες από εδώ μας συγκεντρώνουν εκεί στην Γκίονιτσα κασμάδες φτυάρια και πηγαίνουμε του λέω, αυτός ήταν πρόσφυγας από την Ρωσία, είχε έρθει ο κομμουνισμός, του λέω καλά λέω τι θα γίνει ο

κομμουνισμός, εσύ ήσουν εκεί κομμουνισμό τι γίνεται πως γίνεται; Κοίταξε λέει ο κομμουνισμός αυτοί που θα είναι σπουδαγμένοι πάλι θα είναι αυτοί, αυτός που θα είναι μπουνταλάς πάλι θα είναι μπουνταλάς, δεν μπορεί να σε βάλει εσένα στην καρέκλα. Αα έτσι είναι του λέω. Και πάμε που λες εκεί στο Κλάπαλο που λες εκεί σκάβαμε σκάβαμε σκάβαμε βάζουν νάρκες και φεύγουμε από εκεί αφήνουμε..

Σ.Δ. : Ποια χρονιά ήταν τότε αυτό;

Χ.Χ. : Όταν φεύγαμε νομίζω δεν θυμάμαι και φεύγουμε που λες εκεί τα αφήνουμε σε ένα μέρος εκεί, τα πήραν οι αντάρτες και ήρθαμε. Το πρωί οι Γερμανοί πάνε εκεί βλέπουν σκαμμένο αλλά έξυπνοι εκείνοι με τα πολυβόλα τακατακα το μέρος όλο το ανιχνεύσανε εκεί και σηκώσανε οι νάρκες και περάσανε. Μια στροφή είναι εκεί Κλάπαλο. Έτσι και πάλι στην Γερμανία όταν ήμουν ήταν ένας Σέρβος μιλούσαμε του λέω «πως θα γίνει τι κομμουνισμός εκεί με τον Τίτο; Άμα αναλάβει τι θα έχουν οι άλλοι; Λέει «πέντε κεφάλια άμα βγάλει, οι άλλοι θα μείνουν πάλι το ίδιο δεν είναι πρόβλημα λέει» κατάλαβες;

Απομαγνητοφώνηση της Συνέντευξης του Χ.Χ. (75 ετών) από την Σοφία Δονάκη (Σ.Δ.) στο χωριό Λόφοι – Φλώρινας

Σ.Δ. : Πότε και που γεννήθηκες;

Χ.Χ.: Γεννήθηκα 2 Ιανουαρίου το 1945 στους Λόφους. Φτώχεια εκείνα τα χρόνια το 41 κατοχή, μεγάλη οικογένεια, υπηρέτησα φαντάρος μετά μετανάστης το 68 έφυγα Αυστραλία. Ζόρια και στην Αυστραλία έκατσα εννιά χρόνια ε γύρισα με σκοπό να ξαναπάω πίσω αλλά δεν εδώ πέρα μείναμε. Έτσι που λες η ζωή δύσκολη. Τώρα είμαι μόνος έχω εδώ το αμπέλι ασχολούμαι λίγο με το αμπέλι άλλα πράγματα τι να πούμε τώρα;

Σ.Δ. : Συνταξιούχος;

Χ.Χ. : Συνταξιούχος του ΟΓΑ με πολύ μικρή σύνταξη 350 Ευρώ τα ένημα 3200 ένημα τα χάσαμε δεν δικαιούμαι από εκείνα οικοδομικά τεχνικά όλα και παίρνω αυτή του υπερήλικα την εθνική σύνταξη 360 Ευρώ. Δυσκολεύομαι πολύ δυσκολεύομαι, τώρα από Αυστραλία περιμένω κάτι άμα πάρουμε λίγα, πήγα έχω κάνει χαρτιά εκεί πέρα αλλά έχει αργήσει και από εκεί είναι δύο- δυόμιση χρόνια και δεν έχω κανένα αυτό.

Σ.Δ. : Τα ένημα γιατί τα έχασες;

Χ.Χ.: Τα ένημα επειδής εγώ δεν είχα ασφάλεια ΟΓΑ δεν πλήρωνα, είχα ΙΚΑ δεν συμπληρώνω πρέπει να έχεις 4500 ένημα. Αν ήμουν ασφαλισμένος στον ΟΓΑ ενσωματώνονταν τα ένημα θα πήγαιναν στον ΟΓΑ θα πήγαιναν θα υπολογιζόντουσαν και αυτά.

Σ.Δ.: Πες μου από τότε που γεννήθηκες στην κατοχή τι θυμάσαι, από τους Γερμανούς τίποτα;

Χ.Χ.: Εεε θυμάμαι λίγα πράγματα αν και μικρός ήμουνα θυμάμαι, από τον εμφύλιο θυμάμαι λίγα πράγματα 50-51 θυμάμαι μερικά πράγματα.

Σ.Δ.: Πες μου για τον εμφύλιο τι θυμάσαι;

Χ.Χ. : Όταν ήταν ο εμφύλιος θυμάμαι, τώρα τι να θυμάμαι; Κοίταξε να δεις εδώ στο χωριό ο κόσμος ήτανε τρομαγμένος είχαμε εκεί στο ύψωμα στρατό ένα λόχο τα βράδια γύριζαν στα σπίτια οι άντρες του ελληνικού στρατού θυμάμαι κάμποσα πράγματα αν και μικρός ήμουνα. Εδώ όταν ήμουνα μικρός πήγαινα είχαμε λίγα πρόβατα δεν μας αφήνανε εδώ ο στρατός δεν

μας άφηνε από εδώ από τον δημόσιο δρόμο και προς τα πάνω δεν μας άφηνε διότι και μας έριχναν εάν τυχόν πηγαίναμε με τα πρόβατα προς τα πάνω μας έριχναν, μας έριχναν για να μην δώσουμε πληροφορίες στους παρτιζάνους ή να μην μας πάρουνε και δεν μας άφηναν προς τα πάνω να πηγαίνουμε. Και θυμάμαι μια δόση όλμους, πέσανε όλμοι δεξιά αριστερά έξω στα πρόβατα εκεί πέρα που ήμασταν προς τα πάνω.

Σ.Δ. : Είχατε οικογενειακός δικά σας πρόβατα;

Χ.Χ. : Τότες κοίταξε να δεις μεγαλώσαμε τότες με τα πρόβατα όλιοι, όλα τα σπίτια είχαν από λίγα πρόβατα μεγαλώσαμε με το γάλα και το τυρί άλλα πράγματα δεν είχαμε. Το ψωμί δεν μας έφτανε, δεν είχαμε ψωμί. Άμα δεν ήτανε το τυρί και το γάλα, με τα πρόβατα μεγαλώσαμε.

Σ.Δ. : Πως ήτανε, όλη η οικογένεια σε ένα σπίτι;

Χ.Χ. : Έξι σε ένα σπίτι, έξι παιδιά έξι αδέρφια και σε ένα δωμάτιο, στο δίπλα δωμάτιο τα ζώα τα βόδια και στο άλλο το δωμάτιο εμείς. Σε ένα δωμάτιο. Άσε άσε δύσκολα. Τώρα είμαι 75χρονών το 45 γεννηθείς εε τα σκέφτομαι μερικές φορές. Έτσι που λες.

Σ.Δ. : Το σπίτι πέτρινο;

Χ.Χ.: Το σπίτι το παλιό εκεί; Το γκρεμίσαμε το σπίτι πέτρινο ήτανε. Το έχουμε γκρεμίσει εκείνο τώρα έκανε ο αδερφός μου εκεί ένα σπίτι.

Σ.Δ. : Τι ρούχα φορούσατε τότε τα παραδοσιακά;

Χ.Χ. : Οι γέροι εγώ πρόλαβα να πούμε τους αρκετά γέρους φορούσανε τα παλιά, την παλιά ενδυμασία έτσι με κάτι μάλλινα κάτι αυτά σαν είδος τσολιάδες αλλά μετά εμείς ... οι γέροι όμως πρόλαβα εγώ φορούσαν αυτή την στολή.

Σ.Δ. : Νηπιαγωγείο, σχολείο;

Χ.Χ. : Ναι τελείωσα το δημοτικό ήμουν καλός μαθητής, πολύ καλός μαθητής, ήταν να πάω γυμνάσιο πήγα τότες με γραπτά ήτανε έδωσα τα γραπτά πέρασα αλλά δεν πήγα διότι ήμουν δεκατεσσάρων χρόνων το δημοτικό το έβγαλα δεκατεσσάρων χρόνων. Άργησα να πάω δημοτικό οχτώ χρονών ήταν κλειστά τα δημοτικά τα σχολεία κατάλαβες, στα χωριά εδώ πέρα και πήγα με τα ζώα. Μετά όταν άνοιξαν τα σχολεία ήμουν οχτώ χρονών και πήγα κανονικά, δεν έμεινα σε καμία τάξη και καλός μαθητής και μέχρι το μεσημέρι με τα ζώα το απόγευμα σχολείο ή πρωί σχολείο το απόγευμα με τα ζώα. Με τα πρόβατα. Δεν πήγα εκεί γιατί μου

φάνηκαν οι άλλοι πιο μικροί από εμένα, εγώ ψιλός δύο χρόνια μεγαλύτερος γι' αυτό δεν πήγα στο γυμνάσιο και μετά έκανα κάτι χαρτιά ήταν τότες ένα βασιλικό εθνικό ίδρυμα για τέχνη να μάθεις οτιδήποτε, χτίστης ξέρω εγώ έκανα τα χαρτιά μου βγήκαν τα χαρτιά να πάω στην Κω δεν πήγα διότι μου φάνηκε μακριά έκανα καμιά έξι οχτώ μήνες εδώ γεωργική σχολή στην Φλώρινα. Έτσι πήγα κανένα οχτάμηνο ένα χρόνο. Από μικρό παιδί σε ξένες δουλειές. Από δέκα χρονών, δέκα-δώδεκα χρονών πήγαινα να μαζεύω ροδάκινα κάτω στην Έδεσσα, ροδάκινα και μήλα και κεράσια για να βγάλουμε κανένα.... Εδώ σκάβαμε βγάζαμε πέτρες για να πάρουμε κανένα φράγκο, δουλειές δεν υπήρχαν εδώ πέρα βγάζαμε πέτρες και τις πουλούσαμε, πάντα εργάτης. Και στην Αυστραλία εντάξει δούλεψα αρκετά εκεί πέρα όταν φύγαμε εμείς Αυστραλία, εδώ δεν είχε ρεύμα ηλεκτρισμό δεν είχαμε τηλεοράσεις τίποτα δεν υπήρχε αρχάς το 65 και όταν πήγα στην Αυστραλία πρωτοείδα, μάλλον ναι στην Αυστραλία στο καράβι πήγα με υπερωκεάνιο με ένα Ελληνίς λεγότανε. Στο καράβι είδα τηλεόραση και αυτά.

Σ.Δ. : Σου άρεσε η Αυστραλία ή;

Χ.Χ. : Μου άρεσε, η Αυστραλία πολύ μου άρεσε διότι εδώ όταν φύγαμε εκείνα τα χρόνια εδώ ήτανε πώς να σου πω σαν παράδεισος. Και μετά τώρα αλλάξανε τα πράγματα η Αυστραλία είναι κράτος, δίκαιο με δουλειές δεν υπάρχει εκεί πέρα στην Αυστραλία ψέμα και ξέρω εγώ αυτά..

Σ.Δ. : Όπως εδώ αυτά που γίνονται.

Χ.Χ. : Ε ναι, τι άλλο να πούμε;

Σ.Δ. : Τα αδέρφια σου τώρα που βρίσκονται είναι εδώ στο χωριό;

Χ.Χ. : Έχω έναν αδερφό εδώ και έναν στην Αυστραλία, έχω και αδερφό του πατέρα μου στην Αυστραλία, θείο έχω στην Αυστραλία εε τώρα θα πάω πάλι έτσι μια βόλτα γάμος γίνεται κάνει ο αδερφός μου ένα γάμο παντρεύει το παιδί θα πάω για κάνα μήνα δύο αν και είναι αρκετά ακριβά τα εισιτήρια αλλά θα βοηθήσουν λίγο και αυτοί.

Σ.Δ. : Στο σπίτι μικροί μιλούσατε ντόπια και μετά στο σχολείο μάθατε ελληνικά ή, πώς ήταν τότε;

Χ.Χ. : Ντόπια στο σπίτι, όχι μόνο στο σπίτι σε όλο το χωριό μιλούσαμε τα ντόπια, όποιος δεν πήγε δημοτικό δεν έμαθε ελληνικά αν έμαθε έτσι από καμία λέξη έτσι αρπαχτά. Διότι εγώ όταν ήμουν φαντάρος βρέθηκα με παιδιά εδώ από τα χωριά μας και από το χωριό το δικό μας

που δεν πήγανε που ήσανε τσοπαναράιοι με τα πρόβατα με τα ζώα, δεν πήγαν σχολείο δεν ξέρανε ελληνικά και θυμάμαι πολύ καλά στην Σύρο στο κέντρο εκπαίδευσεως εκεί πέρα μου λέει, είχα έναν φίλο εκεί πέρα εδώ από το χωριό μου λέει ρε Κ. μου λέει, λες ότι χωριανοί είστε αυτός δεν ξέρει ελληνικά τι χωριανοί είστε; Του λέω Βασίλη εμείς μιλάμε άλλη γλώσσα εκεί πέρα δεν πήγε σχολείο και δεν έμαθε ελληνικά.

Σ.Δ. : Αυτοί που δεν ξέρανε είχαν κάποια προβλήματα στο στρατό ή όχι;

Χ.Χ. : Εεε προβλήματα, σίγουρα κάποια προβλήματα τα είχανε, δεν τους βλέπανε έτσι με καλό μάτι ξέρω εγώ ή για καθυστερημένους τους περνούσανε ή για τίποτες άλλο είχανε προβλήματα.

Σ.Δ. : Ο κόσμος πότε άρχισε να μεταναστεύει από το χωριό;

Χ.Χ. : Ο κόσμος άρχισε να μεταναστεύει μετά το πενήντα, ο θείος μου έφυγε το πενήντα τέσσερα στην Αυστραλία αλλά και παλιά, παλιά εγώ είχα τον παππού μου στην Αυστραλία έφυγε το τριάντα έξι από τους παλιούς μετανάστες το τριάντα έξι εκεί έμεινε πέθανε εκεί πέρα δεν γύρισε ποτέ. Τον έλεγα εγώ να έρθει εδώ πέρα στο χωριό να πεθάνει έλεγε, αυτός επειδή έτσι δεν οικονόμησε λεφτά εκεί πέρα πώς να σου πω; Ήταν εκεί εδώ έχασε τρεις γιούς ένας στον εμφύλιο άλλος πέθανε από αρρώστια άλλος σκοτώθηκε πάλι στον εμφύλιο, η γυναίκα του παππού μου η γιαγιά επειδή ήτανε παρέα με τέσσερα πέντε άτομα στην Αυστραλία οι άλλοι γυρίσανε, αυτός δεν γύρισε διότι εκεί που δουλεύανε στην Αυστραλία κάνανε αποξήλωση κατάλαβες παλιοί μετανάστες ο εργολάβος δεν τους πλήρωσε και οι άλλοι εε μάσανε έτσι λίγα για τα εισιτήρια ήρθαν. Ο παππούς μου έμεινε για να πάρει τα δεδουλευμένα τα λεφτά δεν τα πήρε τον παράτησε και η γυναίκα και δεν ήθελε να γυρίσει ο παππούς μου από εκεί πέρα, κάτι τέτοια.

Σ.Δ. : Πες μου για τα έθιμα εδώ πέρα για τους γάμους, βαφτίσια, αρραβώνες κάτι διαφορετικό αν θυμάσαι από αυτά τα πράγματα από πιο παλιά;

Χ.Χ. : Οι αρραβώνες περισσότερο με προξενιό γινόντουσαν, αλλά οι γάμοι ήσανε πολύ πιο ευχάριστοι από τώρα, πιο ευχάριστοι. Όλη μέρα τα όργανα παίζανε το χωριό έξω κάθονταν όλοι έξω πιο χαρούμενοι ο κόσμος ήταν πιο χαρούμενος παλιά. Μπορεί να ήτανε πολύ φτωχός αλλά ήσανε πιο χαρούμενοι. Τώρα είναι το άγχος κυριαρχεί το άγχος, το άγχος και τώρα τελευταία και δουλείες δεν υπάρχουν ο κόσμος είναι πολύ.. και ακρίβειες ξέρω εγώ. Είναι πολλά τα προβλήματα.

Σ.Δ. : Πολύ μου το έχουν πει, παρόλο που ήταν φτωχικά, καλύτερα περνούσανε.

Χ.Χ. : Ε ναι, ναι, ναι ήταν πιο χαρούμενη η ζωή πώς να σου πω επειδή ο κόσμος τότε δεν γνώριζε πολλά πράγματα δεν υπήρχε ενημέρωση τηλεόραση δεν υπήρχε, για παλιά τότε, ραδιόφωνο δεν υπήρχε τσαπτσουπ κανένα ραδιόφωνο και εκείνο έπρεπε να παίζει μουσική καθαρή μουσική πατριωτική άμα δεν έπαιζε τέτοια μουσική.. (γελάει). Έτσι που λες τα πράγματα δύσκολα, δύσκολα μεγαλώσαμε ε τι να κάνουμε;

Σ.Δ. : Πες μου για τα Χριστούγεννα με τις φωτιές με τα Μπαμπάρια, Κόλεντα;

Χ.Χ. : Α ναι τότες εκεί, αν και συνεχίζονται τα έθιμα, όχι με εκείνο το στυλ τότες ήσανε πολύ διαφορετικά τα πράγματα. Πολύ χαρούμενα γιορτάζαμε τα έθιμα τα Χριστούγεννα, Πάσχα, φωτιές το ένα το άλλο, τα Μπαμπάρια. Τα Μπαμπάρια τότες δεν μπορούσες να ζυγώσεις μπορούσαν και να σε σκοτώσουν θυμάμαι με το διπλανό το χωριό την Βεύη συναντήθηκαν τα Μπαμπάρια στα σύνορα στο ενδιάμεσο ε σκοτώθηκαν στο ξύλο.

Σ.Δ. : Είχε και η Βεύη Μπαμπάρια τότε;

Χ.Χ. : Τότες κάνανε ναι, κάνανε όλα τα χωριά και είχανε κάτι μερικά έτσι σαν προηγούμενα με τους Βευηώτες εδώ οι δικοί μας εκεί το δικό μας το χωριό η Λόφοι και ευκαιρία σου λέει να ρίξουμε ξύλο εκείνη την μέρα, τώρα Μπαμπάρια που ήταν πιο ελεύθερο το ξύλο. Και συναντήθηκαν τελικά στην Σούα Τσέσμα (όνομα πηγής-στεγνή/ξερή βρύση) εκεί στα σύνορα πολύ ξύλο έπεσε δηλαδή εγώ δεν τα θυμάμαι αυτά αλλά είναι γνωστό έτσι έγινε έχει μείνει στην ιστορία.

Σ.Δ. : Αυτά τα έθιμα με τις φωτιές τα Μπαμπάρια από πού έτσι έχουνε βγει έχεις ακούσει τίποτα από παλιά πως και τι;

Χ.Χ. : Τα έθιμα αυτά απ' όταν άρχισα να θυμάμαι μικρός τώρα κάτι δεν έχω ακούσει, γινόντουσαν τα έθιμα όλα αυτά και πολύ πιο διαφορετικά πιο χαρούμενα, τώρα έχουνε ξεχαστεί κάμποσα έχουν ξεχαστεί από τα παλιά τα έθιμα αν και μερικά συνεχίζονται αλλά όχι σε τέτοιο ρυθμό με τέτοιο ενδιαφέρον.

Σ.Δ. : Από τις εκκλησίες τίποτα πότε χτίστηκαν τι θυμάσαι.

Χ.Χ. : Εκκλησίες παλιά δεν θυμάμαι πότε χτίστηκαν αλλά και εγώ έχω χτίσει μια εκκλησία έχω φτιάξει την καινούρια τον Άγιο Γεώργιο (Μελίτη), σιδεράς είμαι, όχι τον Άγιο Δημήτρη.

Σ.Δ. : Σαν σιδεράς βοήθησες εκεί;

X.X. : Εγώ τα έβαλα τα σίδερα ε, έκανα πολύ δουλεία εκεί πέρα άφησα και ένα ποσό εκεί πέρα. Σε εργολάβο την είχανε δώσει την εκκλησία εκεί ο παπάς σε εργολάβο, ε έδωσε στον παπά λίγα λεφτά εκεί πέρα ήταν ο άλλος παπάς.

Σ.Δ. : Αυτά τα τοπωνύμια που έχουμε εδώ όπως το Σούα Τσέσμα, Γκιούπτσκα Βοδενίτσα όλα αυτά είναι ανάλογα, αυτά πως βγήκανε;

X.X. : Αυτές οι ονομασίες από παλιά όλα έχουνε την έννοια τους, το όνομα τους για παράδειγμα όπως είναι η ονομασία, έτσι ήταν το μέρος. Λένε «Ντάπια» νταπ είναι η οξιά τότες ήτανε πυκνό είχε πολύ δέντρο από την οξιά, είναι όλες η ονομασίες να εδώ που είμαι εγώ λέγεται Τσερν Μπρέκ και τα χώματα είναι μαύρα έτσι είναι.

Σ.Δ. : Το Μπρεκ τι σημαίνει;

X.X. : Το Μπρεκ είναι ανάχωμα έτσι Μπρεκ πώς να σου πω ανάχωμα. Ένα πρανές μέρος λέγεται Μπρεκ.

Σ.Δ. : Για το πολιτιστικό σύλλογο στο χωριό τι ξέρεις, πότε ιδρύθηκε;

X.X. : Δεν θυμάμαι πότε ιδρύθηκε, παλιά αρκετά παλιά δεν υπήρχανε στα άλλα τα χωριά δεν υπήρχανε πολιτιστικούς συλλόγους και το δικό μας το χωριό ήτανε από όλα τα γύρω τα χωριά, ερχόντουσαν εδώ πέρα ήταν πολύ αυτό σε αυτά τα πράγματα αν και τώρα ε κάτι γίνεται και τώρα. Αλλά δεν θυμάμαι πότε ιδρύθηκε πρέπει να νε πριν είκοσι χρόνια.

Σ.Δ. : Τότε έχω ακούσει είχαν και φασαρίες στην αρχή επειδή τραγουδούσαν και έτσι τα ντόπια, ή όχι;

X.X. : Παλιά πολύ παλιά ντόπια δεν μπορούσες να τραγουδήσεις εδώ πέρα, δεν μπορούσες να τραγουδήσεις ντόπια. Ούτε να μιλήσεις ε κρυφά κάπου σε γνωστό και με αυτό. Αμέσως σε καλάγανε στο τμήμα σε καλάγανε. Η γλώσσα δεν ήταν ελεύθερη. Ξέρεις τι είναι να απαγορεύεις μια γλώσσα; Μπορείς να μιλάς είκοσι γλώσσες; Θα είσαι ο καλύτερος. Δεν μπορώ να καταλάβω, την γλώσσα την απαγορεύανε και χορούς τραγούδια τέτοια πράγματα τα απαγορεύανε. Εγώ για τραγούδια και για γλώσσα με είχαν καλέσει στο τμήμα.

Σ.Δ. : Πότε;

X.X. : Και τώρα γρήγορα ας είναι εικοσιπέντε τριάντα χρόνια. Όταν ήρθα από Αυστραλία το 74, βέβαια απαγορευόντουσαν η γλώσσα τα τραγούδια. Το ραδιόφωνο τότες και ραδιόφωνο κρυφά ακούγαμε ραδιόφωνο. Έτσι στα δικά μας τα ντόπια.

Σ.Δ. : Πότε άρχισε να αλλάζει αυτό; Γιατί τώρα τους αφήνουνε.

Χ.Χ. : Ε ναι τώρα μετά την μεταπολίτευση κάπως άρχισαν τα πράγματα μετά το 75 κάπως άρχισαν να αλλάζουν τα πράγματα. Ε παλιά ήταν πολύ αυστηρά σε αυτά τα πράγματα.

Σ.Δ. : Για την ομάδα του χωριού; Για τον Άρη Λόφων; Έχεις παίξει μπάλα εσύ;

Χ.Χ. : Η ομάδα εγώ λίγο έχω παίξει, ήμουν έχω κάνει και πρόεδρος στην ομάδα τέσσερα χρόνια, το γήπεδο όταν γινότανε εγώ ήμουν πρόεδρος, το καινούριο. Τέσσερα χρόνια έκανα.

Σ.Δ. : Πότε ήταν αυτό; Πότε φτιάχτηκε το καινούριο το γήπεδο;

Χ.Χ. : Το γήπεδο το 83-84 νομίζω άρχισε αλλά άργησε πολύ να γίνει. Δύο χρόνια κράτησε αυτό να γίνει το γήπεδο εκεί ήταν πολύ ανώμαλο το μέρος πολλά χώματα πολύ πρηνές ήτανε. Μετά η νομαρχία είχε φέρει ένα μικρό μηχάνημα δεν μπορούσε να κάνει τίποτες, ευτυχώς βοήθησαν εδώ οι εταιρίες ο Βαρβούτης και ο Ρόζας από εκεί μεριά με μεγάλα μηχανήματα και αμάξια είχαν φέρει και το κάναμε αυτό. Διαφορετικά είχε φέρει η νομαρχία μια μπουλντόζα μικρή και εκείνη για όργωμα ήτανε (γελάει) για να οργώνεις τα χωράφια.

Σ.Δ. : Άκουσα ότι είχαν βρει εκεί κάτι αρχαιολογικά, τίποτα τέτοια στο γήπεδο.

Χ.Χ. : Ε ναι βρήκανε, δεν ήσανε, κάτι κιούπια ήταν αυτά, κάτι κιούπια αυτά με αυτά νερό κρατούσανε Τούρκικα θα ήτανε μάλλον εκεί πέρα, πήλινα κατάλαβες; Εγώ προσπάθησα έτσι ένα μεγάλο να το βγάλω καθαρό αλλά μου έσπασε. Μάλλον νερό θα κρατούσαν εκεί πέρα σε αυτά. Εκεί το γήπεδο που έγινε εκεί τώρα λένε, λένε ότι οι γέροι ότι εκεί το χωριό πρωτοχτίστηκε. Η πρώτη, δεν ξέρω τώρα χρονολογία η πρώτη που ήρθαν εδώ και εγκαταστάθηκαν πιασαν το μέρος βρήκαν νερά ήτανε λάκα δεν έπιανε. Είχανε πρόβατα ξέρεις αυτές οι λίγες οικογένειες πέντε – έξι οικογένειες ήσανε με πρόβατα και βρήκαν κατάλληλο το μέρος είχε νερό, αέρα δεν το έπιανε και έχτισαν τα μαντριά εδώ πέρα ε καμία καλύβα έτσι θα τανε. Και εκεί που έγινε το γήπεδο εκεί ήταν τα πρώτα σπίτια γι' αυτό λέγεται Σέλιστσε (χωριουδάκι) .

Σ.Δ. : Από πού ήρθανε ξέρεις; Έχεις ακούσει τίποτα ή όχι;

Χ.Χ. : Εγώ έχω ακούσει ότι οι δικοί μας εδώ αυτές οι οικογένειες ήρθανε, δεν ξέρω πως λέγεται αυτό το μέρος, δεν μπορώ να το θυμηθώ....

Σ.Δ. : Από την Οχρίδα τίποτα ή..

X.X. : Όχι ναι ναι ναι από εκεί. Από την Οχρίδα από εκεί.

Σ.Δ. : Και ήρθαν εδώ βρήκαν εδώ κατάλληλο..

X.X. : Ε βρήκαν κατάλληλο μέρος εδώ πέρα. Τώρα από τα άλλα τα χωριά μπορεί να ήρθαν από άλλα μέρη κατάλαβες. Εμείς από εκεί μάλλον τους λέγανε Τσάμιδες τους δικούς μας.

Σ.Δ. : Για το εργοστάσιο (ΑΗΣ Μελίτης) και το πεδίο βολής;

X.X. : Καλό το εργοστάσιο αλλά αλλιώς μας τα λέγανε αλλιώς ήρθαν τα πράγματα. Λέγανε ότι θα δουλεύει τόσος κόσμος εδώ, οι τοπικοί θα δουλεύουνε. Ούτε ένα τέταρτο δεν δουλεύουν τοπικοί είναι όλοι δεν είναι τοπικοί είναι από άλλα μέρη κατάλαβες. Το πεδίο βολής ήτανε τόσα χρόνια έφερε πολλές ζημιές το πεδίο βολής και κακός που το κρατούσαμε εδώ πέρα τόσα χρόνια. Πολλές αρρώστιες έφερε το πεδίο βολής.

Σ.Δ. : Και δεν το ήξερε και κανείς ότι...

X.X. : Ε δεν το ξέρανε, βέβαια δεν το ξέρανε και αλλιώς τα νομίζαμε τα πράγματα νομίζαμε ότι δεν είναι ανθυγιεινά αυτά τα πράγματα και ξέρω εγώ. Και όμως ήτανε πολύ επικίνδυνα.

Σ.Δ. : Και τόσο κοντά στο χωριό.

X.X. : Πολύ κοντά, πολύ κοντά εδώ βάζανε τα κανόνια δίπλα εδώ στο χωριό, από εδώ βάλανε και πέφτανε στα πεντακόσια μέτρα.

Σ.Δ. : Παλιά τα ονόματα είχαν άλλη κατάληξη μετά αυτός που τα άλλαξε τι ήταν Πελλοπονήσιος;

X.X. Τα επίθετα και τα ονόματα και τα επίθετα τα άλλαζαν τότες. Γιατί τα άλλαζαν; διότι ήτανε τα επίθετα σλάβικα και ονόματα και επίθετα σλάβικα και όταν, ε ήταν αυτή πολιτική ήταν άτομα ήρθαν από κάτω έστειλε η Ελλάδα ξέρω εγώ. Εδώ στα παλιά τα χρόνια στα μέρη τα δικά μας οι δάσκαλοι, οι γραμματείς, οι παπάδες ήσανε Πελλοπονήσιοι. Από κάτω από την Ελλάδα, Πελοπόννησο. Και φαίνεται εδώ στο χωριό ήρθε Πελλοπονήσιος και έφερε Πελλοπονήσια επίθετα. Και στα άλλα τα χωριά επίσης. Σε –όπουλος ενώ ήσαν τα επίθετα τα ονόματα διαφορετικά.

Σ.Δ. : Τα ονόματα και από τα χωριά τα αλλάζανε π.χ. Ζαμπρτενι ήτανε.....

X.X. : Και στα χωριά, και τις ονομασίες από τα χωριά. Ονομασίες σε πολλά πράγματα αλλάζανε ονομασίες.

Σ.Δ. : Έτσι από πιο παλιά έχεις ακούσει ιστορίες από το χωριό επί Τουρκοκρατίας ή.....

Χ.Χ. : Ιστορίες πολλές ιστορίες έχω ακούσει, δεν τις θυμόμαστε, από τους γέρους. Οι Τούρκοι τότες ήσανε τσιφλικάδες εμείς ήμασταν υπάλληλοι δουλεύαμε γι' αυτούς όλα τα χωράφια ήτανε τσιφλίκι στο χωριό τα είχε ένας μπέης Τούρκος και δούλευαν οι άνθρωποι σαν υπάλληλοι και τους δίνανε λίγο γένημα για να ζυμώσουν κανένα ψωμί να' χουν. Πολλά χρόνια.

Σ.Δ. : Οι Τούρκοι πότε φύγαν από εδώ το δώδεκα;

Χ.Χ. : Μάλλον το δώδεκα πρέπει να φύγανε.

Σ.Δ. : Έχω ακούσει και στην Μικρασιάτικη καταστροφή μετά, ήταν και Λοφιώτες είχανε πάει από το χωριό.

Χ.Χ. : Πρέπει να ήσανε, βέβαια ήσανε και Λοφιώτες. Εγώ ατομικά που σου μιλάω από μικρό παιδί είμαι σε ξένες δουλειές. Δηλαδή έκανα δουλειές στα χωράφια, δουλειές μεγάλες δουλειές από δέκα χρόνων παιδί διότι ο πατέρας μου ήταν εξορία, τέσσερα πέντε χρόνια.

Σ.Δ. : Εξορία από τον εμφύλιο;

Χ.Χ. : Ναι μετά τον εμφύλιο, τότες στον εμφύλιο μετά τον εμφύλιο έκανε εξορία διότι είχε ο πατέρας μου, είχε δύο αδέρφια στον ερυθρό στρατό και έναν στον στρατό εδώ δηλαδή τότες δύσκολα χρόνια ήταν μωρέ. Γιατί είχε δύο αδέρφια λέει παρτιζάνους κατάλαβες. Ταλαιπωρήθηκε πολύ η οικογένεια μικρά παιδιά εμείς, έξι παιδιά με την μάνα μας εκείνα τα χρόνια και φτώχεια, είναι μερικά πράγματα δεν ξεχνιούνται.

Σ.Δ. : Και μετά αυτοί φύγανε αλλού, που λέγανε Ρουμανία, Πολωνία, Ρωσία ή έχουν μείνει εδώ; Έχεις σόι εσύ έξω;

Χ.Χ. : Κοίταξε εγώ έχω αδερφή της μάνας μου στα Σκόπια αλλά τώρα συγχωρεμένη είναι έχει πεθάνει και δεκαπέντε πρώτα ξαδέρφια έχω εγώ από εκείνη την μεριά. Κοίτα τώρα τότες μερικοί μετά τον εμφύλιο πιεζόντουσαν εδώ πέρα και αναγκάστηκαν και φύγανε πήγανε στην Γιουγκοσλαβία τότε πήγανε από εκεί μεριά διότι πιεζόντουσαν εδώ, για αριστερούς τους περνάγανε για άλλα πράγματα τους περνάγανε επειδή μιλάγαμε την γλώσσα αυτά τα ντόπια, αναγκάστηκαν οι άνθρωποι άλλοι ξενιτιά άλλοι φύγαν από εκεί μεριά. Φύγαν από εκεί μεριά και μερικοί δεν γυρίσαν, να εδώ από το χωριό μας δεν γυρίσανε δεν μπορούσαν να έρθουν και για αυτά, να δούνε το σπίτι που γεννήθηκαν να δούνε τους δικούς τους ανθρώπους.

Σ.Δ. : Και σήμερα είναι ή μπορούν σήμερα;

Χ.Χ. : Και σήμερα έτσι είναι ακόμα.

Σ.Δ. : Δεν τους αφήνουν; Και εσύ έχεις σχέσεις έτσι με τα ξαδέρφια σου;

Χ.Χ. : Εγώ έχω πάει, σε δύο γάμους έχω πάει. Αυτοί δεν έχουν έρθει. Ένας ξάδερφος μου έχει έρθει μια- δύο φορές ε αλλά αυτός γεννήθηκε εκεί πέρα. Αυτοί που γεννήθηκαν εκεί μπορούσαν κάποτε να έρθουν και τώρα μπορεί να είναι έτσι. Αλλά αυτοί που ήσανε γεννημένοι εδώ που έφυγαν πέρα είναι ακόμα και τώρα δεν μπορούν να έρθουνε. Θυμάμαι σε κηδεία στον ανιψιό της, η θεία μου είχε έρθει και με πλαστά χαρτιά δήθεν από Τσεχία, κατάλαβες. Με ψεύτικο διαβατήριο έτσι δήθεν από Τσεχία.

Σ.Δ. : Για να έρθει σε κηδεία.

Χ.Χ. : Για να έρθει σε κηδεία. Δύσκολα τα πράγματα είναι τόσα χρόνια τώρα εβδομήντα χρόνια. Αυτό το πράγμα δεν είναι καλό πράγμα.

Σ.Δ. : Αν θυμάσαι ακόμα κάποια ιστορία έτσι εδώ από το χωριό, οτιδήποτε με Γερμανούς με εμφύλιο.

Χ.Χ. : Ήμουν πολύ μικρός δεν θυμάμαι πολλά πράγματα. Από γέρους ιστορίες έχω εεε συζητάγανε οι γέροι, για τους Γερμανούς τότες. Φεύγανε πηγαίνανε σε αυτά πηγαίνανε σε κρυψώνες, σε γαλαρίες κρυβόντουσαν, στην Αχλάδα εκεί απάνω πηγαίνανε κρυβόντουσαν, κατάλαβες.

Σ.Δ. : Από τους Γερμανούς; Από βομβαρδισμούς;

Χ.Χ. : Από βομβαρδισμούς.

Σ.Δ. : Γινόντουσαν και εδώ βομβαρδισμοί.

Χ.Χ. : Πως δεν γινόντουσαν εδώ είχαν γίνει τόσες μάχες είχαν γίνει βέβαια.

Σ.Δ. : Εδώ γινόντουσαν μάχες οι Γερμανοί με τον ελληνικό στρατό ή και Γαλλικό ή άλλο στρατό;

Χ.Χ. : Και Γάλλοι ήσανε, Γερμανοί. Έχω ακούσει πολλά δεν μπορώ να θυμηθώ.

Απομαγνητοφώνηση της Συνέντευξης του Χ.Χ (78 ετών) από την Σοφία Δονάκη (Σ.Δ.) στο χωριό Λόφοι – Φλώρινας

Χ.Χ. : Γεννήθηκα το 1942. Να πούμε ότι έμεινα ορφανός από πατέρα;

Σ.Δ. : Ναι ότι θέλεις.

Χ.Χ: Μας άφησε ο πατέρας μου εννιά μηνών και μεγάλωσα μετά σε ξένο σπίτι. Στην γιαγιά μου δηλαδή πήγα, εκεί μεγάλωσα. Όταν ήρθαν οι Γερμανοί φεύγαμε από το χωριό όταν ήρθαν εδώ στο χωριό μας, προς την Αχλάδα εκεί και ο παππούς μου με είχε βάλει στην σέλα, στο γαϊδούρι, εγώ κοιμήθηκα μικρό παιδάκι, ας πούμε και γλίστρησα. Όπως έφευγε ο κόσμος προς τα πέρα, αυτοί ήταν, πώς να σου πω, πανικόβλητοι δεν με είδαν, όταν έπεσα στο χαντάκι εκεί πέρα με άφησαν πίσω. Πήγαν κανένα ενάμισο χιλιόμετρο μακριά προς την Μελίτη, ψάχνουν στην σέλα δεν έχει παιδί (γελάει) και ο παππούς Ηλίας λέει το παιδί δεν είναι εδώ «τι έγινε;» λέει. Έτρεξε πίσω τρέχοντας, με βρήκε εκεί στο χαντάκι, με πήρε και φύγαμε προς τα πέρα. Φορούσαμε τι να σου πω, φορούσαμε τσαρούχια, παντελόνια δεν φορούσαμε κοσούλες (πουκάμισα) φορούσαμε. Τσαρούχια από γουρούνι, έτσι είχε μεγάλη φτώχεια. Ε μετά από την κατοχή, που άρχισε εμείς, δεν ξέραμε ελληνικά παιδιά μιλούσαμε μακεδόνικα την μητρική μας γλώσσα στο σπίτι. Τα σχολεία άνοιξαν το σαράντα εννιά διότι και ο εμφύλιος έπεσε μετά και όταν πρωτοπήγαμε στο σχολείο δεν ξέραμε ελληνικά. Και ο δάσκαλος μας έβαζε να διαβάζουμε εμείς, που να διαβάσουμε ούτε ελληνικά ξέραμε ούτε γράμματα ούτε τίποτα. Γι αυτό και μας έδερνε πολύ, μας έπιανε από τον σβέρκο, μας χτυπούσε στο τραπέζι κάτω, να κλαίμε. Όχι μόνο αυτό αλλά και στα χέρια δέκα βέργες στο ένα χέρι, δέκα βέργες στο άλλο, γιατί δεν ξέραμε, από την πρώτη τάξη μεγάλα παιδιά ήμασταν τότε πρώτη τάξη. Μετά τα Χριστούγεννα, μας πέρασαν στην δεύτερη τάξη, στην δευτέρα. Δεν ξέραμε να διαβάζουμε πάλι. Όταν σχολούσαμε από το σχολείο πηγαίναμε παίζαμε στις αυλές. Μας παρακολουθούσε αυτός, αν μιλάμε μακεδονικά ή αν μιλάμε ελληνικά. Εμείς δεν ξέραμε τα ελληνικά μιλούσαμε στην δική μας την γλώσσα. Την άλλη μέρα που πηγαίναμε στο σχολείο μας έβγαζε εκεί πέρα στη σκάλα να λέμε προσευχή, δεν ξέραμε ούτε προσευχή. Όταν μπαίναμε μέσα μας έβγαζε «ποιός μιλούσε μακεδονικά;» , «ο τάδε και ο τάδε», «ελάτε εδώ». Βέργες ξέρεις να χτυπάει και να μελανιάζουν τα χέρια, γιατί μιλούσατε μακεδονικά. Μας έβαζε και στο ένα πόδι να καθόμαστε ένα τέταρτο χωρίς να πατήσουμε, αν πατήσουμε πάλι θα μας έδερνε. Ξέρεις τι γινότανε; Αυτό κράτησε πολύ και οι άλλοι δάσκαλοι αλλά όχι τόσο πολύ. Δεν μας άφηναν, δεν μας επέτρεπαν να μιλάμε μακεδονικά. Και στον εμφύλιο τώρα με τους Γερμανούς δεν θυμάμαι τίποτα μόνο όταν

φεύγανε, που φεύγανε αλλά δεν θυμάμαι καμιά ιστορία. Ε λέγανε ότι είχε εθνική αντίσταση κάναμε εδώ πέρα και το χωριό μας. Μετά το σαράντα πέντε -σαράντα έξι άρχισαν οι συλλήψεις δεν ξέρω γιατί; Κήρυξαν το κομμουνιστικό κόμμα παράνομο; Ε άρχισαν οι συλλήψεις μετά φυλακές, εκτελέσεις, ο κόσμος τρομοκρατήθηκε, άρχισαν να φεύγουν στο βουνό και το σαράντα εφτά, που ξεκίνησε ο εμφύλιος μέχρι τότε γίνονταν συλλήψεις σαράντα έξι-σαράντα εφτά και πολύ από εδώ τους στείλανε στην Γιάρο, εξορία δέκα άτομα, δεν ξέρω πόσοι ήτανε. Άλλοι στην Μακρόνησο. Αυτοί, που ήτανε φαντάροι καμιά πέντε-έξι παιδιά, στην Μακρόνησο τους στείλανε. Το σαράντα εφτά έγινε πάλι επιστράτευση, που λένε, επιστρατεύτηκαν όλα τα παιδιά εδώ στο χωριό μας με τον δημοκρατικό στρατό, που λέγαμε, με τους αντάρτες, τα μάζεψαν όλα τα παιδιά. Από αυτά σκοτώθηκαν πάρα πολλά στα βουνά. Άλλοι μείναν ανάπηροι και αυτοί που παραδόθηκαν τρία τέσσερα άτομα εντάξει. Αυτοί, που μείνανε ανάπηροι πήγανε έξω στο παραπέτασμα, που λέμε, δεν μπορούσαν να έρθουν εδώ να ξαναγυρίσουνε.

Σ.Δ. : Και σήμερα δεν μπορούν να γυρίσουν;

Χ.Χ : Και σήμερα. Πέθαναν όλοι αυτοί τώρα δεν τους επέτρεψαν να έρθουν εδώ. Αυτοί, που φύγανε με τις οικογένειες τους, τα κάψανε τα σπίτια όπως στην Νούνα εδώ, κανένα τέσσερα πέντε σπίτια κάψανε του βάλανε φωτιά. Τα χωράφια τους τα κατασχέσανε και δεν μπορούσαν να ξαναέρθουν αυτοί οι άνθρωποι δεν ξαναγύρισαν ποτέ. Από αυτά τα παιδιά είναι πολλά γραμμένα στο ηρώων αυτά τα παιδιά, που ήτανε πάνω, είναι πάρα πολλά γραμμένα εκεί στο ηρώων δεν θυμάμαι τα ονόματα τώρα να σας πω, περίπου εικοσιπέντε τριάντα παιδιά. Βγάλτε μια φωτογραφία, θα σας πω τα ονόματα πια είναι. Περίπου τριάντα παιδιά σκοτώθηκαν, όλα σχεδόν τι. Και το 1949 Ιούνιος τότε, αν θυμάμαι παιδί ήμουνα, ήρθε ένα στρατιωτικό εκεί στο περίπτερο που λέμε πάνω από την βρύση και τους μάζεψε όλους. Γέρους νέους στο τζέμς και τους στείλανε εξορία στην Μακρόνησο όλους μείνανε μόνο οι γυναίκες εδώ και τα μικρά παιδιά. Μεγάλη ταλαιπωρία, που λες. Και βγάζανε αγγαρεία, τότε περνούσαν οι αντάρτες από εδώ διότι ήταν σταυροδρόμι εδώ και βάζανε νάρκες στο δρόμο, δημόσιο δρόμο, που λέμε. Αλλά όταν έμαθαν ότι ταλαιπωρούνε τον κόσμο, δηλαδή πως βγάζανε αγγαρεία τους στέλνανε με τα κάρα, με μια σβάρνα από πίσω να πάνε από εδώ μέχρι τα σύνορα της Βεύης στην Σούα Τσέσμα (Ξερή Βρύση). Να σβαρνίζουν τον δρόμο άμα έχει καμιά νάρκη να την ανατινάξουν. Και από το χωριό μας μέχρι την Μελίτη τα σύνορα. Κάθε μέρα γινόταν αυτό. Μετά δεν βάζανε. Γιατί περνούσαν από εδώ τα τζέμς και πηγαίνανε στην Μελίτη τρόφιμα στον στρατό εκεί πέρα από την Βεύη προς την Μελίτη. Ε μετά αυτοί, τότε απολύθηκαν να σου πω από την Γιάρο, τέσσερα χρόνια τους δικάσανε αυτούς όλοι.

Τέσσερα χρόνια εξορία, μόλις τελείωσε ο πόλεμος, μετά από ένα χρόνο, γύρισαν. Διαλυμένο το χωριό όλα τα παιδιά σκοτώθηκαν κάθε σπίτι είχε και θύμα. Η κατοχή... Δεν θυμάμαι με τους Γερμανούς τίποτα, δεν θυμάμαι από ότι μου λέγανε. Δεν κάνανε κανένα κακό στο χωριό μας αυτοί, ούτε οι δικοί μας. Μια φορά εδώ ήρθαν δύο γερμανοί λένε από την Κάτω Βεύη, οι Κάτω Βεύη είχε Γερμανούς εκεί, που φύλαγαν τις γραμμές. Ήρθανε στο χωριό εδώ, γινότανε γλέντι στην πλατεία, είχαμε και ορχήστρα. Ε αυτοί σταμάτησαν από περιέργεια να δούνε πως γλεντάει ο κόσμος και μερικά άτομα από το χωριό μας, που ήτανε έτσι πιο... λέει να τους πιάσουμε να τους σκοτώσουμε. Και τότε ο παππούς Ηλίας τους λέει «ε να μην κάνετε καμιά τέτοια δουλειά γιατί θα το κάψουν το χωριό» λέει. Και έτσι σταμάτησαν. Άμα τους πιάνανε, εκείνη κατάλαβαν οι δύο γερμανοί αλλά είχανε και πιστόλια αυτοί, κατάλαβαν άρχισαν να κάνουν λίγο πίσω. Μην τους πειράξετε τους λέει γιατί θα το κάψετε όλο το χωριό. Ε δεν τους πείραξαν φύγαν αυτοί, δεν κάναν τίποτα και έφυγαν στην Κάτω Βεύη. Τώρα ότι μου έχουν πει για το σαράντα. Το 1940 όταν με τους Ιταλούς κηρύχθηκε ο πόλεμος, η πρώτη επιστράτευση ήταν εδώ στην Φλώρινα, πιο κοντά η Φλώρινα. Τους μάζεψαν όλους τους Φλωρινιώτες. Μαζεύτηκαν στο Ανταρτικό και εκεί ένας αξιωματικός, κρατάει λόγο, λέει «θα πάμε να πολεμήσουμε Θα σκοτωθούμε για την πατρίδα, θα κάνουμε αυτό θα κάνουμε εκείνο» και βγάζει το πιστόλι και σκοτώνει δύο παιδιά για να τους σπάσει το ηθικό, δύο παιδιά από την Πρέσπα. Έτσι μου έλεγε ένας, που ήταν εκεί μπροστά τους, και αυτός στρατιώτης. Σκότωσε δύο παιδιά, που λες και μετά ξεκίνησαν για την Κρυσταλλοπηγή, που πήγανε.

Σ.Δ. : Γιατί τα σκότωσαν τα δύο αυτά παιδιά;

Χ.Χ. : Για να τους σπάσει το ηθικό, ξέρω εγώ γιατί τα σκότωσε, τρελός θα ήτανε. Όχι βρε εκεί, που ήτανε πολλά παιδιά, πώς να σου πω, χίλια παιδιά –δύο χιλιάδες παιδιά μαζεμένα και σκοτώνει δύο παιδιά. Λέει «στο πόλεμο έτσι θα πάμε θα σκοτωθούμε», από την Πρέσπα ήταν εκείνα τα παιδιά, τα σκότωσε έτσι και ξεκίνησαν αυτοί για την πρώτη γραμμή. Μετά από δύο-τρεις μήνες μπροστά ήταν οι δικοί μας εδώ, δεν ξέρω στα Γιάννενα τι ήταν, εδώ όλοι ήταν δικοί μας. Μετά από τρεις μήνες, ήρθανε από την Αθήνα από τα νησιά Έλληνες στρατιώτες αλλά είχε πολύ χιόνι, όπως λένε, ξαπλώθηκαν εδώ σε όλα τα χωριά στην Φλώρινα μπήκαν μέσα στα σπίτια. Τα μουλάρια τα βάλανε μέσα στους στάβλους και μουλάρια είχανε. Όλο τον χειμώνα την βγάλανε εδώ. Κανένα έξι-εφτά παιδιά φοιτητές ήτανε αυτά ιατρική, γεωπονική κάτι τέτοια ήτανε, πήγαν σε ένα σπίτι στην Ζέβι. Εκείνος είχε δύο δωμάτια, ένα από εκεί ένα από εδώ και στην μέση ο διάδρομος. Το ένα το δωμάτιο το πιάσανε οι φοιτητές. Εκείνη τι κάνανε τώρα οι φοιτητές; Φύλαγαν σκοπιά με το όπλο. Γιατί;

Γιατί πριν ξεκινήσουν τους κρατάει λόγο ένας αξιωματικός εκεί πέρα και τους λέει « όταν πάτε εκεί πάνω στην Μακεδονία λέει να προσέχετε, το όπλο στα χέρια λέει και να πάτε δύο-δύο γιατί εκεί πάνω είναι Βούλγαροι όλοι λέει, σαν τους κύκλωπες είναι, τρώνε ανθρώπους λέει» (γελάει) κατάλαβες; Και αυτά τα παιδιά τρομοκρατήθηκαν. Η γιαγιά και ο παππούς, που ήταν τους λένε « ελάτε παιδιά να ζεσταθείτε να πλένετε τα πόδια σας έχουμε ζεστό νερό στην λεκάνη». Μωρέ εκείνοι δεν πάνε με κανέναν τρόπο. Μια δύο, μια βδομάδα πέρασε έτσι. 'Όταν πήγαιναν να κάνουν το νερό τους, με άλμα από την πόρτα να βγούνε έξω, να μην τους πιάσουν φοβόντουσαν (γελάει). Κατάλαβες; Μετά από μια βδομάδα ένα λέει « εγώ θα πάω, αν ακούσετε ότι φωνάζω να τρέξετε να με γλιτώσετε». Πηγαίνει εκεί πέρα, του βάζει μια λεκάνη ζεστό νερό, βγάζει τα παπούτσια, τα έβαλε τα πόδια, συζήτησαν και έφυγε μπήκε μέσα στο σπίτι, στο δωμάτιο και όλοι σηκώθηκαν λέει. Σηκώθηκαν «τι έγινε λέει;» Α ρε δεν ξέρω, σαν καλοί άνθρωποι, μου φαίνονται, λέει, αλλά μήπως μας καλοπιάνουν» λέει (γελάει). Την άλλη την μέρα ένα άλλο παιδί εγώ θα πάω λέει τώρα, αλλά αυτά ήτανε μορφωμένα παιδιά. Εκείνο το άλλο παιδί το ίδιο και εκείνο πέρασε καλά. Τον ρωτάνε «πως πέρασες;» «πολύ ωραία» λέει, «ε μας καλοπιάνουν» άλλος λέει «μας καλοπιάνουν, θα μας σφάξουν». Την άλλη μέρα άλλο παιδί και μετά όλα μαζί μέσα και συζητούσαν με τον παππού εκεί πέρα. Του λέει « ρε μπάμπια Χρήστο ξέρεις τι γινόταν; Πριν ανεβούμε στο τρένο μας κράτησε λόγο ένας αξιωματικός και μας είπε αυτό και αυτό λέει, γ'αυτό εμείς ήμαστε τρομοκρατημένοι έτσι». «Α ρε πώς θα σας σφάξουμε;» (γελάει), αυτό ήταν ένα περιστατικό. Αυτοί κάνανε δύο μήνες για να έρθουνε από την Αθήνα και τρεις μήνες εδώ κάτσανε, τελείωσε ο πόλεμος. Ως που να πάνε, μετά από τον Παπαγιάννη, την μεριά εκεί, κρατάει λόγο ένας αξιωματικός, μου λέγανε αυτοί, που ήταν μαζί τους εκεί «παιδιά αυτοί τελείωσαν» για τον δικό μας τον στρατό «τελείωσαν σκοτώθηκαν όλοι, τώρα θα πάει το άνθος της Ελλάδας». Δηλαδή άνθος ήταν αυτοί. Έως που να πάνε τελείωσε ο πόλεμος, μπήκαν οι Γερμανοί από την Θεσσαλονίκη διαλύθηκε ο στρατός. Αυτά τα δύο περιστατικά. Τώρα το χωριό μας ήτανε, ας πούμε, τσιφλίκι μέχρι το 1926. Και επί τουρκοκρατίας και μετά, μέχρι το 1926 ήταν τσιφλίκι. Οι άνθρωποι ζούσαν με κτηνοτροφία είχαν λίγα χωράφια τα είχαν αγοράσει από Τούρκους, τότε από την Μελίτη, η Μελίτη είχε Τούρκους τότε, τα αγόρασανε και με εκείνα την περνούσανε. Ήταν και τα παλιά αμπέλια τότε.

Χ.Χ. : Εκείνα δεν τους τα πείραζε ο μπέης. Αυτός ήτανε Τουρκοαρβανίτης, δεν ξέρω τι ήτανε, είχε το σπίτι του εδώ στο σχολείο, αυτό είναι το οικόπεδο του εδώ.

Σ.Δ. : Το σπίτι του ήταν εκεί στο σχολείο;

X.X. : Στο σχολείο απέναντι από το γραφείο στην γωνία ήτανε Κούλατο, τι λέγαμε, εγώ την πρόλαβα. Ήταν διώροφο σπίτι. Εκείνος ερχότανε, λένε κάθε... μια φορά την εβδομάδα, αλλά εδώ είχε υπαλλήλους, που παρακολουθούσανε το αγρόκτημα να πληρώνουν φόρους αυτά, και αυτός παρουσιαζότανε μια φορά την εβδομάδα. Αυτό το σχολείο, που είναι εδώ σήμερα ήτανε δικό του ας πούμε. Μετά το 1912 που ήρθαν οι Έλληνες φέρανε έναν άλλο τσιφλικά τον Παπαγιάννη, Κωνσταντινοπολίτης Έλληνας αυτός του το παραχώρησαν το τσιφλίκι σε αυτόν. Οι κάτοικοι πάλι υπέφεραν περισσότερο μετά, περισσότερο υπέφεραν και τελικά το 1926 αποφάσισε να το πουλήσει δεν ξέρω γιατί. Λέγανε ότι θα έφευγαν οι κάτοικοι από εδώ και θα πήγαιναν στο Ορέστικο στο Κλειδί εκεί, θα αγόραζαν χωράφια και εκεί θα πήγαιναν. Μόλις μαθεύτηκε, αποφάσισε να το πουλήσει. Ε έκαναν συμφωνία, πόσα λεφτά, τόσα. Χρυσά ήθελε αυτός ο καθένας θα πάρει 36 στρέμματα, τούρκικα τα λέγανε τότε 1600 μέτρα τότε ήταν το στρέμμα, 36 στρέμματα ο κάθε κληρούχος και θα πληρώσει χρυσά. Αλλά μετάνιωσε αυτός, του φάνηκαν λίγα, τον φωνάζει τον πρόεδρο μια μέρα τον Κόλε Νταφιάνοφ, του λέει, θα σου δώσω εκατό στρέμματα δωρεάν να χαλάσουμε την συμφωνία. Εκείνος δεν δέχτηκε ο Κόλες και έτσι το αγόρασαν το τσιφλίκι κράτησε αυτός για τον εαυτό του πεντακόσια στρέμματα στο Τσόρνο Πόλε, Το Τσόρνο Πόλε ξέρετε, που είναι, και το οικόπεδο. Μετά από καιρό το 1962 νομίζω πούλησε τα χωράφια ήταν η κόρη του, το 1962 τα πούλησε τα πεντακόσια στρέμματα. Οι κάτοικοι δεν θέλαν να μπουνε άλλοι από ξένο χωριό σε αυτό εδώ, να το πάρουν κάποιοι ας πούμε. Να μοιραστεί σε όλους. Έτσι και έγινε, μόνο ο παπάς, που ήταν εδώ από την Σιταριά εκείνος πήρε καμιά πέντε στρέμματα, τόσο. Δεκάρια τα λέγανε αλλά ήτανε επτά στρέμματα τόσο ήταν, δεκάρια τα λέγανε. Τα πούλησε η Πουλίνα αυτά η κόρη του Παπαγιάννη. Ήθελε να πουλήσει και αυτό εδώ αλλά δεν μπορούσε γιατί ο δάσκαλος έκανε αίτηση, για να απαλλοτριωθεί για σχολείο, γιατί εκείνο το άλλο ήταν μικρό, το άλλο, το κέντρο νεότητας. Έκανε αίτηση και απαλλοτριώθηκε αυτό και το χτίσανε οι κάτοικοι πάλι φέρανε όλες τις πέτρες με τα κάρα και χτίστηκε αυτό το σχολείο. Με το Παπαγιάννη τράβηξαν πολλά οι κάτοικοι τους φορολογούσε πάρα πολύ δηλαδή μισό-μισό το στρέμμα. Πόσο θα βγάλει; Διακόσια κιλά, τα εκατό δικά του. Τα άλλα σε αυτόν, που τα καλλιεργεί. Ε μερικές φορές έκανε ξηρασία, δεν είχε παραγωγή και τους το έπαιρνε όλο το γέννημα και όποιος δεν μπορούσε να πληρώσει πήγαινε και γκρέμιζε τις σκεπές στα σπίτια. Τώρα με την σειρά δεν τα λέω εγώ θα τα γράψεις εσύ. Στο 1903 τώρα θα πάμε όταν έγινε η επανάσταση του Ήλιντεν (μέρα/γιορτή του Ηλία) οι κάτοικοι οργανώθηκαν τότε. Πήραν μέρος πώς να σου πω; Κάνανε κρυψώνες εδώ στο χωριό. Πρώτος εδώ στο χωριό «κομίτας» ήταν αυτός από τους Τασομινοπουλέους, Αποστόλ λεγόταν αυτός. Αυτός μια φορά την εβδομάδα, δύο φορές την εβδομάδα, ερχόταν εδώ στο χωριό έβλεπε τα αδέρφια του. Αλλά

είχε μια οικογένεια, που συνεργαζόταν με τους Τούρκους και τον έβλεπε που ερχότανε. Ερχότανε το βραδάκι αυτός αλλά μερικές φορές και πιο γρήγορα. Τον βλέπαν αυτοί γιατί το χωριό δεν ήταν έτσι τότε ένα σπίτι εδώ άλλο εκεί ήταν, φαινότανε από παντού βλέπανε και τον κάρφωσαν. Οι Τούρκοι του λένε, όταν θα έρθει δεν θα τον αφήσετε να πάει σπίτι, θα τον στείλετε στον Μίρας. Το Μίρας είχε εκεί βελανιδιές πολλές. Το Μίρας ξέρεις που είναι;

Σ.Δ. : Όχι.

Χ.Χ.: Που είναι η στάση, αριστερά εκείνο το ύψωμα όλο. Εκεί πέρα ήταν όλο βελανιδιές. Θα τον στείλετε εκεί, λέει, και θα πείτε τα αδέρφια σου, τα πιάσανε οι χωροφύλακες και δεν τους αφήνουν να έρθουν. Ε έτσι έγινε, τον συναντάνε και του λένε μην πας στο σπίτι πήγαινε εκεί γιατί οι αγροφύλακες πιάσανε τα αδέρφια σου, για αυτό και αυτόν τον λόγο. Και αυτός από τον Πόρο εκεί, που είναι, ήτανε πιο βαθύ δεν ήταν έτσι ήταν βαθύ. Από εκεί ήταν φεγγάρι δεν ήθελε να πάει από τον δρόμο φεγγάρι ήτανε φαινότανε και από τον Πόρο. Οι Τούρκοι όμως του είχαν στήσει ενέδρα κάτω εκεί στο... στην πλάκα του Λάλε είχε ένα χωράφι αυτός ο Μίτσκουφ και είχε κουπτσίνα κουπτσίνα (μαζεμένα) κοπριά. Με τα κάρνα πηγαίνανε να κοπριεύσουμε το χωράφι. Όλο ήταν με κουπτσίνα αυτό. Και εκεί πιάσανε από ένα κούπτσε ξαπλωμένοι οι Τούρκοι πενήντα άτομα ήτανε λένε, ξάπλωσαν εκεί πέρα και τον περίμεναν. Και αυτός από τον Πόρο, Πόρο, Πόρο εκεί πέρα έχει μόλις έφτασε στον δρόμο εκεί πέρα, που είναι του Λάλε το χωράφι έσβηνε και έπρεπε να βγει στην επιφάνεια και μόλις τον είδανε τον πυροβόλησαν, από μακριά τον πυροβόλησαν, φοβόντουσαν να τον πιάσουν ζωντανό. Τον πυροβόλησαν, τον τραυμάτισαν και αυτός, σέρνοντας, πήγε μέσα στο χαντάκι στο Πόρο και από εκεί πυροβολούσε, όσο ήταν ζεστός. Μετά πέθανε ο άνθρωπος, τον τραυμάτισαν βαριά. Οι Τούρκοι δεν κινήθηκαν όλοι την βραδιά, εκεί, έμεινα μέχρι το πρωί μόλις βγήκε ο ήλιος και πήγαν να δουν τι έγινε. Πήγαν, εκεί πέρα, και τον βρήκαν σκοτωμένο. Εκείνο το μέρος ονομάστηκε Αποστόλο Γκρόπτσε (τάφος του Αποστόλη) εσείς δεν το ξέρετε. Στον Γιάννη το τούρλο (στάνη) από τον Γιάννη μέχρι το δρόμο εκεί λεγότανε Αποστόλο Γκρόπτσε, έτσι το είχαν ονομάσει. Έτσι λεγόταν η ονομασία εκείνη μέχρι να γίνει ο αναδασμός έτσι λεγόταν, τώρα ξεχάστηκε. Μετά κάνανε κρυψώνες εδώ στο χωριό, γιατί οι αντάρτες περνούσαν από εδώ. Τώρα δεν ξέρω από πού πήγαιναν από την Περκοοπάνα; από το Καϊμάκτσαλαν; Δεν ξέρω από εκεί γυρνούσαν αυτοί. Περνούσαν εδώ καθόντουσαν μια μέρα εδώ κοιμόντουσαν, ξεκουραζόντουσαν και φεύγανε. Στους Λιασοπουλέους, την κρυψώνα στο σπίτι. Από τον Πόρο ερχόντουσαν και μπάινανε. Μια φορά δύο αντάρτες, ήτανε πιο νωρίς φαινόταν ακόμα δεν ήτανε σκοτάδι έτσι πολύ και τους είδανε από εκεί πέρα και τους ανάφεραν στους Τούρκους. Οι Τούρκοι από το Νεοχωράκι. Από το Νεοχωράκι εκείνη ήταν πιο σκληροί πιο

αυστηροί δεν ξέρω είχαν επαφή με την Φλώρινα πιο κοντά τους ήταν με τα άλογα; Ε τους ανάφεραν στους Τούρκους ήρθαν οι Τούρκοι περικύκλωσαν εκεί πέρα τον δρόμο γύρω γύρω από το σπίτι δεν πλησίασαν κοντά στο σπίτι από τους δρόμους, για να μην φύγουνε, αλλά ειδοποίησαν και στην Φλώρινα, εκεί είχε τακτικό στρατό Τούρκικο. Μετά από μια ώρα ήρθαν και εκείνοι, ο στρατός με τα άλογα, και φωνάζουν αυτήν, που ήτανε την εργάτρια του λένε, πρώτα φώναξαν τον ιδιοκτήτη των Λιασοπουλέων του λένε «μέσα είναι οι αντάρτες;» «όχι» τους λέει εκείνος. Τον ρωτάνε δύο τρεις φορές, αρνήθηκε «δεν υπάρχουν» λέει εκείνη, όμως κοντά «εδώ είναι μέσα» λέει στον αξιωματικό, «μέσα είναι» λέει. Εκείνος διατάζει τρεις στρατιώτες Τούρκους να πάνε να κάνουν έλεγχο στο σπίτι, πηγαίνουν μέσα, ψάχνουν, ανεβαίνουν την σκάλα, διώροφο σπίτι ήτανε. Ψάχνουν κάτω από τα κρεβάτια, πάνω στο ταβάνι δεν βρίσκουν τίποτα. Κατεβαίνουνε και του λένε «δεν έχει τίποτα». Εκείνη, όμως, επέμενε «εδώ είναι» λέει. Ξανά εκείνος τους λέει, ξανά να ψάξουν καλά. Ε πήγαν πήραν και φανάρι, κέλεπ, που το λέμε, στο ταβάνι να φέξουν, μήπως είναι εκεί. Παντού ,δεν τον βρίσκουνε, κατεβαίνουν και λένε «όχι δεν βρίσκουμε τίποτα». Εκείνη επιμένει και εκείνος ξανά τρίτη φορά ψάχνει, ψάχνει, ψάχνει και κατεβαίνοντας από την σκάλα, ξύλινο σκάλα ήτανε ο ένας Τούρκος σταμάτησε, οι άλλοι βγήκανε και σταμάτησε στο πλατύσκαλο κάτω χτυπάει με το όπλο έτσι με το κοντάρι «και εδώ να είναι λέει άμα δεν μπορούμε να τους βρούμε...». Αυτοί ήταν από κάτω και νόμιζαν ότι τους βρήκαν και πυροβόλησαν από κάτω. Δεν τον χτύπησαν βγήκαν αυτοί έξω τρομαγμένοι και βάζουνε φωτιά γύρω γύρω με άχυρα, εκείνοι από μέσα πυροβολούσαν, αυτοί από έξω οι Τούρκοι έβαλαν φωτιά στο σπίτι, κήκαν μέσα δεν παραδόθηκαν. Μετά κάνανε κρυψώνα, πάνω στους Μιτσκοπουλέους, εδώ σου λέει δεν μας βλέπουν, αλλά και εκεί τους βλέπανε. Πέρασαν τρεις, πάλι τους είδανε, περνούσαν τακτικά αυτοί, αλλά όταν τους βλέπανε τους ανάφεραν.

Σ.Δ. : Αυτοί ήταν από διάφορα χωριά από εδώ γύρω και ήταν αντάρτες;

Χ.Χ. : Ναι. Αντάρτες, από τα χωριά του Νομού Φλώρινας, από την περιοχή. Μπορεί να ήταν και από το Ξίνο (το χωριό, Ξινό Νερό) με τον Τουρούντσε, που λέγαμε είχε Βοηβόδες τότε καπεταναίοι. Εδώ ήταν καπετάνιος ο Λιόντες από το Νεοχωράκι , από την Βεύη ο Τζόλε Γκέρκεφ ήτανε. Ήτανε καπεταναίοι Βοηβόδοι, τους λέγανε. Είχανε τσέτα αυτοί, τάγμα, πώς να σου πω; Αλλά περνούσανε από εδώ, και τους είδανε. Ήρθαν οι Τούρκοι πάλι περικύκλωσαν από το Μπέλνικ εκεί πέρα φαινότανε πολύ ωραία από εκεί από το Ρίδο το ύψωμα όλο, και περιμένουν τώρα να βγούνε. Που θα πάνε, λέει, θα βγούνε. Και η μπάμπα (γιαγιά) Γκρόστα αυτή, που ήταν η γριά τους έντυσε με γυναικεία ρούχα και τους έδωσε από μια σκάφη, γιατί αυτή είχε τρεις νύφες, να νομίζουν ότι οι νύφες πάνε να πλένουν ρούχα στην

Βούρμπα (πηγή). Και από εκεί τους πήγε στην Βούρμπα, τα βγάλαν τα ρούχα και φύγαν προς την Μίλια Βόδα (πηγή) και εξαφανίστηκαν, δεν τους πιάσανε. Αυτά γινόταν τότε. Το χωριό το έχουν κάψει τρεις φορές. Το 1905 την κάψανε την εκκλησία, στο νηπιοτροφείο, που ήτανε. Την κάψανε την εκκλησία πάνω στο χωριό. Ένας πήγε να σβήνει την φωτιά εδώ στην εκκλησία τον σκότωσαν οι Τούρκοι. Φεύγοντας προς το Νεοχωράκι βρήκαν έναν να οργώνει προς την Σιρόκα Καρδίνα (φαρδύ περιβόλη), ξέρεις που είναι; Δεν ξέρεις. Ε προς την Μελίτη έτσι εκεί κάτω από το φυτώριο του Δαφόπουλου εκείνο από κάτω λέγεται Σιρόκα Καρδίνα. Τον βρήκαν εκεί πέρα να οργώνει και τον σκοτώνουν και εκείνον. Δύο. Πρώτη φορά που το κάψανε το χωριό. Ε δεύτερη φορά ήταν αυτή οι κομίτε όταν ήτανε, όταν κάψανε τους κομίτε εδώ και τότε το κάψανε το χωριό. Τρίτη φορά το δώδεκα. Το δώδεκα (1912) ήρθαν οι Έλληνες, στρατός ήρθε εδώ. Πέρασαν από το χωριό μας με ένα κανόνι τέσσερα άλογα το σέρνανε και σταμάτησαν στην θέση Ούματα, που είναι η αποθήκη εκεί πάνω. Εκεί σταμάτησαν πυροβόλησαν προς την Μελίτη καμιά δύο- τρεις κανονιές και από εκεί άρον άρον φύγανε. Οι κάτοικοι πάλι, όταν είδαν έτσι, τρομοκρατήθηκαν σου λέει θα γίνει μάχη εδώ θα γίνει πόλεμος. Φύγανε όλοι, ότι μπορούσαν να πάρουνε ψωμί τα ζώα τους ότι μπορούσανε. Πήγανε προς την Κέλλη στην Μπέρνα πήγανε εκεί απέναντι από την λίμνη του Αγίου Παντελεήμονα, εκεί μείνανε. Και άλλο φύγανε καμιά δύο- τρεις οικογένειες με τους Έλληνες με τον ελληνικό στρατό και, που σταμάτησαν να δεις! έξω από τα Σέρβια (Κοζάνης). Δεν βρήκαν αντίσταση πουθενά ήρθαν οι Τούρκοι εδώ στο χωριό μας, ήρθανε βάλανε σε όλα τα σπίτια φωτιά, βρήκαν και δύο- τρεις γέρους, που δεν μπορούσαν να φύγουν οι καημένοι, τους σκότωσαν και εκείνους. Τους σκότωσαν και το κάψανε όλο το χωριό .Δεν άφησαν τίποτα στάχτη έγινε όλο. Και όταν γύρισαν αυτοί μετά από δέκα μέρες, τι να δούνε; Στάχτη το χωριό. Και τότες φύγανε πολλοί στην Σιταριά, Παλαίστρα, Τριπόταμο, Μαρίνα, Μελίτη, Νεοχωράκι (γειτονικά χωριά), το μισό χωριό δηλαδή έφυγε. Ε, οι άλλοι δεν μπορούσαν, που να πάνε; Αυτοί θα είχανε να τους συμμαζέψει κανένας και μείνανε εκεί και δεν ξαναγύρισαν. Από τότε ξανά από την αρχή το χωριό, ανανέωση, και με ανθρώπους και με οικοδόμημα και με... αλλά φτωχά πέρασαν πολύ φτωχά. Μετά το δώδεκα, που λέμε και ο Παπαγιάννης (τσιφλικάς) τους στρίμωχνε πολύ. Α, δεν σου είπα για την εκκλησία, όταν την κάψανε την εκκλησία δεν είχαν εκκλησία οι κάτοικοι εδώ στο χωριό, ήταν θρήσκοι πολύ πηγαίνανε πολύ στην εκκλησία και ο παπάς πήγαινε όταν ερχόντουσαν, να τους στεφανώνει στα σπίτια. Στα σπίτια πήγαινε. Και εκείνη την εκκλησία την Αγία Παρασκευή την φτιάξαμε το 1917 το πρώτο παγκόσμιο πόλεμο, όταν οι Σέρβοι πολεμούσανε τους Γερμανούς, ο πρώτος παγκόσμιος πόλεμος σκοτώθηκαν πολλά παιδιά πάνω στο Καϊμακτσάλαν και τους φέρνανε τους θάβαμε εδώ στην Αγία Παρασκευή. Δεν είχε εκκλησία πώς να σου πω είχε

μόνο μια καλύβα, παρεκκλήσι μικρό ξεροντούβαρο πώς να σου πω όπως στην Συμιτρία. Και τότε εκείνος τους ανάγκασε, ένας αξιωματικός Σέρβος, τους λέει θα «φέρετε πέτρες και θα φτιάξουμε εκκλησία». Και πράγματι φέρανε οι κάτοικοι πέτρες με τα κάρια τους και φτιάξανε την Αγία Παρασκευή. Από τότε έμεινε εκείνη η εκκλησία. Εδώ είχε και σχολείο εδώ στο νηπιτροφείο, που είναι τώρα στην εκκλησία κοντά ήταν και το νηπιτροφείο. Τώρα πηγαίνουν τα παιδιά εδώ αλλά πως ήτανε εξαρχία την λέγανε; Εξαρχία, η μια εξαρχία είχαν οι Έλληνες, οι άλλοι, οι Βούλγαροι. Και οι Βούλγαροι ήταν αυτοί, το φτιάξαν το σχολείο αυτό και εδώ πήγαιναν τα παιδιά μέχρι το δώδεκα εδώ πήγαιναν.

Σ.Δ. : Βουλγάρικα μάθαιναν εδώ;

Χ.Χ. : Α, βε τέτοια γλώσσα σαν την δικιά μας βε. Μα η μπάμπα (γιαγιά) Μάρα και η Ζιβάνκα η μητέρα της μάθαιναν εδώ σχολείο αλλά τέτοια, μακεδονικά, πώς να σου πω; Βουλγάρικα τα καθ' αυτού βουλγάρικα είναι πολύ βαριά πέρα στην Βάρνα που μιλάνε αυτοί, αλλά αυτή θα ήταν η γλώσσα μας. Αλλά αυτήν την εξαρχία που λες την είχαν οι Βούλγαροι και οι Βούλγαροι την φτιάξαν εδώ. Το σχολείο το πρόλαβα εγώ αυτό το σχολείο εδώ **τούα μπαμπάρι σε πραέα** (εδώ γινόντουσαν τα Μπαμπάρια-έθιμο) ήτανε διάφορο αλλά δεν άφησαν ούτε πόρτα ούτε παράθυρα όλα τα έχουν γκρεμίσει. Αυτό θυμάμαι. Και την Κούλατα την θυμάμαι είχε και πολλές αποθήκες στάβλοι εδώ, τα κεραμίδια τα βγάλανε δεν ξέρω τα κλέψανε, τις πέτρες, τις πήγαν πάνω στον Μπέλνικ, να φτιάχνουν πολυβολεία για τον στρατό το 1947. Τα γκρέμισαν όλα αυτά από εδώ και με τα κάρια πάνω στον Μπέλνικ. Γι' αυτό δεν είχε μείνει τίποτα εκεί ούτε πέτρα ούτε τίποτα. Και το σπίτι και την αποθήκη εκεί ένα υπόστεγο μεγάλο στον Σταύρο τον Μπόρτσε, που είναι εκεί το σπίτι ένα μεγάλο υπόστεγο. Και από εδώ είχε στάβλους αλλά αυτά γκρεμίστηκαν τώρα.

Σ.Δ. : Το σχολείο αυτό πότε έκλεισε, το δώδεκα όταν φύγαν οι Τούρκοι;

Χ.Χ. : Ναι. Εδώ είχαμε και δάσκαλο, είχαν διορίσει βουλγάρικο, οι Βούλγαροι τον πληρώνανε βέβαια, οι Βούλγαροι. Είχαν κάποιον δάσκαλο στην Παλαιίστρα αυτός δίδασκε στο σπίτι, που είναι στην πλατεία εκείνο αυτός, που έρχεται από τον Καναδά, δεν θυμάμαι, αυτό το σπίτι, που είναι στην πλατεία, που είναι δεν ζούνε τώρα αυτοί. Κάτω από τον Ντάνη, ε από εκεί ήτανε εκείνος, δάσκαλος. Εκεί έμεινε. Μέχρι το δώδεκα αυτό. Ελληνικά δεν ξέραμε βέβαια. Όταν πήγανε στην Μικρά Ασία, όταν οι Έλληνες μπήκανε στην Τουρκία οι δικοί μας δεν ξέρανε ελληνικά και τους είχανε βάλει διερμηνέα να συνεννοούνται. Στον ελληνικό στρατό. Δεν ξέρανε. Ε, μετά τους είχαν βάλει, άνοιξαν και ελληνικό σχολείο να πάνε οι γέροι, να μαθαίνουν ελληνικά γράμματα. Οι γέροι ας πούμε δικιά μου ηλικία τώρα

να μαθαίνεις γράμματα εκεί; Κάθε βράδυ από μια ώρα, δύο ώρες δεν ξέρω, πόσο ήτανε, πηγαίνανε στο σχολείο να μαθαίνουν. Δεν ξέρανε, μιλούσανε την γλώσσα την δικιά μας. Και στα δικαστήρια, που πηγαίνανε δεν ξέρανε ελληνικά τους βάζανε πάλι διερμηνέα να συνεννοούνται γιατί είχαν εδώ πρόβλημα εδώ με τον Γούναρη με τα χωράφια και κάνανε μήνυση τους τα έπαιρνε αυτός. Έμπαινε μέσα ποιος θα τον.... ; (στα χωράφια)τους βάζανε διερμηνέα να συνεννοούνται. Και ένας λέει «τι θέλετε εσείς εδώ;» ένας φίλος τους ήτανε. «Να έχουμε δικαστήρια με τον Γούναρη», λέει, «πάρτε τα πόδια σας και φύγετε» λέει γιατί «το ντουβάρι δεν πέφτει με αυγά» λέει. Αυτός ήτανε γερός (οικονομικά) είχε δύναμη, που θα τον πέσει; Θα ταΐσει τους δικηγόρους τους εισαγγελείς και...

Σ.Δ. : Πες και για το Ζαμπόρτσκο Περάλο.

Χ.Χ. : Το Ζαμπόρτσκο Περάλο. Ε παλιά είχαν μεγάλη κτηνοτροφία, πρόβατα. Τα πρόβατα τα πηγαίνανε τα ποτίζανε εκεί πέρα, στην Σιταριά, στο ποτάμι. Στο ποτάμι εκεί είχε ένα μέρος, ας πούμε, που λεγότανε Ζαμπόρτσκο Περάλο γιατί οι γυναίκες πηγαίνανε εκεί και πλένανε ρούχα. Κάθε χρόνο το Πάσχα πηγαίνανε εκεί και πλένανε ρούχα. Και οι Σιταριώτες μια φορά πήραν απόφαση λέει δεν θα τους επιτρέπουμε να ποτίζουν εδώ πέρα τα ζώα γιατί τα πότιζαν εκεί πέρα το μεσημέρι και καθόντουσαν να περάσει η μέρα. Είχε Ιτιές μεγάλες εκεί πέρα ωραιές, ε τους διώξανε. Κάνανε μήνυση στο δικαστήριο. Ε γίνανε προσωρινά μέτρα ήρθαν οι δικηγόροι, εισαγγελείς ξέρω εγώ πήγαν εκεί πέρα. Τώρα φωνάζουν εκείνη δεν τους θέλουμε δικό μας είναι αυτό, εκείνο. Και ένας εισαγγελέας ήτανε δεν ξέρω τώρα, μαζεμένα παιδάκια εκεί πέρα πολλά βλέπανε και εκείνος πήγε στα παιδιά και τους λέει « πώς λέγεται αυτό το μέρος; Ε Ζαμπόρτσκο Περάλο εκείνα του λένε. Ζαμπόρτσκο Περάλο και έτσι την κέρδισαν την υπόθεση. Δεν μπορούσαν να τους διώξουνε.

Σ.Δ. : Το Περάλο τι είναι;

Χ.Χ. : Περάλο, που πλέναμε ρούχα. Πλυσίματος. (Ζαμπόρτσκο Περάλο- Λοφιότικο μέρος πλυσίματος). Και έτσι την κέρδισαν την υπόθεση δεν μπορούσαν, αφού τα παιδιά Ζαμπόρτσκο Περάλο αυτό το μέρος λεγότανε, άραγες το δικαιούνται. Αυτό επί τουρκοκρατίας ακόμα. (Τώρα μου δείχνει φωτογραφίες). Σοφία αυτή είναι γιαγιά μου, είναι η μητέρα της μητέρας μου, κατάλαβες; Αυτοί ήταν μετανάστες, αυτός πήγε.... αυτοί κανένα πέντε έξι παιδιά μικρά φύγανε από εδώ από το χωριό δεκαπέντε χρονών το πολύ δεκαέξι τότε ήταν. Επί τουρκοκρατίας. Ξέρεις γιατί; Αυτός εδώ μάλωσε με τον αγροφύλακα τον Τούρκο δεν ξέρω γιατί και του το πήρε το λέβηρ, το πιστόλι πώς να σου πω. Και εκείνος, ο πατέρας του σε αυτόνα του λέει πήγαινε να το δώσεις γρήγορα, δώστο εδώ. Πήγε ο πατέρας του, το

πήγε στον αγροφύλακα. Και εκείνος ο αγροφύλακας κάθε φορά, που τον συναντούσε, « εγώ θα το σκοτώσω έλεγε, θα το σκοτώσω εκείνο το παιδί!» Αυτός είχε μόνο τον γιό. Είχε δύο κόρες και αυτόνα. Δεν ήθελε να τον στείλει στην Αμερική, είχε έναν γιό, αλλά αναγκάστηκε να τον στείλει για να μην τον σκοτώσει (ο Τούρκος). Και έτσι αναγκάστηκαν καμιά πέντε-έξι παιδιά φύγανε στην Αμερική. Μικρά παιδιά με Τούρκικα διαβατήρια φύγαν αυτά. Και μείναν εκεί δεν γύρισαν. Και εγώ έχω πάει στην Γερμανία, ένα χρόνο πήγα εκεί πέρα αλλά δεν κάθισα πολύ. Μου άρεσε αλλά η μητέρα μου ήταν μόνη, ήμουν ανύπαντρος και έτσι αναγκάστηκα να γυρίσω.

Σ.Δ. : Όλοι οι Λοφιώτες στο Πλόχιγκεν ήτανε.

Χ.Χ. : Στο Πλόχιγκεν εκεί, ναι. Εκεί ήμουνα και γύρισα μετά. Ε καλλιέργειες μετά είχαμε τα ζώα. Ζώα ζευγάρια, που λέμε με τα βόδια. Με τα βόδια οργώναμε τα χωράφια, σπέρναμε σιτάρι, απ' όλα δηλαδή σιτάρι, κριθάρι, βρίζα, καλαμπόκι βάζαμε. Καλαμπόκι όταν βάζαμε, βάζαμε όλοι μαζί σε μία περιοχή, την άλλη χρονιά στην άλλη περιοχή, έτσι τα βάζαμε.

Σ.Δ. : Όλο το χωριό μαζί;

Χ.Χ. : Όλο το χωριό μαζί. Και όταν μπαίναμε στα καλαμπόκια να τα μαζεύουμε, είχανε ημερομηνία. Δεν θα μπει κανένας, έτσι αυθαίρετα να πάει μόνος του. Θα πάμε όλοι μαζί. Έτσι πηγαίναμε. Ε, το θέρος θερίζαμε με τα χέρια στα σπίτια αλωνίζαμε τα παίρναμε τα δεμάτια στο αλώνι και με τα βόδια τα αλωνίζαμε. Τα άχυρα τα διαλέγαμε, το σιτάρι πώς να σου πω με τον αέρα το χωρίζαμε αλλά το μπееεμε πώς να σου πω αν φυσούσε λίγο αέρα με τα φτυάρια ρίχνανε και το σιτάρι έμενε, η πλέβαρ έφευγε. (γελάει) Τα καταλαβαίνεις αυτά;

Σ.Δ. : Ναι, ναι.

Χ.Χ. : Έτσι ζούσαμε, μετά φτιάχναμε απ' όλα φακές, ρόβι, ξέρεις τι είναι;

Σ.Δ. : Όχι.

Χ.Χ. : Ρόβι είναι σαν τις φακές, τόσο μεγαλώνει ή και πιο μικρό και μαζεύαμε με τα χέρια. Εκείνο ήταν πολύ δυνατό για τα ζώα, το δίναμε με γερμά. Μαζεύαμε με τα χέρια στρέμματα ολόκληρα. Σπέρναμε και ρομ για τα αρνάκια, που είχαμε αρνιά δηλαδή τέτοια πράγματα.

Σ.Δ. : Τα σπίτια πώς ήτανε τότε;

Χ.Χ. : Τα σπίτια; Τα σπίτια ήταν διώροφα περισσότερο τα φτιάχναμε. Δύο δωμάτια. Ένα δωμάτιο από εκεί ένα από εδώ και στην μέση ο διάδρομος. Το ίδιο και πάνω, διώροφο. Δεν

είχαμε νερό τότε μέσα στα σπίτια, δεν είχαμε λουτρά δεν είχαμε κουζίνες αλλά τα σπίτια τέτοια ήτανε τα περισσότερα. Ποιο παλιά λένε ότι τα σπίτια ήτανε τετράγωνα «τσετφορτίνι» τους λέγανε, όπως γίνονται τώρα δέκα επί δέκα τέτοια τα φτιάχνανε και πιο παλιά τα βάζανε, τα ζώα, από κάτω και από πάνω κοιμόντουσαν οι...

Σ.Δ. : Για να έχουν ζέστη από κάτω;

Χ.Χ. : Έτσι τα είχανε, άλογα τα βάζανε τα ζώα όλα μέσα από κάτω και από πάνω κοιμόντουσαν. Δεν ξέρω δεν μύριζε; Δεν βρομούσε; Αυτοί όλο χόρτο τότε δεν βρομούσε (τα ζώα). Ή είχαν συνηθίσει ξέρω εγώ; Μάλλον. Και ζούσαν έτσι με μάλλινα, ρούχα δεν αγόραζαν. Ρούχα από τα πρόβατα κάναμε σακάκια, παντελόνια, τσαρούχια δεν είχαμε, παπούτσια βάζαμε από εκείνα τα τουζούκια, δεν ξέρω αν τα ξέρεις να τα έχεις δει;

Σ.Δ. : Τα έχω δει, ναι.

Χ.Χ. : Τέτοια φορούσαμε, και με τα πρόβατα όλοι έξω στο κρύο, του ρίχναν εκεί πέρα τροφή στα πρόβατα, όχι μέσα, να είναι κλειστά τα πρόβατα, έξω. Και όλοι μέρα εκεί αλλά ντυμένη καλά με τα μάλλινα κιορτία ξέρεις τι είναι; Εκείνο το μάλλινο σαν παλτό, που είναι μέχρι εδώ, εκείνο. Τα κουζούλια πώς το λέμε; Από πρόβατο, που είναι αυτά Μπαμπάρια, που γίνονται.

Σ.Δ. : Ναι προβιές.

Χ.Χ. : Τέτοια φορούσανε, εκείνα κρατάνε πολύ ζέστη δεν κρυώνανε. Είχανε τζάκια μέσα στο σπίτι βάζαμε κανένα κούτσουρο και όλη μέρα να καπνίζει.

Σ.Δ. : Και όλη η οικογένεια τότε πόσα άτομα..;

Χ.Χ. : Τότε ζούσανε πολλά άτομα. Ε Σοφία, πριν φύγουνε (οι Τούρκοι), πριν κάψουνε το δώδεκα το χωριό μας οι Ταντσοπουλέοι εκεί πέρα λέει ότι ήταν τριάντα άτομα σε ένα σπίτι τριάντα άτομα. Δηλαδή από δέκα άτομα και κάτω δεν υπήρχε. Πάνω από δέκα είχε. Είχανε από επτά, οχτώ, δέκα παιδιά. Δύο αδέρφια μετά άμα είναι από δέκα- είκοσι. Τρία –τριάντα. Έτσι ζούσανε. Και όταν έφτιαχνε ένας μια οικοδομή, ας πούμε σπίτι με αχυρώνα, στάβλο, όλο το χωριό πήγαινε τους έφερνε πέτρες με τα κάρα, ένα κάρο-δύο. Πενήντα σπίτια ήταν τότε ας πούμε από ένα κάρο πενήντα κάρα τόσο, το σπίτι έγινε. Βοηθούσε ο ένας τον άλλο. Όταν ήθελαν να πάρουν κεραμίδια για το σπίτι ή τούβλα, πήγαιναν στο Αρμενοχώρι δεν ξέρω που πήγαιναν στην Φλώρινα ξυλεία, τους βοηθούσανε. Μετά το θέρος πάλι αλληλοβοηθιόντουσαν, αν έμενε κανένας λίγο πίσω, οι άλλοι τελείωσαν πιο γρήγορα θα

πήγαιναν να τον βοηθήσουνε. Το ίδιο στα καλαμπόκια. Τα καλαμπόκια όταν τα μάζευαν μετά τα ξεφλουδίζαν με το χέρι έτσι. Και τότε όποιος έμενε λίγο, πιο αργά, πήγαινα οι γείτονες να τον βοηθήσουνε. Αγαπιόντουσαν τότε, και όλοι νύχτα τραγούδια άκουγες, τραγουδούσαν όλη την νύχτα μέχρι της μια η ώρα ξεφλουδίζαν ακούς από εδώ τραγούδια από εκεί τραγούδια δηλαδή ήταν χαρούμενοι οι άνθρωποι πώς να στο πω; Ευτυχισμένοι, παρόλο που ήταν φτωχοί.

Σ.Δ. : Πώς διασκεδάζανε τότε; Τι κάνανε;

Χ.Χ. : Διασκεδάζανε κάθε Κυριακή στην πλατεία. Είχαν γκαίντα. Εκεί από το πρωί, όπως μου έλεγε ο παππούς μέχρι το βράδυ χορό λέει με την γκαίντα. Σφυρίζει και να χορεύουνε, κάθε Κυριακή με την γκαίντα διασκεδάζαν. Δεν σου είπα αυτό, το 36 όταν απαγορεύτηκε η γλώσσα, που μιλάμε αυτήν την γλώσσα την μακεδονική, απαγορεύτηκε. Σου λέει, όποιος την μιλήσει θα φάει πρόστιμο θα πάει εξορία. Αυτός ο ντέντο (παππούς) Νάτσε Τσίγλεφ, στον Νίκο ο παππούς στην Φλώρινα πήγε εκεί πέρα στο παζάρι α βε είχε πολύ μυστικούς γύρω και τους λέει στα μακεδονικά **κόκου ήματ μπούλκατα;** , τι τιμή έχουν τα μήλα; Και τον άκουσε ο άλλος από πίσω και του λέει γιατί μίλησες μακεδονικά; Τι να πει αυτός, μίλησα. Τριακόσιες δραχμές εκείνον τον καιρό αυτόφωρο πλήρωσε. Άλλοι, που χόρεψαν μακεδονικά, που τραγούδησαν μακεδονικά, τους στείλαν εξορία. Δέκα άτομα από το χωριό μας εξορία πήγανε.

Σ.Δ. : Πότε;

Χ.Χ. : Το 36. Από το 36 μέχρι το 40. Μια μέρα, άσε πηγαίναν κάθε Σάββατο με τα γαϊδουράκια στην Φλώρινα, γαϊδουράκι, δεν υπήρχε άλλο μέσο, ε από βραδύς μιλήσαμε εμείς με εσένα με τον Θανάση με τον άλλο, ότι αύριο θα ξεκινήσουμε την τάδε ώρα θα πάμε στην Φλώρινα. Ε συναντήθηκαν εδώ Καπίνατα, που λέμε εδώ πέρα, πάνω από εδώ του Γιάννη το σπίτι.

Σ.Δ. : Ναι, ναι.

Χ.Χ. : Εκεί Καπίνα είχε και εκεί θα συναντηθούμε λέει και πήγαν από αυτό τον δρόμο. Ε μαζεύτηκαν εκεί πέρα να σου και ένας, που ήτανε από την αστυνομία... σπίουν (ρουφιάνος) μαζί τους. Α ρε δεν μίλησαν οι άνθρωποι μέχρι την Φλώρινα, κουβέντα δεν βγάλανε. Ε σε έναν του έφυγε το γαϊδουράκι στο χωράφι και έτρεξε να το νατσέκα (μαζέψει). Τσούτσκους του φώναζε τσούτσκους. Και αυτός πήγε την άλλη μέρα στην αστυνομία και τους λέει ο τάδε μίλησε μακεδονικά. Τι είπε λέει; Ε στο γαϊδουράκι του είπε τσούτσκους λέει. Αι φύγε από εδώ στο διάολο του λένε αυτοί, τον έδιωξε (γελάει). Δηλαδή με το παραμικρό τότε

πιανόντουσαν. Ο κόσμος είχε τρομοκρατηθεί πάρα πολύ. Μέχρι το 40 αυτό μετά όσο καταπίεση είχαν τόσο περισσότερο μιλούσανε. Άμα έχει καταπίεση τόσο...

Σ.Δ. : Από αντίδραση.....

Χ.Χ. : Από αντίδραση σίγουρα. Αυτοί τώρα τα ονόματα δεν θυμάμαι, πόσα ήτανε, από τους Τσιγκοπουλέους είχε ένας, Κότεφ Γιάνεφ με τον γιό του-τρια , Ταράντσε Τασόφσκι - τέσσερα (λέει και μετράει πολύ σιγά μόνος του κάποια ονόματα) ... Πάντε Μίτσκουφ – εφτά, που τους θυμάμαι εγώ δηλαδή καμιά εφτά άτομα εξορία τους στείλανε γιατί μίλησαν γιατί τραγούδησαν και γιατί χόρευαν. Αυτός ο Γιάνεφ είχε γκάντα, σφύριζε μακεδόνικα, σου λέει, εξορία τον στείλανε. Για ένα κομμάτι ψωμί δούλευε εκεί πέρα στα αμπέλια, που τους στέλνανε. Πολύ ταλαιπωρήθηκε ο κόσμος. Τώρα για τι είπες το άλλο;

Σ.Δ. : Πες μου για το χωριό εδώ αν έχεις ακούσει πότε ήρθε ο κόσμος εδώ, από πια περιοχή;

Χ.Χ. : Ξέρεις από πού ήρθε το χωριό μας. Ήταν δύο- τρεις οικογένειες και όπως μου έλεγε ο παππούς μου αυτοί είχανε πρόβατα. Είχαν έρθει από το Κόλισταρ Μαύροβο από το Μαύροβο. Το έχεις ακούσει το Μαύροβο, που κάνουν σκι στην Μακεδονία πέρα;

Σ.Δ. : Όχι.

Χ.Χ. : Από εκεί έχουν έρθει. Από το Μαύροβο λέει. Δεν ξέρω έτσι από εκεί πως ήρθανε, πολλοί Αλβανοί είχανε; Τους κάνανε ζημιές και φύγανε από εκεί εγκαταστάθηκαν εδώ. Εδώ είχε πηγές παντού, πολύ νερό. Εκεί, που είναι η βρύση από πάνω νερό είχε στην Βούρμπα πάλι δεν ήταν βρύσες αλλά έτσι πηγές. Εκεί στο Μλάντοκ Πάτ πάνω στο γήπεδο είχε νερό παντού νερό είχε. Και εγκαταστάθηκαν εδώ αυτό ήταν δασώδης όλο, δάσος ήτανε. Σου λέω το Μίρες εκεί ήταν δάσος εδώ στην Κίσκατα, που λέμε πάλι δάσος ήτανε πέρα από την εκκλησία πιο πέρα. Παντού είχε βελανιδιές και εγκαταστάθηκαν εδώ, από εκεί δημιουργήθηκε το χωριό. Από το Κόλισταρ Μαύροβο. Αλλά δεν ξέρει κανένας, πια χρονολογία, πολύ παλιά. Γιατί τα αμπέλια αυτά, τα είχανε αυτοί, ούτε ο Μπέης δεν τα πείραξε, ο Τούρκος τα είχανε δεν ξέρει..

Σ.Δ. : Αυτά τα Λούιζατα, που λένε.

Χ.Χ. : Τα Λούιζατα δεν ξέρει κανένας από πια χρονολογία ήταν αυτά, τα αμπέλια. Όταν ήρθε ο Παπαγιάννης τους έβαλε φόρο να πληρώνουν και τους περίμενε εκεί στο Μπουνάρτσε στο κέντρο νεότητας εκεί οι αγροφύλακες και τότες ξεσηκώθηκαν πήραν τα ξύλα και τους

όρμησαν και τους χτυπούσανε, λέει «δικά μας αμπέλια εσείς θα μας φορολογείτε στα δικά μας; Ήθελε φόρο να τους βάλει και εκεί.

Σ.Δ. : Ούτε ο μπέης δεν το είχε κάνει;

Χ.Χ. : Ο Μπέης όχι δεν τους πείραξε ούτε για τραγούδια ούτε για γλώσσα ούτε σχολεία τα είχαν όλα αυτά, αλλά ούτε αμπέλια τους τα πείραξε, κατάλαβες;. Όταν ήρθε αυτός (Παπαγιάννης) άρχισε μετά να τους «κλαδεύει». Αλλά οι γυναίκες αντέδρασαν και τους διώξανε μετά άλλη φορά δεν τους πείραξε. Τα αμπέλια, σου λέει, δεν θυμάται κανένας από πότε είναι, εσύ θα μας βάλεις φόρο; Αι, για τα χωράφια τσιφλίκι τους το δώσανε, και τι κάνανε οι καημένοι; Μισό μισό έτσι; Εκατό κιλά ή διακόσια στον έναν- και εκατό- τα μισά. Νύχτα πηγαίνανε εκεί που, τότε δεμάτια τα δένανε τα σιτηρά έτσι; Δεμάτια τα μαζεύανε, τα σιτάρια, έτσι, και τη νύχτα με τα γαϊδουράκια πηγαίνανε, τα φορτώνανε και τα πηγαίνανε στα χωράφια αυτά, που τα είχαν αγοράσει στην Μελίτη από τους Τούρκους. Μπράφκι τα λέγανε γέρικα χωράφια. Εκείνα δεν μπορούσε να τους τα πειράξει. Πήγαιναν εκεί πέρα στα δικά τους για να κλέψουν λίγο, τι να κάνουνε; Τα καλαμπόκια τα μάζευαν εδώ τα πηγαίνανε στην εκκλησιά, που είναι αυτή η εκκλησιά;

Σ.Δ. : Κωνσταντίνου και Ελένης;

Χ.Χ. : Ναι. Την εκκλησιά την φτιάξανε μετά το πενήντα εκεί, εκείνο ήτανε πράσινο σαν λιβάδι το Ρίδο, εκεί τα πηγαίναν τα καλαμπόκια, εκεί τα ξεφλουδίζανε, εκεί τα ρανέα και πήγαινε εκεί πέρα ο σοβτζής που λέγανε ο έφορος τους λέει « αυτό τόσο οσμάκια έχει» δηλαδή τόσα κιλά αυτό το δικό σου το χωράφι το άλλο τόσο θα πληρώσετε τόσο. Ε δεν είχε, όπως σου είπα είχε ξηρασία δεν μπορούσαν να πληρώσουν. Τους το έπαιρνε όλο, όλο το καλαμπόκι και τους έβαζε να χορεύουνε και τότε ένας χόρευε μπροστά και λέει « Βλάχα μωρέ βλάχα ίγραμ οτ μάκα» (χόρευώ από ζόρι). Δηλαδή το καταλαβαίνεις αυτό;

Σ.Δ. : Από ζόρι.

Χ.Χ. : Ίγραμ οτ μάκα, από ζόρι χορεύω όχι από κέφια (γελάει) κατάλαβες τι ζόρια τράβηξαν οι άνθρωποι;

Σ.Δ. : Εσύ νέος, τι δουλείες έκανες;

Χ.Χ. : Νέος; Ε νέος τι δουλεία; Αγροτική δουλεία μέχρι τα εικοσιπέντε. Αγροτική, ας πούμε, όργωνα με τα ζώα, θερίζαμε στο χέρι, αλωνίζαμε και μετά πήγα στην Γερμανία το 65. Πήγα

στην Γερμανία, ένα χρόνο κάθισα εκεί πέρα και μετά γύρισα και άρχισα να δουλεύω οικοδομές μετά, με τις οικοδομές. Από το 66-67 οικοδομές μετά μέχρι τελευταία.

Σ.Δ. : Σόι έξω έχεις;

Χ.Χ. : Έχω. Δύο θείοι μου εκεί πέθαναν, έχω πόσα ξαδέρφια; Παντελής πέθανε ο Τράιτσεσ τον Θανάση την Λένα τέσσερα ξαδέρφια στον Καναδά. Στον Καναδά είναι, αυτό είναι το σπίτι τους. Αυτοί στον Καναδά είναι μόνο εγώ έμεινα εδώ. Και αυτή είναι από πολύ παλιά από της μητέρας μου, αυτός είναι πρώτος ξάδερφος του παππού.

Σ.Δ. : Αυτός ζει; Όχι...

Χ.Χ. : Πέθανε. Ο γιός του πέρσι πήρα τηλέφωνο, ζει ακόμα αυτός εδώ δεν είναι πολύ μεγάλος. Είχε μια κόρη, εκείνη νέα πέθανε μόλις παντρεύτηκε, πέθανε δηλαδή διαλύθηκαν εκεί πέρα οι δικοί τους.

Σ.Δ. : Δεν έρχονται αυτοί εδώ;

Χ.Χ. : Όχι είχε έρθει η κόρη του από άλλο πατέρα, ήταν εκείνη, είχε έρθει εδώ το 57; Έτσι νομίζω 57-58 είχε έρθει μια φορά.

Σ.Δ. : Στρατό εσύ πήγες;

Χ.Χ. : Στρατό δεν πήγα Σοφία, στρατό δεν πήγα γιατί ήμουνα προστάτης για. Κάναμε χαρτιά δεν πήγα.

Σ.Δ. : Αν θες πες μου για κάποια έθιμα. Οι γάμοι πως γινόντουσαν;

Χ.Χ. : Για τους γάμους; Τους γάμους πως τους φτιάχναμε παλιά ξέρεις; Όταν καλούσανε, πριν μια εβδομάδα καλούσανε, έτσι με το στόμα. Και πηγαίνανε στην Φλώρινα με μήλα. Που έχει συγγενείς Σιταριά, Παλαιστρα, ε θα βρίσκαν έναν Παλαιστριώτη εκεί στο παζάρι, του δίνεις ένα μήλο, θα το δώσεις στον τάδε, τον καλνάω σε γάμο, έτσι γινόντουσαν. Και ο γάμος άρχιζε από την Παρασκευή. Παρασκευή μαζευόντουσαν οι κασάρκες που λέμε, το ψωμί το φτιάχνανε στο σπίτι, το φτιάχνανε το προζύμι, ε μαζευόντουσαν στο σπίτι συγγενείς, κορίτσια και παντρεμένες και πηγαίνανε στην βρύση να γεμίσουν νερό. Πέρνανε ένα παιδί, τώρα το παιδί πως θα είναι; Να μην είναι ορφανό σου λέει. Θα πάρει το γκιούμι να το γεμίσουν από την βρύση αλλά να μην μιλήσει το παιδί να πάει να το γεμίσει και αυτές με τραγούδια ξεκινούσαν από το σπίτι στην βρύση. Και από τον γαμπρό, ας πούμε, και από την νύφη από την άλλη μεριά συναντιόντουσαν στην βρύση με τραγούδια εκεί γέμιζαν,

ανταλλάζανε ευχές, ας πούμε, και γυρνούσανε στο σπίτι αρχίζουν το προζύμι. Βάζανε μια κοπέλα να αρχίσει το προζύμι, ε τρώγανε, ας πούμε, φασόλια τι τρώγανε την άλλη μέρα ζυμώναν το ψωμί. Ψωμί πόσα άτομα έχεις ας πούμε 50-60 άτομα; Θα κανονίσεις να έχεις παραπάνω. Και ψήνανε στο φούρνο, στους φούρνους τους παλιούς δεν ξέρω θυμάσαι;

Σ.Δ. : Ναι, ναι θυμάμαι.

Χ.Χ. : Τον είχαμε τον γκρεμίσαμε. Ε ψήναμε εκεί ψωμιά δύο τρείς φούρνους την άλλη μέρα και έτοιμο για το βράδυ και την Κυριακή. Από βραδύς βάζανε όργανα το Σάββατο από βραδύς θα είχαν καλέσει κόσμο, ας πούμε, θα μαζευόντουσαν και από ξένα χωριά κουμπάρος, αν ήτανε, μαζευόντουσαν και βάζαν και όργανα και όλη νύχτα στο σπίτι μέσα χορεύανε. Τα δωμάτια εκείνα μεγάλα ήτανε, τέσσερα επί τέσσερα. Μεγάλα δωμάτια και χορεύανε μαζευόντουσαν πολύς κόσμος, ας πούμε, πολύς κόσμος, ε σε ένα δωμάτιο θα είναι στριμωγμένοι πολύ, στο διάδρομο πάλι απ' έξω πάλι. Την άλλη μέρα την Κυριακή πάλι, πάλι με τα όργανα αρχίζουν από το πρωί από της δέκα η ώρα γιατί εκκλησία είχε και αρχίζουν λίγο πιο αργά και καλούσανε οι κολουκτσίδες (βοηθεί του γάμου συνήθως φίλοι και συγγενείς του γαμπρού που φορούσαν ποδιές) τους συγγενείς το κουμπάρο, αλλά με τα όργανα πηγαίνανε. Που πάνε στον πάνω μαχαλά τα όργανα μαζί εκεί με τους κολουκτσίδες, καλούσανε. Και μαζευόντουσαν το μεσημέρι, τα όργανα παίζανε στο σπίτι. Βάζανε έναν μάγειρα, ας πούμε, μαγείρευε κανένα πρόβατο τι είχε σούπες κάνανε. Τρώγανε και αρχίζουν τα γλέντια. Πήγαιναν στην νύφη με το κάρο άλογα, με τα βόδια, αν δεν είχε άλογα, με το κάρο φορτώνανε την προίκα και την φέρνανε στο σπίτι. Στην εκκλησία στέφανα και πάλι στο σπίτι. Τι τέτοια κάνανε όμως. Η νύφη, στην νύφη δεν ξέρω κάνανε έναν σταυρό στην πόρτα της δίνανε και κρασάκι να πιεί και το ποτηράκι να το ρίξει πίσω έτσι. Τέτοια έθιμα κάνανε, γιατί τα κάνανε τώρα αυτά δεν ξέρω. Αλλά πιο παλιά γινόντουσαν προξενιό οι γάμοι. Με προξενιό παντρευόντουσαν, όχι με έρωτα να γνωριστείς και να κάνεις. Πήγαιναν προξενήτες, πήγε ένας προξενήτης του λέει « θα μας δώσεις την νύφη για τον τάδε;» « ναι» ο συμπέθερος σου δίνει, ας πούμε κόζουκ, πώς να σου πω;

Σ.Δ. : Ναι δερμάτινο.

Χ.Χ. : Όπως είναι τα Μπαμπάρια, τέτοια δίνανε, τα είχαν για επίσημα. Ε, ο άλλος του λέει εγώ θα του δώσω παπούτσια. Πήγαν εκεί πέρα, που λες όταν ήταν ο γάμος περιμένει ο ένας κόζουκ- δεν έχει. Περιμένει ο άλλος παπούτσια -δεν έχει. Τον φωνάζουνε « α βε εσύ δεν μου έταξες να μου δώσεις κόζουκ;» « όχι» λέει « ποιος σου είπε;» «ο προξενήτης» « Α βε εσύ δεν μου έταξες να μου δώσεις παπούτσια;» « δεν είπα» λέει. « ο προξενήτης μου τα είπε

αυτά». Φώναξε τον εδώ. «Έλα εδώ» του λέει « τι μου είπες εσύ λέει;» « ε σε σένα σου είπα, έτσι στον άλλο, αλλιώς κάντε ότι θέλετε» λέει (γελάει). Αι να βρεις άκρη τώρα.

Σ.Δ. : Άκουσα ότι αγόραζαν, πλήρωναν με χρυσές λίρες για να αγοράσουν την νύφη;

Χ.Χ. : Ναι πιο παλιά έτσι ήτανε, δίνανε λίρες, λίρες χρυσές. Πόσα θέλει ο Α βε της πουλούσανε, τα κορίτσια. Πήγαινε ο άλλος, σου λέει « πόσα θέλεις να πάρω την νύφη; « Ε θα σου δώσω ή άμα δεν είχε, δεν έχω». Τώρα θα σου πω μια άλλη ιστορία είναι σημαντικό αυτό, σίγουρο δηλαδή. Ήταν ένας στην Αμερική πολλά χρόνια και ήταν εδώ ήρθε αλλά δεν παρουσιαζόταν να έχει λεφτά. Ο άλλος ήταν πλούσιος, που είχε την νύφη. Και του λέει αυτός, πηγαίνει του λέει, ήταν καμπούρης αυτός δεν ήταν έτσι εμφανίσιμος για να την πάρει, εκείνη ήταν πολύ όμορφη. Πηγαίνει στο σπίτι και του λέει « πόσα χρυσά θέλεις για να μου δώσεις την Μίτρα; » Μίτρα την λέγανε. Ε εκείνος σου λέει θα ζητήσω υπερβολικά για να φύγει. Ζητάει δεν ξέρω πόσα ζήτησε Σοφία, και τα βγάζει και του τα πετάει εκεί πέρα όλα. Και έδωσα τον λόγο μου τώρα πρέπει να την δώσω. Την έδωσε. Αλλά αυτός χρυσά ... εδώ τα βάζανε τότε (δείχνει στον κόρφο του). Του τα βγάζει τακ τακ διακόσια; Του τα μέτρησε όλα. Εκείνος δεν περίμενε σου λέει θα είναι φτωχός. Και του την έδωσε την κόρη. Έτσι γινόντουσαν πλήρωναν της νύφες με χρυσά αλλιώς δεν στην δίνει ο πεθερός. Με προξενιό. Η νύφη τότε ξέρεις τι ήτανε; Σκλάβα, γιατί όρθια εκεί όλη μέρα να τους ετοιμάζει το φαγητό, τα αυτά να τους ράψει, να τους πλένει, να τους κάνει. Η νύφη δεν καθότανε ποτέ στο τραπέζι να φάει μαζί τους. Σερβιτόρα για όλους τους υπόλοιπους, πολύ άσχημα ήτανε και ζούσανε πολλοί μαζί. Δέκα, δεκαπέντε, είκοσι άτομα, τριάντα σου λέω! Όλοι μαζί. Ένας ήτανε μόνο για το παζάρι, να πάει να ψωνίζει, οι άλλοι δύο θα ήτανε για να δουλεύουν χωράφια, τα ζώα, τα πρόβατα, τα γουρούνια. Μετά ρούχα δεν αγόραζαν είπαμε, όλα από μαλλί από τα πρόβατα. Έτσι μεγάλωσε το χωριό μας από αυτούς τους δύο τρεις τσοπαναραίους, που εδώ και... Παλιά υπήρχαν και άσχημες αρρώστιες δεν είχε γιατρούς, όπως η φυματίωση. Όποιος πάθαινε φυματίωση, τον απομόνωναν. Τον πηγαίνανε εκεί στο Μπλάκο Πατ εκεί στο γήπεδο, που είναι εκεί είχε χαντάκια, τα έχει ακόμα και σκάβανε τρύπες μέσα στο χαντάκι και τους βάζανε μέσα. Τους πηγαίναν φαγητό εκεί και νερό από μακριά το άφηναν και φεύγανε. Απομονωμένους εκεί, όταν πέθαινε τον καίγανε μέσα στην τρύπα. Και όταν τον φτιάχνανε εκείνον τον δρόμο με κασμάδες εμείς παιδιά σαν και σένα, ε με κασμάδες, το ανοίγαμε για να περνάνε τα κάρα, φαινόντουσαν οι τρύπες ακόμα στάχτες από πολύ παλιά στάχτες και λέγανε από τι αυτά; Δεν ξέρανε στάχτη, αλλά από τέτοια πράγματα. Υπήρχε και μια άλλη πανούκλα, που την λέγανε. Πανούκλα ήταν αρρώστια, αυτοί νόμιζαν είναι πώς να σου πω σαν μια γυναίκα ψιλή με το ραβδί τους χτυπάει στο κεφάλι και τους θανατώνει. Τέτοια νόμιζαν αυτοί

και φεύγαν όταν μάθαιναν ότι έρχεται η πανούκλα, φεύγαν από το χωριό όλοι. Κρυβόντουσαν στον κάμπο αλλά και εκεί τους έβρισκε. Είχε στο κάμπο βάζανε κάτι κιούπια μεγάλα για νερό, γιατί δεν είχε νερό, προς τα εδώ δεν είχε. Βάζαν νερό, εκείνα το χειμώνα από το χιόνι από τις βροχές γεμίζανε και τα σκεπάζανε για να έχουν το καλοκαίρι. Μεγάλα κιούπια, τόσος μεγάλα.

Σ.Δ. : Αυτά τι ήταν; Πήλινα;

Χ.Χ. : Πήλινα. Ε μέσα σε αυτά τα πήλινα βρήκαν ένα κεφάλι με δύο μικρά κεφαλάκια ήτανε λένε μια μητέρα με τα δύο μικρά της. Τους βρήκε η πανούκλα εκεί πέρα λέει και τους θανάτωσε. Παλιά έτσι ήταν έτσι πιστεύανε. Αλλά πολλά άλογα κρατούσαν τότε, με άλογα τότε. Το κάθε σπίτι είχε άλογο ή ένα ή δύο. Εμείς όταν μεγαλώσαμε είχαμε γαϊδούρια άλογα δεν μπορούσαμε να κρατήσουμε από ένα μέχρι τρία γαϊδούρια είχε το κάθε σπίτι. Αλλά δεν είχαμε τίποτες αχυρώνες από τον εμφύλιο είχαμε μεγάλη καταστροφή πηγαίναμε πάνω στην Μπούκατα, που λέγαμε, που τρέχει το νερό, πως το λέγανε εκείνο το μέρος; Εκεί πηγαίναμε μαζεύαμε τσάκνες αυτά τα ξύλα, που είναι για σκεπή. Ξέρεις πόσες ώρες κάναμε; Πέντε- έξι ώρες για να πάμε και πέντε- έξι να ερθείς. Πτώμα ήμασταν. Αλλά δεν είχε. Μετά δεν είχαμε ξύλα δεν είχαμε κάρβουνα. Ποιος μπορούσε να αγοράσει κάρβουνα τότε; Αν μπορούσε μετά το 58-59 αγοράζανε από μισό τόνο κάρβουνο. Η για ξύλα πηγαίναμε να κλέψουμε από το δάσος. Με μισό τόνο κάρβουνο την βγάζαμε. Αλλά ήμασταν έξω όλη μέρα με τα πρόβατα. Τι άλλο;

Σ.Δ. : Πες μου για βαφτίσια, κηδείες ή κάτι παράξενο, έθιμο ή έτσι.

Χ.Χ. : Τα βαφτίσια Σοφία ξέρεις πως γινόντουσαν; Ερχόταν ο κουμπάρος το έπαιρνε το μωρό, η μητέρα και ο πατέρας δεν πήγαιναν. Δεν ξέρω γιατί το είχαν έτσι, ο κουμπάρος θα το βάφτιζε εκεί πέρα και το έφερνε στο σπίτι. Δεν πήγαιναν οι γονείς καθόλου, δεν πήγαιναν. Γιατί αυτό το πράγμα, δεν μπορώ να καταλάβω. Τέτοιο ήταν το έθιμο.

Σ.Δ. : Οι κηδείες πώς ήταν;

Χ.Χ. : Το ίδιο δεν έχει αλλάξει τίποτα αλλά δεν είχαν τέτοια πολυτέλεια, ας πούμε δεν αγόραζαν, τα φτιάχνανε μόνοι τους από σανίδια, το σεντούκι, πως το λένε. Το φτιάχνανε εδώ και τα ίδια. Μετά δεν είχε έξι βδομάδες αυτά, που κάνουν τώρα δεν είχε τέτοια πράγματα, τέτοια έξοδα δεν μπορούσαν να κάνουν. Αλλά μνημόσυνα, τέτοια, γινόντουσαν στην εκκλησία.

Σ.Δ. : Πες μου για τα Κόλεντα που έχουμε τα Χριστούγεννα.

Χ.Χ. : Α, τα Κόλεντα; Τα Κόλεντα τα περιμέναμε εμείς σαν παιδιά πολύ από πολύ καιρό, πολύ χαιρόμασταν τότε. Μαζεύαμε ξύλα πριν από μια βδομάδα, όπως τώρα πάλι, μαζεύαμε ξύλα, λούσκες (φλούδα από καλαμπόκι), που είχαμε και το κάναμε στην πλατεία και όταν το φτιάχναμε το, μαζεύαμε τα ξύλα το σωρό αυτό και το βράδυ πηγαίναμε κλέβαρμε, ας πούμε, τότε είχε πλέτ πώς να στο πω; Φράχτη με βέργες πηγαίναμε, τραβούσαμε κανέναν φράχτη και το ρίχναμε απάνω, κλέβαρμε. Πιο παλιά τι έγινε; Δηλαδή να κλέψεις τότε ήταν ωραίο έθιμο. Ωραίο αυτό να κλέψεις καλό είναι λέει. Και αυτός ο Κόλε Νταφιάνεφ που ήτανε του το πήρανε το κάρο, τους συνάντησε να το τραβάνε και αυτός βοήθησε και αυτός δεν ήξερε ότι είναι δικό του. Του το πήγαν στην φωτιά. Όταν πάει στο σπίτι, δεν έχει το κάρο λείπει α ρε τι έκανα εγώ λέει τους βοήθησα να το..... Ότι βρίσκανε κλέβαρνε: κάρο, παλούκια δεν ξέρω τι ότι νάνε. Την φωτιά την άναβαν δώδεκα η ώρα ακριβώς, μόλις ανάψουν την φωτιά θα μαζευτούν και τα παιδιά. Μαζευόμασταν εκεί πέρα κάναμε παρέες είχε πολλά παιδιά τότε και μεγάλα παιδιά. Πέντε – έξι παρέες, κορίτσια τρεις – τέσσερις παρέες να βράζει το χωριό από παιδιά. Και γιατί γυρνούσαμε τόσο χιόνι να παγώσεις για ένα κάστανο να σου δώσουνε, τότε κάστανα και κουλούρια δίνανε. Αυτά. Αλλά Κόλεντα γιατί το φωνάζανε Κόλεντα δεν θυμάμαι «μπάμπο Κόλεντα- Κόλεντα». Αυτό το έθιμο δεν μας το είχανε πει, γιατί το φωνάζουμε έτσι. Φωνάζαμε ένα τραγούδι τώρα τραγούδι ήταν αυτό; δεν ξέρω Κόλεντα λέβαρ πάνα να γκρέδα δηλαδή Κόλεντα λέβαρ έπεσε η γρεδιά (ξύλο), πλάκωσε την γιαγιά, λέει. Χαιρόμασταν σαν τραγούδι το είχαμε αυτό. Και το νέο έτος πάλι με κουδούνια.

Σ.Δ. : Τα Σούρβα;

Χ.Χ. : Σούρβα. Κουδούνια από πρόβατα, κασίκες, που είχαμε άλλα πιο μεγάλα. Κάναμε μεγάλο αυτό και γυρνούσαμε όλη νύχτα με αυτά, τα παιδιά στα χωριά φωνάζαμε σούρβα και μετά την άλλη μέρα Μπαμπάρια.

Σ.Δ. : Το βράδυ ήτανε...

Χ.Χ. : Το βράδυ γυρνούσαμε εμείς τα παιδιά ανάβαμε την φωτιά την άλλη μέρα τα Μπαμπάρια γινόντουσαν. Τα Μπαμπάρια όταν ξεκινούσανε, εδώ ντυνόντουσαν σε αυτό το παλιό σχολείο θυμάμαι. Και η νύφη εδώ και ο γαμπρός (Μπαμπάρια). Κάναμε νύφη και γαμπρό και οποιοδήποτε άλλοι μπορούσαν, ντυνόντουσαν και ξεκινούσανε από πάνω από την Ελενίτσα , από τον Σώτε από τον Τάσο εκεί.

X.X. : Από την Ελενίτσα, εκεί, αρχίζανε και πάλι εδώ θα τελειώνανε. Μαζεύανε κρεμμύδι, σλανίνα- λίπος από γουρούνι, κρέας από γουρούνι, καλαμπόκι, σιτάρι, τσίπουρο ότι μπορούσε να δώσει ο κάθε ένας, μαζεύανε. Και όταν πηγαίνανε σε σπίτια δεν σκορπιόντουσαν, εκείνη βε όλοι μαζί πηγαίναμε γιατί τότε ήτανε πολύ δύσκολα, γιατί άμα τους χαλάσεις το είχαν πολύ προσβλητικό, γιατί μαζευόντουσαν και μεγάλα παιδιά από πίσω τους και άμα κανένας ξεχωριζότανε τον πιάνανε τον ξεντύνανε. Άμα τον ξεντύσεις, ποιος ξέρει τι θα γίνει. Γι' αυτό πηγαίνανε όλοι μαζί και με ζύλα να βαράνε όχι έτσι, να βαράνε μέχρι σκοτωμό. Πηγαίναν σε ένα σπίτι πέντε- έξι άτομα, που ήταν Μπαμπάρια να χορεύουν και έπεφτα ένας. Και είχανε ρόσκες (μικρά ξύλα για προσάναμμα) πήγαινε εκεί, που ήταν πιο αυτό, τις ρόσκες ξέρεις τι είναι;

Σ.Δ. : Ναι, ναι.

X.X. : Η σε κανένα άχυρο. Και ξάπλωνε εκείνος εκεί πέρα. Και πηγαίνανε δύο άτομα μπαμπάριδες στο αφεντικό, τον τραβάνε από το χέρι και του λένε «γιατί τον σκότωσες;». «δεν τον σκότωσα, λέει» «τον σκότωσες, να ο άνθρωπος έπεσε εδώ!» «φάρμακο γρήγορα» φάρμακο-τσίπουρο, έφερνε εκείνος το μπουκάλι σηκωνότανε χορεύανε. (γελάμε)

Σ.Δ. : Αυτό το έθιμο από πού βγήκε;

X.X. : Αυτό το έθιμο δεν το θυμάμαι. Δεν μου το είχαν πει από πού βγήκε. Είναι πολύ παλιό αλλά. Τα Μπαμπάρια ήταν πολύ προσβλητικό να τους χαλάσεις το.... Τώρα γυρνάνε ένας εδώ άλλος εκεί δεν τους νοιάζει αν... οργανωμένα πηγαίνανε. Για τα Μπαμπάρια, αυτά.

Σ.Δ. : Πες μου για τα ονόματα εδώ στο χωριό, που είναι όλα σε – όπουλος. Πελοποννησιακό χωριό.

X.X. : Αα, αυτό μας το άλλαξαν νομίζω το 22 μας τα άλλαξαν τα ονόματα. Όλοι λεγόμασταν, παλιά εμείς λεγόμασταν, ας πούμε Τάνοφ, Τσίγλεφ οι άλλοι Κύκοφ. Εδώ, όταν ήρθε ένας γραμματέας από την Πελοπόννησο και είδε αυτά τα ονόματα και τους έκανε όλους Πελοποννήσιους. Τσιγκόπουλος, Πετρόπουλος, Ταραντσόπουλος όλους τότε, τους τα αλλάξανε τα ονόματα. Άλλαξαν και το όνομα στο χωριό. Το χωριό δεν λεγόταν Λόφοι, λεγόταν Ζατμπούρδενι, δηλαδή Ζατμπούρδενι λεγόταν γιατί έχει Μπούρδο – λοφάκια. Τα λοφάκια είναι μπόρδα, μπάρδοβίτσι δεν ξέρω αν.... ε μπόρδα τα λένε. Και όταν ρώτησαν κάποιον «ε, από πού είσαι;» «ε ζτα τια μπούρδα τα» (ε, πίσω από εκείνους τους λόφους) στην Φλώρινα δεν ξέρω, που ήτανε. Έτσι και το όνομα Ζατ- μπούρδενι. Και αυτοί το

ονόμασαν Λόφοι επειδή έχει λόφους. Το άλλαξαν το όνομα. Αλλά τις τοποθεσίες δεν μπορούσαν να τις αλλάξουν. Είναι πολλές, άμα αρχίσουμε Σέτσι Κάμεν.

Σ.Δ. : Για πες Σέτσι Κάμεν...

Χ.Χ. : Σέτσι Κάμεν τοποθεσία είναι δεν μπορούμε πώς να το κάνουμε; Σέτσι Κάμεν. Κοφτή πέτρα.

Σ.Δ. : Κοφτή πέτρα.

Χ.Χ. : Μίρας, δεν μπορούνε να το αλλάξουνε, πώς να το πούνε;

Σ.Δ. : Το Μίρας τι σημαίνει;

Χ.Χ. : Το Μίρας τι σημαίνει τώρα; είχε πολλές βελανιδιές εκεί πέρα πώς να το πεις ήταν πυκνές νομίζω, όπως είναι το Τσέστακ, το Τσέστακ είχε πάρα πολλές φουντουκίες πυκνές, πυκνές Τσέστακ το λέγαμε. Μέσο Κούριακ εκεί αρκούδα είχε, ζούσε ήταν δάσος όλο εκείνο κατάλαβες.

Σ.Δ. : Πεσ μου έτσι από το χωριό τοπωνύμια. Και την μετάφραση στα ελληνικά τι σημαίνει.

Χ.Χ. : Το Σέτσι Κάμεν αυτό. Τούρτσιν Γκρόπ (Τούρκικος τάφος) ξέρεις πιο είναι; Εδώ στην αποθήκη, στην Νούματα. Γιατί το λένε τώρα Τούρτσιν Γκρόπ κάποιος Τούρκος θα ήτανε. Σλήβατα πιο πάνω Σλήβατα θα έχει καμία φλαμουριά εκεί πέρα. Μπρίτσεν Τούρτσιν εκεί στην Μίλα Βόδα (πηγή= αγαπημένο νερό) εκείνο το μέρος λέγεται Μπρίτσεν Τούρτσιν-Ξυρισμένος Τούρκος;

Χ.Χ. : Μπρίτσεν Τούρτσιν. Κάπως έτσι. Γιατί είναι κοφτή πέτρα και εκεί. Ίσως ξυρίσανε κάποιων Τούρκο. Εκεί Πατίτσιν Ντόλ πιο κάτω. Αυτό είναι εκεί Ντόλ το λέμε εμείς, λάκος πώς να σου πω. Κρασαντσιά είναι πώς να σου πω κραστάο όλο πέτρα, κραστάο σαν ψωριάρικο πώς να σου πω. Μεκιτρσίνα πιο πάνω κεί δεν έχει πέτρα, είναι μαλακό. Από το μέκο (μαλακό) δεν έχει πέτρα. Πιο πέρα Σούματα είναι. Σούματα είχε σούμα, είχε βελανιδιές, γι' αυτό το λένε Σούματα. Πιο κάτω Τσαρβένο Λόκο, Τσαρβένο Λόκο το λένε γιατί είναι κόκκινο το χρώμα και είναι λόκο πώς να σου πω σαν χαράδρα μέσα. Λόκο το λέμε, είναι κόκκινο χρώμα Τσαρβένο Λόκο. Και μετά Ραννίστσετο, έχει πέτρα αλλά είναι ίσιο. Από το Σέτσι Κάμεν και πάνω είναι το Ραννίστσετο αλλά είναι ίσιος πολλά μέτρα έχει και ένα χιλιόμετρο. Είναι ίσιο, όλο ίσιο, γι' αυτό το λένε Ραννίστσετο. Μετά την Γκίονιτσα δεν ξέρω γιατί την λένε έτσι. Σοινίτσιτε από κάτω το λένε άλλο μέρος είναι εκείνο. Σοινίτσιτε είναι

σοινίκια δεν το πιάνει ο ήλιος, ας πούμε, δεν το πιάνει ο ήλιος. Ντάντια είχε μεγάλα Εκεί πέρα.

Σ.Δ. : Τι δέντρο;

Χ.Χ. : Βελανιδιά. Μεγάλες βελανιδιές. Ε πιο κάτω Μίλια Βόδα μετά... Τσέρο Ντάπ ναι. Είχε μια βελανιδιά, που την λένε Τσέρ άλλο δέντρο είναι εκείνο. Άλλο είδος είναι, εκείνο είναι πιο γερό ξύλο. Ντάπ είναι αλλά τσέρ το λένε, Τσέρο Ντάπ. Μοναστίρτσε μετά εκεί πέρα εκεί κανένα μοναστηράκι θα είχε. Σφετ Τάνας (Άγιος Αθανάσιος) εκεί κάνανε τα κουρμπάνια, τα σφάζανε στο Σφέτ Τάνας.

Σ.Δ. : Θα σε ρωτήσω ύστερα γι αυτό για τα κουρμπάνια. Πες μου για τοπωνύμια ακόμα, αν ξέρεις.

Χ.Χ. : Τοπωνύμια.

Χ.Χ. : Μπελνίτσκι Όρνιτσι. Αυτό το ύψωμα εδώ το λένε Μπέλνικ, εδώ πάνω από το χωριό ε Μπελνίτσκι Όρνιτσι, πιο πέρα είναι. Πιο πέρα να (στο) Μπέλνικ. Το Κουρίλλο είναι τα αμπέλια, που είχανε από πίσω από το Στρέτνικ εδώ πού είναι τα παλιά αμπέλια τοπωνύμια και αυτά έχουν. Σούα Τσέσμα εκεί, που είναι η βρύση η παλιά.

Χ.Χ. : Σούα Τσέσμα. Εδώ Γκόρνιο Πάτ (πάνω δρόμος) εκεί από αυτήν την εκκλησία πάνω εκείνος ο δρόμος τον λέμε σε αυτήν την εκκλησία πάνω η ανηφόρα, που είναι το λέμε Γκόρνιο Πάτ. Πιο πέρα προς τα πάνω προς την Γκίονιτσα, που πάμε πάνω Στρέτνικ το Στρέτνικ και Κουλίβιτα το λέμε, κουλίβιτα ξέρεις τι θα πει; Είχαν κάνει παρατηρητήριο εκεί πέρα οι αγροφύλακες και τα φύλαγαν τα αμπέλια. Τότε δεν μπορούσες να πάς στο αμπέλι, όποτε θέλεις, δύο φορές την εβδομάδα σου είχαν ορίσει, αυτό ήταν και οι αγροφύλακες, εκεί καθόντουσαν και έβλεπαν όλο το χωριό φαινότανε. Αν ήταν να ξεκινήσεις για πουθενά, θα το βλέπανε αυτοί.

Σ.Δ. Αυτή πια εποχή ήτανε που λες;

Χ.Χ. : Αυτή ήτανε μετά το δώδεκα.

Σ.Δ. : Α, και πρόσεχαν εκεί τα αμπέλια αυτοί;

Χ.Χ. : Ναι τα προσέχανε, οι αγροφύλακες τα φύλαγαν. Ούλιτσα μετά, Ούλιτσα είναι σαν πώς να σου πω, σαν ουλίτσα, σαν αυτό, σαν σοκάκι εκεί πέρα. Πιο πάνω Σέτσι Κάμεν, Γκόλεμο Ρίντ. Γκόλεμο Ρίντ ξέρεις πιο είναι;

Σ.Δ. : Όχι.

Χ.Χ. : Γκόλεμο Ρίντ το πρώτο εδώ αυτό, που φαίνεται εδώ το βουνό στο Σφειτ Τάνας απέναντι. Γκόλεμο, το μεγάλο, Ρίντ το βουνό. Ναι. Γκόλεμο Ρίντ το είχαν ονομάσει, ε εκείνο σαν πιο μεγάλο βουνό εδώ στο χωριό. Μετά είχαν πάλι ονόματα από ανθρώπους το Μίντσο Άργατς. Άργατς είναι κάποιος Μίντσερς, που λεγότανε το πήρε το όνομα. Τάντσοο Τόρλο, Κωστίνουο Τόρλο είχαν αυτοί Τόρλα πώς να σου πω; Στάνες για τα πρόβατα εκεί κοιμόντουσαν την νύχτα μέχρι τα Χριστούγεννα εκεί στα Τόρλα ήτανε δεν τα φέρνανε στο σπίτι τα πρόβατα, εκεί τα αρμέγανε, εκεί κάνανε.

Σ.Δ. : Δεν ερχόντουσαν καθόλου στο σπίτι αυτοί;

Χ.Χ. : Στο σπίτι μπορεί να ερχόντουσαν αλλά τα πρόβατα όχι. Τα πρόβατα από την άνοιξη μέχρι το χειμώνα εκεί, ως που να πιάσει χιόνια εκεί μένανε. Αυτά έχουνε Κωστίνουο Τόρλο, Τάντσοο Τόρλο, Λάσοο Τόρλο δηλαδή ο καθένας, που ήτανε σόι ας πούμε είχε πάρει όνομα και το Τόρλο. Τώρα άλλο Μπόκτανετς, Βούρμπα, αυτά το Μπόγκτανετς πώς να στο πω; Πηγή του θεού, ναι Μπόγκ είναι ο θεός μάλλον κάτι τέτοιο.

Σ.Δ. : Για πηγή δεν είναι αυτό;

Χ.Χ.: Για πηγή είναι. Γιατί πιο πάνω ήταν το Μοναστήρτσε κάτι τέτοιο θα ήτανε. Μπόγκτανετς.

Χ.Χ. : Μίλα Βόδα. Αυτό θα το πήρε κάποιος Μίλε θα το έφτιαχνε εκεί πέρα και πήρε το όνομα του Μίλε (Μιχάλης). Μίλα Βόδα.

Σ.Δ. : Δηλαδή κάθε τοποθεσία ανάλογα πως ήτανε έπαιρνε και το όνομα.

Χ.Χ. : Σιρόκι Ουρνίτσι εδώ λέμε. Εκείνο προς τα πέρα Σιρόκι Ουρνίτσι το λέμε χέρσο. Μετά Πόλετο, το μικρό Πόλε εδώ κάμπος, Τσούρνο Πόλε το λέγαμε το άλλο, εκεί πέρα.

Χ.Χ. : Εκεί, που έχει τα τριφύλλια εκείνο λέγεται Τσούρνο Πόλε. Μετά Στάρενο Κάσε δεν ξέρω γιατί το λένε έτσι κανένα χωριό εκεί Στάρενο Κάσε διότι αν έχει κανένα χωριό γιατί αυτό είναι Στάρενο Κάσε. Ντρογκπάτσκιτε, Βέλιβαρ αυτά τα ονόματα πώς να τα εξηγήσω.

Σ.Δ. : Αυτά τα κράτησαν όλα τα δικά τους....

Χ.Χ. : Ναι, ναι όλα. Στράσεν Ντόλ **κακ να τι ρέτσα;** (πώς να σου πω;), φοβερός λάκος.

Σ.Δ. : Για την Συμιτρία πες μου.

X.X. : Η Συμετρία εκεί δεν είχε εκκλησία Σοφία, είχε ένα ξεροντούβαρο μια κουλίпка έτσι και εκεί ανάβαμε καντηλάκια αλλά εκεί τα θάβαμε τα αβάπτιστα, ότι αβάπτιστο είχαμε εκεί τα πηγαίναμε.

Σ.Δ. : Αυτά, που πεθαίνανε;

X.X. : Αυτά, που πεθαίνανε, ναι. Αυτοί ή τάφοι θα είναι πολύ παλιοί τάφοι, είχε τάφους εκεί πέρα κάτι μεγάλες πλάκες έτσι.

Σ.Δ. : Και τώρα σήμερα ο Άγιος Δημήτρης.

X.X. : Ο Άγιος Δημήτρης και δεν πιστεύω να ήτανε εκείνο του Αγίου, θα ήτανε έτσι θα είχε πάρει το όνομα. Δεν το λέγανε Σφέτι (Άγιος) Δημητρία το λέγανε Συμετρία. Συμετρία το λέγανε, εκείνο το μέρος. Όπως πιο πάνω από το γήπεδο, που είναι Άσαρι.

Σ.Δ. : Για πες μου για το Άσαρι.

X.X. : Άσαρι και εκεί είχε ένα πηγάδι, είχε ένα πηγάδι και αρκετοί πηγαίναν σε ασμέα πώς να σου πω; Πιστεύανε στο νερό δηλαδή να....

Σ.Δ. : Ότι κάνει καλό το νερό;

X.X. : Ότι κάνει καλό το νερό, το πίνουν ξέρω τι κάνανε; Το είχαν σαν Άγιο πώς να σου πω. Άσαρι. Αυτά τα ονόματα δεν είναι Άγια ονόματα θα είναι από τους Ρωμαίους ακόμα.

Σ.Δ. : Από τους Ρωμαίους;

X.X. : Ναι. Μάλλον. Συμετρία.

Σ.Δ. : Λατινικά;

X.X. : Λατινικά. Άσαρι, λατινικό δεν είναι;

Σ.Δ. : Το Συμετρία το έχω ακούσει σημαίνει νεκροταφείο, νομίζω σημαίνει;

X.X. : Μάλλον. Ναι νεκροταφεία ήταν αυτά.

Σ.Δ. : Το Σέλιστσε;

X.X. : Σέλιστσε.

Σ.Δ. : Αυτό τι είναι το Σέλιστσε;

X.X. : Αυτό κάποιο χωριό θα είναι το Σέλιστσε, σέλο....Χωριουδάκι. Σέλο σέλιστσε σε ζασέλι σέλο. Αλλά από πια χρονολογία, ποιός ξέρει.

Σ.Δ. : Ήταν χωριουδάκι εκεί και μετά...

X.X. : Μάλλον θα ήτανε Σέλιστσε, να σελένι. Προς τα πάνω μετά στο Τσέρο Ντάπ εκεί βρήκανε στο Νίκο το χωράφι και ένα μάρμαρο τόσο μεγάλο κάτι θα έχει εκεί πέρα από τα πολύ παλιά, κάποια αρχαία θα έχει. Για να βρούνε μάρμαρο μάλλον θα έχει κάτι. Στο Τσέρο Ντάπ. Μετά πιο πέρα λέγεται Μάντσια Ράσια. Ε θα είχε κάποιος Μάνος βελανιδιές εκεί πέρα Ράσια, που τα λέμε και θα το πήρε το όνομα από αυτών. Το Σφét Τάνας το πήρε από εκεί πέρα, που κάνουμε το κουρμπάνι.

Σ.Δ. : Για πες μου για το κουρμπάνι.

X.X. : Το κουρμπάνι κάθε, το γιόρταζαν νομίζω κάθε Πάσχα το χωριό μας πανηγύρι έκανε; Και 2 Μαΐου κάναμε κουρμπάνι εκεί πέρα, σφάζαμε. Ε όποιος έταζε, ας πούμε, στον Άγιο κανένα αρνί θα πήγαινε να το έσφαζε εκεί πέρα στο Σφét Τάνας. Το σφάζανε εκεί πέρα και στην Αγία Παρασκευή εκεί το μαγείρευαν και το μοίραζαν εκεί σε όλους τους εκκλησιαζόμενους.

Σ.Δ. : Σαν τάμα.

X.X. : Ναι σαν τάμα.

X.X. : Ντλάμποκο Πατ, ε αυτό προς το γήπεδο, λεγόταν έτσι. Ξέρεις πόσο ήτανε βαθύ εκείνο; Μετά το γέμισαν με το γήπεδο. Εκεί, που είναι ο δρόμος στο γήπεδο πάνω εκεί που είναι οι κερκίδες ήτανε βαθιά κάτω εκεί. Ήτανε καμιά 2-3 μέτρα και από γύρω είχε δέντρα, θάμνους σαν να περνούσες σε τούνελ μέσα.

Σ.Δ. : Και σημαίνει;

X.X. : Ντλάμποκο Πατ είναι βαθύ δρόμος. Ντλάμποκο Πατ. Άλλα τοπωνύμια Ραδίνκιτε εκεί, που σκάβαν πέτρες, Ραδίνκι γιατί το λένε τώρα δεν ξέρω πως να στο εξηγήσω. Ραδίνκι εκεί στην Γκίονιτσα, που είναι. Η Γκίονιτσα έχει τοποθεσίες διάφορες εκεί, Ούα Κούρια, που την λέμε Ούα Κούρια, τίνος ήταν αυτή Ούα Κούρια; Κούρια είναι δάσος, εκεί, που γίνεται το γλέντι την πρωτομαγιά απέναντι Ούα Κούρια λέγεται στην Γκίονιτσα. Τώρα προς τα εδώ να σου πω Νερέζιτε, Γκόλας, Ζατρίντο, Πόπου Νταμπίτση.

Σ.Δ. : Αυτά τι σημαίνουν; Νερέζιτε;

X.X. : Νερέζιτε δεν ξέρω πώς να στο εξηγήσω. Νερέζιτε νέρετ δεν βάζεις δηλαδή σειρά πώς να στο πω; Πόπου Νταμπίτση. Είχε εδώ ένας παπάς Πόπου Νταμπίτση τα λέμε. Ζατρίντο, πίσω από το ποτάμι. Γκόλας δεν ξέρω γιατί το λένε εκείνο Γκόλας γιατί είναι γκόλο; Γυμνώ, Εκεί πέρα το μέρος, έτσι κάτι τέτοιο. Ούματα μετά λέγανε εκεί, Ούματα δεν ξέρω αν έχεις ακούσει, τα κεφάλια, τα πλέναμε με ούμα παλιά, σαν σαπούνι πώς να σου πω;

Σ.Δ. : Το φτιάχνανε αυτό ή;

X.X. : Το σκάβανε έτσι από την γη. Θα είχε τέτοιο εκεί πάνω βγάζανε;

Σ.Δ. : Αυτό, τι, σαν σαμπουάν το χρησιμοποιούσανε;

X.X. : Ναι σαν σαπούνι πράσινο, πώς να σου πω, παλιά. Θα είχε κανένα τέτοιο πράγμα και το ονόμασαν Ούματα μετα; Μπορεί κάτι τέτοιο. Μετά Κουριάτα, Χρηστάνα Κουρία να Ρίστο, στον Χρήστο η Κουρία που λέμε. Γκιούπτσκα Βοδενίτσα εκεί έτρεχε πολύ νερό όταν έβρεχε και λένε Γκιούπτσκα Βοδενίτσα δηλαδή γύφτικος μύλος. Ότι πέρασε πέρασε μετά πάλι. Σιρόκα Γκαρδίνα γκακρίνα λέγεται το ίδιο μέρος, νομίζω πλατύ το Σιρόκο. Τσουτσούλκα λέγεται εκεί πέρα το ένα μέρος γιατί έχει υψοματάκι έτσι σαν τσουτσούλκα και Τσουτσούλκα το ονόμασαν. Τασομίνοο Ντόλ στους Τασομίνεους που έχουν χωράφια εκεί. Το Βελιβαρ δεν ξέρω γιατί το λένε έτσι Βέλιβαρ. Βαρ είναι ασβέστη. Ασβέστη είναι. Μπορεί γιατί εκεί στον δρόμο βγάζει κάτι άσπρα τέτοια, περνάς από το δρόμο στα πλάι έχει κάτι άσπρα, τέτοια, σαν ασβέστη. Μπορεί και από αυτό. Τζαλούλατα μετά Τζαλούλα πως το λένε;. Μετά Κλίνκα Βοδενίτσα εδώ είχε ένα χωράφι Κλίνο το λέγαμε, προς την Κάτω Βεύη ένας δρόμος προς τα εκεί πήγαινε και ένας προς την Μπάρατα και το λέγανε Κλίνο. Σιρόκα Γκαρδίνα σου είπα, Σούα Τσέσμα, εκείνο το μέρος, λέγεται. Κίσκατα, Κίσκατα ξέρεις που είναι; Από την Σούα Τσέσμα απάνω εκείνο το ύψωμα έτσι. Ο Τζόνες, που έχει χωράφι.

X.X. : Ε, εκεί ψιλά το ίδιο Κίσκατα λέγεται, θα είχε εκεί βελανιδιές σαν πώς να σου πω Κίσκα μαζί όλα μαζί ήτανε Κίσκα. Ποιο άλλο έτσι να σου πω το Σέτσι Κάμεν είναι βασικό αυτό το έχουμε, Γκόλεμο Ρίντ, Στρέντι Ρίντ, Σφει Τάνας, Μπελνίτσκι Ορνίτσι, Σιρόκα Γκαρδίνα αυτά είναι, που δεν έχουνε πάρει από ονόματα, ας πούμε, από ανθρώπους. Μπόγκτανετς, Μίλια Βόδα θα ήταν κάποιος Μίλες θα έφτιαχνε εκεί πέρα και θα βάλαν το όνομα του Μίλε.

Σ.Δ. : Πες μου για τον γαλλικό τον δρόμο, που τον λένε γαλλικό.

X.X. : Αα τον γαλλικό τον δρόμο τον φτιάξανε οι Γάλλοι, στον πρώτο παγκόσμιο πόλεμο, είχαν πάρει εργάτες εκεί στην Γκιούπτσκα Βοδενίτσα από το χωριό μας σκάβανε πέτρες εκεί πέρα. Τα σκουπίδια, που τα ρίχνανε είχε έναν λάκκο εκεί πέρα , εκεί πέτρες είχαν βγάλει πολλές πέτρες. Από αυτό την μπλε την πέτρα, πολύ γερή πέτρα και σκάβανε τους πληρώνανε δεν ξέρω κατά πόσο, κατά ένα κυβικό; Μισό κυβικό; Δεν είχαν σπαστήρες τότε με κάτι σφυριά τα σπάγανε, τόσο μεγάλα κομμάτια. Τα σπάγανε κάρο φόρτωνανε και το φτιάχνανε οι Γάλλοι.

Σ.Δ. : Και αυτός οδηγούσε, που ο δρόμος;

X.X. : Οδηγούσε στην Αχλάδα μέχρι απάνω στην Ζιβούινα, που λέμε μέχρι εκεί το κρατούσανε οι Γάλλοι από εκεί και πέρα ήτανε οι Βούλγαροι και οι Γερμανοί στα Bitola ήταν οι Βούλγαροι και οι Γερμανοί. Αυτοί εδώ ήτανε μέχρι την Αχλάδα αυτόν τον δρόμο και ο άλλος δρόμος ήταν από εκεί τώρα για τον Βαρθολομαίο. Αυτό το κρατούσαν οι Γάλλοι. Από εκεί ήταν οι Βούλγαροι και οι Γερμανοί. Αλλά οι Βούλγαροι ήταν εδώ, γι αυτό λέγεται και γαλλικός. Οι Γάλλοι τον φτιάξανε. Τι άλλο τώρα;

Σ.Δ. : Πες μου για το Τσόρτσεφ Γκρόπ, που είναι στο...

X.X. : Τσόρτσεφ Γκρόπ; Αυτό γιατί το μπαρδαβίτσες (μυρμηγκία), όποιος είχε εκεί πέρα Τσόρτσεφ Γκρόπ εκεί τους πήγαιναν στο Τσόρτσεφ Γκρόπ, έτσι λεγόταν. Για όποιος είχε μπαρδαβίτσες στο χέρι, πήγαινε εκεί πέρα για με χώμα να του το κάνουν και να φύγουν οι μπαρδαβίτσες Τσόρτσεφ Γκρόπ. Το όνομα του ήταν τέτοιο Τσόρτσεφ, κάτι τέτοιο.

Σ.Δ. : Τι άλλο; Το Πάσχα το ίδιο ήτανε η...

X.X. : Το Πάσχα; Το Πάσχα νηστεύαμε πολύ τις αποκριές μέχρι Πάσχα δεν τρώγαμε τίποτα. Το Πάσχα σφάζαμε αρνί, γιαούρτι πιάναμε από τα πρόβατα αυτά τα δικά τους δηλαδή, αυγά, χαιρόντουσαν πολύ τότε, πολύ χαιρόντουσαν, τα ίδια έθιμα. Δώδεκα η ώρα γινόταν η Ανάσταση αλλά καθόντουσαν μέχρι να τελειώσει ο παπάς όχι να φεύγουν (γελάμε). Τότε έτσι ήταν.

Σ.Δ. : Για το πανηγύρι του χωριού.

X.X. : Το πανηγύρι;

Σ.Δ. : Ναι. Πότε άρχισε...

X.X. : Πότε άρχισε το πανηγύρι ποια χρονιά....;

Σ.Δ. : Εσύ έχεις κάνει και πρόεδρος εδώ στο χωριό, ε;

Χ.Χ. : Ναι έχω κάνει. Ποια χρονολογία; Το 52-53. Έγινε αυτή η εκκλησία τότε το άλλαξαν και το πανηγύρι. Γιατί πανηγύρι κάνανε οι δικοί μας το Πάσχα, το Πάσχα κάνανε και δεν μαζευόντουσαν μετά εδώ άρχισε να έρχεται ξένος κόσμος είχανε φτώχεια κάνανε έξοδα. Ξέρεις τι είναι αρχές της χρονιάς από τον χειμώνα βγαίνανε δεν είχαν τίποτα πρέπει να ψωνίσεις, να κάνεις, θα σου έρθουνε ξένοι άνθρωποι πολύ δυσκολία τράβηξαν οι άνθρωποι.

Σ.Δ. : Και μετά άλλαξαν το πανηγύρι;

Χ.Χ. : Δεν το άλλαξαν. Το Πάσχα ήταν πολύ αργά μετά το βάλανε στον Άγιο Κωνσταντίνο και Ελένης μετά το πενήντα έτσι, μετά το πενήντα, μέχρι τότε γιορτάζανε το Πάσχα, ε μαζευόντουσαν έτσι μετά άρχισαν να κάνουν έξοδα οι άλλοι. Δυσκολεύτηκαν βγαίνανε, ας πούμε, να τσαπίζουν, να κάνουν όλα αυτά, δεν είχαν να φάνε. Πρέπει να ψωνίσεις σου λέει. Δεν είναι, όπως τώρα, πάνε ψώνισε είχανε φτώχεια μεγάλη. Το 52-53 ξέρεις τι φτώχεια είχαμε από τον εμφύλιο είχαν καταστραφεί και μετά συνέχεια που άνοιξε η Γερμανία μετά άρχισε λίγο ο κόσμος να....

Σ.Δ. : Το 60 άρχισε ο κόσμος να φεύγουν έτσι μετανάστες;

Χ.Χ. : Το εξήντα. Από εδώ το 62 φύγαν οι δικοί μας από το χωριό μας. Μετά άρχισε ο κόσμος λίγο να ζοηρεύει, ας πούμε, βγάλαν κάποια λεφτά εκεί πέρα. Το πανηγύρι έτσι γινότανε μαζευόντουσαν, ερχόντουσαν εκεί πέρα στην πλατεία, από το, μάρε ερχόντουσαν από το μεσημέρι αυτοί καφενεία και μετά το απόγευμα στην πλατεία. Τα Χριστούγεννα φέρνανε όργανα από την Μελίτη από και χορεύαμε εκεί στο κέντρο νεότητας, εκεί μαζευόμασταν τα Χριστούγεννα. Και άμα δεν είχε όργανα ο Γκίωργκης αυτός ο πώς να στο πω Τασόπουλος, του Ζάνε ο πατέρας...

Χ.Χ.: Ε, αυτός μας σφύριζε με χτένα έβαζε χτένα και ένα χαρτί αυτός σφύριζε, χορεύαμε ή τραγουδούσανε τα κορίτσια, έτσι γινότουσαν.

Σ.Δ. : Πρώτη Φεβρουαρίου, που γινόταν κάτι με πούπτσε.....

Χ.Χ. : Πρώτη Φεβρουαρίου; Ααα πηγαίνανε στα αμπέλια, στα αμπέλια, που κόβανε τρύγο πώς να στο πω..

Χ.Χ. : Όχι τρύγος είναι, που τα μαζεύουνε αλλά τώρα το Φεβρουάριο πηγαίνανε στο αμπέλι, ε παίρνανε πούπτσε, που λες εσύ παίρνανε λουκάνικα τέτοια πράγματα και πήγαινε ένας

έκοβε μια από την κληματαριά έκοβε ένα κλαδί ας πούμε. «Να το κόψω;» φώναζε « όχι μη το κόβεις θα βγάλει σταφύλια». Κάτι τέτοια έθιμα είχανε αλλά πηγαίνανε τρώγανε εκεί στο αμπέλι.

Σ.Δ. : Σαν έθιμο το είχαν αυτό;

Χ.Χ. : Σαν έθιμο. Κάθε πρώτη Φεβρουάριο πηγαίναν στο αμπέλι τρώγαν πούπτσε, που λες λουκάνικα βάζανε κρασί παίρνανε τσίπουρο, αυτά. Κάθε χρόνο.

Σ.Δ. : Πες μου τίποτα για την ομάδα τον Άρη Λόφων.

Χ.Χ. : Παλιά;

Σ.Δ. : Και για τώρα πες μου.

Χ.Χ. : Παλιά, παλιά θα σου πω όταν παίζαμε εμείς.

Σ.Δ. : Έπαιζες μπάλα εσύ;

Χ.Χ. : Έπαιζα εγώ. Έπαιζα και καλή μπάλα, έπαιζα. Εε δεν είχαμε και μπάλες δεν είχαμε και παπούτσια έτσι μάθαμε με λαστιχένια μετά όταν αναγνωρίστηκε η ομάδα το 61 θυμάμαι, την αναγνωρίσανε, αγοράσαμε στολή δηλαδή φανέλα παπούτσια και παντελονάκια και κάλτσες και μπήκαμε στο πρωτάθλημα το γήπεδο εδώ το φτιάξαμε πρώτα σε αυτό εδώ παίζαμε. Ποια χρονολογία ήτανε το 60, που το φτιάξαμε; Έτσι νομίζω το 60 το φτιάξαμε, χωράφια ήταν εδώ και μπήκαμε στο πρωτάθλημα παίζαμε με τα γύρω χωριά εδώ αλλά είχαμε καλή ομάδα εμείς. Παλιά δεν είχαμε ούτε ρούχα ούτε τίποτα εκεί στην πλατεία παίζαμε δεν είχαμε ούτε γήπεδο. Η πλατεία δεν είναι, όπως τώρα, ε εκεί έτρεχαν νερά από την βρύση ήτανε σαν κήπο πιο πέρα με κάτι αγκάθια εκεί στον Ρίστο στον Τίκλε εκεί πέρα. Εκείνο ήταν ύψωμα εκεί πέρα δεν ήταν, όπως τώρα δηλαδή εκεί μαζευόμασταν και χτυπούσαμε στο σπίτι του Μηλιόπουλου εκεί με την μπάλα εκεί παίζαμε, πηγαίναμε στο Τσόρνο Πόλε σε εκείνα τα χωράφια παίζαμε. Δεν είχαμε μετά, που έγινε αυτό εντάξει μετά μπήκαμε και εμείς στην σειρά με τα άλλα χωριά.

Σ.Δ. : Μετά αργότερα φτιάξανε το καινούριο.

Χ.Χ. : Α το καινούριο το φτιάξαμε πολύ αργά, ποια χρονολογία Θανάση; (ρωτάει τον γαμπρό του, που βρίσκεται στην παρέα) «Το 82-83 εκεί θυμάμαι όταν πρωτοπαίζαμε μπάλα, πρώτη Δευτέρα λυκείου ήμουν έτσι». Ε τότε με τον Βαρβούτη και τον Ρόζα αυτοί άμα δεν ήταν αυτοί οι δύο **ντιά και γο φτιάξας τόα γήπεδο;** (που θα το φτιάξεις εκείνο το γήπεδο;). « Είχε

πολύ δουλεία εκεί πολλά χώματα» πάρα πολλά χώματα. Κάτι βρίσκαν εκεί κάτι κιούπια κάτι τέτοια πράγματα. Αλλά εμείς αυτό μια μπάλα εκείνη, ποιος θα προλάβει να χτυπήσει, ποιος, άμα φύγει από τον Γκέοργκε Στάσεφ εκεί πέρα, τρέχα να την πάρεις, ώσπου να την ανεβάσεις πάνω.

Σ.Δ. : Για τον Πολιτιστικό σύλλογο;

Χ.Χ. : Ο Πολιτιστικός Σύλλογος τότε έγινε τώρα; Η Γκούλα τα ξέρει αυτά το 83 νομίζω. Το 83 έγινε με τον Θωμά, τότε τον Μιτσκόπουλο, τότε ιδρύθηκε ο πολιτιστικός σύλλογος, δεν θυμάμαι ακριβώς χρονολογία αλλά 82-83 τότε έγινε ο σύλλογος. Το Πασοκ, τότε βγήκε το Πασοκ το 83; «Το 82» , ε τότε.

Σ.Δ. : Με χορευτικά και τέτοια..

Χ.Χ. : Με χορευτικά, έγιναν από το χωριό. Ε χορευτικά η Σοφία χόρευε, η Γκούλα ο Σάκης Κυρκόπουλος ο Στέφος αυτοί χόρευαν ο Ηλίας. Που είναι εκείνες οι στολές, τέτοια στολή; Τι έγιναν εκείνες οι στολές; «Στα σπίτια».... Εκείνα ήταν με αυτά με τουσλούκια ήτανε με κουσούλες. «Στα σπίτια ορισμένων κλάπηκε, που πήγε;». Α με τέτοια χόρευαν.

Σ.Δ. : Αν θες πες μου για το πεδίο βολής πάνω.

Χ.Χ. : Πότε έγινε αυτό;

Σ.Δ. : Το πεδίο βολής;

Χ.Χ. : Ναι. Αυτό πολύ παλιά ήτανε.

Σ.Δ. : Αυτό πότε το καταργήσανε;

Χ.Χ. : Το καταργήσανε, αβε έρχονται πάλι αλλά δεν κάνουν βολές τώρα. « δεν κάνουν γιατί είναι το εργοστάσιο δίπλα γι αυτό δεν κάνουνε βολές» γι αυτό; « ε βέβαια! Γι αυτό δεν γίνονται από πού να ρίξουν; Τα κανόνια ρίχνουν από την Σιρόκα Καρδίνα αν γίνει κανένα λάθος και πέσουν πάνω στο εργοστάσιο τελείωσε; Γι αυτό στην ουσία δεν ρίχνουν». Τα ελικόπτερα πάλι από εκεί από την από το εργοστάσιο μπαίνανε στον Μπρίτσιν Τούρτσιν εκεί τα αεροπλάνα πάλι κοντά εκεί στο εργοστάσιο, μπορεί. « η ουσία αυτή είναι ε βέβαια δεν υπάρχουν τώρα να γίνονται αυτά τα τσάμπα έξοδα. Τι κάνετε εντάξει;».

Σ.Δ. : Τελείωσα εγώ ναι!

Χ.Χ. : Για προεδριλίκι άμα θέλεις για τον αναδασμό τίποτα;

Σ.Δ. : Για πες μου, που ήσουνα πρόεδρος. Τι κάνατε;

Χ.Χ.: Τι κάναμε, τον αναδασμό. Αναδασμό αλλά ήταν πολύ αντίθετοι οι κάτοικοι, δεν θέλανε αναδασμό.

Σ.Δ. : Ο αναδασμός πότε έγινε;

Χ.Χ. : Το 80 τελείωσε. Το 80, τα πήραμε τα τεμάχια, τα μεγάλα, το 86 άρχισε η καταμέτρηση και το 80 τα πήραμε η διανομή αλλά μεγάλη αντίδραση είχε. Πως τους κατάφερναν έτσι;

Σ.Δ. : Αντίδραση γιατί;

Χ.Χ. : Α βε δεν θέλανε, θέλαν να χαλάσουν τον αναδασμό θα είχαμε πάλι μικρά κομματάκια.

Σ.Δ. : Αντίδραση από τους ίδιους τους κατοίκους;

Χ.Χ. : Από τους κατοίκους. Α βε Π. Κ. **ον η πράεσε** (Ο Π. Κ. τους έκανε). Να πω για τον νομάρχη, να πούμε πάλι; (γελάει)

Σ.Δ. : Πες, πες.

Χ.Χ. : Όταν μπήκαμε δηλαδή αναλάβαμε την προεδρία μας είχαν καρφώσει εμάς για αριστερούς.

Σ.Δ. : Εσύ πότε έγινες πρόεδρος, πια περίοδο;

Χ.Χ. : Το 76 μέχρι το 80. Μας είχαν καρφώσει για αριστερούς.

Σ.Δ. : Ποιός;

Χ.Χ. : Ε κάποιος από εδώ τέλος πάντων. Και ο νομάρχης ήταν, εκείνος, πολύ δεξιός και μας περιφρονούσε πάντοτε. Δεν μας έδινε κονδύλια, ας πούμε, να κάνουμε κάτι. Δεν έδινε σε εμάς. Έδινε κάπου αλλού όχι εκεί, που ήτανε. Ε το γραφείο ήτανε χάλια, ας πούμε, το βάψαμε είχε κάτι χρώματα εδώ από μωσαϊκά, που έφτιαχνα, τα ανακατέψαμε εκείνα και το βάψαμε. Το βάψαμε, πορτοκαλί, ήταν εκείνο δεν ήτανε κόκκινο και αυτοί τον παίρνουν τηλέφωνο από εδώ μερικοί τον νομάρχη και του λένε ο πρόεδρος έβαψε κόκκινο το γραφείο. Και με καλά στην νομαρχεία. Εγώ πήγα, δηλαδή δεν έπρεπε να πάω δεν ξέραμε τότε τα δικαιώματα τότε. Μόλις ανοίγω την πόρτα και σηκώνεται από την πολυθρόνα και μου φωνάζει. « κόκκινο το γραφείο ;!» λέει, «δημόσιο κτίριο το γραφείο, κόκκινο να το βάψεις δημόσιο κτίριο» λέω δεν είναι δημόσιο το κτίριο, είναι της κοινότητας. « όχι του δημοσίου

είναι, λέει, δεν έχεις δικαίωμα να το βάψεις κόκκινο» άρχισε να φωνάζει « να το αλλάξεις λέει να σου δώσω λεφτά!» δεν θέλω του λέω δηλαδή θα βγάλει από την τσέπη του, θα μου δώσει λεφτά σε μένα, δεν δίνει κονδύλιο από εκεί πέρα από την νομαρχεία, που δίνανε θα μου δώσει πεντακόσιες δραχμές τότε ήτανε να το ξαναβάψω. Δεν τα θέλω του λέω. « θα το αλλάξεις;» θα το αλλάξω του λέω. Έρχεται και ο αστυνόμος από την Βεύη, στην πλατεία τα βάψαμε τα κάγκελα και μου λέει «έλα εδώ το γραφείο δεν θα το αλλάξεις;» όχι του λέω γιατί; « ο νομάρχης δεν σου είπε;» μου είπε « δεν θα το αλλάξεις μου λέει;» όχι του λέω. Έστριψε έτσι έκανε γκριμάτσα και έφυγε δηλαδή δεν του έδωσα θάρρος, έφυγε. Και εκείνο το γραφείο, έτσι έμεινε μετά, δεν το αλλάξανε, ποιος θα το αλλάξει; Κάθε φορά πήγαινα « το άλλαξες το γραφείο;» όχι του λέω. Αλλά υπήρχε άτομο από εδώ ήτανε πάλι είναι κομμουνιστής είναι αυτό είναι αυτό κατάλαβες. Και αυτός ήτανε μαζί με τους διασπαστές για τον αναδασμό να μάθεις. Σου λέει εσύ ότι θέλεις θα κάνεις; Στον αναδασμό. Ενώ τον αναδασμό δεν τον κάναμε εμείς, η υπηρεσία είχε έρθει από την Θεσσαλονίκη. Αυτή τα κανόνισαν όλα. Ήθελαν να το χαλάσουνε μετά, εκείνος ο ελεγκτής τους είπε σε αυτούς τους τοπογράφους πάρτε τα και φύγετε λέει άστε τους. Ελεγκτής ήτανε έκανε έλεγχο εδώ πέρα όταν τους είδε να φωνάζουν έτσι πάρτε τα μαζέψτε τας και φύγετε λέει δεν θα γινότανε ο αναδασμός και μετά άρχισαν να βγάζουν τοποθεσίες εκείνη η τοποθεσία δεν θα μπει η άλλη, δεν θα μπει και μείνανε εκείνα τα χωράφια έτσι προς τον Σφει Τάνας εδώ δεν μπήκε στον αναδασμό εκείνο εδώ στον Τσαρν Μπρεκ έχει κάτι χωραφάκια και εκείνα δεν μπήκανε στα Μετσοκόρια και εκείνα αφαιρέθηκαν, το ίσο μέρος εκείνο; Αί να σου μείνουν δύο τρία κομματάκια αλλά όχι να σου μείνουν δέκα δεκαπέντε γιατί; Τώρα τους ήρθε βολικά αλλά τότε.... Σοφία τι άλλο θέλεις;

Σ.Δ. : Εγώ τελείωσα αν θυμηθώ κάτι άλλο...

**Απομαγνητοφώνηση της συμπληρωματικής Συνέντευξης του Χ.Χ. (78 ετών)
από την Σοφία Δονάκη (Σ.Δ.) στο χωριό Λόφοι –**

Χ.Χ. : Να συνεχίσουμε με τους κομιτατζήδες εδώ σου είχα πει, που τους είχαν κάνει κακό εδώ σου είχα πει ότι κάνανε διάφορα. Όταν είδαν ότι οι κομιτατζήδες, κομίτες , που τους λέγανε κομίτες όταν είδαν ότι τους κάνουνε διάφορα κακά εδώ και δεν μπορούσαν να επικοινωνούνε εδώ στο χωριό μας ήτανε μια Στογιάνκα την λέγανε, που συνεργαζόταν με τους Τούρκους και αυτής της είχαν δώσει και πιστόλι **λέβαρρ** το λέγανε. Αυτή τους πρόδιδε τα διάφορα εδώ, που γινόντουσαν από τους κομίτες. Μετά αυτοί οι κομίτες, για να την βγάλουν από την μέση, πιάσανε τον Μίτσε, Μίτσε λεγότανε αυτός, είχε σχέση με αυτήνα. Κάνανε συνεδρίαση και είπαν μόνο ο Μίτσε μπορεί να την καθαρίσει αυτήνα για να γλυτώσουνε και πράγματι τον πιάσανε, τον Μίτσε, και του λένε μόνο εσύ μπορείς να την βγάλεις από την... να την καθαρίσεις την Στογιάνκα. Αποφάσισε εκείνος μια μέρα, την παίρνει, βγαίνουν εδώ στην τοποθεσία Πόπου Ντομπίτση, που είναι εδώ στον Λάκη εδώ το στάβλο πέρα. Την βγάζει εκεί πέρα Μαίο μήνα έτσι και « δώσε μου εδώ εκείνο το λέβαρρ τι είδος είναι λέει;» ε το έβγαλε εκείνη από από τις ζώνες τις μεγάλες, το έβγαλε του το δίνει και αυτός, δήθεν, το περιεργάζεται και την πυροβολεί εδώ στο λαιμό και αυτή πέφτει. Αυτός νόμιζε ότι την σκότωσε, έφυγε, την άφησε. Γύρισε στο σπίτι πήρε το άλογο του και έφυγε πάνω στην Γκιούνιτσα στους κομίτες. Αυτή όμως δεν πέθανε, σέρνοντας, ήρθε στο χωριό και την ρώτησαν, ποιος σε χτύπησε; Ο Μίτσε. Ααα, ο Μίτσε. Ήρθαν οι Τούρκοι πήραν τον πατέρα του Μίτσε, την μητέρα του, χτυπώντας τους μέχρι την Φλώρινα φυλακή τους βάλανε εκεί. Τους ταλαιπώρησαν πάρα πολύ και ο Μίτσε έμεινε με τους κομίτες μετά. Αυτήν την πήρανε την βάλανε σε ένα κάρο να την πάνε σε γιατρό στην Bitola τότε, στον δρόμο, όμως, πέθανε δεν άντεξε τόσες ώρες. Μολύνθηκε το αίμα και πέθανε. Την βγάλανε αυτήν από την μέση.

Σ.Δ. : Αυτή από το χωριό ήτανε;

Χ.Χ. : Από το χωριό ήτανε βε. Να πούμε και επίθετο; Όχι δεν θα πούμε. Δεν χρειάζεται. Από εδώ είναι. Τελείωσε με αυτήνα. Την βγάλανε από την μέση μετά κάνανε ότι κάνανε κινιόντουσαν ελεύθεροι. Να σου πω και ένα άλλο περιστατικό. Ένας Τούρκος στρατιώτης υπηρετούσε στην Θεσσαλονίκη, ερχόταν με άδεια από την Μελίτη ήτανε κατέβηκε στην Κάτω Βεύη και από εκεί πεζοπορία από το χωριό μας ήθελε να πάει στην Μελίτη. Τον είδανε οι κομιτατζήδες και αυτοί ήτανε ηλίθιοι, τι έφταιγε το παιδί; Πήγε εκεί στην βρύση, ήπιε

νερό, πλύθηκε και άρχισε να κοιτάζει περίεργα, σαν να είχε προαίσθημα. Αυτοί του πιάσαν το δρόμο πάνω στον Κόλε να Στάσουφ εκεί δεν είχε άλλο σπίτι πιο πέρα τον Κόλε Προδάνουφ το σπίτι, που είναι εκεί. Μόλις πλησίασε τον πυροβόλησαν και τον σκότωσαν. Ήρθανε οι Τούρκοι από την Μελίτη, ήρθε ο πατέρας του η μητέρα του. Ο αξιωματικός μάζεψε όλο το χωριό μικροί μεγάλοι, εκεί πέρα και όλο το χωριό το μάζεψε εκεί πέρα. Τον ρωτάει τον πατέρα του παιδιού, αυτού, « θέλεις να τους σκοτώσουμε όλους αυτούς;» και εκείνος δεν απαντούσε. Τρεις φορές τον ρωτάνε οι Τούρκοι, τρεις φορές την τρίτη φορά του λέει, σκέφτεται έτσι « άμα φταίει ένας λέει, τι φταίνε όλοι αυτοί;». Έτσι γλύτωσαν, θα τους σκότωναν όλους. Μέχρι εκεί αυτά. Τώρα με τους Γερμανούς, τελειώσαμε με τους κομιτατζήδες. Όταν ήρθαν οι Γερμανοί, μετά το 42-43, έγινε η αντίσταση, αντίσταση βγήκαν αντάρτες έτσι; Οι Γερμανοί ήταν σύμμαχοι με τους Βούλγαρους. Οι Βούλγαροι είχαν την έδρα στην Ιτιά. Έγινε μια καταγγελία ότι στο χωριό Λόφοι υπάρχουν αντάρτες. Αυτοί, για να δικαιολογηθούν στους Γερμανούς, γιατί δεν ήταν πολύ ενάντια σε μας για δικαιολογία ήρθαν, έναν λόγο εδώ πέρα 50-60 άτομα στρατιώτες και ανακοίνωσαν να μαζευτείτε όλοι στην πλατεία, λέει. Στο σχολείο το παλιό εκεί. Μαζεύτηκαν όλοι μικροί μεγάλοι, νόμιζαν ότι θα τους ... γιατί θα κάνουν έλεγχο στα σπίτια λέει, όποιος βρεθεί, όποιον βρουν στα σπίτια θα εκτελείται. Ότι και να νε γέρος, μικρό θα εκτελείται λέει. Θα κάνουν έλεγχο στα σπίτια, να μην έχει αντάρτες. Ε μαζεύτηκαν όλοι εκεί στην πλατεία και ο αξιωματικός με δύο στρατιώτες πηγαίνει στον πρόεδρο στον Τάνε, Τάνε Τασόφσκι τον λέγανε. Αλλά εκεί είχε δύο – τρεις κομιτατζήδες μέσα, τρεις αντάρτες κρυμμένοι δεν είχε ούτε παράθυρα ούτε τίποτα, εκεί πέρα σκοτάδι. Αλλά έπρεπε να περάσουν από το διάδρομο για να πάνε στο δωμάτιο, αλλά εκείνοι εκεί. Μπήκαν μέσα και άρχισαν να τον ρωτάνε τον πρόεδρο. Σουμτάρι βούρβατ πο τούα; Σουμτάρι τους λέγαν, τους αντάρτες. (Αντάρτες περνάνε από εδώ;) Ε εκείνος άρχισε να τα μασάει, δηλαδή, φάνηκε ότι... τον κατάλαβαν αυτοί, έξυπνοι άνθρωποι ήτανε τον κατάλαβαν και άλλαξαν συζήτηση. Σου λέει έχει εδώ τώρα, για να μην γίνει μακελειό θα σκοτωθούν όλοι εκεί πέρα άμα τους δείξει ότι είναι εδώ θα γινόταν μακελειό εκεί πέρα και τον κατάλαβαν και άλλαξαν συζήτηση από εδώ από εκεί μετά φύγανε χωρίς να πειράζουμε τίποτα. Πήγαν στο σχολείο, πέρα μαζευτήκαν άντρες, μόνο άντρες τότε και τους έβγαλε όλους αυτός ο αξιωματικός και άρχισε να τους λέει « εμείς ήμαστε μια τρίχα τις αρκούδας, λέει, μέτσκινο βλάκνο με την Ρωσία δηλαδή είναι» τότες άρχισαν να αλλάζουνε και αυτοί δεν ήθελαν με τους Γερμανούς να νε. Ε άρχισαν τα καλαμπούρια μετά γλίτωσαν μετά, άσε αυτοί δεν θα κάνανε τίποτα, δεν θα κάνανε τίποτα κακό στο χωριό, δεν θέλανε να κάνουν. Μετά, αυτά θα τα συνδέσεις με τα άλλα που είχαμε πει...

Σ.Δ. : Ναι, ναι.

Χ.Χ. : Το 48 ήρθε πάλι ένα λόχο του κυβερνητικού στρατού δηλαδή, αυτή, που ήτανε με την κυβέρνηση με κάτι Μάηγες τότε τους λέγανε απτέα δεν ξέρω άμα έχετε ακούσει. Οπλίτες, πολίτες με όπλα τους είχαν δώσει. Ήρθαν στο χωριό και ανακοίνωσαν να μαζευτούν όλοι στην πλατεία, λέει, μικροί, μεγάλοι θα κάνουμε έλεγχο αν έχει αντάρτες μέσα κρυμμένους μέσα στα σπίτια γιατί, δήθεν, ψάχνανε. Μαζευτήκαμε όλοι στην πλατεία εκεί στο Ρίστο το καφενείο, που είναι μπροστά δεν ήταν, όπως είναι τώρα...

Σ.Δ. : Και εσύ ήσουνα εκεί;

Χ.Χ. : Και εγώ μικρός ήμουνα. Και λέω τώρα θα μας αποτελειώσουνε. Και τι έκανα εγώ; Μικρό παιδί, ας πούμε, χάζεσα σαν να χαζεύω πήγα στην βρύση, δήθεν, να πιώ νερό και από την βρύση έφυγα στο σπίτι. Μόλις πήγα στην αυλή βλέπω τρεις φαντάροι, ήτανε με τα αυτόματα στις κότες γγrrrrr να σκοτώνουνε. Και εγώ πίσω έφυγα φοβήθηκα πάλι στο τσούρμιο στην συγκέντρωση πήγα εκεί χόθηκα. Και άρχισαν να μας ξεχωρίζουν, ποιος είχε γιό με τους αντάρτες εδώ. Ποιος είχε αδερφό εδώ από αυτήν την μεριά, ποιος είχε με το στρατό εκεί. Εκεί αυτοί όλοι ήμασταν εκεί πέρα με τους αντάρτες δύο τρία άτομα ήτανε, που είχανε παιδιά με τον στρατό. Και λέω τώρα δεν γλυτώνουμε. Βλέπω από κάτω από εδώ από τον δρόμο προς την πλατεία ο βούιτσες (θείος) Ο Μπλάζες στην Ρίσα στον Μπόγρη τους έχεις ακούσει αυτούς;

Σ.Δ. : Όχι.

Χ.Χ. : Συνοδεία δύο φαντάροι με τα όπλα, αυτοί, μπροστά, συνοδεία τους παίρνανε. Από την άλλη μεριά βάλανε βλέπω καπνίζει εκείνο το σπίτι του στο Τίκλε το σπίτι το παλιό είχαν βάλει καπνογόνο. Είχαν βάλει καπνό άντε άρχισαν να φωνάζουν το σπίτι το άναψαν λέει. Και τον Σίμο τον παίρνει ένας αξιωματικός, λοχαγός ξέρω τι ήτανε πηγαίνει στην Μιτάνα εκεί απέναντι, που είναι το σπίτι της Μιτάνας εκεί αλλά ήταν ένα ξεροντούβαρο εκεί πέρα, δεν ήταν το σπίτι αυτό. Και τον κόλλησαν εκεί στο τοίχο και του βάζει το πιστόλι στο στόμα και του λέει «πες πέρασε ο γιός σου το βράδυ;» δηλαδή αν πέρασε ο αντάρτης ο Χρήστος. Τότε η Δόνκα η κόρη του, ο άντρας της ήτανε φαντάρος, έτρεξε τροχάδην από τους συγκεντρωμένους, τροχάδην έτρεξε εκεί πέρα γιατί τον βασάνιζαν τον πατέρα. « Ο άντρας μου είναι φαντάρος λέει και εσείς τον πατέρα μου θα τον σκοτώσετε;» και έτσι τον άφησαν. Από την άλλη μεριά από τους Κωνσταντινοπουλέους από την Κωτονίτσα, που την λέγαμε ο Γκιόρτζε τον συνοδεύουν και τον χτυπάνε με κλωτσιές με το κοντάκι τον Γκιόρτζε

Κωστίνουφ τον χτυπάνε και τους πήγανε στο Ντλάμποκο Πάτ. Το Ντλάμποκο Πάτ ξέρεις που είναι; Από τον Γιώργο εκεί τον Κωνσταντινόπουλο εκείνο το δρόμο το λέγαμε Ντλάμποκο Πάτ εκεί στον Γιώργο το σπίτι τους ραδιάσανε εκεί πέρα τον Μπόγλε τον Γκούιτσε τον Μπλάτζε τον Πάντο Γκίνκουφ τον Γκιόργκι Τσίγλεφ ο πατέρας του Λάζου τους έβαλαν κατά σειρά και τους λέει εκείνος ο αξιωματικός «τώρα θέλετε να σας δέσουμε τα μάτια ή να μην σας τα δέσουμε θα σας σκοτώσουμε λέει». Άρχισε να κλαίει ο Γκιόρκις αυτοί άρχισαν να κλαίνε, φοβήθηκαν. Και ο φαντάρος με το πολυβόλο ξάπλα και περιμένει διαταγή. Και δίνει διαταγή ο αξιωματικός «πυρ» λέει αλλά είχανε σχεδιασμένα πράγματα να πάνε ψιλά πάνω από τα κεφάλια τους πυροβόλησε τους έριξε μια ριπή πέσαν όλοι κάτω. Φοβήθηκαν πάρα πολύ. Από εκεί τους πήρανε συνοδεία στην Βεύη στην αστυνομία. Την άλλη μέρα από εκεί με το στρατιωτικό στην Φλώρινα, τους βάλανε σε μια κοσάβα λαμαρίνες μόνο και η πόρτα να έχει τόσο χαραμιές; Πώς να στο πω; Ούτε ρούχα ούτε τίποτα οι καημένοι από τον Οκτώβριο μέχρι τον Μάρτιο το 49 όλο τον χειμώνα εκεί την βγάλανε ούτε σόμπα ούτε τίποτα. Και τι κάνανε; Πρωί, πρωί τους ξυπνάγανε πρωί πριν βγει ο ήλιος τους βάζανε σε ένα φορτηγό και τους πηγαίνανε μέχρι την Περδίκκα να πατάνε νάρκες μπροστά πήγαινε ένα στρατιωτικό τρόστον, που το λέγαμε αυτοί ψάχνανε για νάρκες με .. και το φορτηγό από πίσω τους. Αυτός ο οδηγός ήτανε από την Βεύη ούτε χιλιοστό δεν έφευγε δεξιά η αριστερά από το τροστάτο. Πίσω του πίσω του, αυτό γινότανε από τον Οκτώβριο μέχρι τον Μάρτιο πόσους μήνες; Από την Φλώρινα μέχρι τον Περδίκκα. Το χειμώνα να κάνει είκοσι-εικοσιπέντε υπό το μηδέν, όπως φέτος δηλαδή πόσο κρύο έκανε και περισσότερο μπορεί να έκανε μέσα στο φορτηγό.

Σ.Δ. : Τους παίρνανε για να καθαρίζουν τις νάρκες ή απλώς...

Χ.Χ. : Α βε να πατήσουνε νάρκη. Άμα έχει νάρκη να την πατήσουν για να περάσουν τα στρατιωτικά αυτοκίνητα, κατάλαβες; Σου λέει, ας σκοτωθούν αυτοί. Είχανε αδέρφια είχανε γιούς με τους αντάρτες γι αυτό τους παίρνανε. Μετά τον Μάρτιο τους στείλανε αυτούς τον Γκούιτσε τον Μπόγλε τον Μπλάτζε γιατί ήταν πιο ηλικιωμένοι τον Πάντο Γκίνκουφ τον πήρανε Μακρόνησο, για την Μακρόνησο είπαμε... τι άλλο παραλείψαμε τώρα; Αυτά για εκείνη την εποχή. Αυτά τα τρία πράγματα ήθελα να στα πω.

Σ.Δ. : Ευχαριστώ.

Χ.Χ. : Άλλα δεν ξέρω τώρα μπορεί να θυμηθώ. (γελάει). Αλλά αυτά τα πιο βασικά ήτανε. Με τους Τούρκους, με τους Βούλγαρους και ο ελληνικός στρατός, που μας μάζεψε εδώ. Και τι κάνανε αυτοί; Δεηλάτησαν όλο το χωριό μετά αυτοί οι Μάηδες, που ήτανε μπήκαν μέσα την

πρόικα στα κορίτσια ότι βρίσκαν ένα δοχείο, που είχαν οι άνθρωποι από τα πρόβατα του το πήραν και εκείνο τίποτα δεν τους άφησαν.

Σ.Δ. : Τι λες από τον ελληνικό στρατό;

Χ.Χ. : Ναι, ναι από τον ελληνικό στρατό, ο εμφύλιος ήταν τότε.

Σ.Δ. : Ναι.

Χ.Χ. : Ήταν ένας Μπέκ τον λέγαν στον Σκοπό, Πασάς. Εκείνος έβγαινε κάθε βράδυ με το άλογο βόλτα με δύο συνοδούς, ένας μπροστά, άλλος πίσω και ο ντέντο (παππούς) Μίτσες πληροφορήθηκε ότι, ας πούμε, τους κομίτες ότι βγαίνει εκείνος κάθε βράδυ.

Σ.Δ. : Τούρκος αυτός, έτσι;

Χ.Χ. : Τούρκος, Πασάς αυτός κρατούσε τον Σκοπό μέχρι την Μελίτη κάτω και ο ντέντο Μίτσες έμαθε ότι βγαίνει κατεβαίνει δεν ξέρω από πού ήταν εκεί από το Καϊμακτσαλάν αυτοί κατεβαίνει στο Σκοπό στα καλαμπόκια. Ο δρόμος ήταν χωματόδρομος από εδώ από εκεί όλο καλαμπόκια ήτανε. Ιούλιος- Αύγουστος δεν ξέρω τι ήτανε, πήγε του έστησε ενέδρα ξάπλωσε εκεί πέρα και περιμένει και νάτος έρχεται με δύο σεϊηδηδες τάκα τάκα, με τα άλογα.

Σ.Δ. : Πώς λεγόντουσαν αυτοί;

Χ.Χ. : Σεϊηδηδες. Πώς λέγονται αυτοί; (ρωτάει τον γαμπρό του) σεϊχηδες, α σεϊχηδες και μόλις πλησίασαν αυτός ήξερε ότι στην μέση είναι έφτασε στα πέντε μέτρα, τον στοχεύει και τον πυροβολεί νταγκ κάτω ο Μπέγος και αυτοί δεν ξέρανε από πού τους πυροβολεί δεν ήξεραν, που να πάνε οι δύο. Να τρέξουν στο καλαμπόκι πού; Αυτοί πανικοβλήθηκαν, λέει θα έχει πολλούς μέσα. Και αυτός πήρε τον δρόμο και έφυγε τον άφησε εκεί πέρα τον Μπέγο. Όταν ήρθε αυτός μετά όταν τελείωσε μετά το 12 ήρθε και έλεγε ιστορίες. Εγώ άκουγα το 50 ήμουνα παιδί, πήγαινα στο δημοτικό το 52-53 τότε. Στον παππού ερχόταν τότε να πιεί κανένα τσιπουράκι και συζητούσανε και του έλεγε Ήλο (Ηλίας) οι Έλληνες λέει φέρνανε παπάδες δηλαδή διόριζαν στα χωριά παπάδες και συναντιόντουσαν με τους Τούρκους, λέει, για να μας πολεμάνε εμάς να μας προδίδουνε, και έτσι γινόταν. Αλλά εμείς, όπου βρίσκαμε παπά δεν τον αφήναμε, τον σφάζαμε, λέει. Παπά για παπά δεν άφησα (γελάει), αυτά τα άκουγα εγώ, όταν ήμουνα μικρό παιδί. Μετά το 50 κάθε πρωί δέκα η ώρα ερχόταν αγροφύλακας από την Βεύη τότε δεν είχαν ούτε μηχανήματα ούτε μηχανάκια ούτε ποδήλατα, πεζός ερχότανε και στο καφενείο. Μόλις τον βλέπανε όλοι προσέχανε να μην ξεφύγει κανένας να μιλάει γιατί και χαρτιά, που παίζανε σταματούσανε. Αυτός ερχότανε κάθε μέρα έπαιρνε, ας πούμε, έκθεση

έκανε. Πήγαινε στους Λόφους άλλος πήγαινε στην Σιταριά άλλος δεν ξέρω που. Πληροφορίες παίρνανε το τι γίνεται στο χωριό να μην έχει κανέναν κομμουνισμό εκεί πέρα γίνεται, τι γίνεται; Αυτό γινόταν κάθε πρωί και φοβόνταν να μιλάνε τότε βε την γλώσσα μας. Μέσα στο καφενείο μόλις τον βλέπανε αλλάζανε την γλώσσα, ελληνικά, όσα ξέρουνε. Από το 50 μέχρι το 60 τι βε μέχρι τώρα πρόσφατα μέχρι το 80 Σοφία δίνανε όπλα εδώ στους πολίτες. Εμείς παιδιά 18 χρονών μας δώσανε όπλα, θες δεν θες θα το πάρεις το όπλο και κάθε Κυριακή στην Μελίτη για βολές μας μάθαιναν αλλά και λόγο μας κρατούσανε. Μια μέρα μαζευτήκανε απ' όλα τα χωριά εδώ, Σιταριά, Παλαίστρα, Ιτιά, πολλούς κόσμος μαζευτήκαμε εκεί στο παζάρι, που είναι στην πλατεία εκεί στο παλιό παζάρι. Και ένας αξιωματικός κρατάει λόγο εκεί πέρα. Πολύ τον κομμουνισμό κυνηγούσανε, λέει, προσέξτε καλά, λέει, οι κομμουνιστές είναι, οι Βούλγαροι πρώτα, είπε, οι Βούλγαροι είναι σαν κύκλωπες με ένα μάτι λέει, προσέξτε να μην πιείτε από εκείνο το κόκκινο δηλητήριο, λίγο να πιείτε θα δηλητηριαστείτε. Ναι μάλλον θα ήταν για τον κομμουνισμό αυτό, δεν ξέρω, αλλά η προπαγάνδα γινόταν κάθε Κυριακή εκεί πέρα. Μας βάζανε δήθεν βολή θα κάναμε πηγαίναμε εκεί πέρα και ομιλία. Και μετά το 60 άλλα είχε η χούντα ήρθε άλλα πράγματα ήρθαν, εντάξει εκείνα είναι πρόσφατα αυτά είναι τα πιο παλιά. Σοφία αυτά. Τώρα για το 60 και αυτά δεν πειράζει;

Σ.Δ. : Ότι θες, ότι θυμάσαι μπορείς να πεις.

Χ.Χ. :Ε, μετά το 60 άρχισε η μετανάστευση όλοι φύγανε Γερμανία όλοι οι νέοι φύγανε Γερμανία, τότε άρχισε η μετανάστευση. Το 60-61 οι δικοί μας το 62 φύγανε. Αλλά μετά η πολιτική άρχισε. Για τον αναδασμό σου είπα. Α δεν σου είπα παλιά είχε ληστές, όχι όπως είναι αυτοί οι ληστές στα γραφεία, ληστές με άλογα γυρνούσανε και όποιον ήξεραν ότι έχει λεφτά του πιάνανε τον δρόμο, τον πιάνανε και του ζητούσαν λύτρα πώς να στο πω;

Σ.Δ. : Για πια εποχή λες;

Χ.Χ. : Για πολύ παλιά. Επί Τουρκοκρατίας το 1900-1890 τότε πριν βγούνε ακόμα οι κομίτες. Ληστές, ένας παππούς μου εκεί πέρα ήταν μπατζανάκη. Αυτός ήτανε πιασμένος λίγο τότε δεν άφηναν χάρτινα, χρυσά μάζευαν. Τον ανάφεραν ότι έχει χρυσά. Είχε πάει αυτός με τα άλογα, δύο άλογα τρία ξέρω εγώ πόσα είχε στο Τσέγαν στον Άγιο Αθανάσιο. Μπαούλα αυτά τα σκαλιστά δεν ξέρω αν τα.... Έχουμε εμείς ένα τέτοιο. Τα παλιά σκαλιστά και κουρίτα, σκάφες. Εκεί είχανε οξιά, ε αυτοί ήταν μάστοροι, τα φτιάχνανε. Αυτός πήγαινε να τα φορτώσει να τα φέρει είχε παραγγελία εκεί πέρα. Και όταν ερχότανε με τα άλογα κατέβαινε εκεί πάνω από το Γκουρνιτσέβσκο (Κελλιώτικο), δύο ληστές εκεί στην Ντούπκατα

(ντούπκα=τρύπα) κρύφτηκαν. Ξέραν ότι είχε πάει αυτός. Την Ντούπκατα την ξέρεις; Θα πάμε να στην δείξω μια μέρα να δεις πως ήταν η ντούπκα. Μεγάλο ήταν εκεί πέρα και τα πρόβατα τα κρύβανε από το χαλάζι στην Ντούπκατα. Ε τον είδαν ότι κατεβαίνει και κρύφτηκαν εκεί πέρα να μην τους δει. Αυτός ο ντέντο Τσίλε αυτός ο γέρος, που είναι στην φωτογραφία, ήταν θείος του, τα βοσκούσε τα πρόβατα εκεί στο Καρσταβίτσκιν Ντόλ (καρσταβίτσα= αγγούρι). Αυτός τους είδε και με τροχάδην από το Μέκι Ρετσίνα την τοποθεσία εκεί, που είπαμε τροχάδην τον συνάντησε εκεί στο Πάνω που είναι, του λέει σε περιμένουν οι ληστές εκεί στην Ντούπκατα, φύγε λέει. Και αυτός Μελίτη, πήρε τον δρόμο προς την Μελίτη έφυγε. Αυτοί τρέξανε αλλά δεν μπορούσαν να τον προλάβουνε, έφυγε. Μια μέρα πήγε στο όργωμα στην Σιρόκα Καρδίνα όργωνε. Δύο ληστές με τα άλογα, λέει, έρχονται από το εργοστάσιο από εκεί πέρα από εκείνον τον δρόμο κατεβαίνουν, και αυτός τους είδε. Τώρα τι κάνει; Κατέβαιναν αυτόν τον δρόμο τον γαλλικό για να του κλείσουν τον δρόμο να μην φύγει στο χωριό και αυτός μόλις είδε έτσι ανεβαίνει στο άλογο και πάει στην Μελίτη. Αυτοί από πίσω του αυτός φεύγει, τον πλησιάζουνε. Κατεβαίνει κόβει την ποσπατνίτσα το σαμάρι, ρίχνει το σαμάρι και έφυγε με το άλογο, τον πλησίασαν εκεί στους Γκαιγκάνιδες μπήκε μέσα στο χωριό μετά γύρισαν και έτσι γλύτωσε. Τέτοιοι ληστές υπήρχανε.

Σ.Δ. : Αυτοί ήταν από εδώ από την περιοχή από τα χωριά οι ληστές ή..

Χ.Χ. : Πάλι από τα χωριά θα ήταν, αυτοί από τα χωριά θα ήταν αλλά ληστές.

Παρακολουθούσανε ποιος είχε λεφτά; Εκείνος να πάνε να τον ληστέψουν. Πριν βγούνε οι κομιτατζήδες, μετά δεν μπορούσαν να κάνουν γιατί **ημάσε τσέτη σετάα** (είχε ομάδες γυρίζανε). Είχε διάφορα τάγματα εδώ, τάγματα ήτανε βε ο Τουρούντσε από το Ξινό Νερό είχε τάγμα αυτός καπετάνιος ήτανε αυτός ο Τσόλε Γκέργκεφ είχε και αυτός καπεταναίοι ήταν αυτοί οι Λιόντε από το Νεοχωράκι, σε αυτήν την περιοχή του Νομού Φλώρινας. Αυτά Σοφία.

Απομαγνητοφώνηση της Συνέντευξης της Υ.Υ (77 ετών) από την Σοφία Δονάκη (Σ.Δ.) στο χωριό Λόφοι – Φλώρινας

Υ.Υ. : **Αι να τι κάζαμ μπρε Σοφία** (αι να σου πω βρε) για το πώς περάσαμε τότε στον πόλεμο.

Σ.Δ. : Πες ότι θες εσύ και μετά θα σου κάνω και ερωτήσεις.

Υ.Υ. : Εγώ ήμουνα μικρή όταν... Εγώ από την Καλλινίκη είμαι. Με πήρανε δύο χρονών ήμουνα όταν με πήρανε και τότε ήτανε το 43 Γερμανικό πόλεμο ήταν, έτσι νομίζω. Και εγώ ήμουνα μικρή δεν ήξερα η αδερφή μου, μου έλεγε σε μένα. Πως μας βασανίζανε, γιατί ο πατέρας μας με τους αντάρτες έφυγε η μάνα μας είχε πεθάνει και αυτοί που ήτανε, ξέρεις πώς να στα πω; **σπιόνι τε σο βέλατ** (οι ρουφιάνοι που λέμε) αυτοί, είχαμε ένα παλιό σπίτι εκεί μέναμε τότε και μας βάλανε με την σειρά. Ήμασταν έξι ο μεγάλος, εγώ μικρή δύο χρονών τελευταία. Ήρθανε κάτι φαντάροι και με τα όπλα για να μας σκοτώσουν. Και εγώ έπεφτα, έτρωγα χόμα δεν είχαμε τι να τρώμε. Ε ερχότανε εκεί ο στρατός με σήκωνε το παιδί ώσπου να μας πάει αυτός από εκεί για να μας πυροβολήσουν, έξι παιδιά φαντάρους είχε. Μετά εγώ έπεφτα και ήρθε αυτός που ήταν ο μεγάλος και με έναν άλλο και άρχισε να φωνάζει « σταματήστε λέει θα τους σκοτώσετε την οικογένεια θα έρθει ο μπαμπάς του όλο το χωριό θα το κάψει». Και γιατί ο μπαμπάς μου ήτανε Βορειοηπειρώτης αλλά με τους αντάρτες τότε έφυγε. Από εκεί ήρθαμε από εδώ με πήρανε δεν είχαν τι να μας ταΐζουν, δεν είχε ούτε ψωμί...

Σ.Δ. : Ποιος σας πήρε;

Υ.Υ. : Η μάνα μου τώρα, αυτήνα που ήτανε εδώ. Με μεγαλώσανε αλλά να σου πω δύσκολα πέρασα και εδώ πολύ δύσκολα πέρασα. Πηγαίναμε σχολείο με πήγανε ακόμα στα τρία χρόνια ακριβώς με πήγανε σχολείο, τώρα γιατί έτσι κάνανε... με ένα δοχείο γεμάτο καλαμπόκι το πήγαμε στο σχολείο.

Σ.Δ. : Εδώ στους Λόφους;

Υ.Υ. : Ναι στο παλιό το σχολείο.

Σ.Δ. : Εσύ από την Καλλινίκη πως ήρθες στην Λόφοι μετά;

Υ.Υ. : Με πήρανε.

Σ.Δ. : Ποιος σε πήρε; Η μάνα σου από την Λόφοι ήτανε;

Υ.Υ. : Όχι εκείνη ήταν, δεν ήταν η μάνα μου η αληθινή η δική μας μάνα πέθανε.

Σ.Δ. : Σας πήραν εδώ ψυχοπαίδια; Κάπως έτσι;

Υ.Υ. : Ναι, ναι ψυχοπαίδια με πήρανε. Είχα μια ξάδερφη στη Ιτιά λέει έχει εκεί έξι παιδιά είναι, άμα θέλετε να πάρετε ένα κορίτσι από εκεί να μεγαλώνει. Ε, με πήρανε εμένα. Και μετά με πήγε στο σχολείο και του είπε στην δασκάλα να μην το μαλώνετε το κορίτσι να μην το αγριεύουν γιατί ξένο είναι και εκεί έπαιζα λίγο και δεν ξέραμε ούτε ελληνικά ούτε τίποτα. Μιλούσανε μακεδονικά όλοι. Και η δασκάλα τότες του είπε δεν θα πειράξετε το κορίτσι γιατί δεν σας γνωρίζει δεν σας ξέρει. Έτσι ε καλά περάσανε εκείνα τα χρόνια. Και μετά εδώ όταν ήταν πάλι ο πόλεμος, το σαρανταπόσο οι γερμανοί σταμάτησαν;

Σ.Δ. : Το 44-45;

Υ.Υ. : Έτσι νομίζω. Και περνούσαν από εδώ με τα άλογα και μου έλεγε αυτή η μάνα μου που ήταν άμα έρθουν εδώ να σου λένε θα σου δίνουμε καραμέλες και αυτό εκείνο δεν θα δείξεις που είναι ο πατέρας σου. Και εμείς τα βλέπαμε από πάνω από τα παράθυρα περνούσαν από το σοκάκι προς τα κάτω με τα άλογα.

Σ.Δ. : Οι Γερμανοί;

Υ.Υ. : Αμή Γερμανοί ήταν τι; στρατό είχε εδώ απάνω στο Μπελνίκι. Μονάδα ήταν; τι στρατό; Από εκεί ρίχνανε και μετά όταν έμαθε ο πατέρας μας γιατί με δώσανε και του είπε εδώ στο... σε δύο άτομα που είναι που ήτανε σούρτα φέρτα με την Νέα Δημοκρατία. Του λέει ο Παύλος στον Ντεληναούμη ο παππούς του « θέλω του λέει να μου πεις που είναι το κορίτσι να την δω, δεν το παίρνω, μόνο να την δω» και έρχεται εδώ το λέει στην μητέρα μου του λέει «θέλει να το δει ο μπαμπάς του το κορίτσι σε τι οικογένεια μπήκε». « Όχι του λέει δεν θα πατήσει εδώ!». Ο καημένος ήρθε ξανά να του λέει « όχι λέει δεν στο δείχνω το κορίτσι». Και έφυγε αυτός τώρα σκοτώθηκε; Δεν ξέρουμε τι έγινε. Και μετά όταν πηγαίναμε σχολείο μακεδονικά μιλούσαμε, γιατί μιλούσαμε μακεδονικά μας βάζανε στο υπόγειο κάτω. Από κάτω έχει υπόγειο εκεί ούτε παράθυρο είχε ούτε τίποτα να φοβάσαι να κάθεται , με τα ποντίκια. Όταν μας βάζανε δύο- τρία ε, πάει και έρχεται αλλά ένα παιδί όταν βάζανε να κλαίει από κάτω.

Σ.Δ. : Το δημοτικό το έβγαλες μετά εδώ;

Υ.Υ. : Δεν το έβγαλα γιατί πολύ με ζορίζανε αυτοί οι γονείς, πολλά τράβηξα γιατί ξένο παιδί ξένη μάνα δεν λυπάται. Ερχόταν δέκα η ώρα πηγαίνω σχολείο, ερχόταν δέκα η ώρα να ερθεί.. τώρα κάπου στα λέω.. να ερθεί να το στέλνεται το κορίτσι να το στραγγίζει το γάλα, τυρί πιάναμε. Και μετά τι θα μάθεις; Τα ελληνικά δεν μπορούσαμε να τα μάθουμε. Και καλά ύστερα περάσανε τα χρόνια μεγαλώσαμε αλλά βάσανα τράβηξα να σου πω πολύ.

Σ.Δ. : Τα άλλα σου τα αδέρφια ξέρεις που είναι αυτά;

Υ.Υ. : Δεν μου τα δείχνανε μέχρι δέκα χρονών έγινα. Η αδερφή μου η μεγάλη που ήταν παντρεύτηκε στην Ιτιά. Αυτήν η μάνα μου ήταν από την Ιτιά και όταν του λέγανε εκείνα τα ανίψια του θεία Άννα να μας στείλεις στην Ελένη να παίξουμε εδώ μαζί, ηλικία ήμασταν. Θα την στείλω αλλά δεν θα την αφήνεται να πάει στην αδερφή του. Ούτε στην Καλλινίκη με πηγαίνανε μαρε και να με πηγαίνανε ποιος θα με κρατούσε εκεί για να κάτσω; Τραβήξαμε πολύ όλη η οικογένεια στην Καλλινίκη πολύ τραβήξαμε. Πείνα μεγάλη δεν είχαμε ο αδερφός μας ο μεγάλος ήταν φαντάρος τέσσερα χρόνια. Εδώ η αδερφή μου αρραβωνιάστηκε στην Ιτιά, δεν είχε φόρεμα να φορέσει και να κλαίμε μαζεμένοι δεν είχαμε ψωμί, μόνο μια γιαγιά είχαμε να μας προσέχει στη μαμά μας η μητέρα. Μαζεμένοι στην αυλή έξι να κλαίμε για ψωμί. Πείνα α και τα μαζεύαμε τα κόρκε, πως τα λένε αυτά από πάνω που τα βγάζουμε τα σκληρά;

Σ.Δ. : Α κόρες (Εγώ εννούσα χιλοπίτες αλλά μάλλον εννούσε κάτι άλλο).

Υ.Υ. : Κόρες α. να τα μαζεύουμε να τα μουσκεύουμε να μας τα δίνουν να τα φάμε, εκεί η γειτονιά. Και αυτή η ξάδερφη που παντρεύτηκε στην Ιτιά του φώναζε στην αδερφή μου, αυτήνα ήταν πιο μεγάλη. Μωρέ Σοφίε γιατί μωρή κλαίνε εκείνα τα παιδιά; Μα θέλουν ψωμί, τι να του κάνω; δεν έχει. Εκείνη η καημένη άιντε είχε και πεθερά. Μην κλαίτε εγώ θα σας δώσω. Είχε ένα παράθυρο το δικό μας το μέρος εκείνη η καημένη από δύο ψωμιά τότες ξέρει στρόγγυλα δεν είχε φόρμες, μας έδινε αλλά έξι παιδιά καλά φάγαμε εκείνη την ώρα. Μετά; Η γιαγιά μας και αυτήν να έρχεται εκεί να κλαίει να μας βλέπει να κλαίμε δεν είχαμε ούτε ρούχα να ντυθούμε ούτε τίποτα.

Σ.Δ. : Παντρεύτηκες εδώ στους Λόφους μετά;

Υ.Υ. : Ναι εδώ παντρεύτηκα ε μεγάλωσα τώρα...

Σ.Δ. : Πως; Με προξενιό παντρεύτηκες;

Υ.Υ. : Όχι. Αλλά πάλι βάζαμε που λένε τότες κάλτσες στέλναμε τέτοια πράγματα. Δώρα αλλά καλά ήταν. Αφού μεγάλωσα δεν,..... μου φωνάζανε, με μαλώνανε εδώ πολύ δύσκολα πέρασα. Να δουλεύουμε μετά ο Λάζος, ο άντρας μου να δουλεύει νύχτα μέρα και για τζάμπα δουλεύαμε.

Σ.Δ. : Τι δουλείες κάνατε;

Υ.Υ. : Στα χωράφια εδώ τσαπίζαμε καλαμπόκια, θερίζαμε, να κοιμάσαι στα χωράφια την νύχτα να ξυπνήσεις να βγάλεις καμιά πως την λένε πάσκα εμείς την λέγαμε τότε να βγάλεις ώσπου να βγει ο ήλιος. Μπορείς να κοιμάσαι στις πέτρες και να σηκωθείς να θερίζεις; Πολύ δύσκολα και όταν περνούσαν από εδώ ο στρατός πολύ... παίζαμε κορίτσια ήταν ο πόλεμος, τότες λέγανε γιατί διαλύθηκε σταμάτησε ο πόλεμος. Παίζαμε απάνω που είναι ο Χρήστος ο Μπούντες που τον λένε.

Υ.Υ. : Εκεί μαζεμένα κορίτσια κυνηγητό παίζαμε και βλέπαμε δύο αμάξια έρχονται στρατιωτικά. Είχε και μεγάλα κορίτσια και τα παίρνουν εκείνα. Τι κάνουμε; Που θα κρυφτούμε εμείς πιο μικρά ήμασταν. Ε πηγαίνουμε στον στάβλο μέσα εκεί στα ζώα που του δίνανε να τρώνε, να κρυβόμαστε να μην μας πάρουν.

Σ.Δ. : Οι Γερμανοί τότε ή ελληνικός στρατός;

Υ.Υ. : Δεν ξέρω, δεν ήταν ελληνικός, δεν ήταν. Να κάθεται εκεί μέσα ώσπου να φύγουν.

Σ.Δ. : Πειράζανε τον κόσμο η Γερμανοί;

Υ.Υ. : Οι Γερμανοί πειράζανε... δεν ήταν και τόσο κακή, εκείνη οι άλλοι που ήταν πιο, γιατί είχε και Τούρκοι είχε εδώ.

Σ.Δ. : Τούρκοι παλιά;

Υ.Υ. : Παλιά ο παππούς μου έλεγε, εδώ που ήταν λέει πήγαμε γεμάτο Τούρκοι ήταν εδώ αα και μόλις είπανε, φύγανε τώρα σταμάτησε ο πόλεμος και πηγαίνανε οι γυναίκες να πλένουν τα ρούχα στην Βούρμπα (πηγή). Και είχε μια βρύση, εδώ δεν είχε νερό πηγαίναν εκεί να πλένουν τα ρούχα και περνάει ένας... μια γυναίκα πήγε να πλένει έβαλε το καζάνι να ζεσταίνεται και από πάνω κατεβαίνουν εννέα Τούρκοι και τώρα αυτό συγγνώμη που στο λέω δεν είναι για να στο πω και εκείνη η γυναίκα όπως καθότανε και.... και όλοι την περάσανε. Η γυναίκα σε μια βδομάδα πέθανε. Έτσι ήτανε οι Τούρκοι. Αλλά ε πηγαίναμε εδώ στον μπάρμπα Αλέκο εκεί είχανε καζάνι ο στρατός από πάνω εδώ κάμνανε, και εμείς πηγαίναμε τα

κορίτσια παίρναμε φαγητό. Μας δένανε ότι έμενε μας δίνανε. Γάλα μας δίνανε στο σχολείο που πηγαίναμε εκεί στον Κίμο τότε.

Υ.Υ. : Σε αυτόνα πηγαίναμε, έτσι γραμμή για να παίρνουμε γάλα το πρωί για να πίνουμε. Πολύ ... να σου πω να μην γυρίσουν εκείνα τα χρόνια. Άμα γυρίσουν είναι πολύ δύσκολα. Μα περνάνε τώρα οι αντάρτες από εδώ και να μας λέει αυτή η μάνα από εδώ άμα έρθουν εδώ άμα σου δώσουν καραμέλες σου δώσουν να μην πεις που είναι ο μπαμπάς σου. Να κρύβονται μέσα στα ντουβάρια να σκάβουν και με βαρείες και με πέτρα από μπροστά.

Σ.Δ. : Για να μην τους βρουν.

Υ.Υ. : Για να μην τους βρουν. Ε τάκα Σοφία (ε έτσι Σοφία). Όλα τα περάσαμε. Α εκεί δυσκολευτήκαμε στην Καλλινίκη. Και τότες όλα τα κορίτσια τα παίρνανε από την Καλλινίκη ήταν από πέντε χρονών τα φέρνανε αλλά όταν του λέγανε ότι έρχονται να σας πάρουν όλοι πηγαίνανε στην διμοιρία απάνω εκεί όταν πηγαίνεις στην Νίκη δεν έχει ένα σαν φυλάκιο;

Σ.Δ. : Ναι.

Υ.Υ. : Εκεί πηγαίνανε κρυβόντουσαν, είχε στρατό και μια ήταν αρραβωνιασμένη τον πήρανε τον άντρα τον σκοτώσανε σε αυτά τα χωριά στην Φλώρινα και εκείνη τι κάνει; Μόλις του είπαν γιατί σκοτώσανε τον άντρα τραβάει τα μαλλιά τα βγάζει τρέχει από το φυλάκιο προς την Καλλινίκη να πάει, χτυπάνε, ρίχνουνε με τα όπλα τίποτα. Αυτή να φύγει άρχισε να φωνάζει, η αδερφή μου, μου έλεγε και εμείς λέει δεν κατεβήκαμε. Πολύ τα γυρεύανε τα κορίτσια για να τα πάρουν.

Σ.Δ. : Οι αντάρτες;

Υ.Υ. : Ε οι αντάρτες οι Γερμανοί σάμας (δηλαδή) και αυτή ήτανε. Έτσι το σχολείο το παλιό μας . εγώ του λέω τώρα, α βρε σε εκείνο πήγα εγώ την πρώτη φορά σχολείο γιατί να το κάνετε του λέω για καφέ εκείνο έπρεπε έτσι να μείνει. Αλλά και αυτό που το κάνανε πάλι καλά είναι. (το φτιάξανε χώρο για τα μνημόσυνα, εκεί πίνουν τους καφέδες).

Σ.Δ. : Και τώρα εδώ τα σχολεία τα κλείσανε δεν έμεινε σχολείο.

Υ.Υ. : Όλα τα κλείσανε και στην Βεύη τώρα. Πολύ, πολύ δύσκολα για τα παιδιά, εμείς τότε τι και πόσο ξύλο μας δίνανε. Αυτά τα παιδιά που ήταν τα πιο μεγάλα πηγαίνανε στα παλιά τα αμπέλια εκεί που είναι στο γήπεδο κόβανε κάτι βέργες μεγάλες και από δέκα στο κάθε χέρι να χτυπάνε να σου γίνουν κόκκινα τα χέρια.

Σ.Δ. : Και έτσι προβλήματα επειδή μιλούσατε ντόπια είχατε και αργότερα ή μόνο στο σχολείο;

Υ.Υ. : Και αργότερα. Εγώ να σου πω την αλήθεια από την δική μας την γλώσσα τα ελληνικά δεν ξέρω τόσο να τα μιλάω, μόνο την δική μας την γλώσσα την... με γέρους την δική μας γλώσσα μιλούσαμε. Που ξέρανε ελληνικά; Και εμείς από αυτούς μάθαμε και τι τους πειράζει τώρα γιατί ελληνικά μιλάμε; Πήγαμε εκδρομή στην.. πως το λένε, δεν ξέρω πως το λένε. Εκεί πήγαμε σε ένα τέτοιο που είχε παπάδες, πως τους σφάζανε οι Τούρκοι πως τώρα δεν το θυμάμαι πως το λένε και μιλούσαμε εμείς. Τότες περιμένανε έναν βουλευτή εκεί που είναι η λίμνη και που λες μόλις κατεβήκαμε οι γυναίκες μιλάνε μακεδονικά. Αστυνομία γεμάτη και μας σταματάει ένας λέει «τι γλώσσα είναι αυτή;» «Η δική μας η γλώσσα είναι» «Τι η δική σας γλώσσα;» «στην Φλώρινα του λέμε αυτήν την γλώσσα την μιλάμε, αυτήνα είναι από πάππου προς πάππου» πολλά τραβήξαμε αλλά τώρα να μην ερθούν εκείνα τα χρόνια γιατί είναι πολύ δύσκολο. Τότες είχε δεν είχε πήγαινες θέριζες ένα στρέμμα να κάνεις λίγο αλεύρι να τρώνε τα παιδιά. Τώρα που;

Σ.Δ. : Τι ρούχα φορούσατε τότε τι ρούχα είχατε;

Υ.Υ. : Ρούχα ότι να νε πλεκτά, υφαντά που λέμε.

Σ.Δ. : Δεν έφυγες ποτέ εξωτερικό εσύ;

Υ.Υ. : Όχι.

Σ.Δ. : Σόι έχεις έξω;

Υ.Υ. : Έχω αδερφή, αδερφό έχω στην Αυστραλία πήγανε τότες πήγανε γιατί δεν μπορούν να τα βγάλουν εδώ πέρα και πήγανε. Να κρύβεσαι να μην σε πιάσουν να μην σε πάρουν . Τι και ας ήμασταν μικρά να κρύβεσαι να μην βγεις έξω. Το βράδυ όταν ρίχνανε αυτοί από αυτό το βουνό άμα έφεγγε κανένα σπίτι και από εκεί, αυτά πως τα λένε αυτά; Τανκς; Από εκεί πως σημαδεύανε στο παράθυρο. Και όλοι φευγάνε στην Αχλάδα πέρα. Οι δικοί μας από εδώ ρίχνανε, εδώ στην αυλία είχε πέσει μια, εμείς πίσω εκεί κρυμμένοι. Τότες δεν είχε όπως τώρα κεραμίδια τέτοια, με άχυρα αρζενίτσα. Τι κρύβεσαι αυτήνα έρχεται κοντά σου. Αυτά να μην γυρίσουν γιατί για τα παιδιά είναι δύσκολα και άλλα τι να σου πω;

Σ.Δ. : Πες μου για τα έθιμα για τους γάμους πες μου πως γινόντουσαν.

Υ.Υ. : Α οι γάμοι; Ε πολύ ωραία ήταν. Εγώ όταν παντρεύτηκα εδώ στο σπίτι γάμο κάναμε. Την Παρασκευή βράζαμε.. και τώρα κάνουμε έτσι φασόλια, ζυμώνουμε ψωμί στο σπίτι με μάγια τότες με μάγια (μαγιά) κάνανε από ρεβίθι.

Σ.Δ. : Για το ψωμί;

Υ.Υ. : Για το ψωμί. Ήταν πιο ωραίο. Σφάζανε πρόβατα κάνανε με πήλινα πιατάκια γάμο κάνανε.

Σ.Δ. : Με όργανα.

Υ.Υ. :Ναι με όργανα. Τα όργανα και ελληνικά τραγουδούσανε, μαρέ δεν τραγουδούσανε. Όπως να νε βγαίνανε και χωρίς φόρεμα βγαίνανε μόνο με το πουκάμισο. Τότες πουκάμισα μας ράβανε ροζ, άσπρα, κόκκινα και έτσι βγαίναμε. Εγώ όταν παντρεύτηκε αυτή η Σλάβα εδώ ήταν η γιαγιά μου από την Καλλινίκη μαγειρίσσα εδώ. Από βραδύς θα είχανε γάμο το κορίτσι και την μέρα ο γαμπρός. Και εγώ ξυπνάω που λες μάρε λέω χορεύουν εδώ; Εγώ πηγαίνω... αυτό σου το λέω για αστείο, αλλά το έκανα, πηγαίνω με εκείνο το πουκάμισο το ροζ και τα μαλλιά ,ου ήταν ξανθά πολύ πηγαίνω εκεί στον Μανόλη που είναι αυτό το οικόπεδο το παλιό και του λέει η γιαγιά μου που ήταν « σας παρακαλώ αν θέλετε ένα χορό να του τραγουδήσετε να ειδώ αυτό το κορίτσι ξέρει να χορεύει ή δεν ξέρει;». μικροί ήμουνα. Ε μου λέει ποιο χορό το θέλεις; Και πιο; Το πιο δύσκολο. Και το χορεύω εγώ με την κουσούλα (πουκάμισο) εεε τα μαλλιά αχτένιστη.

Σ.Δ. : Ξανθιά ήσουν ε και τα τρία σου παιδιά ξανθά πάλι.

Υ.Υ. : Αχα ήμουνα και όταν ήμουνα μικρή τα μαλλιά άσπρα μου ήταν.

Σ.Δ. : Και οι τρεις σου γιοί εδώ στο χωριό έμειναν.

Υ.Υ. : Ναι. Και ο μπαμπάς τους ήταν ξανθός. Και τα εγγόνια τώρα όλοι είναι, τι να κάνεις γεροί να είναι όλοι..

Σ.Δ. : Ο σύζυγος πότε πέθανε;

Υ.Υ. : Το 94, πόσο 26 χρόνια;

Σ.Δ. :26 χρόνια. Πες μου για τα βαφτίσια τις κηδείες αν ξέρεις κανένα έθιμο έτσι παλιό.

Υ.Υ. :Για τα βαφτίσια ότι δεν είχαμε εδώ παπά πηγαίναμε στην Σιταριά εκεί τα βαπτίζαμε τα παιδιά, δεν είχε παπά ε όπως τώρα που κάνουν αλλά όχι τόσο ντυμένοι τόσο, μόνο ένα μέτρο

ύφασμα παίρνανε και τα τυλίγανε τα παιδιά του βάζανε ένα κόκκινο τέτοιο μαλλάκι δεν ήτανε αλλά από πρόβατο.

Σ.Δ. : Μαντήλι τίποτα;

Υ.Υ. : Όχι σαν κορδόνι του βάζανε κορδόνι κόκκινο να μην ματιάζεται και στα σπίτια κάνανε τραπέζια.

Σ.Δ. : Μου έχουν πει οι γονείς δεν πηγαίναν τότε στα...

Υ.Υ. : Δεν πηγαίνανε.

Σ.Δ. : Γιατί έτσι;

Υ.Υ. : Δεν ξέρω γιατί και το όνομα το λέγανε όταν καθόταν ο κουμπάρος όλοι μόλις του βάζανε φαγητό τον κάνανε τον σταυρό και το δείχνανε το όνομα.

Σ.Δ. : Προτού την εκκλησία ή μετά;

Υ.Υ. : Μετά. Μετά την εκκλησία. Όταν τελείωνε η εκκλησία. Ένας εδώ βάφτισε ο Βασίλης. Άκουσαν τα παιδιά και ήρθανε ε του δίναμε από κανένα φράγκο.

Σ.Δ. : Για το Κούρμπαν το έθιμο...

Υ.Υ. : Εκείνο πολύ ωραίο ήταν. Εκείνο τα παλιά τα χρόνια οι γυναίκες, οι γριές τώρα έχουνε πεθάνει, δύο Μαΐου που κάναμε. Πηγαίναμε πάνω που είχε μια βρύση είχε μια πέτρα μεγάλη, τελευταία χρονιά εκείνη την πέτρα την είδαμε εμείς. Ήτανε εκεί παπάς όλο το χωριό να πηγαίνουμε εκεί το σφάζανε το αρνί το φέρνανε εδώ στην παλιά εκκλησία το βράζανε με λίγο τέτοιο ζέιλε (χόρτο) τότες δεν είχε σπανάκι, με ζέιλε με ρυζάκι εμείς οι γυναίκες που ήμασταν θα φτιάχναμε πογάτσες (ψωμί με προζύμι) τόσο μεγάλα και πετολίτσες (είδος μεγάλου λουκουμά χωρίς μέλι). Μια πετολίτσα και λίγο τυρί. Και δίναμε ο ένας στον άλλο και όταν χορευάνε να τραγουδάνε όλοι μακεδονικά και έθιμο εκείνα τα παλιά τα ρούχα.

Σ.Δ. : Αυτά κάνανε τάμα έτσι για.... ότι ήθελε ο καθένας;

Υ.Υ. : Αυτή ήταν σαν να το έχεις τάξει.

Σ.Δ. : Που λες για την πέτρα μετά την πιάσανε την πέτρα από εκεί;

Υ.Υ. : Όχι εκεί είναι μεγάλη πέτρα είναι λέγανε να κάνουν εκκλησιάκι εκεί αλλά δεν κάνανε. Δεν πρόλαβε ο παπάς και τραγουδούσαμε έτσι, όχι με όργανα. Να τραγουδάνε πάλι αυτοί οι

γέροι με κόκκινες ποδιές με κίτρινα μαντήλια με πούφκες έτσι με λουλούδια. Να τραγουδάνε να χορεύουν αλλά όλος ο κόσμος πήγαινε, παίρναμε από το κουρμπάνι, τρώγαμε όλοι.

Σ.Δ. : Για τις εκκλησίες ξέρεις τίποτα να μου πεις για την Αγία Παρασκευή.

Υ.Υ. : Την εκκλησία πότε την κάνανε;

Σ.Δ. : Πότε την κάνανε.. ή για την Κωνσταντίνου και Ελένης.

Υ.Υ. : Εκείνη ήταν φτιαγμένη τελευταία φορά στεφανώθηκε αυτή η Λέφα (Ελευθερία) σε αυτήν την εκκλησία.

Σ.Δ. : Στην Αγία Παρασκευή;

Υ.Υ. : Ναι. Και μετά αυτήνα όταν την κάνανε ο πατέρας μου έβαλε γιατί ήταν ψάλτης την πλάκα κάτω στο θεμέλιο. Την κάναμε πάλι έτσι οι χωριανοί.

Σ.Δ. : Για τις φωτιές τα Χριστούγεννα για τα Κόλεντα.

Υ.Υ. : Για τα Κόλεντα για την Πρόστσεβάτσκα.....

Σ.Δ. : Πρόστσεβάτσκα για πες μου.

Υ.Υ. : Η Πρόστσεβάτσκα κάθε ένας σπίτια στις αυλές ανάβαμε φωτιές.

Σ.Δ. : Ποια ημερομηνία αυτό;

Υ.Υ. : Ααα αποκριές.

Σ.Δ. : Τι τον Φεβρουάριο τίποτα ή πότε;

Υ.Υ. : Πότε έπεφτε.

Σ.Δ. : Και τι κάνατε τότε ανάβατε φωτιές το κάθε ένα σπίτι;

Υ.Υ. : Ο κάθε ένας... ε εμείς εδώ στο μαχαλά μας ανάβαμε εδώ πίσω στην αυλία. Τα δύο τα παιδιά τον Παύλο και τον Βασίλη. Και εδώ αυτό το σπίτι και αυτή είχε τέσσερα κορίτσια μαζευόντουσαν την άναβε ο Λάζος την φωτιά και να πηδάμε από πάνω από την φωτιά.

Σ.Δ. : Από πάνω;

Υ.Υ. : Από πάνω. Αλλά τώρα δεν κάνουν τίποτα.

Σ.Δ. : Αυτό εδώ δεν το έχω ακούσει πρώτη φορά το ακούω για την Πρόστσεβάτσκα.

Υ.Υ. : Αχά το κάθε σπίτι έκανε. Άχυρα βάζανε και να πηδάνε από πάνω.

Σ.Δ. : Και έκαναν και τίποτα άλλο η μόνο αυτό έτσι;

Υ.Υ. : Έκαναν τότες για νηστεία που είναι, τρώγανε κρέας, πίτες τέτοια. Μαρέ πίτες δεν είχε κρέας, γλυκά και πίτες και αυγά άμα είχε.

Σ.Δ. : Και αυτό το έθιμο από πού βγήκε έτσι; Η Πρόστσεβάτσκα;

Υ.Υ. : Οι γέροι το είχαν αφήσει έτσι και τώρα όλα τα ξεχάσανε.

Σ.Δ. : Καλύτερα ήταν παλιά έτσι τα...

Υ.Υ. : Καλύτερα.... Τώρα τι; τώρα όλο σαχλαμάρες. Αλλά για την εκκλησία πολύ ωραία ήταν τότες όταν τραγουδούσαν οι γέροι, οι γυναίκες η Τσακμάκη εκείνη η Λύκα η μαμά του η θεία του.

Σ.Δ. : Τι τραγουδούσαν σαν ψάλτες σαν τι;

Υ.Υ. : Όχι εκεί χορεύανε και τραγουδούσαν.

Σ.Δ. : Στην εκκλησία λες τότε για το Κουρμπάνι;

Υ.Υ. : Ααα για το Κουρμπάνι. Χορεύαμε, κόβανε από εκεί από τα δέντρα καρυδιές και τα βάζαμε εδώ και να χορεύουμε. Και όλοι με τα μαντήλια έτσι δεμένα.

Σ.Δ. : Και για τα Μπαμπάρια;

Υ.Υ. : Για τα Μπαμπάρια και τότες καλά ήτανε, τώρα δεν είναι τόσο.

Σ.Δ. : Το έθιμο από πού βγήκε αυτό ξέρεις;

Υ.Υ. : Έτσι το βρήκαμε να 77 χρονών είμαι έτσι το βρήκα όταν ήρθα εδώ, αυτό ήταν ανοιχτό το μέρος δεν ήταν τόσα σπίτια και ήταν ο Λάζος ο δικός μου ο άντρας και είχανε κάνει την πρώτη φορά όταν το είδα εγώ είχανε κάνει παπά, ο Κίτσες αυτός στην Τίνα, παπά τον είχαν ντύσει και αρκούδα είχανε κάνει και τον φέρνανε με αλυσίδα και αυτός ο Κίτσες με ένα σαν κατσαρόλα έτσι, αλλά τότες μπαχαρένιες ήταν αλλιώς. Εκείνος να κάνει αγιασμό το σπίτι και να τραγουδάνε...

Σ.Δ. : Αυτό στα Μπαμπάρια τώρα μαζί με τον γαμπρό και την νύφη;

Υ.Υ. : Με όλα αυτά, ήταν είκοσι παιδιά και γινότανε Μπαμπάρια και τα μαζεύανε τα λεφτά και κάνανε γλέντι εδώ στο Ντάνη το σπίτι που είναι εκεί κάνανε. Να κάνουν γλέντι με εφημερίδες- ποδιές. Πολύ ωραία ήταν αλλά τώρα όλα τα ξεχάσαμε, γιοκ.

Σ.Δ. : Και όλα αυτά τα ονόματα εδώ που είναι π.χ. Τασομινόπουλος και έτσι αυτά τα αλλάζανε....

Υ.Υ. : Τσιγλόπουλος;

Σ.Δ. : Παλιά ήταν άλλα τα ονόματα και μετά τα αλλάζανε.

Υ.Υ. : Όχι.

Σ.Δ. : Εμένα μου έχουν πει ότι παλιά ήταν π.χ. Τσίγλεφ και μετά το κάνανε Τσιγλόπουλος.

Υ.Υ. : Τσίγλεφ αμή έτσι τους φωνάζουμε και τώρα.

Σ.Δ. : Ναι αλλά γράφεται Τσιγλόπουλος.

Υ.Υ. : Ααα ε μπορεί να γράφουν έτσι. Όλοι στα επίθετα έτσι ήμασταν ε εγώ εδώπούλου. Ο Λάζος που ήταν Τασόπουλος, Γκινκόπουλος όλοι, όλα έτσι είναι. Αλλά από μακεδονικά χμμ.

Σ.Δ. : Έτσι άλλες ιστορίες ξέρεις από το χωριό ή... ότι έχεις ακούσει ή θυμάσαι;

Υ.Υ. : Άλλες ιστορίες ... τι να σου πω για τα αλώνια; Που αλωνίζαμε; (γελάει).

Σ.Δ. : Ότι θες εσύ.

Υ.Υ.: Α λε λε εκείνα τα χρόνια να μην γυρίσουν παιδί μου. Όλη μέρα εδώ να αλωνίζεις με τα ζώα με άλογα, νερό δεν είχαμε να πηγαίνεις από την βρύση με τους τενεκέδες. Να περιμένεις μια- δύο ώρες εκεί να φέρεις νερό για να του ρίξεις στο άχυρο να μαλακώσει. Πολύ βάσανα για νερό ήμασταν πολύ... μόνο από εκεί πάνω είχε λιγάκι.

Σ.Δ. : Εκεί που είναι η Βούρμπα;

Υ.Υ. : Όχι, εδώ που είναι στον Εύθυμη το σπίτι και στον Αντώνη εκεί αυτός ο Σωτήρης που είναι έχει και ο Βάγγελ Κώστουφ πως τον λένε τον μαραγκό.

Σ.Δ. : Εκεί είχε βρύσες;

Υ.Υ. : Όχι πηγάδι.

Σ.Δ. : Α πηγάδια είχε εκεί.

Υ.Υ. : Ναι. Όταν το κάναμε εμείς το σπίτι εκεί, πιο κάτω που είναι ένα, το έχουμε περιφράξει μόνο με τσιμέντο. Απέναντι από τον, που έχει την καφετέρια. Εκεί όπως σκάβανε βρήκανε πηγάδι με δεν ξέρω πως τις λένε; Ρέλες; (βέργες) Τόσα μεγάλα χοντρά σίδερα είχανε βάλει όταν κάνανε τον δρόμο εδώ. Εγώ δεν πρόλαβα, τον δρόμο τον είχανε κάνει.

Σ.Δ. : Αυτόν προς την Μελίτη;

Υ.Υ. : Ναι, γι αυτό τον λέγανε...

Σ.Δ. : Γαλλικός.

Υ.Υ. : Ναι γαλλικός. Και ήταν στον δρόμο απάνω. Πως βάλανε τέτοιες ρέλες να τόσο μεγάλες; Και χοντρές και έτσι.

Σ.Δ. : Αυτά γιατί τα βάζανε;

Υ.Υ. : Για να κρατάει τον δρόμο να μην σπάσουν μέσα να μπούνε στο πηγάδι.

Σ.Δ. : Α σίδερα δηλαδή.

Υ.Υ. : Σίδερα. Και τι κάνει ο Λάζος; Μόλις το σκάψανε εκεί βρήκανε φύλλα. Και λέει εδώ κάτι έχει αλλά δεν ξέρω. Ε τα βγάλανε εκείνα τα φύλλα, νερό μέσα και όλες από αυτόν τον μαχαλά οι γυναίκες πήγανε, μας βγάλανε νερό να πιούμε (γελάει). Μετά το σκεπάσανε πάλι, τι ! στο δρόμο είναι.

Σ.Δ. : Τα σπίτια πως ήταν παλιά όπως αυτό;

Υ.Υ. : Ναι.

Σ.Δ. : Θα το βγάλω μια φωτογραφία είναι πολύ ωραίο.

Υ.Υ. : Λες αυτό είναι ωραίο;

Σ.Δ. : Ναι, έτσι παλιό.

Υ.Υ. : Τώρα είναι χάλια.

Σ.Δ. : Τώρα εντάξει είναι από το 35 γράφει έξω.

Υ.Υ. : Μόνο ο σοβάς είναι από το 35 τα άλλα είναι ποιος ξέρει από πότε.

Σ.Δ. : Α ακόμα πιο παλιά;

Υ.Υ. : Ναι.

Σ.Δ. : Θα έρθω μια μέρα να το βγάλω.

Υ.Υ. : Να ερθείς να το βγάλεις σου το χαρίζω (γελάει) βγάλτο ότι θέλεις κάντο.

Σ.Δ. : Έγινε ευχαριστώ πολύ.

Υ.Υ. : Ε τώρα αυτά που τα ήξερα σου τα είπα. Πως περάσαμε τραβήξαμε και στην Καλλινίκη εεε να βάζουν τώρα να βλέπεις στην τηλεόραση που τους βάζουν να τους σκοτώσουν και σκέφτεσαι εμείς έτσι ήμασταν μπροστά στο σπίτι στον τοίχο. Και μου λέει η αδερφή μου « από εσένα τραβάμε» γιατί από εμένα; Επειδή σας γλίτωσα; «αμή καλύτερα να μας σκοτώνανε τότε και να μην τραβούσαμε τόσα βάσανα». Διότι άμα δεν έχεις στο σπίτι δεν είναι η μάνα σου, ε ο πατέρας δεν είναι τόσο που λένε, αλλά η μάνα..... για τα παιδιά πιο πολύ τα συντηρεί να βρει κάτι να φάνε.

ΘΕΜΑ-ΘΕΜΑΤΙΚΕΣ ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ

Οι θεματικές με τις οποίες ασχολήθηκα κυρίως στην εργασία αυτή είναι όπως έχω αναφέρει τα ήθη και έθιμα, οι διάφοροι πόλεμοι, ο ξεριζωμός/ μετανάστευση, η οικονομική ανέχεια, η ζωή τους σήμερα, το γλωσσικό ζήτημα, τα μνημεία και τοπωνύμια, οι διάφορες ιστορίες και δοξασίες του χωριού.

Παρακάτω θα κάνω μια μικρή ανάλυση των θεματικών αυτών.

Ήθη και έθιμα

Υπάρχουν πολλά και διάφορα ήθη και έθιμα στο χωριό αυτό. Τα περισσότερα είναι πολύ παλιά και η προέλευση τους χάνεται στα βάθη των χρόνων. Όπως μου λέγανε οι πληροφορητές χαρακτηριστικά, μεταδίδονται από πάππου προς πάππο, προφορικές αφηγήσεις.

Κόλεντα: Κάθε χρόνο στις 23 Δεκεμβρίου τα μεσάνυχτα ακριβώς ανάβουν μια μεγάλη φωτιά στην πλατεία του χωριού. Τα παιδιά γυρίζουν από σπίτι σε σπίτι και τραγουδάνε τα «κόλεντα».

Σούρβα: Στις 31 Δεκεμβρίου τα μεσάνυχτα πάλι ανάβουν μια μεγάλη φωτιά στην πλατεία του χωριού. Τα παιδιά ντύνονται με προβιές και φορούν στη μέση τους μεγάλα κουδούνια.

Μπαμπάρια: Στις 1 Ιανουαρίου οι νέοι του χωριού, μόνο άντρες, ντύνονται πάλι με προβιές για να μην αναγνωρίζονται και με μεγάλα κουδούνια τα οποία δένουν στη μέση τους συνοδεύουνε την «νύφη και τον γαμπρό» γυρίζοντας από σπίτι σε σπίτι, χτυπώντας, όσους πλησιάζουν την νύφη ,αλλά και προσπαθούν να τους βγάλουν την μάσκα/ φορεσιά.

Πούπτσε: Στις 1 Φεβρουαρίου οι γυναίκες έφτιαχναν το πούπτσε (μικρό ψωμάκι) οι οικογένειες πηγαίνανε στα αμπέλια και τρώγανε τα πουπτσίνα με λουκάνικα κάνοντας εκεί διάφορες τελετουργίες. Το έθιμο αυτό διατηρείται εν μέρη .

Κουρμπάνι-Τάμα: Στις 2 Μαΐου όλοι οι κάτοικοι του χωριού σφάζανε αρνιά πάνω σε μια πέτρα στην περιοχή Σφει Τάνας (Άγιος Αθανάσιος) τα οποία είχαν τάξει. Στην περιοχή υπήρχε ένα μικρό εξωκκλήσι. Αφού τα βράζανε με ρύζι και χόρτα γινόταν γλέντι με χορό στην εκκλησία της Αγίας Παρασκευής, μοίραζαν το φαί στους κατοίκους του χωριού . Το έθιμο αυτό έχει χαθεί.

Προστσεβάτσκα- Απόκριες: Οι νεότεροι πήγαιναν στα σπίτια των μεγαλύτερων για να ζητήσουν συγχώρεση όπως και σε περιπτώσεις που είχαν μαλώσει μεταξύ τους

Φώτα: Στα Φώτα γινότανε πλειστηριασμός των εικόνων της εκκλησίας όπου το άτομο που έκανε την καλύτερη προσφορά για κάθε εικόνα ξεχωριστά, είχε το δικαίωμα να κουβαλάει την εικόνα κατά την περιφορά της στο χωριό. Οι προσφορές γινόταν συνήθως σε είδος (σιτάρι) και τα χρήματα που αποκομίζονταν από την πώληση του σιταριού, πήγαιναν υπέρ της εκκλησίας. Το έθιμο αυτό έχει χαθεί.

Γάμοι: Στους γάμους υπάρχουν μεγάλες διαφορές με σήμερα και πολλά από τα παλιά έθιμα έχουν χαθεί. Μεγάλη εντύπωση μου προκάλεσε ότι επί Τουρκοκρατίας ο Μπέης είχε το δικαίωμα της πρώτης νύχτας με την νύφη. Αλλά και αργότερα όταν έπρεπε να αποδειχτεί ότι η νύφη ήταν παρθένα όταν παντρευότανε. Ακόμα για μεγάλο χρονικό διάστημα οι γάμοι γινόντουσαν με προξενιό και οι νύφες απλά αγοράζονταν από τους γαμπρούς με χρυσές λίρες χωρίς δικαίωμα άρνησης.

Βαφτίσια: Η μεγάλη διαφορά με σήμερα είναι ότι οι γονείς δεν πηγαίνανε στην εκκλησία. Ο νονός αποκάλυπτε το όνομα του παιδιού στο τραπέζι που γινόταν μετά την εκκλησία.

Όλοι οι πληροφορητές θεωρούν ότι παλιά τα έθιμα ήταν πολύ καλύτερα, πιο παραδοσιακά, αυθεντικά και διασκεδαστικά και διαμαρτύρονται για τον χαμό πολλών εξ' αυτών.

Εικόνα 4: Φωτιές Σούρβα/Κόλεντα στην πλατεία του χωριού.

Εικόνα 5: Μπαμπάρια με νύφη, γαμπρό και γαϊδουράκι.

Εικόνα 6: Μπαμπάρια. Κάθε πρώτη Ιανουαρίου.

Διάφοροι Πόλεμοι

Αντίσταση επί Τουρκοκρατίας: Εδώ θα αναφέρω την δράση των κομιτατζήδων κατά των Τούρκων στην περιοχή, όπου συμμετείχαν και αρκετοί Λοφιώτες. Το χωριό κάηκε δύο-τρεις φορές από τους Τούρκους.

Μικρασιατική καταστροφή: Περίπου είκοσι άτομα από το χωριό συμμετείχαν στην Μικρασιατική καταστροφή. Πολύ σκοτώθηκαν και άλλοι αιχμαλωτίστηκαν. Άξιο αναφοράς είναι ότι είχαν και διερμηνέα στο στρατό αφού πολλοί από αυτούς δεν μιλούσαν ελληνικά αλλά τα ντόπια. Παράπονο γίνεται επίσης για το ότι ενώ κάποιοι από αυτούς πολέμησαν στην Τουρκία αργότερα εξορίστηκαν στην Γιούρα επειδή μιλούσαν τα ντόπια.

Κατοχή: Στην περιοχή έγιναν αρκετές μάχες. Υπήρχαν βομβαρδισμοί και μάχες κοντά στο χωριό αλλά και γύρω απ' αυτό και οι κάτοικοι χρειάστηκε να το εγκαταλείψουν. Ήταν μια πολύ δύσκολη περίοδος. Οι περισσότεροι πληροφορητές αναφέρουν ότι οι Γερμανοί δεν κάνανε κακό στον κόσμο. Όταν γίνονταν οι μάχες ο κόσμος εγκατέλειπε το χωριό και γύριζε αφού τελειώνανε.

Εμφύλιος: Η δυσκολότερη περίοδος για όλους. Πολλά θύματα στο χωριό και από τις δύο πλευρές. Πολλοί οι νεκροί με τραγικές οικογενειακές καταστάσεις. Απειλές, ξυλοδαρμοί, βασανιστήρια, φυλακές και εξορίες σε καθημερινή βάση. Οι κάτοικοι του χωριού τραβήξανε πάρα πολλά αυτήν την περίοδο. Δεν υπήρχε οικογένεια χωρίς θύμα η πολιτικό πρόσφυγα.

Εικόνα 7: Μνημείο πεσόντων του χωριού.

Ξεριζωμός και μετανάστευση

Η μετανάστευση ατόμων του χωριού άρχισε κυρίως την δεκαετία του εξήντα. Βέβαια υπήρχαν πάντα και νωρίτερα μεταναστεύσεις, σε περιορισμένο όμως αριθμό. Σε πολλές χώρες και ηπείρους έχουν φύγει οι κάτοικοι με κυριότερες την Αυστραλία, τον Καναδά, το Βέλγιο, την Αμερική και την Γερμανία στην οποία μάλιστα βρέθηκαν και πολλοί στην ίδια πόλη (Plochingen). Τέσσερις από τους εφτά πληροφορητές υπήρξαν οι ίδιοι μετανάστες για μεγαλύτερο ή μικρότερο χρονικό διάστημα Όλοι οι πληροφορητές έχουν ένα η περισσότερα άτομα από το σόι τους στο εξωτερικό. Αρκετοί έχουν επίσης συγγενείς στο εξωτερικό οι οποίοι είχαν φύγει σαν πολιτικοί πρόσφυγες με τον εμφύλιο και δεν απέκτησαν ποτέ το δικαίωμα επιστροφής στην Ελλάδα. Όλοι σχεδόν αναφέρουν και κατακρίνουν έντονα το ότι οι πολιτικοί πρόσφυγες δεν μπόρεσαν ποτέ να επαναπατριστούν στην Ελλάδα. Η παλαιότερη αναφορά για μετανάστευση από άτομα του χωριού που μου ειπώθηκε ήταν ακόμα επί Τουρκοκρατίας όταν αναγκάστηκαν να φύγουν κάποια άτομα από το χωριό. Τα νεαρά αυτά παιδιά έφυγαν για την Αμερική με τούρκικα διαβατήρια.

Εικόνα 8: Αποχαιρετισμός μεταναστών.

№ 28288.

ΟΦΕΙΛΙ ΝΑ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΤΗ ΔΙΕ ΤΩΝ
ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ ΤΗΣ ΓΑΛΛΙΚΗΣ ΔΕΦΛΑΒΙΑΣ

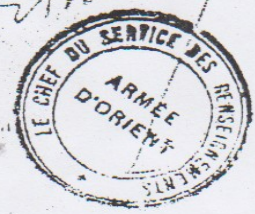
LAISSER PASSER

Nom et Prénom *Tasse Stoyanopoul Constanti*
 Nationalité *bulgare*
 Age et lieu de naissance *37 ans Florina*
 Domicile *Zakoumaki - de*
 Profession *Cultivateur*
 Venant de *desc. à Salonique* *Campement bulgar*
 Autorisé à se rendre à *Florina T. Rou*
 Motif *Exempté de service en Grèce*

Départ pour quitter Salonique
 Valable pour *aller*
 Pièces d'identité *de la Div. 2 de Rou - Station de Rou*
ou (circulaire) № 856 du 27-8-18.
 Observations *sejourner à Florina*

Fait à Salonique le *12-10* 191*8*

Le Chef du Service des Renseignements
 Le St Lieutenant Desbordes
 Chef du S^o des Laissez-Passer

Εικόνα 9: Βίζα σε συγχωριανό (1918) για μετανάστευση στην Γαλλία, ο οποίος είχε βοηθήσει τα γαλλικά σαρτεύματα στην περιοχή.

Οικονομική ανέχεια

Η φτώχεια και η πείνα έχει σημαδέψει τα άτομα αυτά. Καθ' όλη την διάρκεια των συνεντεύξεων γίνονται αναφορές σε αυτά τα στοιχεία. Συχνά στερούνταν ακόμα και τα πιο βασικά αγαθά. Οι άνθρωποι του χωριού υπήρξαν κυρίως γεωργοί, κτηνοτρόφοι και αργότερα οικοδόμοι. Οι δουλειές ήταν δύσκολες και όλα γινόντουσαν με το χέρι αφού δεν υπήρχαν τα μηχανήματα. Τα σπίτια δεν είχαν νερό, ούτε ρεύμα. Είχαν στην διάθεση τους προϊόντα τα οποία παρήγαγαν οι ίδιοι, από τρόφιμα ως τον ρουχισμό τους. Συχνή ήταν και η ανταλλαγή προϊόντων αναμεταξύ τους. Εδώ πρέπει να επισημάνω την μεγάλη αλληλεγγύη και αλληλοβοήθεια που υπήρχε εκείνα τα χρόνια αναμεταξύ των κατοίκων. Βοηθούσαν όπου μπορούσαν, ακόμα και στην κατασκευή των σπιτιών όπου όλοι οι συγχωριανοί βοηθούσαν και έφερναν πέτρες με τα κάρα σε όποιον έχτιζε. Χαρακτηριστικά είναι και τα παρακάτω λεγόμενα σε συγχωριανό «μέχρι που έχω εγώ θα παίρνεις και εσύ από τον αχυρώνα, όταν τελειώσει σε μένα και εσύ δεν θα έχεις, άμα έχω εγώ και εσύ θα έχεις!». Αναμφίβολα τα χειρότερα χρόνια ήταν επί κατοχής και εμφυλίου. Η οικονομική ανάπτυξη ήρθε σιγά σιγά και κυρίως λόγω της μετανάστευσης. Για να καταλάβουμε το μέγεθος της ανέχειας θα αναφέρω δύο παραδείγματα. Το ένα είναι όταν έντυναν ένα αγοράκι όταν τον στέλνανε στο σχολείο με φορεματάκι γιατί δεν είχαν άλλα ρούχα και το άλλο είναι ότι ένα μικρό κοριτσάκι από την πείνα της έτρωγε ακόμα και χώμα. Σχεδόν όλοι οι πληροφορητές είχαν μείνει από νωρίς ορφανά από τον ένα ή και τους δύο γονείς, μεγάλωσαν σε συγγενείς ή υιοθετήθηκαν.

Εικόνα 10: Εργασίες στα χωράφια.

Το σήμερα

Οι πληροφορητές δεν μου είπαν πολλά πράγματα για το σήμερα, τους άρεσε περισσότερο να μου μιλούν για το παρελθόν. Πάντως αυτά που τους ενδιέφερε περισσότερο ήταν η κρίση και η τωρινή τους κατάσταση και να μην γυρίσουμε στα δύσκολα χρόνια που περάσανε οι ίδιοι. Σχολιάζεται επίσης το κλείσιμο του σχολείου του χωριού. Για την ομάδα ποδοσφαίρου «Άρης Λόφων» και τον πολιτιστικό σύλλογο « η Ειρήνη» γίνονται αναφορές κυρίως από τα παλιά, όταν συμμετείχαν και οι ίδιοι. Μετά από ερωτήσεις, μου ανέφεραν και προβλήματα που είχε το χωριό από την λειτουργία πεδίου βολής που βρίσκεται στα όρια του χωριό και με τον ΑΗΣ Μελίτης.

Εικόνα 11: ΑΗΣ Μελίτης που βρίσκεται πολύ κοντά στο χωριό.

Εικόνα 12: Πεδίο βολής στο χωριό (περιοχή Γκινόντσα), το οποίο δεν λειτουργεί εδώ και αρκετά χρόνια λόγω των έντονων διαμαρτυριών των κατοίκων.

Το γλωσσικό ζήτημα- διγλωσσία

Η Λόφοι είναι ένα δίγλωσσο χωριό της Φλώρινας όπου ομιλείτε η σλαβομακεδονική διάλεκτος. Όλοι η πληροφορητές αναφέρουν την διάλεκτο στα λεγόμενα τους ως «ντόπια, μακεδόνικα, η γλώσσα μας, τα δικά μας» Όλοι οι πληροφορητές έχουν παράπονα για την αντιμετώπιση τους από το κράτος και τους επίσημους θεσμούς/φορείς του πάνω στο θέμα αυτό και αναφέρουν συχνά δικές τους προσωπικές εμπειρίες. Σύμφωνα με τα λεγόμενα τους υπήρχε παντού έλεγχος από σπιόνι (ρουφιάνοι), γκουαντάδες (χωροφύλακες), την αστυνομία και τον στρατό ώστε να μην ομιλείτε πουθενά η γλώσσα αυτή. Χαρακτηριστικό είναι ότι όταν λειτούργησαν τα πρώτα σχολεία υπήρχε και ένα νυχτερινό για τους γέρους το οποίο έπρεπε να παρακολουθούν, ώστε να μάθουν και αυτοί να μιλούν ελληνικά. Διαχρονικά υπέφεραν ακόμα και από μικρή ηλικία. Στο σχολείο τιμωρούνταν με ξύλο αλλά και στην συνέχεια όπου υπήρχε επαφή με το κράτος π.χ. στον στρατό. Απειλές, βρισιές, ξυλοδαρμοί, φυλακίσεις ακόμα και εξορίες υπήρξαν στο παρελθόν για τον λόγο αυτόν. Χαρακτηριστικά είναι τα σχόλια « η Ελλάδα ποτέ δεν μας αγάπησε εμάς», « τι να κάνουμε εμείς είμαστε από εδώ και δεν μιλούσαμε ελληνικά όταν ήμασταν μικροί», «εγώ πρόλαβα γέρους που δεν μίλησαν ποτέ ελληνικά». Η κατάσταση βελτιώθηκε σταδιακά μετά το 80 και σήμερα δεν υπάρχουν προβλήματα πάνω σε αυτό το θέμα.

Μνημεία και τοπωνύμια

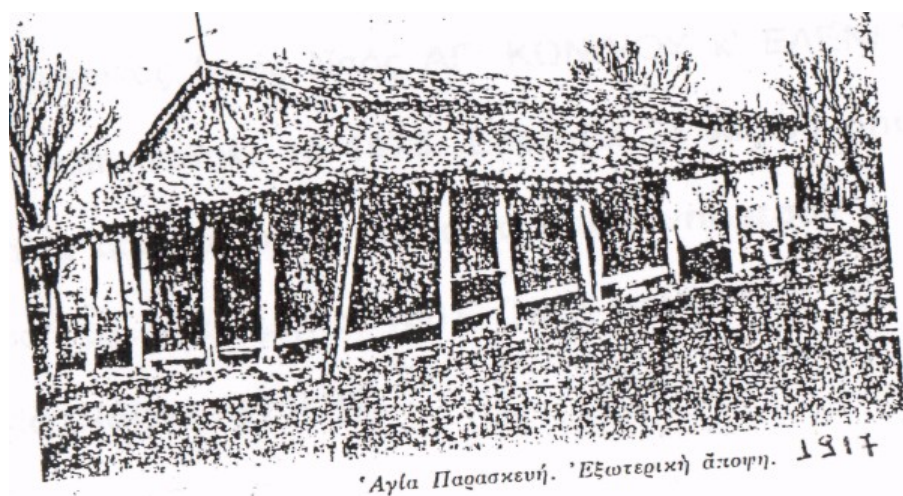
Εκκλησίες:

Άγιος Νικόλαος (Σφειτ Νικόλα) : Πολύ παλιά όμορφη, ξακουστή, εν μέρη ξύλινη εκκλησία που κάηκε από τους Τούρκους το 1905 ως αντίποινα για πράξεις των κομιτατζήδων. Σήμερα υπάρχει μόνο ένα μικρό παρεκκλήσι στην θέση αυτή.

Εικόνα 13: Παρεκκλήσι στην τοποθεσία όπου βρισκόταν παλιά ο Άγιος Νικόλαος που κάηκε το 1905 από τους Τούρκους.

Αγία Παρασκευή (Σφέτα Πέτκα) : Χτίστηκε το 1917 από Σέρβους. Παλιότερα υπήρχε εκκλησία εκεί. Σήμερα λειτουργεί σαν κοιμητήριο του χωριού.

Εικόνα 14: Αγία Παρασκευή σήμερα. Το κοιμητήριο του χωριού. Η εκκλησία ανακαινίστηκε το 1970 με την συμβολή των κατοίκων του χωριού.

Αγίου Κων/νου και Ελένης : Χτίστηκε το 1950-1955 περίπου. Το χωριό γιορτάζει την ημέρα αυτή (21 Μαΐου).

Εικόνα 15: Κωνσταντίνου και Ελένης.

Άγιος Δημήτριος : Χτίστηκε πρόσφατα προτού μια δεκαπενταετία περίπου. Πολύ παλιά, υπήρχε μια εκκλησιά σε αυτό το μέρος.

Εικόνα 16: Άγιος Δημήτριος.

Όνομα χωριού: Το όνομα του χωριού όπως και όλης της περιοχής άλλαξε περίπου το 1920. Το παλιό όνομα ήταν Ζαμπρδενι από το Ζατ-πίσω και μπρτ-λόφος. Η ονομασία Λόφοι

ταιριάζει και μορφολογικά αφού βρίσκεται ανάμεσα σε δύο Λόφους. Έκτος το όνομα του χωριού άλλαξαν και τα ονόματα των κατοίκων των οποίων οι καταλήξεις από –εφ και –οφ άλλαξαν σε –όπουλος κάτι που φαίνεται ότι έκανε ένας κρατικός υπάλληλος από την Πελοπόννησο. Γι αυτό μερικοί αποκαλούν περιπαικτικά το χωριό « Πελοπονησιακό χωριό».

Τοπωνύμια: Τα τοπωνύμια έχουν παραμείνει τα ίδια και χρησιμοποιούνται ακόμα και σήμερα. Συνήθως περιγράφουν την μορφολογία της περιοχής, κάποιο γεγονός που συντελέστηκε ακόμα και ονόματα κάποιων ατόμων. Παρακάτω κάποια τοπωνύμια και η σημασία τους:

Συμιτρία: Κατά πάσα πιθανότητα λατινικής προέλευσης (κοιμητήριο), έθαβαν τα αβάπτιστα που πέθαιναν εδώ. Η άλλη εκδοχή είναι ότι Σφετιδιμιτρία στα ντόπια σημαίνει Άγιος Δημήτριος και ίσως έμεινε σκέτο Συμιτρία. Στην θέση αυτή υπήρχε εκκλησιά και πρόσφατα χτίστηκε η εκκλησιά του Άγιου Δημήτριου.

Ασάρι: Δεν υπάρχει ερμηνεία. Ίσως και εδώ λατινική προέλευση.

Σέλιστσε: Χωριουδάκι. Πιθανόν να υπήρχε ένας μικρός οικισμός εκεί.

Λουίζατα: Αμπέλια. Είναι τόσο παλιά που ούτε οι γεροντότεροι δεν γνώριζαν πότε καλλιεργήθηκαν.

Μοναστίρτσε: Ίσως να υπήρχε ένα μικρό μοναστήρι εκεί.

Σέτσι Κάμεν: Κοφτερή πέτρα.

Μίρας: Έχει πυκνές βελανιδιές.

Γκιόνιτσα: Το μοναδικό δάσος του χωριού. Δεν υπάρχει ερμηνεία. Στο μέρος αυτό γιορτάζεται η πρωτομαγιά.

Τσέστακ: Πυκνές φουντουκιές.

Μέσο Κούριακ: Δεν υπάρχει ερμηνεία.

Τούρτσην Γκρόπ: Τούρκικος τάφος.

Νούματα: Δεν υπάρχει ερμηνεία

Σλήβατα: Δαμασκηλιά.

Μπρίτσεν Τούρτσιν: Ευρισμένος Τούρκος.

Πατίτσκιν Ντόλ: Μονοπάτι Λάκκος.

Κραστάνσια: Κραστάο (όλο πέτρα σαν ψωριάτικο).

Μεκιρτσίνα: Μέκο- μαλακό. Το χώμα είναι μαλακό.

Σούματα: Βελανιδιές.

Τσαρβένο Λόκο: Κόκκινη χαράδρα. Το χώμα εκεί είναι κόκκινο.

Ραντνίσσετο: Ίσο μέρος.

Σοϊνίτσιτε: Σκιά, δεν το χτυπάει ο ήλιος.

Ντάντια: Μεγάλες βελανιδιές.

Τσέρο Ντάπ: Είδος οξιάς.

Σφέντ Τάνας: Άγιος Αθανάσιος. Εκεί γινόταν τι έθιμο του Κουρμπάνι-τάμα.

Μπελνίτσκι Όρνιτσι: Από το ύψωμα του χωριού που λέγεται Μπέλνικ.

Κουρίλλο: Τοποθεσία στα παλιά αμπέλια. Δεν υπάρχει ερμηνεία

Γκόρνιο Πατ: Πάνω δρόμος.

Στρένικ: Μεσαίο.

Κουλίβιτα: Μικρή καλύβα.

Ούλιτσα: Πολύ στενό σοκάκι.

Γκόλεμο Ρίντ: Μεγάλο βουνό.

Τάντσοο Τόρλο: Στάνη των Ταντσοπουλέων.

Τσρνο Πόλε: Μαύρη πεδιάδα.

Βρμπα: Ιτιά.

Στράσεν Ντόλ: Φοβερός γκρεμός.

Σιρόκα Καρδίνα: Φαρδύ περιβόλι.

Ντλαμπούκο Πατ: Βαθύς δρόμος.

Ραδίνκιτε: Δεν υπάρχει ερμηνεία.

Ούα Κούρια: Κούρια είναι το δάσος.

Νεράζιτε: Δεν βγάζεις σειρά.

Γκόλας: Γκόλ-γυμνό. Ίσως επειδή είναι «γυμνό» το μέρος.

Ούματα: Πλένανε τα κεφάλια με ούμα, το σκάβανε από την γή.

Τσουτσούλκα: Υψωματάκι.

Ζατρίντο: Πίσω από το ύψωμα/βουνό.

Πόπου Νταμπίτση: Μέρος όπου ο παπάς βοσκούσε τα ζώα του.

Πόρο: Υγρό μέρος.

Αποστόλο Γκρόπτσε: Τάφος του Αποστόλη (σημείο όπου σκοτώθηκε από τους Τούρκους).

Βέλι Βαρ: Άσπρο χώμα

Γκιούπτσκα Βοδενίτσα: Γύφτικος Μύλος.

Τσούρν Μπρέκ: Μαύρο Ανάχωμα.

Τζαλούλατα: Δεν υπάρχει ερμηνεία

Κλίνκα Βοδενίτσα: Βοδενίτσα είναι ο μύλος ή το μέρος που αλέθουνε. Το Κλίνκα μάλλον είναι όνομα.

Μπάρατα: Μέρος που αναβλήζει νερό. Είχε πολλά πηγάδια.

Κίσκατα: Μαζέμενα όλα μαζί.

Σρέτνι Ρίντ: Μεσαίο βουνό.

Πηγές:

Μπόγκτανετς: Πηγή του θεού.

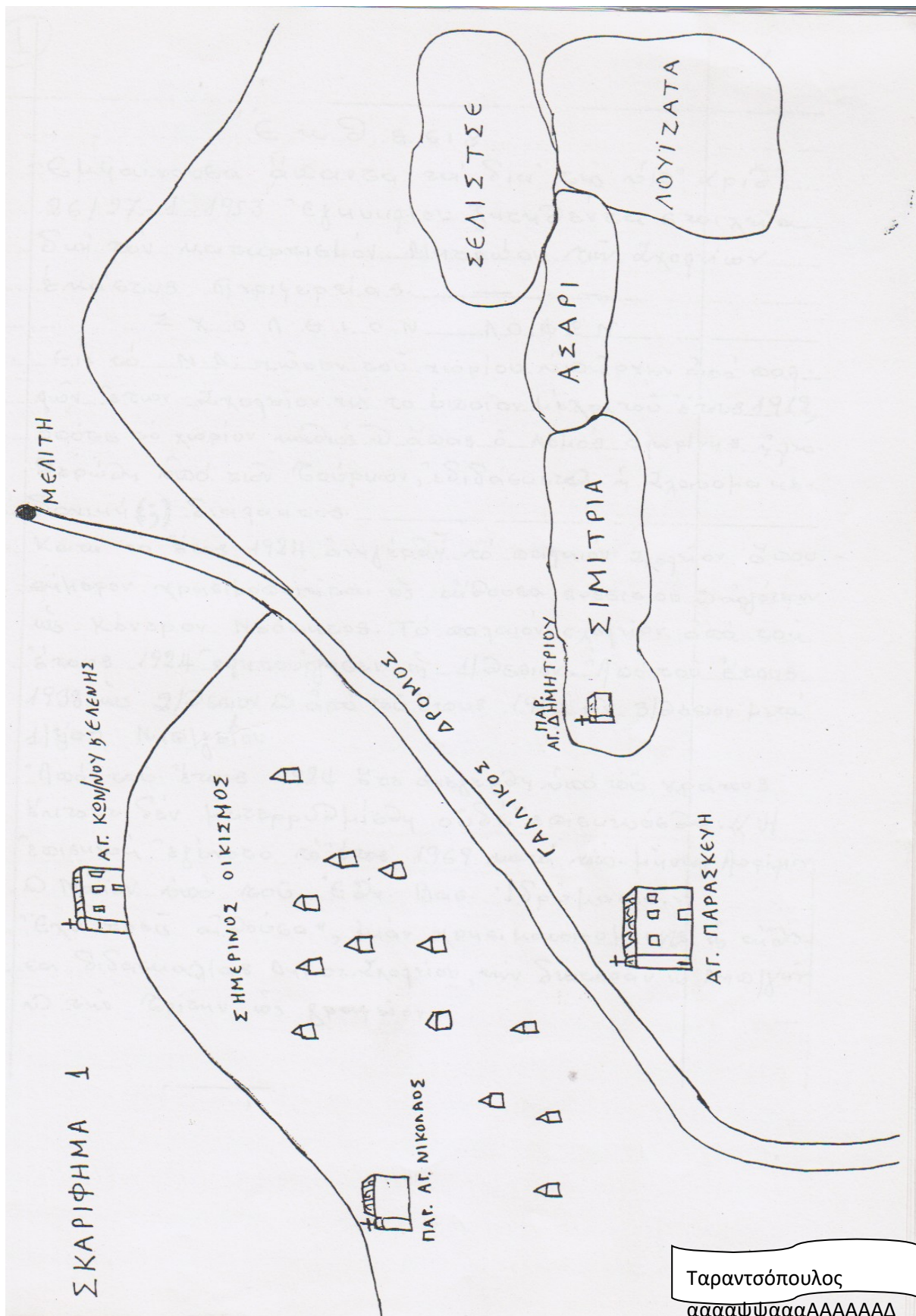
Μίλια Βόδα: Αγαπήτο νερό.

Βρμπα: Ιτιά (και η πηγή που βρίσκεται εκεί ονομάζεται έτσι).

Σούα Τσέσμα: Στεγνή/ ξερή βρύση.

Εικόνα 17: Περιοχή Συμητρίας.

Εικόνα 18: Σκιαγράφημα εκκλησιών και κάποιων περιοχών του χωριού. (του Ταραντσόπουλου Α.).

Ιστορίες και δοξασίες

Υπάρχουν πάρα πολλές και ενδιαφέρουσες ιστορίες που ειπώθηκαν από τους κατοίκους του χωριού, δικές τους που είχαν βιώσει οι ίδιοι, αλλά και άλλες που είχαν ακούσει από τους γεροντότερους. Οι ιστορίες αυτές είναι πάρα πολλές και θα αναφέρω κάποιες επιγραμματικά.

- Οι πρώτοι κάτοικοι του χωριού και η προέλευση τους.
- Το κάψιμο του χωριού τρεις φορές από τους Τούρκους.
- Η αντίσταση των κομιτατζήδων κατά των Τούρκων.
- Αγορά των χωραφιών από τον κ. Παπαγιάννη.
- Μάχες κοντά στο χωριό την περίοδο της κατοχής.
- Ιστορίες εμφυλίου.
- Ζαμπρτσκο Περάλο (Λοφιώτικη πλύστρα).
- Τσούρτσεφ Γκρόπ.
- Οι σπηλιές όπου άφηναν τους αρρώστους λεπρούς ή φυματικούς.
- Ληστρικές ομάδες.
- Γαλλικός δρόμος.
- Χασισόπιτες.

ΣΥΜΒΟΛΑΙΟΓΡΑΦΕΙΟΝ
ΧΡΗΣΤΟΥ Κ. ΚΩΤΤΑ
ΦΛΩΡΙΝΑ

Αριθ. 8489

Αγοραπωλησία κτηνίων δια χουσᾱεικοσάφορακχ 90

Εν Αθήναις χωρίω τῆς περιφέρειας Φλωρίνης καὶ ἐν τῷ Δημοτικῷ Σχολείῳ ἰδιο-
κτησία τῆς κτηνίας ἐνεα ἐκλήθην πρὸς σύνταξιν τοῦ παρόντος σήμερον
τὴν *εἰκάτην* (9^{ην}) τοῦ μηνὸς Ἰουλίου ἡμέραν *Δευτέρα*
τοῦ ἔτους χίλια ἑνεακόσια εἴκοσιν ὀκτώ ἐνώπιον ἐμοῦ τοῦ Συμβολαιογρά-
φου Φλωρίνης Χρήστου Κ. Κώττα κατοικοεδρεύοντος ἐν Φλωρίνῃ παρουσία
καὶ τῶν γνωστῶν μοι μαρτύρων, πολιτῶν Ἑλλήνων, ἱκανῶν καὶ μὴ ἐξαιρητέων

*Μιχαὴλ Ἀδελφὸν Παναγιώτου, Γεωργίου Καραϊσκάκη Σόφου καὶ
Γεωργίου Ἐδμήτρου Ράπου, Γεωργίου Καραϊσκάκη Ράπου*

ἐνεφανίσθησαν οἱ γινώσκοντες ἐμὲ καὶ τοὺς μάρτυρας ἀπ' ἐνὸς οἱ Ἥλιος

Σωτηρίου Παπαγιάννης, κτηνιάτῃς καὶ Βικτωρία σύζυγος Ἥλια Παπαγιάννη
τὸ γένος Χρηστίκη Βαγγέλογλου, οἰκοδόμοισιν, κίτρινη Λόφων τῆς περιφε-
ρείας Φλωρίνης καὶ ἐξ' ἑτέρου ὁ *Αἰεταῖος Κωνσταντῖνος*

*Ταραντίου, Γεωργίου Καραϊσκάκη Σόφου καὶ σπυ-
ροφόρου καὶ ἑξῆς:*

Οἱ Ἥλιος Σωτηρίου Πα-
παγιάννης καὶ Βικτωρία σύζυγος Ἥλια Παπαγιάννη, ἐδήλωσαν ὅτι ἀπὸ κοι-
νοῦ καὶ ἀδιαίρετως ἐν μέρει μὲν ἐκ κληρονομίας τὸ δὲ πλεῖστον ἐξ ἀγορᾶς παρὰ
τῶν Ἐλένης χήρας Χρηστίκη Βαγγέλογλου, Δημητρίου, Ἰωάννου, Γεωργίου,
Βισιλικῆς, Ἀσπασίας καὶ Ὀλγας τέκνων πάντων τοῦ εἰρημένου Χρηστίκη Βαγ-
γέλογλου, δυνάμει τῶν ὑπ' ἀριθμοὺς ὀγδοήκοντα τρία (83) ἕως ἑκατὸν δώδεκα (112)
ὑπὸ ἑκατὸν δέκα τρία ἕως ἑκατὸν τεσσαρῆκοντα δύο (142) καὶ διακοσίαι πενήκον-
τα ἐν [251] ἕως τριακόσια πενήκοντα ὀκτώ [353] ὑπὸ τριακόσια πενήκοντα
ἐνέα [353] ἕως τετρακόσια ἐξήκοντα ἕξ [456] τοῦ Τουρκικοῦ ἔτους χίλια τρια-
κόσια εἴκοσι τέσσαρα (1524) καθ' ἡμᾶς χίλια ἑνεακόσια ὀκτώ, (1903), τῶν ὑπ' ἀ-
ριθμοὺς πεντακόσια ἐβδομήκοντα ὀκτώ [578] καὶ ἑξακόσια ἐβδομήκοντα ἐν-

TA

Εικόνα 19: Συμβόλαιο αγοραπωλησίας χωραφίων. Τα χωράφια αγοράστηκαν από το σύνολο των κατοίκων του χωριού από τον τσιφλικά κ. Παπαγιάννη.

Συμπεράσματα

Η δύσκολια της εργασίας αυτής ήταν η εύρεση και η προσέγγιση των πληροφορητών. Οι περισσότεροι ήταν αρχικά αρνητικοί και χρειάστηκε αρκετός χρόνος και πειθώ, ώστε να μου δώσουν συνεντεύξεις. Στην συνέχεια όμως και κατά την ώρα των συνεντεύξεων παρατήρησα ότι οι περισσότεροι ξεπέρασαν τους όποιους ενδοιασμούς τους και απαντούσαν ευχαρίστως σε όλες τις ερωτήσεις. Δύο άνδρες μάλιστα με πήραν και τηλέφωνο, ώστε να ξαναβρεθούμε για να μου πουν και άλλες ιστορίες που είχαν θυμηθεί. Μόνο ένα άτομο ήταν πιο μαζεμένο και διστακτικό, μου έδωσε την εντύπωση ότι δεν θέλει να δώσει πολλές πληροφορίες.

Οι διαφορά μεταξύ των αντρών πληροφορητών σε σχέση με τις γυναίκες είναι ότι οι άντρες γνωρίζαν περισσότερες ιστορίες, τις οποίες και μου λέγανε. Πιο συγκεκριμένα οι τρεις μεγαλύτεροι σε ηλικία άντρες εξιστορούσαν συχνά τις ίδιες ιστορίες με μικρές μόνο διαφορές στις λεπτομέρειες. Τις ιστορίες αυτές, όπως μου λέγανε χαρακτηριστικά, τις είχαν ζήσει οι ίδιοι ή τις είχαν ακούσει από τους παππούδες τους και τους γεροντότερους. Ακόμα και στα περισσότερα ήθη και έθιμα φάνηκε να γνωρίζουν και να αναφέρουν περισσότερα από τις γυναίκες, όπως και στα τοπωνύμια. Επίσης μιλούσαν και αρκετά για διάφορα πολιτικά ζητήματα και φάνηκαν αρκετά πολιτικοποιημένοι, επιχειρηματολογώντας συχνά περί αυτών των ζητημάτων, ενώ οι γυναίκες από ελάχιστα έως καθόλου. Αντίθετα οι γυναίκες μιλούσαν περισσότερο για δικές τους εμπειρίες και βιώματα και την προσωπική τους ζωή.

Εντύπωση μου προκάλεσε ότι σχεδόν όλοι είπαν πως τα παλιά χρόνια περνούσαν πιο ωραία, παρά την φτώχεια. Ο κόσμος ήταν πιο αγαπημένος μεταξύ του με λιγότερο φθόνο και ζήλια. Υπήρχε η αλληλοβοήθεια και η αλληλεγγύη σε όλο το φάσμα της καθημερινότητας τους. Παρόλο που ήταν δύσκολα χρόνια, ο κόσμος ήταν πιο χαρούμενος χωρίς το σημερινό άγχος. Ακόμα και για τα έθιμα αναφέρουν πως ήταν περισσότερα, πιο ωραία, παραδοσιακά και συμμετείχαν όλοι, ενώ διαμαρτύρονται για την σημερινή κατάσταση όπου χάνονται πολλά από αυτά. Για την σημερινή κατάσταση θεωρούν ότι γίνονται πολλές «σαχλαμάρες», ότι «ο κόσμος έχει ξεφύγει» και ότι δεν υπάρχει «σεβασμός» και «τιμιότητα».

Η όλη εργασία μου έδωσε την δυνατότητα να δω την τοπική ιστορία με μια άλλη ματιά, μέσα από τις αφηγήσεις των ανθρώπων αυτών. Άκουσα πολλές προσωπικές, συγκλονιστικές ιστορίες των ανθρώπων και τους ευχαριστώ που τις μοιραστήκαν μαζί μου. Συχνά εντυπωσιάζει το τι έχουν ζήσει. Σίγουρα την ιστορία, όπως περιγράφεται από τα άτομα

αυτά, δύσκολα θα την συναντήσουμε σε βιβλία, είναι από μια άλλη οπτική, ζωντανή, που έρχεται να συμπληρώσει την είδη υπάρχουσα καταγεγραμμένη ιστορία.

Παράρτημα Α΄

Φωτογραφικό υλικό του «σήμερα» και του «χθες».

Εικόνα 20: Φωτογραφία από τα πρώτα χρόνια της ποδοσφαιρικής ομάδας Άρης Λόφων.

Εικόνα 21: Το γήπεδο. Η ομάδα είναι το καμάρι του χωριού και έχει παίξει και δύο χρονιές στην ΄Δ Εθνική.

Εικόνα 22: Δημοτικό σχολείο χωριού. Δίπλα είναι το παιδικό/νηπιαγωγείο. Δυστυχώς το 2011 ανεστάλη η λειτουργία του και τα παιδιά αναγκάζονται να πηγαίνουν στο διπλανό χωριό της Βεύης. Μόνο το νηπιαγωγείο λειτουργεί αυτήν την στιγμή.

Εικόνα 23: Κεντρική βρύση στην πλατεία του χωριού. Το νερό σήμερα, δεν είναι πόσιμο. Εδώ μπροστά ανάβουν τις φωτιές τα Χριστούγεννα και την Πρωτοχρονιά.

Εικόνα 24: Εργασίες κατοίκων.

Εικόνα 25: Γλέντι αποχαιρετισμού μεταναστών.

Εικόνα 26: Τραβηγμένη από την περιοχή Άσαρι με φόντο το χωριό.

Εικόνα 27: Πηγή Μπόγκτανετς (πηγή του Θεού).

Εικόνα 28: Διάφορα γλέντια με όργανα και χορό.

Εικόνα 29: Διάφορα γλέντια με όργανα και χορό.

Εικόνα 30: Γλέντι.

Εικόνα 31: Προσωπογραφεία κάποιου Άγιου. Η πλάκα αυτή είναι ένα από δύο δείγματα που έχουν απομείνει από την εκκλησία του Αγίου Νικολάου που είχαν κάψει οι Τούρκοι το 1905.

Εικόνα 32: Ανάγλυφος σταυρός. Η πλάκα αυτή είναι το δεύτερο δείγμα του Αγίου Νικολάου.

Εικόνα 33: Παραδοσιακή στολή « Αλτέρια».

Εικόνα 34: Παλιό πέτρινο σπίτι.

Εικόνα 35: Πέτρινη γούρνα για το πότισμα των ζώων στο σπίτι.

Εικόνα 36: Ανάγλυφος πέτρινος σταυρός σε παλιό τάφο.

Εικόνα 37: Παλιός τάφος.

Εικόνα 38: Παλιοί και καινούριοι τάφοι.

Παράρτημα Β'

Φωτογραφίες και κοινωνικά σχόλια από παλιό ημερολόγιο του πολιτιστικού συλλόγου « η Ειρήνη».

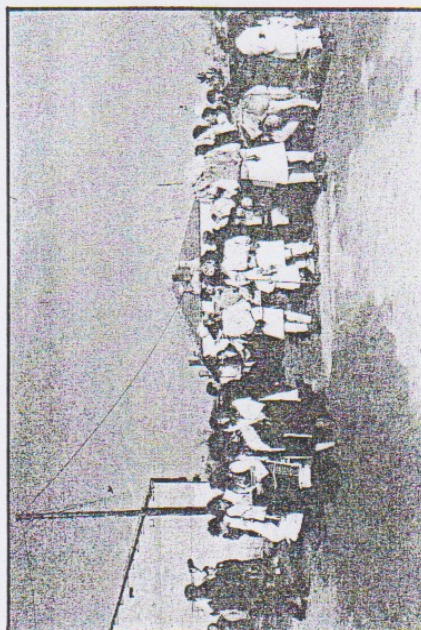
ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟΣ ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΛΟΦΩΝ Η "ΕΙΡΗΝΗ"

ΕΚ

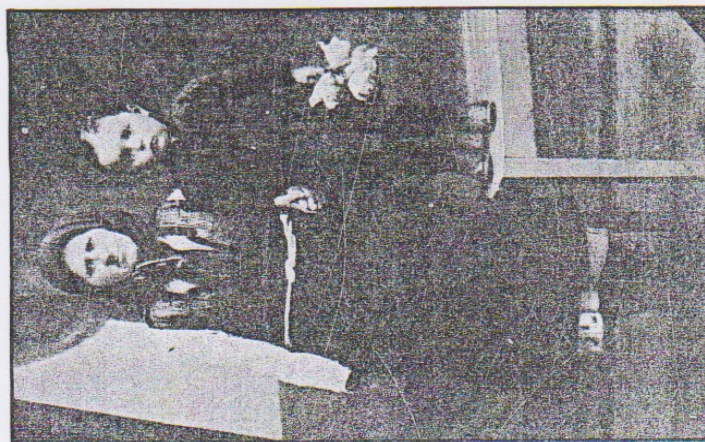
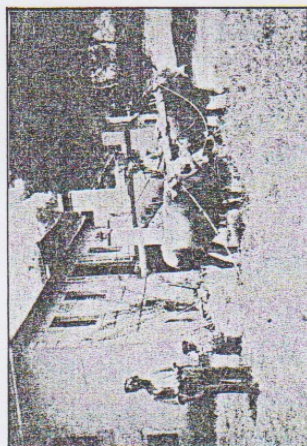
Η ύπαρξη μας είναι ευχαρίστηση
η ανάζητηση της παράδοσής μας, συγκίνηση,
η επικοινωνία των λαών το μέλλον μας
"ΕΙΡΗΝΗ"

ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟΣ ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΛΟΦΩΝ Η "ΕΙΡΗΝΗ"

Ναί στην συνεργασία των λαών - ειρήνη στα Βαλκάνια
"ΕΙΡΗΝΗ"

ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟΣ ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΛΟΦΩΝ Η "ΕΙΡΗΝΗ"

Ποιόν στρατοκράτη θα τιμήσουμε και ποιόν θα δοξάσουμε
όταν σκατώσουμε το τέκνο της αγρότισσας μάνας
"ΕΙΡΗΝΗ"

ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟΣ ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΛΟΦΩΝ Η "ΕΙΡΗΝΗ"

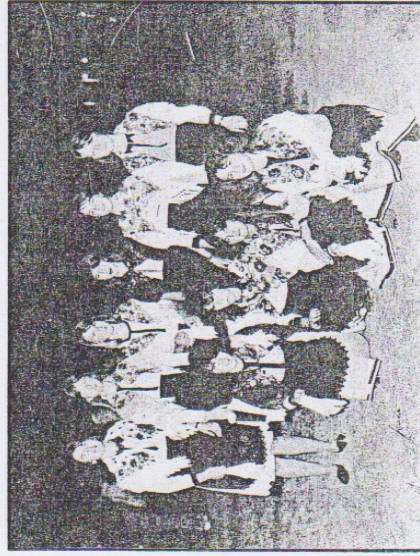
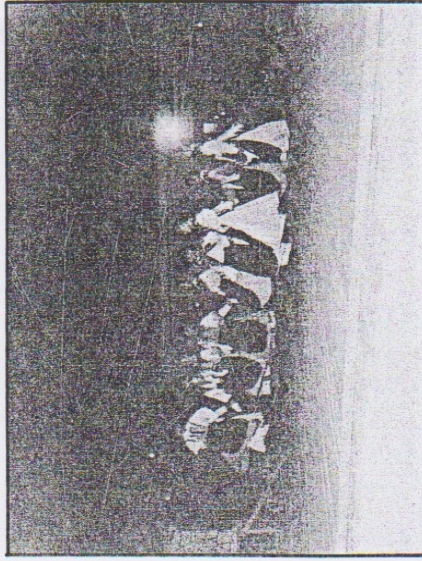
Η τραγωδία των Κούρδων,
των Βαλκανίων
Ναί στον ελεύθερο επαναπατρισμό στα αδέρφια μας
"ΕΙΡΗΝΗ"

ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟΣ ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΛΟΦΩΝ Η "ΕΙΡΗΝΗ"

Πότε στην εξορία, πότε στη φυλακή,
πότε στην προσφυγιά και τώρα η μετανάστευση
"ΕΙΡΗΝΗ"

ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟΣ ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΛΟΦΩΝ Η "ΕΙΡΗΝΗ"

Εμείς νοιώθουμε την ανθρωπότητα ενιαία
σαν πεδίο για πολιτιστική άμιλλα μεταξύ των λαών της
"ΕΙΡΗΝΗ"

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Βαμβακίδου Ι. (2006). Ο Πληθυσμός των Αγαλμάτων, η περίπτωση της Φλώρινας.
- Chandler D. (1999). Notes on the Gaze: URL <http://www.aber.ac.uk/~dgc/gaze.html>
- Grossberg L., Nelson C., Treichler P.A. (1992). Καλειδοσκόπιο-Μελέτες για τον Πολιτισμό. Μετ. Μ. Διάφα. Θεσσαλονίκη: Μάγια.
- Smith P. (2006). Πολιτισμική θεωρία, μια εισαγωγή. Αθήνα: Κρητική.
- Williams R. (1994). Κουλτούρα και Ιστορία. Μετ. Β. Αποστολίδου. Αθήνα: Γνώση.
<http://florina-history.blogspot.gr/2011/08/blog-post.html>